

De somno et uigilia

opus alicuius et hoc potest sentire excedit multum tempus in continuando actiones sensus: finaliter deficiet nec poterit amplius sentire. Cum ergo vigilare definiat per hoc quod est solutio sensus sine sensus in actu nec hoc posset sepe aial inesse: necessarium est ipsum aliquando dormire. quia contrariorum si unum non inest. alterum necesse est inesse. vigilare autem uterque et quod est dormire contrarium est. Si ergo dormire est passio que dicitur somnus et hac necesse est animali inesse propter excessum in uigilando qui excessus quomodo fit ab egritudine quomodo ab aliqua causa: necesse est esse quod uigilat aliquando dormire. cum impossibile sit sepe per agere secundum sensum. Similiter autem non contingit aliquod animal semper dormire. somnus enim est passio sensitivae partis tanquam vinculum et immobilitas quedam ipsius. Et ideo necesse est omne dormiens habere potentiam sensitivam talis autem potest sentire secundum actum. cum in natura nulla potentia sit occiosa. dormientem vero impossibile est aliquid proprie et simpliciter actu sentire. quare necesse est omne dormiens excitabile esse. Omne autem animal aliquando dormire ex hoc patet quod omnia animalia et natantia et gressibilia somno communicant. genera omnium piscium etiam marinorum visa sunt dormire. in tantum quod entoma id est genera animalium habentia duos oculos manifestum est aliquando dormire licet sint breves somno. propter quas brevitates latet utrum dormiat an non.

Utrum autem animalia habentia duras testas dormiant: nunquam factum est manifestum sensui tamen visibile suadebitur ea dormire secundum dictas rationes. Quod igitur omnia animalia somno et uigilia communicant manifestum est ex hoc quod animal diffinitur per habere sensum cuius sensus somno est passio tanquam immobilitas et vinculum. uigilia vero tanquam solutio et remissio ipsius. Plantarum autem nullas possibile est communicare de somno vel uigilia. quia nulla dictarum passionum inest non habentibus sensum. hoc autem non est in plantis sicut eis non inest tristarari et gaudere et concupiscere. que insunt his quibus inest sensus. si gnus autem quod planta non habet sensum est quoniam nutritiva particula efficacius perficit opus suum in animali dormiente quam uigilante. nutritur enim tunc magis aial et augetur tamquam nichil ad hoc opus indigens sensu.

Capitulum. iiii. quod sic incipit: quare autem dormiunt et uigilat et c. Manifestat quod somnus et uigilia sunt passionem non alicuius sensus particularis sed potius sensus communis tanquam subiecti.

Uare autem dormiunt animalia dicendum est. sed tamen prius considerari conuenit cuius sensus vel quorum si plurius sit passio somnus et uigilia. Quoniam quedam animalia ut perfecta habent sensum quedam uero aliquo sensu caret ut visu: tactus autem et gustus habent omnia nisi ualde imperfecta: dictum est in his que de anima. quoniam etiam impossibile est animal dum dormit sentire simpliciter aliquo sensu: necessarium est eadem passionem inesse omnibus sensibus presente somno. nam si unus sensus in somno ligaret alius uero non: contingeret animal dormiens posse aliquo sensu sentire hoc autem est impossibile. Quoniam autem aliquid proprius ex ipsis unicuique sensuum ut visu uideri. auditui audire: etiam aliquid commune sensibile: necesse est esse quedam communem potentiam que sequitur omnes sensus eo quod sentit omnes sensationes omnium sensuum. sentit enim animal quod uidit et quod audiuit. uisus enim non uidet nec iudicat suas uisiones: sed potius hac sentit sensus communis. Preterea nec gustus nec uisus nec ab eo potest discernere quoniam alia sunt dulcia ab albis sed hoc discernit hec potentia communis omnibus particularibus sensibus et hec est unus sensus communis et principale sensitivum quod licet sit unus sensus. tamen alterius rationis est respectu somni et alterius respectu coloris. Et hoc sensitivum maxime similitur existit cum sensu tactus. hic enim sic et sensus communis separabilis est ab illis alij uero inseparabiles sunt ab ipso. dictum est autem

de his in theorematibus de anima. Quoniam igitur vigilia et somnus insunt omnibus animalibus: manifestum est quod sunt passiones sensus communis qui omnibus animalibus inest sicut et tactus. Si enim dormitio fieret propter hoc quod omnes particulares sensus aliquid patiuntur: necesse esset in vigilia omnes ipsos simul agere. Cum igitur nec necesse nec possibile sit ipsos omnes in vigilia simul agere: inconueniens est dicere animal dormire quod omnes immobiles existunt. Quis enim rationabilius accidat eos simul quiescere quam simul agere: tamen dormitio non fit propter hoc quod simul quiescant vel simul patiantur: sed tamen principale omnium sensitiuorum videlicet. sensus communis ad quem alij tendunt aliquid patitur et ligatur: etiam necesse est omnes particulares sensus pati et ligari et non e converso. non enim necesse est sensus communem ligari cum aliquis sensus particularis ligatur. Quoniam autem non quilibet privatio usus sensuum nec quilibet impotentia sentiendi est somnus. patet ex pluribus. primo ex defectionibus a se quales sunt raptus et extasis in quibus est impotentia et ligatio sensuum. Secundo ex amictibus quibus sensus ligatur. Tertio ex his quibus ligatur vena colli tam forte quod insensibiles fuerunt. nulla enim impotentia predicta est somni. non enim impotentia cuiuslibet sensus vel pro qualibet causa somnus est sed sicut dictum est quando primus sensitivus quo omnia sentiuntur impotens fit: necesse est omnia sensitiva in potentia esse et non e converso et tunc fit somnus quando ipsum existit ligatum.

Capitulum v. quod sic incipit propter quas vero causas et cetera. Determinat quod causa finalis dormitionis est requies ordinata ad hoc quod animal possit iterato operari causa vero efficiens est spiritus qui est in corde.

Propter quas vero causam accidit dormire et cuius membri principaliter sit hec passio dicendum est. Quoniam vero causa dicitur finis mouens materia et forma: natura autem agit propter finem: hoc autem est aliquod bonum: oportet naturam dedisse animalibus somnum propter aliquod bonum tanquam finem et ideo dicendum est de causa finali somni. Sciendum est igitur quod omnibus que nata sunt moueri nec possunt semper et continue moueri cum delectatione: quies est necessaria et utilis ad eorum salutem. natura itaque ingenitavit somnum qui est quedam quies animalibus quia non possunt semper continue operationem cum delectatione. unde propter hanc virtutem quidam coaptant somno per modum metaphore quod sit requies. hoc tamen verum est quod propter salutem animalium existit. nec tamen requies est ultimus finis: sed potius vigilia ad quam requies ordinatur in qua potest anima sentire vel intelligere hec enim sunt finis eorum quibus insunt cum sint optima finis vero optimus. Dico autem necessarium inesse animalibus somnum non necessitate simpliciter. sed ex suppositione scilicet si animal est habens suam naturam. que necessitas est quando aliquibus presuppositis alia necesse est existere. Dicendum est quali motu et quali actu aduenientibus in corporibus accidit vigilare et dormire animalibus. Circa quod primo existimandum est easdem causas vel proportionales huius passionis esse animalibus non habentibus sanguinem que sunt animalibus sanguinem habentibus. istis vero easdem que hominibus et ideo ex his causis quibus accidit hominibus vigilia et somnus: speculanda sunt hec passiones in omnibus animalibus. Quod igitur principium sensus insit animalibus ab ea parte a qua est in eis principium motus: in. ij. de anima dictum est. hec vero pars est media loci trium determinatorum in animali. videlicet medium intersupermedium capitis et infimum ventris et hoc medium in habentibus sanguinem est pars circa cor. omnia enim habentia sanguinem cor habent tanquam principium motus a quo principaliter est sensus quod patet ex hoc quoniam ipsum cor est principium motus et spiritus est principium caloris cuius signum est necessitas

De somno et uigilia

tas refrigerationis qua indiget animal circa cor: ne suffocetur. propter eamdem etiam causam indiget respiratiōe. natura enim animalis adapta est respirare et refrigerari humido ad salutem caloris qui est in corde sic dicitur in libro de respiratiōe. In animalibus uero carentibus sanguine et enthomis. i. animalibus intercisis ut muscis et non suscipientibus spiritum ex extrinseco est plātatus spiritus in loco proportionabili cordi residens et inflans animalia huiusmodi sic patet in his que sunt uolatilia sicut uespe et a pes et musce. Quia itaque impossibile est animal mouere aliquid aut facere seu uigilare sine uigore et robore ab eodem est principium motus et actionis a quo est principium uigoris. uigorem autem facit spiritus decentro cuius uigorem fortificat in respirantibus spiritus attractus de foris in non respirantibus autem spiritum conseruat natura complātata eis. unde propter spiritum intrinsicum existentem talia animalia dum mouentur bombant id est quemdam sonitum reddunt concussione spiritus offendentis id est impingentis ad quamdam pelliculam diuidentem huiusmodi animalia per medium quod uocatur succintorium cotalorum. Incipit autem moueri omne animal factum aliquo sensu alieno in primo sensitiuo. ideo ipsum est primum subiectum uigilie sicut et somni. si igitur somnus et uigilia est passio sensus comunis manifestum est in quo loco quia in corde et in qua particula primo fit hec passio quia in sensu comuni. Adouertur autem quidam dum dormiunt et faciunt multa opera uigilantium. quod non contingit absque fantasmate et aliquo sensu. nam somnium quoddammodo est aliquid sensitiuum de quo postea est dicendum. quare autem spergefacti memorantur somniorum nec tamen aliquando memorantur actuum factorum in uigilia dictum est in problematibus.

Capitulum. vi. quod sic incipit: consequens autem est in his que dicta sunt declaratur quod causa efficiens immediata somni est uapor resolutus ex extrinseco sursum ascendens et ibi infrigidatus.

Consequens est dicere quibus motibus factis et unde sit principium uigilandi et dormiendi. supponatur ergo quod est necessarium animali cum habeat sensum suscipere nutrimentum propter restaurationes et augmentum. Nutrimentum autem omnibus animalibus est ultimum relictum ex tertia digestionem. hoc autem habet naturam sanguinis in animalibus habentibus sanguinem. in exsanguinibus uero habet naturam proportionatam sanguini. locus autem sanguinis sunt uene et harum principium est cor sicut patet ex anatomis. Ingrediente igitur alimento de foris in loca susceptiua uidelicet in stomachum et epar: fit euaporatio subtilioris ad uenas in quibus alimentum permutatur in sanguinem uadit ad cor sicut dictum est in libro de nutrimento et nutrimenti et repetendum est hic ut speculemur principia motus et quid patiente sensu comuni accidit uigilia et sonus. Sciendum est ergo quod non quilibet impotentia sensus comunis est sonus sic prius diximus. u. g. amētia suffocatio et similes defectiones aliquando eis quibusdam patientibus fortiter alienationem et defectum anime: facta est in eis aliqua appetitio similis somnio. de qua tamen dubium est utrum sit somnium. nam si contingit patientem tales defectionem obdormire quando patitur: contingit tales apparitiones tunc esse somnia. multa enim apparēt sic alienatis. et aliquando uisi sunt quasi mortui. de his tamen omnibus putandum est eamdem esse rationem. Sic autem diximus non omnis impotentia sensus comunis est somnus: sed illa tantum que causatur ex euaporatione nutrimenti. necesse est enim quod euaporat ex nutrimento pelli sursum usque ad superiorem partem capitis et ibi conuerti et fieri humidum et iterum conuerti in seipsum sic euripum. i. uetus turbinis facientis in se multas circulationes. Pellit autem sursum huiusmodi uapor a calido. calidum

enim cuiuslibet animalis ad superiora natuꝝ est ferri. cum ergo in superioribus locis multum fuerit de tali materia seu vapore: simul reuertit̃ iteruꝝ in inferiora ferturqꝫ deorsum. ⁊ reuertēdo propellit calorem naturalez ad inferiora. **¶** Et obstruit meatus quibus sensus communis influit sensibꝫ particularibꝫ. et tunc organuꝝ sentiendi ad exteriora ligatur et fit somnus. **¶** **¶** Poter hanc igit̃ causam maxime fiunt somni post s̃t̃ p̃tiones nutrimenti. quia tunc repente multa humiditas ⁊ corpulētia sursum fertur. q̃ residens ibidez grauat caput et facit dormire fluēs vero deorsuꝝ repellit calorem et sp̃m ad interiora et tunc fit somnus et animal dormit:

Capitulum. vij. qđ sic incipit: signuꝝ auteꝝ horum et somnifera et c̃. **¶** Confirmat per sex signa qđ somnus causetur ex euaporazione ascendēte ad cerebrū.

¶ Signum qđ somnus causatur ex euaporazione ascendente ad cerebrum sunt oīa somnifera. talia auteꝝ faciunt grauedinez capitis vt potus cibꝫ opium mādra goza vinum lolium nam ⁊ quozum capita ferūtur deorsuꝝ et qui dormitāt grauedinem capitis patiuntur ⁊ non possunt leuare caput et palpebras. maxime autem hoc accidit post cibaria quia tunc multa euaporatio fit a cibis. **¶** Aliud signum est qđ somnus causatur ex laboribus. quibusdaz labor autem mediante aliquo calore tollicatinius ē. tollicat enim et subtiliat aliquod indigestuꝝ nisi sit nimis frigiduꝝ ⁊ tollicando facit ascēdere vapores ad cerebrum ex quibꝫ somnus causat̃. **¶** Tertium signum huius ē qđ quedaz egritudines somnuꝝ dicunt videlicet ille qđ causantur a superfluitate calida et humida sicut accidit quibusdam febricitantibus et litargicijs. **¶** Quartū signum huius accipitur ex prima etate. pueri enim vebemēter dormiunt eo qđ omne nutrimentuꝝ fertur sursum. cuius argumētum est qđ magnitudo superiorū membroruꝝ in ip̃is excedit magnitudinem inferiorum eo qđ in ip̃is fit augmentuꝝ superiorū nutrimento sursum lato. propter qđ multotiens fiunt epilēctici. somnus enī similis est epilēsie. ipsa et epilēsia quodāmodo est somnus. et ideo multis accidit p̃ncipiū epilēsie in dormitione. ita qđ patietes eam: dormiētes suffocantur vigilantes autem nō cū enim multus spiritus ferat̃ sursum in dormientibꝫ qui descēdendo tumefacit venas cobartur porus quo fit respiratio et claudit̃ meatꝫ respiratiōis et sic suffocatur homo.

¶ Quoniam igitur multuꝝ nutrimentuꝝ sursum fert̃ in pueris: ideo ipsis non conferūt vina nec nutricibus eoz. differt enim parū ipsos bibere vinuꝝ vel nutrices. sed oportet utrosqꝫ bibere aquaticuꝝ et modicum. vinum enī est quid spumosuꝝ hoc aut̃ habet magis nigrum qđ albuꝝ ita vero superiora sunt plena nutrimento in pueris: qđ non vertunt collum quūqꝫ mensibus quia sursum fertur in eis sic in ebrijs multa humiditas hāc aut̃ passiones rationabile est putare causas esse: quare in matricibus embria prius quiescunt. **¶** Quintuꝝ signuꝝ est huius qđ tam habentes occultas venas qđ vani et habentes magna capita sunt amatores somni. habentiū quidez occultas venas humiditas qđ descendit ad inferiora non facile nec cito defluit per artitudinem venaruꝝ. habentes vero manifestas venas non sūt somnolēti propter amplitudinez venaruꝝ nisi aliquas aliam habnerint passiones. nam oībus habentibꝫ magna capita multus impetus vaporis fit sursum qui nō de facili nec cito sedat̃. **¶** Sextū signū ē huius qđ melācolici p̃sūt dormiētes eo qđ stomachꝫ iēt̃ ē ifrigidatꝫ nec multū euaporatiōis i ip̃is fit ⁊ qđ p̃pter frigiditatē stomachi cibꝫ statim descēdit ad fundū: iō sūt edaces et dure digestiōis. corpora enī ip̃ozum afficiūt qđ si nō recipientia alimentum cum dlectatiōe. causa enim frigiditatis stomachi ip̃ozum est colera nigra. que quasi naturaliter frigida est ⁊

De somno et uigilia

in intimuz locum frigidum facit et alias particulas ad quas se extendit virtus frigiditatis eius infrigidat.

Capitulum. viij. quod sic incipit: manifestuz ex his que differētia sunt et c.

Concludit quid ē somnus. Adouens q̄stiones quomodo somnus pōt esse infrigidatio vaporuz cum sit ex calidis causis. et adducēs triplices apparētes solutionē non tamen sufficientes: postmoduz ostendit q̄ frigiditas cerebri est causa infrigidatiōis vaporuz ascendentiū ad ipsum.

Manifestuz ē ex dictis q̄ somnus est conuētus. i. cōgregatio caloris naturalis iustificus et recipiatio ipsius tam propter causas efficiētes q̄ propter finales q̄ est q̄ es et salus animalis. et qm̄ somnus est conuētus naturalis caloris propter euaporationes ascendētes ad caput et reuersiones eiusdem iterum descendētis ad cor: idcirco multus motus ē dormiētis. Ille autē ptes in quibus deficit calor naturalis propter infrigidatiōes vaporuz infrigidatur et hec ē causa quare in sono accidat palpebre et superiora atq; exteriora aialis infrigidatur. interiora uero et inferiora uelut pedes et epalefaciunt. Dubitabit autē aliquis quomodo somnus sit ex infrigidatiōe vaporuz cum sit ex calidis causis nam post cibuz qui est calidus fortissimuz sit somnus. uinum et similia uino habentia caliditatem sūt somnifera. non uidetur autē rationabile somnuz esse infrigidatiōes et causas ipsius esse calidas. Quibus dubitatiōis non ē sufficiēs solo dicere q̄ sic uenter animalis calidus est qm̄ est uanus propter caliditatem cordis et epatis quādo uero repletur cibo infrigidatur propter motuz cibi: ita pori et loca capitis quando sunt uacui calidi sunt. infrigidatur autē euaporatione sursum lata. Similiter nō sufficit dicere ad hoc q̄ sicut corpora p̄fusa aqua calida subito tremūt euaporate naturalis calore propter apertionem poruz ita ascendēte caliditate ad caput et ibi congregata: euaporat et languescit ac debilitat naturalis calor capitis et sic infrigidat locuz. Tertio non sufficit ad hoc dicere q̄ calor capitis infrigidetur ascendente ad ipsum multo nutrimento qd calor cordis subleuat. quēadmoduz ignis infrigidatur suppositis eisdem lignis uiridibus quousq; humiditas lignoz digeratur. dico autē ascendēte multo nutrimento. qz sic dictum est: somnus fit dum corpulētum sursum fertur per uenas ad caput uirtute caliditatis. Quoniam uero calor non potest amplius sursum ferre uapores sed quod eleuatum est de ipsis propter sui multitudinem excedit uirtutem caloris: iterum repellitur et effluit deorsum expellens calorem ad interiora. propter quod homines grauati a somno cadunt et incuruantur deorsum subtracto calore qui sursum se rebat. solus enim homo inter animalia erectus est. calor etiam ad interiora retractus primo facit disipientiam. ita q̄ homo tunc nil aprehendit. postmodum uero idest p̄ a liquas dormitiones facit fantasiam idest aliquas apparētiam seu ymaginatiōem. Dicte q̄ nunc solutiōes contingēt se habent ad hoc q̄ fiat infrigidatio. per se autē causa infrigidationis vaporuz ē proprius locus qui est circa cerebrū ut p̄ in libro de aialibus. nam omniuz q̄ in corpore sunt cerebruz est frigidissimuz. In nō hntibus cerebruz pars equipolens cerebro. Quēadmoduz igitur uapor humidus qui a solis caliditate euaporat sursum infrigidat cum uenerit ad mediū intersticiuz aeris propter loci frigiditatem et cōuersus in aquā fert deorsum: sicut in eleuatione uaporis calidi ad cerebrū sup̄flua euaporatio in fleuma redigit propter cerebri frigiditatem. et ideo catarrhi fluxer capite. necessaria uero et nutritiua euaporatio cōgesta fert deorsum infrigidās calorem et ad interiora repellēs. Ad frigidandū uero et difficulter euaporandū cōfert tenuitas

Secundus

et artitudo venarum que sunt circa cerebuz. hec est igitur causa infrigidatiōis. quā euaporatio que infrigidatur tendat sursum virtute caliditatis.

Capitulum. ix. quod sic incipit: *Expergiscuntur autem et c.* Declarat quod causa vigilie et expergescitiōis est completio digestiōis vitioria calidi super frigidum et digestio puri sanguinis ab impuro.

Expergiscuntur animalia et euigilat cum digestio completa fuerit et cum multa caliditas prius constricta in angusto loco obtinuerit et superauerit frigidus quod circumstabat ipsa et cum sanguis corpulentior et grossior. diuisus fuerit a purissimo et subtili ita quod purissimus in capite et in superioribus partibus maneat. dempissimus vero et corpulentus ad inferiora descendat. Principium tamen omnis sanguinis est cor sicut hic et inde animalibus dicitur est. Omnia autem cordis tres sunt thalami scilicet duo extremi et vnus medius communis vtriq; ille qui est medius suscipit sanguinem tan ex vena vnus extremi thalami que vocatur magna: quod ex vna alterius thalami que dicitur dorsi. In medio vero thalamo fit digestio predicta puri sanguinis ab impuro. de his autem alibi determinatus est. Quia vero pro oblatione nutrimenti generatur sanguis mixtus et indiscretus: ideo sonus fit naturaliter tantum duras quoad usque sanguis purus diuiditur ab impuro et sursum feratur. turbidus autem et dempsus deorsum. qua dione facta expergiscitur animal. quod soluta est grauitas quam prius ex nutrimento fuerat generata. Dicitur est itaque quod causa dormiendi est corpulenta euaporatio sursum lata per ingenitum et conaturalis calores usque ad organum sensus communis et quod somnus est ligatio eiusdem sensus communis non potentis agere propter huiusmodi ligationem talis autem quies est propter necessitates et salutem animalis. quod non contingit esse sine his que necessaria sunt ad salutem ipsius somnus autem pro salute animalis est cum sit quedam quies de cuius ratione est saluare.

Post hoc querendum est de somno et c. Hic intitulatur principium secundi libri de somno et vigilia. in cuius capitulo primo declaratur quod somnus non est passio sensus simplicis nec intellectus opinatiōis seu intelligētis sed est passio sensus communis ut habent rationem fantastici.

Est predicta querendum est vtrum somnium sit passio partis intellectiue vel sensitiue anime. his enim solis partibus cognoscimus aliquid somnium aut quedam cognitio esse videtur. Non est somnium passio sensus. nam visus est visio et auditus auditio et vniuersaliter visus sensus est sentire: aut communia sensibilia qualia sunt figura motus et magnitudo aut propria qualia sunt color et sapor. animalia autem dormientia nec videre possunt nec aliquid sentire. et ideo somnium quia solus dormientibus inest non est passio sensus. At vero nec est passio intellectus opinatiōis nam somniantibus nobis non solum apparet quod aliquid veniens sit homo vel equus: set etiam quod sit albus vel pulcher. quorum nullus nec vere nec falso dicit intellectus de aliquo sine cognitione sensus. In somnis autem accidit quod videatur nobis quod homo veniens sit albus. Preterea quemadmodum in vigilando sentientes aliquid aliquando intelligimus aliud preter illud quod sentimus: ita etiam in somniis preter fantasmata per quorum motum somniamus interdum intelligimus alia preter fantasmata somniata. sic potest aliquis experiri si excitatus apponat mentes ad memorandum somnia. Quidam enim iam viderunt talia somnia ex quibus alia intellexerunt. sic illi qui ponunt ante mentem suam ea que proponunt eis in somniis quasi quoddam memoratiuum preceptum. talibus enim accidit ponere ante oculos

De somno et uigilia

mētis aliqd loco fantasmātū pter ea q̄ sōniāt. Ex quo patet q̄ nō om̄e illud ē sōniū qd̄ in sōnijs appet. v3 illud qd̄ intellect9 itelligit in sōno ex his q̄ sōniata sūt. p3 etiaz q̄ aliqñ p9 sōniū aliqua itelligim9 q̄ p219 sola opiniōe opinātur. palā āt de p̄dictis oibus videt q̄ sōniuz nō ē passio sens9 nec intellect9 nec opiniōis ex hoc q̄ eodē quo vigilātes decipiunt i egritudinib9 eodē ip̄o fit passio sōnij in dormiētib9. deceptio āt q̄ fit vigi- lātib9 ppter egritudinē nō ē in sensu pnculari nec in intellectu vt ē itelligēs vel opinās
Existimatio etiaz q̄ sanis z sciētib9 v̄ sol esse pedalis nec in sēsu nec in intellectu pnci- palis existit s3 in alia potētia .s. fantasia. tñ siue iddē siue diūsus sit fātaficū aīe z sensu- tiuuz: nichilomin9 in ip̄is fit aliquid pter videre z audire vl̄ alio modo sētire. videndo ei z audiēdo aliqñ fallimur: facta ex hoc aliq̄ appentia in sēsu comuni. **P**ositū est āt sup̄ia: nos nichil sētire pncularib9 sētib9 in sōno. tūc ḡ nos nil videre aut audire a- ut oīo sentire verū ē nil āt sensū pati in sōno: nō ē verū s3 cōtingit tā visuz q̄ alios sēsu aliqd̄ pati in sōno: licet nō eodē modo quo i uigilia. patiunt̄ ei sens9 ab exteriorib9 in uigilia z ab interiorib9 in sōno. In sōno etiaz opinio qñoz dicit vey qñoz falsuz quemadmodū opinio uigilātis aliqñ ē vera aliñō ē falsa. .s. qñō detinet z sequit fāta- sma magis q̄ intellectū. Qd̄ igit̄ sōniuz nō ē passio intellect9 opinātis vel itelligētis simpl̄ nec sēsus simpliciter sētiēs manifestuz est. **C**onsiderādūz igit̄ qualiter et f̄ quē modum sōniuz fiat. **S**upponat q̄ somniū ē passio p̄mi sēsiui. .i. sens9 cois quia huiusmodi sōnus ē passio. et bñ vtrūqz est passio eiusdē qz non alicui aīali inest sōnus z ali9 sōniare: s3 ābo insūt eidez. **S**upponat etiaz q̄ fantasia de qua dictū ē in libro de aīa seu fātaficū: iddez ē subiecto sēsu comuni licet rō ip̄oz sit diuersa. ē āt fantasia mo- tus fact9 a sensu. qui f̄ actuz mouet. **S**ōniuz uero qd̄dā fantasma actu metū esse vide- tur. dicim9 ei sōniuz fantasma factū in actu in somno seu simpliciter seu aliquo modo.

Ex quo manifestū est q̄ somniare ē passio p̄mi sēsiui f̄ q̄ est fantasticum

Capituluz. ij. quod sic incipit: quid āt est somniuz. **I**ntendēs iuestigare quid est somniuz z quomodo fit: p̄mittit q̄ passio facta in sētib9 a sensibilib9 rema- net in absentia sēsiuiuz z q̄ sensus nō soluz patiunt̄ ab exteriorib9: sed etiam aliquid agit in exteriora.

Uid est aut̄ somniuz et quomodo fiat maxime speculabimur ex his que acci- dunt circa sōniū. supponatur vt prius q̄ sensibilia sic efficiūt sensatiōem i quo libet sensu: q̄ passio facta ab eis nō soluz i nesc̄ sētib9 dum soluz sensibilia agūt in ip̄os sed in absentia eoz. similis ei passio est in his et illis q̄ mouent̄ motu p̄iectio- nis in quib9 non tāgente illo qd̄ p̄mo mouet. remanet uirtus motiua. p̄ma ei pars aeris mota a p̄iciente mouet secūda3 z hec mouet aliaz et sic cōsequēter quousqz uir- tus p̄mi mouētis deficiat sic patet in aere vel in aqua. **S**imiliter oportet opina- ri in motu alteratiōis. om̄e enim siccū z caliduz retinet caliditatē in absētia p̄mi cale- faciētis. cuius signū est qz pōt calefacere proximum sibi et illud pōt calefacere aliud do- nec duret uirtus a p̄mo calefaciente relicte et qm̄ sentire est qd̄az alteratio sens9 scōz actum: necesse est passiōez factam a sensibilib9 in esse sensib9. non solum quando sen- sibilia agunt sed etiam quando quiescūt et tan in profundo q̄ in superficie sensuuz.

Signuz aut̄ q̄ huiusmodi passio remanet in sensib9 in absētia sensibiliū est multiplex p̄miuz est quia si continue sentiamus aliquid: diu sequit passio facta in sensu postq̄ a- uertimus sensum ab illo sensibili. sic aspiciēti solem diu z continue accidit nil videre ni- si splendorem postq̄ auertit oculos a sole ad tenebras propter passionē splēdozis ad- buc existētis in oculis et eodez modo si multo tempore aspiciamus vnuz colozē vt al-

Ad. j.

Secundus

bus vel viridē: eiusdē coloris videt nobis omne id ad quod pmutamus visū propter passiones potius coloris ad huc remanētēs. Secundus signū ē quod si aspiciētes soles vel aliquid splēdidū: clausurimus oculos pro talē aspectū et si directus virtutē visiuaz figēdo obfuemus: primus appet nobis color similis rei splēdide deinde pmutat in puniceū. deinde in nigrū et sic auanescit. Tertium signū accipit ab his quod mouētur citissime ut a fluminibus si quis eis aspiciat flumines effluētēs citissime postmodū dūrit oculos ad quod escētia: videbunt moueri. Quartū signū ē quod a magnis sōnis sūt hoīes surdi. propter vehemētēs sōnū relictū in auditu. et a validis odoribus difficulter odorāt minus odorabilia propter passiones relictas. Quod autē sensibilia cito imprimat impressiones etiam modicas in sensibus. et cū hoc patiatur aliquid ab eis: propter hoc quod in speculis accidit ex quo cōsiderato manifestū erit quod sic visus patit aliquid a visibilibus: sic et aliquid facit in ipsa in speculis eius valde politis et puris inspiciebilibus mulieribus in tempore menstruorum fit superficies speculi sicut nubes sanguinea. ita quod si nouū sit speculum: difficile ē abstergere huiusmodi maculas: sed sit facile sicut vetus. Causa autē huius impressionis ē quod visus non solum patit ab aere: sed etiam aliquid agit in ipsum sicut alia splēdida. ē ei visus de numero splēdidorum et habētius colorē. quoniam igitur fiunt menstrua: officiunt oculi sicut et quilibet alia pars corporis. eo quod ipsi naturaliter pleni sūt venis. propter igitur turbationes menstruorum et sanguineaz fleumaticaz aliquid emanat ab oculis in quibus inest aliquid causatum a motu sanguinis predicti. licet dicitur sanguinis existētis in oculis a sanguine menstruo existēte tūc in alijs partibus sit nobis incerta. tūc eis inest tūc aliqua passio. sicut inest oculis viroꝝ in excussione seminis cum eadem sit natura seminis et menstruorum. aer igitur propinquus oculis a tali infectione alterat et ille alterat alius usque ad aerem existētes cōtinuus speculo. hic vero simili passione alterat superficies speculi. Maxime autē recipit talem alterationem speculū quoniam nouū est sicut vestes citissime coinquinant quādo sunt nitide et diligēter representat quicquid receperit talis impressionis quādo ē purū et politū quemadmodum es representat quem cumque sōnum quādo est planus. Oportet autē intelligere tactum aeris propinqui speculo tanquam attritionem et extersionem et abluitionem. et propter speculi mundiciam facilius apparere quālibet impressionem factam in ipso a propinquo aere. Causa vero quod ex nouis speculis non facilius abstergitur talis impressio est puritas et planities speculi. in quo propter puritatem talis impressio subintrat usque ad profundum propter planiciem vero spargit per totam superficiem speculi. in veteribus vero speculis non sic immergitur impressio maculosa: sed tantus fit superficialitenuis. et ideo ē facilis absterisionis. Quoniam ergo motus fit in sensibus a partibus differentijs sensibilius. et quod sensus celeres sūt in perceptiōe ipsarū et quod non solum patitur sensus sed etiam cōtra agit manifestum est ex his. Attestantur autē his que de speculo et sensibus dicta sunt ea que circa vinum et oleum sūt. oleum enim desiccatus accipit cito odores non solum eorum que cōmiscuntur eidem. sed etiam eorum que prope vasa ponuntur vel que prope nascuntur. similiter idem patitur vinum. Ex omnibus autē que dicta sunt supponatur vnum vtile ad considerationem principaliter intētā videlicet quod recedēte sensibili extrinseco: remaneant simulacra sensibilia in sensibus.

Capitulū. iij. quod sic incipit: ad huc autē quod facile decipimur et cetera. declarat quod sensus decipit circa sensibilia quoniam quis existit in passione et tanto magis ac facilius: quanto magis fuerit in passione.

De hoc autē supponat quod facile decipimur circa sensus: cum in passionibus existimus ita quod diuersi in diuersis sensibus decipiuntur secundum quod diuersis passionibus sunt affecti. trepidus enim in his que sunt timorosa tam facile decipit

De somno et uigilia

¶ a modica similitudine putat se videre hostē z existēs in passione amoris: a modica si-
 militudine putat se videre dilectū et tāto facilius atqz minori similitudine fit talis de-
 ceptio quāto quis magis passionatus existit et eodez modo facili decipiūtur existētes
 in passiōe ire z aliaz concupiscētiarū z magis decipiunt cum magis fuerit in talibus
 passionibus. Nec at est causa propter quā videt febricitātibus a modica varietate
 lineaz cōpositarū deceptis: qz videāt aīalia in parietib9 ita qz non multū patiētibus
 sic appent huiusmodi aīalia: qz eos non latet falsū esse qd appet. multuz vero patien-
 tes putāt veruz esse qd eis appeat. Causa at putādi non verū esse qz talē apparet ē
 qz non eadez virtute. sed alia z alia indicāt de obiecto principalē mouente z de eo per
 qd fit apparētia. Huius at exempluz patet in sole qui ē visum apparet pedalis et ē
 intellectū non indicatur pedalis. similē vnuz pōt apparere duo quo ad tactuz variatis
 digitis. cum tñ visus qui ē dignior sens9 ipm iudicet vnuz esse. si vero solo tactu iudica-
 ret putaret esse duo. Causa vero mētiēdi aliqn circa sensibilia ē qz non soluz quan-
 do sensibile mouet sensuz apparēt ei qdam sensibilia s; interdūz ipō sensu existente. in
 motu. z tunc apparēt talia sensibilia esse qualia mot9 in quo ē sens9 facit eādez quem
 admoduz nauigātib9 videt terra moueri qz visus eorum mouet a motu nauis

Capituluz. iiii. quod sic incipit: ex his itaqz manifestuz ē et c. Declarat qz ap-
 parētia reruz z simulacroz in imagine magis fit in sōno qz in uigilia. et quare
 post multū nutrimentuz z etiaz ipōze puericie non appent sōnia. z propter quā
 causas aliquādo inordinata aliquādo cōfussa aliquādo. ordinata sōnia appa-
 rent et similia his qz sensibus cognoscūtur.

¶ Ad dictis manifestuz est qm nō soluz in uigilia sūt mot9 in nobis tam ex simu-
 lacris qz sunt extra qz ex eis qz remanēt intra in absētia sensibiliū: sed etiaz tales
 motus in nobis sūt dormiētibus. z magis in sōno qz in uigilia apparēt simu-
 lacra int9 existētia. qm in uigilia repellunt z exterminātur propter operatiōes sensuz
 z intellectus. quēadmodū minor calor iuxta magnū exterminat z parue tristicie vel d-
 lectatiōes absorbētur a magnis. quiescētibus aut sensibus z intellectu in tantum sup-
 natant simulacra: qz etiaz parua in sōno multuz vigēt interi9. Sensus ei particu-
 lares sunt impotētes ad agēduz eo qz ab exterioribus fit reflexio naturalis caloris ad
 interiora et ad principiuz sentiēdi. et tūc sedata turbatiōe: spēs qz sunt in fantasmate.
 multuz vigēt.oportet at opinari sic fieri motus fantasmātū et spēz: quēadmodū
 fiunt in aquis vertigines vndaz in quibus aliqn vniformes et regulares fiunt motus
 similes prime motioni et aliquādo dissoluūtur in alias figuras propter repulsiōem al-
 terius motus. Unde post cibū z ipueritia comuniter non sūt sōnia eo qz mult9 mo-
 tus fit ex vaporibus cōsurgētibus ex caliditate nutrimenti. Quēadmoduz igitur in
 bumido uehemēter moto qñoz nulluz ydoluz appet ex impōssionibus factis in eo qñ
 qz at appet aliquod tñ ita distortū vt oīo videatur alterius modi z figure qz esse debe-
 ret ē ratiōez iprimētis: qñoz vero apparēt manifesta ydola z regularia vt in aqua pu-
 ra z requiescēte: ita in dormiente motus qui ex simulacris proueniunt interdum peni-
 tus exterminātur. v3 qñ motus alius causatus a caliditate predicta vel ab aliqua pas-
 sione uehemēti9 ē. interdūz vero appent distorte et cōturbate ac mōstruose visiones
 et sōnia exteriora. sic accidit melācolicis febricitantib9 z vinolētis. Omnes hec pas-
 siones cum spumose sint multuz faciūt motū z turbatiōez. interdūz vero fit ordinatus
 motus simulacrozuz: qñ sedato et discreto sāguine puro ab ipuro in habentib9 sāgui-
 nez quiescunt fantasmata. tunc enim motus simula croz confuat ē qz fit a quolibet sē

ad. ij.

Secundus

su et fiunt valida somnia. Et quoniam principium talis motus fit a sensibus: ideo apparet somniantem quod preter videre videat et preter audire audiat et ita de alijs sensationibus. a quibus tamquam a principijs progreditur motus ex quo quies somniant se videre vel audire vel alio modo sentire. Contigit autem in tali processu interdum appere quod non est quemadmodum visus motus contingit decipi circa visibile. et in permutacione digitorum tactus annunciat unus et se duo solo ei a se sumit principium et originem iudicandi in somno de simulacris eo modo quo prebentur mediante sensu: nisi aliqua virtus superior contradicat.

Capitulum. v. quod sic incipit: appet quidem igitur semper et est. Declarat propter quod somniantes aliquando putant esse verum quod somniant aliquando non putant sed bene percipiunt. quod non rem sed somnium rei vident.

Apparet quidem aliquid in somno. non tamen semper putat ita esse in re sic appet. quoniam si virtus superior iudicans de tali appetentia non est ligata nec mota proprio motu. quasi interiecta circa aliquod proprium obiectum. Apparet igitur aliquid id quod non est. quia sic dicitur est supra quemadmodum alia faciliter decipiuntur circa sensibilia propter aliquam passionem: ita dormientes propter somnum. quia et in dormiendo moventur organa sensuum et multa accidunt tunc circa sensus: ideo habes modicam similitudinem cuius reputat esse res cuius habet similitudinem. Causa vero huius accidentis est: quod cum quis dormit descendente multo sanguine ad cor tamquam ad principium dormitionis: cum ipso descendunt motus simulacrorum. et moventur fantasmatum qui motus vel actus insunt vel potentia propria actui.

Etiam horum motuum unus succedit alteri. quia unus eorum prior est in suo actu quam supernatans quo corrupto alius ei succedit. quemadmodum accidit quoniam sal liquescit in aqua. in qua unus ramulus alteri continue succedit donec totum sal liquescat. sedato autem sanguine et melius digesto: cedit motibus simulacrorum illud quod prohibebat similitudines ipsorum appere et tunc simulacra agunt in residuo sanguine. et ipso mediante agent in organis sensitivis. maxime in organo sensus communis et causant diversas similitudines quemadmodum in nubibus aliqualiter motis appetunt similitudines hominum et taurorum qui cito permutantur. Horum autem motuum unusquisque quod est reliquia eius simulacri quod actu in se vertitur interiori. quo mouente verum est dicere quoniam est illud quod representat per ipsum. v. g. homo tale est qualis est homo nec tamen est verus homo et ideo quoniam dormiens precipit se aliquo modo somnare non opinatur se videre homines: sed per virtutem iudicativam discernit similitudinem hominis a vero homine. Si autem virtus iudicativa non est ligata teneatur a multo sanguine: somnians putat se sentire rem veram et non eius similitudinem ita quod mouetur interiori a motibus qui sunt in organis sensuum motu quo similitudo rei putatur esse vera res. et tunc tanta est potentia somni quod facit latere differentiam simulacri et rei cuius ipsum simulacrum est similitudo. Exemplum predictorum est in visu. quemadmodum enim se lateat aliquez quod digitus suppositus sit oculo eius et tamen sit suppositus: ita apparebit ei unus esse duo quod putabitur hoc esse verum si vero non lateat tali supposito apparebit quidem: non putabit tamen esse unum duo. eodem modo accidit esse in somnijs. si quis ei sentiat se dormire et passiones in qua est sensus communis tempore dormitionis: apparebit somnianti id quod somniant non esse rem veram sed similitudinem eius si vero lateat quando dormit: putabit se videre rem veram et nature contradicit fantasie.

Capitulum. vi. quod sic incipit: quod autem vera dicimus et est. Declarat primo per signum quod aliqui motus et ydola apparent virtuti interiori tempore dormitionis. secundo quod non omne ydolum sic apparens est somnium sed tantum illud

De somno et uigilia

fatasta qd fit a motu simulacroꝝ i dormiēte i quātum dormit somnium est.

Uod at̄ vera dicimꝰ q̄ sūt motꝰ fatastici in virtutibꝰ sc̄ctiuis interioribꝰ: manifestus ē ex his q̄ experimur. naz dormiētibꝰ exp̄gefactis interdū appet q̄ ip̄i videāt vel alio sc̄su sentiāt exterius ea quoz ydola appuerunt eis dormientibus. quibusdaz ei iuuenibus excitatis z in loco tenebroso apientibꝰ oculos: appet q̄ videant exterius ea ydola q̄ adhuc mouētur in dormitione ita q̄ frequēter timēt et uelāt caput suuz p̄timore eozuz q̄ putant se uidere. Ex his igitur oibus oportet concludere q̄ sōniuz ē aliq̄d fantasma z in sōno. naz illa ydola q̄ nūc dicta sūt appere iuuenibus nō sūt sōnia sꝰ q̄ etiam ydoluz appeat sensibꝰ exterioribꝰ solutis z non ligatis quēadmoduz appet meditati in uigilia tale nō ē sōniuz nec etiam om̄e fatasta qd in sōno fit sōniuz ē. **Primū** quidē accidit aliquibꝰ tan lāguide seu leuiter dormire q̄ aliquo modo sc̄iūt i dormiēdo z sonos z lumē z sapores z tangibilia tanq̄ de nocte ista p̄cipiētes. nam etiaz aliqui quibꝰ in dormiēdo uidebat q̄ debilit̄er uiderēt lumē lucerne exp̄gefacti cognouerūt q̄ lumē lucerne erat id qd uidebat. z similiter quidaz dormiētes debilit̄er audiebāt uocem galoz z canuz qui exp̄gefacti cognouerūt manifeste q̄ uoces illoꝝ erāt. Quidaz at̄ dormiētes interrogati responderūt ad interrogatū. contingit ei tales uigilare z dormire. dormire quidē s̄p̄liciter: uigilare sc̄dm̄ quid nulluz igitur p̄dictoz fatastmatū ē sōniuz. Quēcūqꝰ etiaz intelligēt̄ie uere fiūt in sōno ut immisiōes z reuelatiōes causaz superiorꝰ sōnia non sūt. Est igit̄ somniū fantasma quod fit motu simulacrorum in dormiente z in quantum dormit.

Capituluꝰ. vii. qd sic incipit: iam uero quibusdaz accidit. **Declarat** propter quid aliqui nunq̄ somniāt licet hoc raro accidat. z propter quid aliqui nunq̄ sōniauerunt in iuuetute et t̄n̄ somniāt in p̄uēctiori etate.

Am uero quibusdam accidit nulluz somniuz uidisse in tota uita. hoc raruz est **Et** quidaz sic perseuerauerūt absqꝰ somnio sēper quibusdā uero accidit q̄ cū prius nulluz uiderūt sōniuz perueniētes ad p̄uēctiorē etatez sōniāt. **Causaz** at̄ propter quaz aliquibꝰ nunq̄ fiat sōniuz oportet putare aliquid simile ei quod ē non fieri sōniuz dormiētibus statiz post cibuz nec pueris. s. propter multitudinem euaporatiōis z motus sāguinis quibusdaz ei hoc modo disposita ē natura ut multa ascēdat euaporatio in supioꝝ locū. uel iteruz ferat̄ deorsuz. z multū efficiat motuz. talibus ei comuniter nulluz accidit sōniuz sic nulluz appet eis fantasma multitudine motꝰ hoc impediēte procedēte at̄ etate nichil ē incōueniēs appere eis i sōnijs fatastmat̄a z fieri sōnia. z hoc p̄pter mutatiōem factam in eis uel etate uel aliqua passione. p̄pter quaz mutationez neccessariuz est accidere contrarium eiꝰ qd p̄mo inerat.

Capitulum. viij. quod sic incipit: **De** diuinatiōe uero que in somnijs fit **In** quo quidam intitulāt tertium librum declarat q̄ p̄uēctificari seu diuinari aliquid futurū ex somnijs uel in ipsis nec omnino est irrationabile nec penitus probabile.

De diuinatiōe
E diuinatiōe uero que fit et dicitur accidere in somnijs nec idoneus est omnino contemner̄e q̄ nō aliquid sit nec suadi oportet faciliter q̄ aliquid sit. hoc eim̄ q̄ omnes uel plures existimāt somnia aliquid significare facit aliquam fidem tanq̄ dictum ab experientia de significatione ipsorum. **P̄**terea cum aliqua diuinatiō seu p̄uēctificatio iam facta est de aliquibus futuris in somnis sicut rationabiliter credit: ita arbitrabit̄ aliquis posse fieri de alijs futuris. cū non uideat̄ maior rō in illis

¶ in alijs quare primo ostensa sunt in sōnijs. Contrariū vero accidit dictoz ex hoc q̄ nulla causa rōnalis appeat propter quā futura diuinētur i sōnijs. hoc ei facit nō credere talē diuinationēz aliquid esse. Si at̄ dicat dñi imitere aliqua sōnia q̄ sūt iudicia et diuinationes futuroz: preter alia irrōnabilia hoc ē vnū incōueniēs. s. non fieri talem iudiciōz et optimis et prudētissimis: s; porio quibuscūq; hoib9. ablata igit̄ causa hac. s. iudiciōe diuina nulla alia causa v̄ esse cōueniēs q̄ aliquis in sōnijs diuinet his q̄ fiunt in remotis locis puta circa herculeas columnas et in bozistine. Inuenire itaq; originez quare preuideātur aliqua in sōnijs supra n̄ram videt̄ esse prudētiam.

Capitulum .ix. qd̄ sic incipit: necesse igit̄ oia. Declarat q̄ respectu eoz q̄ fiūt sōnia sunt causa aliquoz. aliquoz vero signa. quozūdam aut̄ accidentia. q; accidentaliter concernūt sōnium et euentus rei somniate.

Ecceffe ē igit̄. l. esse causa eoz q̄ fiūt. v̄ signa v̄ accidētia ipoz. ita q̄ sōniū respectu rei sōniate v̄ ē siml̄ causa signū et accidēs. v̄ signū et accidēs vel causa et accidens vel signū et causa vel solū signūz vel solū accidēs. Dico at̄ causam quē admodūz interpositio lune causa ē eclipsis solis. et immoderat9 labor causa febris

Signūz vero quē admodūz stellaz subtrahere aspectū n̄m radijs: signūz ē eclipsis. et asperitas lingue signūz ē febris. Accidens vero dico: q; concursus cū alia re accidētalis ē. sic aliquo ābulāte: soles eclipsari accidentalit̄ contingit. cum ei ābulatio nec sit signūz nec causa eclipsis. vnde nulluz casu accidētūz sit sēper aut in pluribus s; raro. sunt igit̄ q̄dam sōnia cause et signa quozūdam q̄ eueniūt circa corp9 proptet qd̄ quidaz medici grossi dicūt et experti dicūt q̄ oportet valde intēdere in sōnijs tanq̄ signis aliquaz passionuz q̄ insunt vel fuerūt vel future sūt circa corp9. vnde cōueniēs ē sic existimare sōnia se h̄re ad q̄daz q̄ circa corpus fiunt. Artificib9 etiam praticis a pb̄atibus speculatiuis interdū appent somnia p̄teritoz vel p̄sētūz vel futuroz conceptuum. et rōabil̄ hoc eis accidit. s. apperere in somno magis q̄ in vigilia q; interiores motus qui sūt indie et in vigilia nisi magni sint valde et fortes latent. Preterea motus extrinseci sunt maiores ipsis qui primo fiunt in dormiēdo. intrinseci etiaz parui existētes magni vident̄ esse. q; virtus sēsitīua tunc motib9 exterioribus nō intendit hoc aut̄ manifestuz ē ex his q̄ accidunt in sōnijs frequenter ei cum lāguide dormim9 arbitramur fulgura cadere et tronitrua fieri. prius sōnis factis in anxi9 similiter putam9 nos p̄frui melle et dulcib9 saporibus parua dulcedine factis circa gustum. et vehe-mēter calefieri puo colore facto circa quasdam ptes. ita q̄ nobis sp̄gefactis manifesta fiunt predicta sensibilia puā extitisse. Quā igit̄ prima p̄cipia oia parua sunt: cōtingit p̄cipia egritudinuz et aliarum passionuz que fiunt circa corpus propter sui puitatez non sentiri in vigilia. que tamen possunt sentiri in somnijs. quia igit̄ in vigilia percipit subiectum patiens p̄cipia egritudinū et passionum: idcirco ex motu iparum causari potest somniuz quod est signum future egritudinis. At vero non solū signa sed etiam esse causas ppioz accidentūz fantasmata que appent in sōnijs rationabile est quemadmodum enim debentes aliquid agere in futurum aut actualiter existentes in actibus aut olim qui aliquid egerunt sepe intuentur recta somnia de actib9 futuris p̄sētibus vel p̄teritis quia motus fantasmatum properatus existit in eis a diuinis incoationibus quibus fuerūt intenti: ita necessarium est bi motus qui sunt in somno frequenter esse p̄cipium actuum diuinorum. eo q̄ properata sit materia ad alios actus. horum igit̄ intelligentia in fantasmatibus et somnijs noturnis prin-

De somno et uigilia

cipiū: et incoatio ē ipsorum. ita q̄ frequenter prosequit̄ uigilans passiones que dormi-
enti et somniātī apparuerit. Sic igitur quedaz somnia sunt signa et cause eorum que fi-
unt. **Primaria** uero somnia maxime assimilātur accidentibus. q̄ accidentaliter
cōcurrunt cum euentu uel nō euentu rei sōniate. et specialiter somnia trāscēdentia fa-
cultatem somniātis et quorum origo nō est in nobis. quēadmodum quis existens in o-
riente somniat nauale ueluz fieri in occidēte. **De his** ueruz simile est se habere sō-
niantem ad eorum euctum: sicut se habet quisq̄ uigilās quando ipso cogitāte uel me-
morante de aliquo contingit fieri id quod cogitat et magis potest in somnis appare-
re fantasma rei non presētis uel nōeristentis quāto magis talium fantasmatum motus
accidunt in somnijs. sicut igitur meminisse de aliquo nec signuz nec causa est q̄ illud
eueniat: sic somniuz nec signuz nec causa est q̄ eueniat illud quod uidetur in somnijs
licet aliter eueniat: sed potius concursus ipsorum est accidentaliter et sinchomatus q̄
nec semper nec frequēter fit.

Capitulum .x. quod sic incipit: omnino antez quoniam et aliorum animalium
et c̄. **Declarat** primo q̄ sōnia non immiſsiones diuine sed potius motus natu-
re sunt. secundo q̄ non omnia quoz somnia sunt signa uel cause eueniūt quā-
do de his uisa fuerint sōnia. tertio qualiter potest accidere sōniuz de rebus di-
stantibus quorum origo nō est in somniantē.

Ad nino autem quoniam non solus homo sed etiam quedam aliorum animalium
somnia patet q̄ somnia nō sunt immiſsiones diuine. nec per diuinam il-
lustrationem fiunt. sunt enim somnia que magis naturalia dicēda sunt q̄ diuina.
cuius signuz est quia valde stulti homines in somnijs preuidēt futura. etiam habēt re-
cta somnia. quibus diuina reuelatio hoc non inectitur sed eorum natura quasi loca ē
absentium et futurorum. **Ad** elacolia etiam multas uisiones habet in sōnijs eo q̄
intus imaginatiua ipsorum. habēs plura et multiplicia moueātur in somnijs propter
multas imaginatiōes prehabitas in uigilia. multis igitur sōnijs eis accidētibz: inter-
dum aliquid accidit de his que somniāt. sicut multotiens iaciens ad illud signum ali-
quādo percutit signum licet multotiens non percutiat. **Quoniam** autē multa som-
niorum non eueniunt etiam de illis sōniatis quorum sōnia sunt cause uel signa ut su-
perius dictuz ē: nullam ex hoc incōueniēs accidit. nec enim omēs passiones quoz si-
gna precedunt in corporibus superioribus quo ad pluuias et vētos et similia fiūt. quia
possunt impedire ab alia causa superueniēte. si enī uehemētior motus superuenit mo-
tui qui erat signuz passionis future in corpore aīalis uel motui qui erat signuz pluuię
aut uenti in superioribus: nō eueniūt ea quoz signa precesserunt. multa etiam prius
bene conseruata q̄ fieri expediebat non fiunt superueniētibus dignioribus incoatio-
nibus aliorum que magis expedit fieri. **vn**iuersaliter autē nec omne quod futuruz erat
fit. nec est idem fuisse et futurum esse. **Quāuis** etiam multa eueniant quoz som-
nia precesserūt tanq̄ signa nichilomin9 tñ ipsa somnia eorum fuerūt et nata sunt esse sig-
nuz aliquoz q̄ nō fiūt. **De his** uero somnijs q̄ non habēt origines ī somniāte per mo-
dus cause uel signi sed potius accidentaliter se habēt ad sōniata qualia sūt somnia q̄ acci-
dunt de rebus distātibz tpe uel loco uel magnitudinibus euentuum nō habētū aliqd
pncipiuz in sōniāte dicēduz ē q̄ si fiāt ab aliquo prius uiso: magis accidunt ex prioribz
motibus factis in uigilia q̄ ex de fluxiōibus causatis ex similitudine et ydolo rerum sō-
niatarum causārium tales defluxus in dormiente quemadmodū enīz cū quis mouet
hūmā vel aerey: prima p̄ mota mouet secūduz: et talis motus pertigit usq̄ ad certum

Tertius

terminus nec presente nec mouente primo motore: sic nichil prohibet aliquem motum et se sum ptingere ad aiā somniantis ex motu prior factō in vigilia a quo fuit defluxio et ydola ptigentes usqz ad certum motum. Sūt at magis sensibiles tales motus e o q̄ in die spediunt z dissolūtur ab exterioribus motib9. aer etiam noctis quietior est plus sine turbatiōe eo q̄ noctes silētiores sūt diebus z aptiores facere motū sensibiles in corpore propter sōnūz qui magis quietus sit in eis. ex quo accidit dormiētes magis sentire intrinsec9 paruos mot9: q̄ vigilātes. tales at motus faciūt fāta smata ex quib9 sōniantes puidēt futura. qm̄ igit̄ dormientib9 potius q̄ vigilātib9 talis passio accidit: idcirco nō prudētissimis s; quibusz ad hoc s̄ naturā dispositiōis eueniunt talia sōnia qz si prudētioribus acciderēt propter eoz euidētā vel causaz futuroz utiqz apperet e is in die z vigilia. Si d̄s etiā talia imitteret: maxime hec reuelaret sapiētibus. **Ca**su autem ppter quā quibusz maxime idiotis plura somnia vera appent: hec ē videlicet: qz eoz intelligētia nō est curis affecta. s; tanq̄ deserta z vacua ab omnibus: mouetur et ducitur scdm mouens intrinsecus in organo fantasie.

Capitulum. vltimū. quod sic incipit: et q̄ quidez statici p9 vident z c̄. Prius dat causaz propter quā quidaz impudētes puidēt in sōnijs aliqua vera. **Se**cūdo quare noti de notis multa sōniāt. **Tertio** quare melācolici a sōniādo bene coniectāt de futuris. **Quaro** quis ē bon9 interpres somni9.

Quod quidā statici seu visani aut stolidi bene cōiectāt in sōnis de futuris causa est qm̄ de proprijs motib9 paz solliciti sunt. z a proprijs curis modicū infestātur. qz ipsas impellūt z q̄si lōge prohibiūt. ppter qd̄ maxime sentiūt extraneos motus z alioz euentus. Quosdā at recte sōniare et maxime notos futura puidere de notis: accidit propter sollicitudinē quā hnt de ipis. noti ei multi pro se inuicē solliciti sunt. sic ei salmiliares z noti maxime cognoscūt z sentiūt se ipos a remotis z pcul existētes ab inuicē sic z motibus eoz magis noti sūt inter sollicitudines mot9. **Ad**elancolici at propter vehemētiam imaginatiōis puidēt benē de futuris quēadmodū phiciētes lōge bene cōiectāt de ipō signo. ipi etiaz ppter faciles pmutatiōes imaginātur simile per simile. **Q**uēadmodū philogidi poemata dicūt de simili ad simile facilis ē pmutatio. accidit etiaz eis aliquid simile furiosis qui cito vnuz simile dicūt et itelligūt propter aliō. veluti imaginādo necem cito iutelligūt vene propter similitudinē qualitatus. hoc ei modo melācolici facilē per aliq̄ simile presēs copulāt ad illud qd̄ longe ē ppter similitudinē. **P**reterea ppter vehemētiam imaginatiōis z fortē ip̄ssionē simulacroz q̄ ē in ipis nō repellit eoz mot9 interior ab alio motu exteriori. z iō p motuz interiorēz bene cōiectāt de futuris. **A**rtificiosissim9 at sōni9 iudex ē z optim9 interps qui pōt subtilē inspicere similitudines quas hnt fantasmata adiuicē z ad sua significata atqz euentuz. vñ indicare recta sōnia ē cuiuslibet potētis inspicere dictā similitudinē. dico at similitudinē qm̄ similia fāta smata accidūt somniāti vel ydolis q̄ sūt i aquis sic dictū ē prius. in quib9 aquis si multus fiat mot9 nō causat similis appetitio z ydolu vera raciter cōformatū rei. p̄mptus igit̄ ephesos seu iterps sōni9 ē qui cito pōt inspicere et indicare quoz sūt similitudines ydola distorta et dispata. s. hoīs vel equi. sic bon9 iudex ē ydoloz q̄ sūt in aqua ille qui pōt inspicere quoz sūt ydola qm̄ ex motu aq̄ sūt distorta. sic eimot9 aque spedit rectitudinē ydoloz: sic z mot9 fantasmatū spedit rectum sōni9. **Q**uō quidē igit̄ ē sōnus z quid sōni9 z ppter quaz causaz vtrumqz sit et de diuinatiōe q̄ est in somnis dictum est.

Explicet libet de somno et vigilia.

Omnis causa primaria plus est influens supra causatum suum. q̄ causa vniuersalis secunda. 1. p̄posito

Am ergo remouet causa vniuersalis secunda virtutes suā a re: causa vniuersalis prima nō aufert virtutes suā ab ea. Quod ē. q̄ causa vniuersalis prima agit in causatum cause secūde: ante q̄ agat causa vniuersalis secūda q̄ sequitur ipsū. Cum ergo agit causa secūda que sequitur ipm causatū: non excusatur actio ipsius a causa prima q̄ est super eā. et q̄no separatur causa sc̄da a causato quod sequitur ipsam: non separatur ab eo prima q̄ est supra ipam quoniam est causa ei. Et nos quidē exemplificauim⁹ illud per esse et viuū et hominē. Quod est q̄ oportet vt sit res esse in primis dīde viuū et postea hō. Viuū ergo ē causa hominis prop̄qua. et esse est causa ei⁹ lōginca. Esse ergo vebemētius est causa hoīs: q̄ viuū. quoniam est causa viuo. quod est causa homini. Et sic alī cum ponis rationabilitatez esse causaz homini: esse est vebemētius causa homi q̄ rationabilitas. qm̄ est causa ei⁹ esse. Et illius quod dicim⁹: significatio ē. q̄ quando remoues rationabilē virtutez ab hoīe: non remanet homo: et remanet viuū. spirans sensibile. Cum at̄ remoues ab eo viuū non remanet viuū: et remanet esse. qm̄ esse non remouetur ab eo: sed remouet viuū qm̄ causa non remouet per remotiōem causati sui. Remanet ergo hoīs esse. cum ergo non ē indiuiduū. homo. est animal et si non ē aīal: est esse tm̄. Jam ergo manifestū est et planū q̄ causa prima lōginca ē plus cōprehēdēs et vebementius ē causa rei: q̄ causa prop̄qua. Et propter id fit eius opatio vebemētioris adherētie cum re: q̄ cause prop̄que. Et hoc quidē nō fit sc̄dm hoc: nisi quia res in primis non patitur nisi a virtute lōginca. deinde patit̄ sc̄do a virtute q̄ est sub prima. Et causa prima adiuuat causā sc̄daz super operatiōem suam. quoniam operationem suam. Quam efficit causa secunda: etiam efficit causa prima. verū tamen efficit eam per aliū modum altioz et sublimioz. Et quando remouetur causa secūda a causato suo: non remouet ab eo prima. qm̄ causa prima est maioris et vebemētioris adherētie cum re q̄ causa prop̄qua. Et non figit causatum cause secunde: nisi per virtutez cause prime. Qd̄ est q̄ causa secunda quādo facit rem influat causa prima q̄ est super eam: super illam rez de virtute sua. quare adheret illud rei adherētia vebemētiori et seruat eaz: et non separat ab ea separatione sue cause prop̄que imo remanet ī ea. et adheret ei adherētia vebemētī q̄ ostēdim⁹ et exposuim⁹

Omne esse superius aut est superius eternitate et ante ipsaz aut est cum eternitate. aut est post eternitatē et supra temp⁹. 2

Se vero quod ē ante eternitatez est causa prima. qm̄ est causa ei. Sed esse quod ē cum eternitate: est intelligētia. qm̄ est sc̄dm habitudinem vnam quod non patitur nec destruit̄. Esse aut̄ quod est post eternitatez et supra tpus: est anima. qm̄ est in orizonte eternitatis inferi⁹ et supra tpus. Et significatio q̄ causa prima ē ante ipam eternitatez: est q̄ esse in ipsa est acquisitū. Et dico q̄ omnis eternitas est esse. sed non omne esse est eternitas ergo esse ē plus comune q̄ eternitas. et causa prima ē supra eternitatez: qm̄ eternitas ē causatum ipius. Et intelligentia opponitur vel parificatur eternitati. qm̄ extendit̄ cum ea: et non alteratur nec destruitur. Et anima anera est cum eternitate inferius. quoniam est susceptibilior impresionis q̄ intelligentia. et supra tempus: quoniam est causa temporis.

A. j.

3 **Omnis anima nobilis: tres habet operationes. Nam ex operationibus eius est operatio animalis. et operatio intelligibilis. et operatio diuina.**

Operatio autem diuina est. quoniam ipsa preparat naturam per virtutem quam est in ipsa. id est natura vel anima a causa prima. Eius autem operatio intelligibilis est. quoniam ipsa scit res per virtutem intelligentie quam est in ipsa. Operatio autem animalis est quoniam ipsa mouet primum corpus et omnia corpora naturalia: quoniam ipsa causa motus corporum et causa operationis nature. Et non efficit a se has operationes: nisi in quantum ipsa est exemplum superioris virtutis. quod est quod causa prima creauit esse anime mediante intelligentia. et propter illud dicitur esse anima efficiens operationem diuinam. Postquam ergo creauit causa prima esse anime: possuit eas sic stramētum intelligentie in quod efficiat operationes suas. propter illud ergo anima intelligibilis efficit operationes intelligibiles. Et quod anima suscipit impressionem in intelligentie facta est inferioris operationis in quantum ipsa sua impressione agit in id quod est sub ipsa. Quod est quod ipsa non imprimit in res nisi per motum scilicet quod non recipit quod est sub ea operationem eius: nisi ipsa moueat ipsas. Propter hanc ergo causam fit quod anima moueat corpora. Nam anime est ut viuificet corpora quando influit super ea virtutes suas et directe producit ea ad operationes rectas. Manifestum est igitur quod anima habet tres operationes. quoniam habet virtutes tres scilicet diuinam. et virtutem intelligibilem et virtutem eius essentie secundum quod ostendimus et enarrauimus.

4 **Prima rerum creatarum est esse. et non est ante ipsum creatum aliud.**

Quod est quod esse est supra sensum et supra animam et supra intelligentiam et non est supra causas primas latius neque prius causatum ipso. propter id quod factum est superius causatis rebus omnibus et vehementius vnitatis et non est actus ita: nisi propter suas proprietates esse puro et vni vero in quo non est multitudo aliquorum modorum et esse causatum quous sit vnum tamen multiplicat. scilicet quod ipsum recipit multiplicationes. Et ipse quidem non est factum multa: nisi quod ipsum quous sit simplex et non sit in causatis simplicius ipso: tamen est compositum ex multiplicato cum finito et infinito. Quod est quod omne quod ex eo sequitur causam primam intelligentiam completa est vltima in potentia et reliquis bonitatibus. Et forme intelligibiles in ipso sunt latiores et vehementius vniuersales. et quod ex eo est inferior est intelligentia veritatem cum sub illo est intelligentia in complemento et virtute et bonitatibus: tamen non sunt forme intelligibiles in illa ita dilatate sic est illarum latitudo in illa intelligentia. Et esse quidem causatum primum est intelligentia totum. veritamen intelligentia in ipso est diuisa per modum quem diximus. Et quod diuisificans intelligentia: fit in eo forma intelligibilis diuisa. Et sic ex forma vna propterea quod diuisificatur in mundo inferiori pueniunt individua infinita in multitudine similis ex esse causato primo propterea quod diuisificat: appent forme intelligibiles infinite. Verum tamen quous diuisificentur non seiuungunt ab inuicem sic est seiuuntio indiuiduorum. quod est quoniam ipse vniuntur absque corruptione. et sepanit absque seiuunctione. quantum sunt vnum habes multitudines et multitudo in vnitatem. Et intelligentie prime influunt super intelligentias secundas bonitates quas recipiunt a causa prima et intedunt bonitatem in eis vsquequo consequunt vltimum earum. Et intelligentie superiores prime que sequuntur causas primas imprimunt formas secundas stantes que non destruiuntur ita ut sit necessarium iterare eas vice alia. Intelligentie autem secunde imprimunt formas decliues et sepanibiles sicut est anima. Ipsa namque ex impressione intelligentie secunde quam sequitur esse causatum in

causis

ferius. Et non multiplicatur anime nisi per modum quo multiplicatur intelligentie secunde que seruatur esse quo multiplicantur intelligentie. quod est quia esse anime vnum habet finem. sed ex eo quod est inferius: est finitus. Igitur anime que sequitur a lachibli. i. intelligentiam sunt complete perfecte et pauce declinationis et separationis. et anime superiores etiam influunt bonitates quas recipiunt ab intelligentia super animas inferiores. Et omnis anima recipiens ab intelligentia virtutes. et anime que sequuntur esse inferius sunt in complemento et declinatione sub aliis superioribus plus est super impressionem fortior quod impressus est ab ea: est fixum et stans. et est motus eius: motus equalis: et continuus. Et illa in qua ex ea est virtus intelligentie minus est fortis in impressione sub animabus et substantialibus primis. et est quod ab ea impressus est debile euanesces destructibile. verumtamen quous sit ita: tamen permanet per generationem. Jam ergo ostensum est quare facte sunt forme intelligibiles multe: et non est esse nisi vnum simplex et quare facte sunt multe anime quarum quedam sunt superiores quibusdam. et esse earum est vnum simplex in quo non est diuersitas.

Causa prima superior est omni narratione et non deficiunt lingue a murmuratioe eius: nisi propter narrationes esse ipsius. quoniam ipsa est super omnes causam. et non narratur nisi per causas secundas que illuminantur a lumine cause prime.

Quod est quoniam causa prima non cessat illuminare causatum suum: et ipsa non illuminatur lumine alio. quam ipsa est lumen purum supra quod non est lumen. ex illo ergo facta est sola prima causa cuius deficit narratio. Et non est ita nisi quia supra ipsam non est causa per quam cognoscatur. Et omnis quidem res non cognoscitur et narratur nisi ex ipsa sua causa. Cum ergo est causa tantum et non causatum: non scitur per causas primam neque narratur. quoniam superior est narratio. Nec sequitur eam loquella. quod est quia narratio non fit nisi per loquellas. et loquella per intelligentiam et intelligentia per cogitationem. et cogitatio per meditationem. et meditatio per sensum. Causa autem prima est supra res omnes quoniam est causa eis. propter illud ergo fit quod ipsa non cadit sub sensu et meditatione et intelligentia et loquella. non est ergo narrabilis. Et dico interdum quod res aut est sensibilis et cadit sub sensu. aut meditabilis: et cadit sub meditatione. aut est fixa stans secundum dispositionem vnam et est intelligibilis aut conuertibilis destructibilis cadens sub generatioe et corruptioe et est cadens sub cogitatione. Et causa prima est supra res intelligibiles sempiternas. et supra res destructibiles. quapropter non cadunt super eam meditatio neque sensus neque intelligentia. Et ipsa quidem significatur nisi. ex causa secunda que est intelligentia. et non nominatur per nomen causati sui primi nisi per modum sublimiorem et meliorem et nobiliorem sicut ostendimus.

Intelligentia est substantia que non diuiditur.

Quod est quia si non est cum magnitudine. nec corpus mouetur: tunc procul dubio non diuiditur. Et iterum omne diuisibile non includitur nisi aut in multitudine aut in magnitudine aut in motum suum. Cum ergo res est hanc dispositionem: est sub tempore. quam non recipit diuisionem nisi in tempore. Et intelligentia quidem non est cum tempore immo est cum eternitate. quapropter facta est altior et superior omni tempore et omni multitudine. Quod si inueniatur in ea multi-

tudo: non inuenitur nisi quasi res existēs vna. Cum ergo intelligētia sit secundum hunc modum: diuisioneꝝ penitus non recipit. Et significatio quidem illius est reditio super essentiam sui scilicet cum nō extenditur cum re extensa. ita ut sit vna suarū extremitatūꝝ secunda est ab alia. Quod est quia cum vult scientiā rei corporalis. extenditur cum ea et ipsa stat fixa secundum suam dispositionem quoniam est forma a qua non pertransit aliquid. Et corpora quideꝝ non sunt ita. Et significatio q̄ intelligentiā non est corpus nec diuiditur eius substantia et operatio eius est q̄ vtraqꝫ sunt res vna. Et intelligētia quideꝝ ē multa propter bonitates que adueniunt ei a causa prima. et ipsa q̄uis multiplicatur per hunc modum: tamen quia ap̄proinquat vni: fit vnam et non diuiditur. Et intelligētia quideꝝ non recipit diuisioneꝝ: quoniam est primum creatum qđ creatum est a prima causa. et vnitatis est dignior q̄ diuisionis. Jam ergo verificatum ē q̄ intelligentia est substantia que non est cum magnitudine: nec corpus nec mouetur per aliquem modorūꝝ motus corporei. quā propter facta est supra tempus et cum eternitate sicut ostendimus.

7 **Omnis intelligētia scit quod est supra se et quod est sub se verumtamen scit quod est sub se: quia est causa ei. et scit quod est supra se: quoniam acquirat bonitates ab eo.**

Intelligētia quidem est substantia intellectualis. ergo secundūꝝ modum sue substantie scit res quas acquirat de super. et res quibus est causa. ergo ipsa discernit quod est supra eas. et quod est sub ea est causatus ab ea. et cognoscit causam suam et causatum suūꝝ per modum qui est causa eius scilicet per modum sue substantie. Et similiter omnis sciēs non scit rē meliorem et rem inferiores et deteriorē: nisi secundūꝝ modum sue substantie et sui esse. non secundum modum secundum quem res sunt. Et si ita est hoc: tunc proculdubio bonitates que descendunt super intelligentiā a causa prima: sunt intelligibiles in ea. Et similiter res corporee sensibiles sunt in intelligētia intelligibiles. Quod est quoniam res que sunt in intelligentia: non sunt impressiones ip̄e immo sunt cause impressionūꝝ. et significatio illius est q̄ intelligentia ipsa est causa rerum que sunt sub ea per hoc q̄ est intelligētia. Si ḡ intelligentia est causa rerum per hoc quod est intelligētia: tunc proculdubio cause rerum intelligētie sunt intelligibiles etiam. Jam ergo manifestus est q̄ res supra intelligentiam et sub ea sunt per virtutem intelligibiles. similiter res corporee cum intelligentia sunt intelligibiles. et res intelligibiles cuz intelligētia sunt intelligibiles quā ipsa est causa earum. et quia ipsa non ap̄prehendit nisi per modūꝝ sue substantie etiaz q̄ ipsa intelligentia ap̄prehendit res ap̄prehensione intelligibili suē fiant res intelligibiles siue corporee.

8 **Omnis intelligentie firio et essentia eius est per bonitates puram que est causa prima.**

Virtus quidem intelligentie prime est vebemētioris bonitatis q̄ res secunde que sunt post eam. quoniam ipse non accipiunt eius cognitioneꝝ et nō est facta ita: nisi quia est causa ei que est sub ea. quia significatio eius et illud quod rememoratur intelligentia ē regens omnes res que sunt sub ea per virtutem diuinā que est in ea et per eam retinet res: quoniam per eam est causa rerum et ipsa retinet res que sunt sub ea et comprehendit eas. Quod est quoniam omne quod est primūꝝ re

causis

bus et causa eis: est retinens illas res et regens eas et non euadit ab eo ex ipsis aliquid propter virtutes suam alteram. ergo intelligentia est princeps rerum que sunt sub ea et retinens eas et regens eas sicut natura regit res que sunt sub ea per virtutes intelligentie. quia similiter intelligentia regit naturas per virtutes intelligentie quia similiter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam. Quia intelligentia quidem non facta est retinens res que sunt post eam et regens eas et suspendens virtutem suam super eas: nisi quoniam ipsa non est virtus substantialis eius. immo ipsa est virtus virtutum substantialium. quoniam ipsa est causa eis. Quia intelligentia quidem comprehendit generata et naturam et orientes nature scilicet animam. Nam ipsa est supra naturam quod est quia ipsa naturam continet generationem et anima continet naturam. et intelligentia continet animam ergo intelligentia continet omnes res et non est facta intelligentia ista: nisi propter causam primam que superueniet omnibus rebus quoniam ipsa est causa intelligentie et anime et nature et reliquis rebus. Quia causa quidem prima non est intelligentia neque anima neque natura immo est supra intelligentiam et animam et naturam. verumtamen est creans omnes res ut est operans intelligentiam absque medio. et est creans animam et naturam et reliquas res mediante intelligentia. Et scientia quidem diuina non est sicut scientia intelligibilis neque scientia animalis immo est supra scientiam intelligibilem et scientiam anime. quoniam est creans scientias. Quia quidem virtus diuina est supra omnem virtutem intelligibilem et animale et naturalem quoniam est causa omni virtuti. et intelligentia est habens esse tantum. Quod si dixerit aliquis necesse est ut sit ei belichim. quoniam habet esse et formam. et similiter anima est habens belichim. et natura est habens belichim et esse quod per se non est belichim quoniam ipsa est tantum esse dicemus belechime id est suum esse infinitum quia indiuiduum suum est bonitas pura et fluens super intelligentiam omnes bonitates et super reliquas res mediante eadem intelligentia.

Omnis intelligentia plena est formis. verumtamen ex intelligentijs sunt que continent formas plus vniuersales. et ex eis sunt que continent formas minus vniuersales.

Quod est quoniam forme que sunt in intelligentijs secundis vniuersalibus inferioribus per modum particularum sunt. in intelligentijs vero primis per modum vniuersalem et forme que sunt in intelligentijs primis per modum vniuersalem. Et in primis intelligentijs est virtus magna quantum sunt vehementioris vnitatis quam in intelligentie secunde inferiores et in intelligentijs secundis inferioribus sunt virtutes debiles: quoniam sunt minoris vnitatis et pluris multipliciter. Quod est quia intelligentie que sunt longinquiores ab vno puro: sunt pluris quantitatis et debilioris virtutis. Et intelligentie propinque vni puro: sunt minoris quantitatis et maioris virtutis. Accidit tamen ut forme que procedunt ab intelligentijs primis: procedunt per processionem vniuersali vnicam. Et nos quidem abbreuiamus et dicimus quod forme que adueniunt ex intelligentijs secundis sunt debiliores processionis et vehementioris separationis. quapropter fit quod intelligentie secunde proiciunt visus suos super formam vniuersalem que est in intelligentijs vniuersalibus et separant eam et diuidunt eas. quoniam ipse non possunt recipere illas formas secundum vnitatem vel veritatem suam et certitudine earum: nisi per modum secundum quem possunt recipere eas. scilicet per separationem et diuisionem et similiter alia ex rebus non recipit quod est supra eam: nisi per modum

potest recipere ipsam non per modum secundum quem est ad recepta.

10

Omnis intelligentia intelligit res separatas que non destruntur neqz cadunt sub tempore.

Quod est quoniam si intelligentia est semper que non mouetur: tunc ipsa est causa rebus sempiternis que non destruntur neqz cadunt sub generatione et corruptione. et intelligentia quidem non est ita nisi quia intelligit rem per esse suum. et esse suum est sempiternum quod non corrumpitur. Cum ergo hoc sit ita dicimus quod res destructibiles sunt ex corporeitate scilicet ex causa corporea temporali et non ex causa intelligibili eterna.

11

Primum omnium quedam sunt in quibusdam per modum quo licet ut sit unum eorum in alio.

Quod est quia inesse sunt vita et intelligentia. et in vita sunt esse et intelligentia. et intelligentia sunt esse et vita. verumtamen esse et vita sunt due intelligentie et intelligentia et esse et intelligentia in vita sunt due vite et vita et intelligentia in esse sunt duo esse. Et illud quidem non est ita nisi quia unumquodque predictorum aut est causa aut causatum. causatum ergo in causa est per modum cause et causa in causato per modum causati. Et nos quidem abrenuimus et dicimus quod res agens vel que est in re per modum cause non est in causa nisi per modum qui est causa eius sic sensus in anima per modum animalem. et anima intelligentia per modum intelligibilem et intelligentia inesse per modum essentialem et esse primum intelligentia per modum intelligibilem intelligentia in anima per modum animale. et anima in sensu per modum sensibilem. et redeamus et dicamus quod sensus in anima et intelligentia in causa prima sunt per modos suos

12

Omnis intelligentia intelligit essentiam suam.

Quod est quia intelligens et intellectum sunt simul cum ergo est intelligentia est intelligens aut intellectus: tunc proculdubio videt essentiam suam. et quia videt essentiam suam: scit quia intelligit per intelligentiam suam essentiam. Et quando scit essentiam suam: scit aliquas res que sub ea sunt quoniam sunt ex ea. verumtamen sunt in ea per modum intellectuales. ergo intelligentia et res intellecte sunt unum. Quod est quod si sunt intellecta et ipse et intelligentia sunt unum et intelligentia scit suum esse: tunc proculdubio quando ipsa scit essentiam suam: scit aliquas res. et quando scit reliquas res scit essentiam suam. et quando scit res: tunc ipsa non scit eas nisi quod sunt intellecte. Ergo intelligentia scit essentiam suam et scit res intellectas simul sicut diximus.

13

In omni anima res sensibiles sunt.

Et hoc quod sunt exemplum ei et res intelligibiles sunt in ea quia scit eas. et non facta est ita nisi quia ipsa expansa est inter res intelligibiles que non mouentur et inter res sensibiles que mouentur. et quia anima sic est fit quod implet res corporeas quapropter facta est lux corporum et facta est causa formalis hominis ex intelligentia que est ante eam. Res igitur que imprimuntur ex anima sunt et sunt in anima per intentionem exempli scilicet quia res sensibiles exemplificantur secundum exemplum anime. Et res que cadunt supra animam sunt in anima per modum acquisitum. hoc ergo cum sit ita redeamus et dicamus quod res sensibiles omnes in anima sunt per motum cause propter quod anima est causa exemplaris. Intelligo per animam rem agentem in res sensibiles. verumtamen virtus efficiens in anima non est mate-

causis

riales et virtus corporea in anima est spiritualis et virtus imprimēs in rebus habentibus dimensiones est sine dimensioe. Res autem intelligibiles in anima sunt per modum animales scilicet quia res intellectuales que non diuiduntur in anima sunt per modum diuisibilem ergo res intelligibiles multe sunt in anima per modum qui multiplicatur. et res intelligibiles que non mouentur sunt in anima per modum motus. Itaque ergo ostensum est quod res intelligibiles et sensibiles sunt in anima. verumtamen res sensibiles corporee sunt in anima per motum aialem specialem vnitum. et quod res intelligibiles vnite quiescentes sunt in anima per modum qui multiplicat motum.

Omnis sciens qui scit essentiam suam est rediens ad esse. 14
tiam suam redicione completa.

Quod est quia scientia non est nisi actio cum ergo scit sciens essentiam suam tunc reditur ad essentiam suam per operationem intelligibilem. et hoc non est ita nisi quoniam sciens et scitum sunt res vna. quoniam scientia scientis essentiam suam est ex eo et ad eum. est ex eo: quia est sciens est ad eum: quia est scitum. Quod est propterea quia scientia est essentia scientis. et sciens scit essentiam suam. et est eius operatio rediens ad essentiam suam. ergo substantia eius est rediens ad essentiam ipsius iterum. Et non significatur per redicionem substantie ad essentiam suam nisi quia est itans fixa per se non indigens in sui fixatione et sui essentia realia exigente ipsa. quia est substantia simplex sufficiens per essentiam.

Omnes virtutes quibus non est finis pendentes sunt per 15
infinitum primum quod est virtus virtutum. non quia ipsa sunt acquisita fixe itantes imo sunt virtus in rebus habentibus fixationem.

Quod si aliquis dicat quod ens primum creatum scilicet intelligentia est virtus etiam cui non est finis: dicemus non esse ens creatum virtus immo est ei virtus quaedam. et virtus quidem huius non est facta infinita nisi inferius non superius quoniam ipsa non virtus pura que non est virtus nisi quia est virtus et est res que non finitur neque inferius neque superius. ens autem primum causans est infinitum. quod est quia si entibus fortibus non est finis nisi per acquisitionem suam ab infinito puro primo propter quod sunt entia infinita. et si ens primum et ipsum est quod ponit res quibus non est finis: tunc proculdubio ipsum est supra infinitum. ens autem creatum primum scilicet intelligentia non est infinitum immo dicitur quod est infinitum neque dicitur quia est ipsum neque quod est infinitum. Ens ergo est mensura entium primorum intelligibilium et omnium inferiorum scilicet sensibilibus. Quia ipsum est quod creauit entia et mensurat ea mensura conuenienti omni enti. Redeamus ergo et dicamus quod ens primum creans est supra infinitum. Sed ens secundum creatum est infinitum. et quod est inter ens primum creans et ens secundum creatum est non finitum. Et relique bonitates simplices sicut vita et lumen et que sunt similia sunt cause rerum omnium habentium bonitates. secundum quod infinitum est causa a causa prima et causans primum est causa omnis vite. et similiter relique bonitates descendentes a causa prima super causatum primum in primis. et est intelligentia. deinde descendit super reliqua causata et intelligibilia et corporea mediante intelligentia.

16

Omnis virtus unita plus est infinita quam virtus multiplicata.

Quod est quia infinitus primus quod est intelligentia est propinquus uni puro propter illud quod factum est quod in omni virtute propinqua uni puro est infinitas plus quam in virtute longinqua ab eo. quod est quia virtus quando recipit multiplicari tunc destruitur unitas eius et non destruitur unitas eius nisi quod diuiditur. Et illius quidem signatio est virtus diuisa. et quod ipsa quanto magis congregatur et unitur magnificatur et est vehemens et efficit operationes mirabiles. et quanto magis patitur et diuiditur et paruificatur et debilitatur et efficit operationes viles. Jam ergo manifestum est et planum quod virtus quanto magis appropinquatur uni puro etiam fit vehemens eius unitas et infinitas in ea magis apparens et manifestior et sunt operationes eius operationes magne virtutis mirabiles et nobiles.

17

Res omnes habent essentias propter ens primum et res viue omnes sunt motae per essentias suas propter vitam primam. et res intelligibiles omnes habent scientias propter intelligentiam primam.

Quod est quod si omnis causa dat causato aliquid: tunc proculdubio ens primum dat causatis suis omnibus ens et similiter vita dat causatis suis motum. quoniam vita est processio procedens ex ente primo quieto sempiterno et primus motus. Et similiter intelligentia dat causatis scientias. quod est quod omnis scientia vera non est nisi intelligentia. et intelligentia est primus quod est influens scientiam super reliqua scientia. Redeamus ergo et dicamus quod ens primum est quietum et est causa causarum et si ipsum dat omnibus rebus ens: tunc ipsum dat eis per modum creationis. vita autem prima dat quae sunt sub ea vitam non per modum creationis imo per modum forme. et similiter intelligentia non dat eis quae sunt sub ea de scientia et reliquis rebus nisi per modum forme.

18

Ex intelligentibus est quae est intelligentia diuina.

Quoniam ipsa recipit ex bonitatibus primis que procedunt ex causa prima receptionem primam et de eis est que est intelligentia tantum: quoniam non recipit ex bonitatibus primis nisi mediante intelligentia. et ex animabus est quae est anima intelligibilis: quoniam est pendens per intelligentias et ex eis que est anima tantum. et ex corporibus naturalibus est cui est anima regens ipsum et faciens directionem super ipsum. Et de eis sunt tantum naturalia quibus non est anima. et hoc non fit ita: nisi quia ipsa non est intelligibilis tota nec animalis tota. neque pendet per causam que est supra eam. nisi ea que est completa integra. dico que pendet per causam que est supra eam scilicet quia non omnis intelligentia pendet per bonitates essentie cause prime nisi quia ex eis est intelligentia completa in primis integra. ipsa enim habet recipere bonitates ex causa prima descendentes et pendere per eas ut vehemens fiat sua unitas. Similiter non omnis anima pendet per intelligentiam nisi que est ex eis completa integra et vehemens simul cum intelligentia per hoc quod pendet per intelligentiam est intelligentia completa. et similiter non omne corpus naturale habet animam: nisi quia ex eis completum est integrum quasi sit rationale. et secundum hanc formam sunt reliqui ordines intelligibiles.

19

Causa prima regit res creatas omnes propter quod commisceat eis

causis

Quod est quia regimen non debilitat unitatez eius exaltatam super omnem re
neqz destruit eam neqz prohibet eam essentia unitatis seiuncta a rebus quin
regat eas. quod est quia causa prima est fixa stans cum unitate sua pura semp
Et ipsa regit omnes res causatas et influit super eas unitatez vite et bonitatis secun-
dum modum virtutum earum receptibiliuz et personalitatem earum. pura enim bo-
nitas influit bonitates super omnes res influxione sua: verumtamen vnaqueqz earuz
recipit ex illa influxione secundum moduz sue virtutis et sui esse. Et bonitas prima
non influit bonitates super omnes res nisi per modum vnuz. quia non est bonitas ni-
si per suum esse. et suum esse e sua virtus. ita quod est bonitas et virtus et ens sunt res
vna. Sicut gens primuz et bonitas fiunt res vna fit quod ipsa influit bonitates su-
per res a fluxione vna. et diuersificatur bonitates et dona ex cursu recipiētis. Qd
est quia recipientia bonitates non recipiunt equaliter: immo quedam recipiunt plus
q̄ quedam. hoc quidem propter magnitudinez sue largitatis. Redeamus et dica-
mus q̄ inter omne agens quod agit per esse suuz tantuz et inter factum primum non
est continuator neqz res alia media. et neqz est continuator inter agens et factum: nisi
sit additio super esse scilicet quādo agens et factum sunt per instrumentum et non facit
per esse suum. et sunt composita. quapropter recipit per continuationem inter ipsum
et factorem suum. et est tunc agens seiunctum a facto suo. Agens vero inter quod
et inter factuz eius non est continuator eius: penitus est agens verum. regens veruz
faciens res per finem decoris. post qd non est possibile ut sit decus aliud. et regit factū
suum per vltimuz regimen. quod est quia regit res per moduz per quem agit. et non
agit nisi per ens suum. ergo ens eius est iterum et regimen eius. quapropter fit quod
regit et agit per vltimuz decoris et regimen in quo non e diuersitas neqz tortuositas
et nō diuisificant operationes et regimē propter pmas causas nisi s̄ merituz recipiētis.

Primum est diues per se ipsum et est diues magis. 20

Significatio ei9 e unitas eius: non qz unitas ei9 sit ipsa: imo e unitas ei9 pu-
ra qm̄ est simplex et in fine simplicitatis. Si at̄ vult aliquis scire qd̄ causa pma
est diues: proiciat intētionē suaz super res cōpositas et inquirat de eis. inquisi-
tiōe p̄scrutata: inueniet. n. om̄ecōpositū diminutū indigēs quidez aut aliquo aut reb9
ex qb9 cōponit: res at̄ simplex vna q̄ est bonitas: e vna. Illa ḡ res e diues magis q̄ influ-
it et nō fit influxio sup ipaz p̄ aliquē modoz. reliq̄ at̄ res itelligibiles sūt aut corpore sūt
nō diuites p̄ se ipas: imo idigēt vno ūo influēte sup eas bonitates. et om̄es gr̄as q̄s h̄nt.

Causa prima est super omne nomen quo nominatur. 21

Noniaz non pertinet ei diminutio neqz cōplemētuz soluz qm̄ diminutum est
non cōplemētuz et nō pōt efficere plenaz opationez. qm̄ diminutuz et cōple-
tuz apud nos q̄uis sit sufficiens per se ipuz: nōpōt tñ creare aliquid aliud neqz
influere a se aliquid oio. Si ḡ ita est apud nos: tñc dicim9 q̄ p̄muz nō e diminutuz
neqz e completū. imo est supra complementū. qm̄ est creans res et influens bonitates
super eas in fluxione completa. quoniam est bonitas cui nō est finis neqz dimētio. bo-
nitas ergo p̄ma implet omnia secula bonitatibus. verumtñ om̄e sc̄lm nō recipit de il-
la bonitate nisi secundum moduz sue potentie. Jam ḡ ostensum est et manifestum
quod causa prima est super omne nomen quod nominatur ut altior et superior est.

Om̄is intelligentia diuina scit res per hoc quod ipsa est 22
intelligentia et regit eas per hoc quod est diuina.

Quod est quia proprietas intelligēte est scia. et complementum eius non est quod est integritas: nisi ut sit sciens. Regens ergo est deus benedictus et sublimis. quoniam replet res bonitatibus. et intelligentia est primus creatum et est plus similis deo sublimi. et propter illud regit res que sunt sub ea. et sicut deus benedictus et excelsus influit bonitatem super res: similiter intelligentia scientiarum influit super res que sunt sub ea. Verumtamen deus benedictus et sublimis precedit intelligentiam per regimen et regit regimine sublimioris et altioris ordinis quam sit regimen intelligentie. quoniam est illud quod dat intelligentie regimen. Et significatio illius est quod res que recipiunt regimen intelligentie: recipiunt regimen creatoris intelligentie. quod est quod non refugit regimen eius aliqua ex rebus omnino. Quoniam vult ut faciat recipere bonitatem suam omnes res simul. Quod est quia non est ex ea quod omnis res desideret intelligentiam non desideret eas recipere. et res omnes desiderant recipere bonitatem ex prima causa et desiderant recipere ipsas desiderio multo et in illo aut non est aliquis qui dubitet.

23

Causa prima existit in rebus omnibus secundum dispositionem unam. Sed res omnes non existunt in prima secundum dispositionem unam.

Quod est quia quoniam prima causa existat in rebus omnibus: tamen unaqueque res recipit eam secundum modum potentie sue. quod est quia ex rebus sunt que recipiunt causam primam receptione unita. et ex eis sunt que recipiunt eam receptione temporalis et ex eis sunt que recipiunt eam receptione eterna. et ex eis sunt que recipiunt eam receptione spirituali. et ex eis sunt que recipiunt eas receptione corporali. Et diversitas quodam receptionis non fit ex causa prima: sed propter recipientes. quod est quod suscipiens diversificatur. Influens ergo existens unus non divisim influit super omnes res bonitates equaliter. bonitas namque influit super omnes res ex causa prima. Res igitur sunt causa diversitatis influxionis bonitatis super res. proculdubio ergo non inveniuntur res omnes in primo per modum unum. Jam autem ostensum est quod causa prima inveniuntur in omnibus rebus per unum et non inveniuntur in ea res per modum unum ergo secundum modum propinquitatis cause prime et secundum modum quo recipere res possunt causam primam secundum quantitates illius recipientis potest res recipere ex ea et delectari per eas. quod est quod non recipit res ex causa prima et delectatur ea: nisi per modum sui esse. Et non intelligo per esse nisi esse et cognitiones. Nam per quo cognoscit res primam causam per quantitatem causarum per quantitatem illam recipit ex ea et delectatur ex ea sic ostendimus.

24

Substantie intelligibiles unite non sunt generate ex re alia.

Quoniam substantia stans per essentiam suam est non generata ex re alia. Quod si aliquis dicat possibile est ut sit generata ex re alia: proculdubio dicemus si possibile est ut substantia stans per essentiam suam sit generata ex re alia proculdubio est sub illa diminuta indigens ut compleat eam illud ex quo generatur. et signo illius est generatio ipsa. quod est quia generatio non est nisi via ex diminutione ad complementum. Nam si inveniatur res non indigens in generatione sui scilicet in informatione sua re alia nisi se: ipsa est causa sue formationis completa integra semper. et non fit causa formationis sue et sui complementi: nisi propter relationem suam ad causas suas semper. illa ergo operatio est formatio semper et ipsius complementum simul. Jam ergo manifestum est quod omnis substantia stans per essentiam suam est non generata ex re alia.

et breuitate vite

Dis substantia stans per se ipsam est non cadens sub corruptione.

Autem aliquis dicat quod possibile est ut substantia stans per se ipsam cadit sub corruptione: possibile est ut separaretur essentia eius. et sic fixa stans per essentiam suam sine essentia sua. et hoc est inconueniens et impossibile. Quoniam propterea quod est vna simplex non composita: est causa ipsa et causatum simul.

Omnis autem cadentis sub corruptione non fit corruptio nisi propter separationem suam a causa sua. dum ergo permanet res pendens per causas suam retinentem eam suam illam non perit. neque destruitur. Si ergo hoc ita est: substantie stantis per essentiam suam non separatur a causa semper: quoniam est inseparabilis ab essentia sua propterea quod causa eius est ipsa informatio sui. Et non fit causa sui ipsius nisi propter relationem suam ad causas suam. et illa relatio est informatio eius. et propterea quod semper relata est ad causam suam et ipsa est causa illius relationis: est causa ipsa sui ipsius per modum quem diximus. quia non perit neque destruitur. quoniam est causa et causatum simul sicut superius ostendimus. Jam ergo verificatum est quod omnis substantia stans per se ipsam neque destruitur neque corrumpitur.

Omnis substantia destructibilis non sempiterna est composita aut est delata super aliam rem.

Propterea quod substantia: aut est indiges rebus ex quibus est composita aut est indiges in fluxione sua et sua essentia differente. Cum ergo separatur a se rebus eam: corrumpitur et destruitur. quod si substantia non est composita neque delata est simplex et est semper et non destruitur neque minuitur omnino.

Omnis substantia stans per essentiam suam est simplex et non diuiditur.

Quod est possibile ut diuidatur dixerit aliquis: dicamus sic est possibile ut substantia stans per se diuidatur et est ipsa simplex: est possibile ut essentia partis eius sit per essentiam eius iterum sicut essentia totius. Si ergo possibile est illud: redit pars super se ipsam. sicut reditio est super essentiam et hoc est impossibile.

Si ergo est impossibile. substantia stans per se ipsam est indiuisibilis et simplex. Si autem non: non est simplex sed est composita: pars eius est melior parte. et pars eius est vilior parte. ergo res melior est ex viliori et res vilior ex meliore quando est pars eius omnis seruata ab omni parte ipsius: quare est ut vnitas eius non est sufficiens per se ipsam cum indigeat partibus suis ex quibus componitur. et hoc quidem non est de natura simplicis immo est de natura substantiarum compositarum. Jam ergo constat quod omnis substantia stans per essentiam suam est simplex non diuiditur et quoniam non recipit diuisionem et est simplex non recipiens corruptionem neque destructionem.

Omnis substantia simplex est stans per essentiam suam scilicet per se ipsam.

Am ipsa est creata sine tempore et est in substantialitate sua superior substantiis temporalibus. Et si generata est: quia non est generata ex aliquo: quoniam est stans per essentiam suam. et substantie generate ex aliquo sunt substantie compositae cadentes sub generatione. Jam ergo manifestum est quod omnis substantia stans per essentiam non est cum tempore et quia est altior et superior tempore et rebus temporalibus.

Omnis substantia creata in tempore aut est semper in tempore et tempus non superfluit ab ea quoniam est causata et tempus equaliter aut superfluit supra tempus et tempus ab ea quoniam est causata in quibusdam horis temporis.

Quod est quia si causata secuntur se adinuicem et substantiam superiorem non sequitur nisi substantia ei similis non substantia dissimilis ei. Sunt substantie similes substantie superiori et substantie a quibus non superfluit tempus ante substantias que assimilatur substantijs sempiternis etiam sunt substantie sese abscise a tempore create in quibusdam horis temporis. Non possibile est ergo ut continuentur substantie create in quibusdam temporibus et tunc cum substantijs sempiternis quoniam non assimilatur eis omnino. substantie ergo sempiternae sunt ille que continuantur cum substantijs sempiternis. et sunt medie inter substantias sempiternas inter substantias causatas in tempore. Et non est possibile ut substantie sempiternae que sunt supra tempus consequantur substantias corporales causatas in tempore: nisi mediatis substantijs temporalibus in tempore et iste quidem substantie non facte sunt medie nisi quoniam ipse communicant cum substantijs sublimibus in permanentia. et comunicant substantijs temporalibus abscisis in tempore per generationem ipse enim quis sunt sempiternae: tamen permanentia est per generationem et motum. et substantie sempiternae cum tempore sunt similes substantijs sempiternis que sunt supra tempus per durabilitatem et non simulantur eis in motu et generatione. substantie autem separate non simulantur substantijs sempiternis que sunt supra tempus per aliquem modum. Si ergo non assimilantur eis: tunc non possunt recipere eas nec tangere eas. necesse est ergo sunt substantie que tangunt substantias sempiternas que sunt supra tempus. et erunt tangentes substantias factas in tempore. ergo agregabunt per motum suum inter substantias factas a tempore et inter substantias sempiternas que sunt supra tempus. et agregabunt per durabilitatem suam inter substantias que sunt supra tempus et inter substantias que sunt in tempore scilicet cadentes sub generatione et corruptione. et agregabunt inter substantias viles et inter substantias bonas: et non priuentur substantie viles substantijs bonis. et non priuentur omni bonitate et omni entitate. et non fit eis remanentia neque fixio. Jam ostensum est ex hoc quod durabilitatis sunt due species quarum una est eterna et altera temporalis. verumtamen una illarum durabilitatum est stans non succedens et quae: altera durabilitas mouet. Et una earum agregatur et eius operationes simul. neque quedam earum est ante quasdam: et altera est extensa. et quedam operationes alterius sunt ante quasdam et vniuersalitas vnius earum est per se suam: et vniuersalitas alterius est per partes suas. quarum unaqueque se iuncta sue comparari potest per modum primus et postremus. Jam ergo manifestum est quod substantiarum quedam que fixe sunt sempiternae supra tempus. et ex eis sempiternae equales comparari et tempus non superfluit ab eis. ex superiori earum et ipsarum inferiori scilicet ex principio earum usque ad earum extremum et sunt substantie cadentes ex generatione et corruptione.

Inter rem cuius substantia et actio sunt in momento eternitatis et inter rem cuius substantia et actio sunt in momento

et breuitate vite

temporis existens est medium. et est illud cui⁹ substantia est ex momento eternitatis et operatio ex momento temporis.

Quod est quia res cuius substantia cadit sub tempore. scilicet quia tempus continens eam est in omnibus dispositionibus suis. cadens sub tempore quare et eius actio cadet sub tempore quoniam quando substantia rei cadit sub tempore proculdubio etiam eius actio cadit sub tempore. Res autem cadens sub tempore in omnibus dispositionibus suis seiuncta est ea re cadente sub eternitate in omnibus dispositionibus.

Continuatio autem non est nisi in rebus similibus. necesse est igitur ut sit res media alia inter utramque cuius substantia cadit sub eternitate et actus eius sub tempore. impossibile namque est ut sit res cuius substantia cadit sub tempore et eius actio sub eternitate. Sic enim actio melior esset ipsius substantia. hoc autem impossibile. Manifestus est igitur quod inter res cadentes sub tempore cum substantiis suis et suis actionibus et inter res quarum substantie et actioes sunt cadentes in momento eternitatis sub eternitate sunt res cadentes sub eternitate per substantias suas: cadentes vero sub tempore per actiones suas sic ostendimus.

Omnis substantia cadens in quibusdam dispositionibus suis sub eternitate et cadens in quibusdam dispositionibus sub tempore est ens et generatio simul.

Omnis enim res cadens sub eternitate est ens vere. et omnis res cadens sub tempore est generatio. Si ergo hoc ita est: tunc si res est cadens sub eternitate et tempore est ens et generatio. non per modum unum immo per modum et modum. Jam ergo manifestum est ex eo quod diximus: quod omne generatum cadens per substantias suas sub tempore est habens substantias suas pendentes per ens purum quod est causa durabilitatis et causa rerum sempiternarum omnium et destructibilium. necessarium est unum faciens adipisci unitates et ipsum non adipiscit: sed relique unitates omnes sunt acquire. Et illius quidem significatio est quod dico: si inuenit unum faciens acquire non acquisitum: et aliud unum acquire faciens acquisitum: tunc quod differentia est inter ipsum et primum acquire faciens. non autem potest esse quin aut sit similis ei in omnibus suis dispositionibus: aut sit inter unumquodque deum et in alio superfluitas aut sit inter unumquodque deum et in alio est superfluitas. Si ergo est similis ei in omnibus suis dispositionibus: tunc unum eorum non est primum et alterum secundum. et si unum eorum non est simile alteri in omnibus suis dispositionibus: tunc proculdubio unum eorum est primum et alterum eorum est secundum. Illud ergo in quo est unitas fixa non inuenta ex alio est primum verum sic ostendimus et illud in quo est unitas inuenta ex alio est non unum primum verum. Si ergo est ex alio: est ex uno primo acquisita unitas: puenit ergo inde ut uni puro vero et reliquis vnis sit unitas iterum. et non sit unitas nisi propter unum verum quod est causa unitatis. Jam ergo manifestum et planum quod omnis unitas post unum verum est acquisita causata. verumtamen verum primum est creans unitates faciens acquire non acquisitum sicut ostendimus.

Explicit

De longitudine

De eo autē qđ est hoc quidez esse longe vite animalium hoc autē breuis vite et de uite totaliter longitudine considerandum et breuitate causas.

Incipiuz autem consideratiōis necessariū primo ex eo quod est dubitare de ipsis. Non eī est palaz vtrum alteruz aut iddez causa oī bus animalib9 et plātis eius qđ est hoc quidez esse longe vite hoc autē breuis. et plātariuz has quidez pauci tēporis has autē multuz durabilem vitam hēe. Ad huc at vtrum eadez que longe vite z non scđm naturaz sunt natura constātium aut sepata siue qđ breuis vite et langorosi aut scđm quosdaz quidez langores appropiānt langorosa s̄ naturam corpora his q̄ breuis vite. secūduz quosdaz at nichil prohibet langorosos esse longe vite existētes. De sono quidez igitur z vigilia dictum ē prius. de vita at et morte dicēduz ē posterius. Similiter at z de langore z sanitate quātuz adiacet naturali philosophie. nunc at de causa ei9 qđ ē hoc quidez esse lōge vite hoc at breuis vite sic dictū ē pri9 considerāduz

Ant at habentia differētiāz hanc tota ad tota genera. z eorum q̄ sub vna spē altera ad altera. dico autem scđm genus quidez differre vt hominez ad equū longioris enim vite genus hominum q̄ quidem equorum scđm autem speciem hominem ad hominez. Sunt enim z homines hi quidem lōge vite hi autem breuis vite. alteri scđm altera loca distātes. Quod quidez enim. et calidis gentiuz longioris vite. qui autem in frigidis: breuioris vite. et habitantium autem eumdez locum differunt similiter aliqui hac differentia ad inuicem

Portet autē accipere quid facile corruptibile i natura cōstantib9 et quid quod non facile corruptibile. Ignis z aqua et his cognata non habētia eamdez virtutem existunt generationis et corruptiōis causa alijs. itaqz et quelibet aliorum ex hijs entia z constituta participare eamdez naturam. Rationabile quecūqz quidem composita ex multis sunt vt dicimus. de alijs quidē igitur altera ratio. Sunt enim proprie corruptiōes multis existētium vt sciētia sanitas et egritudo. hec enim corūpuntur etiam nō corruptis susceptiuis: sed saluatis vt ignorātie quidē corruptio reminiscētia et eruditio. scientie autem obliuio z deceptio scđm accidens autez consequuntur naturalibus q̄ aliorum corruptiōes. corruptis enim aialibus corūpūntur scientia et sanitas que in animalib9. propter quod et de anima ratiocinabitur quis vtiqz ex hijs. Si enim ē non a natura. sed quemadmoduz scientia in aia: sic z anima in corpore: erit vtiqz ipsius z alia corruptio p̄ter corruptionez qua corūmpūtur corrupto corpore itaqz quoniam nō videtur talis existens: aliter vtiqz habebit ad corporis comunionez. Forte autem vtiqz quis dubitauit rationabiliter vtrum ē vbi f̄ corruptibile erit quod corruptibile. ut ignis sursum vbi non cōtrariuz. Corūpūntur enim quidem quecūqz inexistunt contrarijs scđm accidēs eo quod illa corūmpūntur. Interimuntur enim contraria abinuicēz. secundum accidens autem nichil cōtrarium in subiectis corūpūtur propter de nullo subiecto predicari subiectum. quare cui non est contrariuz et vbi nō est: impossibile erit vtiqz corūmpī. Quid enī erit corūmpēs si a contrarijs quidē corūmpī accidit solum. hoc eī nō existit aut totaliter aut hic. aut hoc si quidez veruz est. Sicut autē non. Impossibile eī materiāz habēti nō existere aliquid contrariuz. omnino quidez enim inesse caliduz aut rectum contigit omne at esse impossibile aut calidum aut rectum aut album: erunt autem possiones separate. Si igitur quando simul fuerint factiuum et passiuū hoc autem semper facit:

et breuitate vite

hoc autem patitur: impossibile nō permutare. Ad hoc si necesse superfluum facere. superfluum autem contrarium. ex contrario enim semper permutatio. superfluum autem relique prioris. Si autem omne expellit quod actu contrarium et si hoc corruptibile utique sit. aut non. Sed a continue corrumpit. Si quidem ex dictis sufficiens. Si autem non suppositione oportet quod inest aliquid actu contrarium et superfluum sit. propter quod et minor flamma conburitur a multa secundum accidens. Quia alimentum quod illa in multo tempore consumit finit hoc flamma cito multa. propter quod omnia in motu semper sunt et fiunt aut corrumpuntur. continens autem aut cooperatur aut contraoperatur. Et propter hoc transposita quidem durabiliora quidem sunt: et paucioris durationis natura. eterna autem nusquam quibuscumque contraria erunt. confestim enim materia contrarium habet. quare si quidem eius quod ubi: secundum locum permutat. Si autem quanti: secundum augmentum et detrimentum. Si autem passionis alteratur.

Rant autem nec maxima incorruptibiliora. equus enim homine breuioris vite neque parua epetbeia enim multa entomorum neque plante totaliter animalibus epetbeia enim quedam plantarum nec sanguine habentia. apis enim durabilior quorundam sanguinem habentium. nec ex sanguine malalia enim epetbeia quidem ex sanguine autem. neque que interaet enim plate epetbeia sunt etiam animalia gressibilia neque que in mari et enim ibi que breuis vite et ostralina et malaria. Omnino autem longissime vite in plantis sunt ut palma et cypressus et in sanguinem habentibus animalibus magis quam in exsanguinibus et longissime vite animalibus sunt. ut homo et elephas. et utique que quidem maiora ut ad plus est dicere minoribus longioris vite et enim alijs accidit his que longioris vite magnitudo sicut dictis.

Ausam autem de his omnibus hinc utique quis contemplabitur. Oportet enim accipere quod animal est natura humidum et calidum et viuere tale.

Senecius autem frigida et sicca. et quod motuum videtur. Sic enim materia corporum existens hoc calidum et frigidum et humidum et siccum. Necesse est igitur senescencia desiccari. propter quod oportet non facile desiccabile esse humidum. et propter hoc pingua imputrabilia. Causa autem quia aeris aer autem ad alia ignis autem non sic putrefactus esse. Neque rursus paucum oportet esse humidum: facile siccabile est quod paucum. propter quod magna et animalia et plate ut vniuersaliter est dicere longioris vite et quemadmodum dictum est prius. rationabile enim maiora plus habere humidum. Non solum autem propter hoc longioris vite. due autem cause quod quantum et quod quale. Quare oportet non solum multitudine esse humidum

Sed hoc et calidum. ut nec facile congelabile neque facile desiccabile sit. Et propter homines longioris vite magis: quibusdam maioribus. longioris vite deficientes multitudine humidi. Si pluri ratione excedat secundum quale: quam deficiat secundum quantum. Est autem aliquibus quidem calidum pingue quod simul facit non facile siccabile et non facile infrigidabile. quedam autem animalium habent humorem ideo oportet firmum esse non leuiter corruptibile neque superfluum. Interim est ei quod tale aut lagore aut natura. Contraria autem superfluitatis virtus et corruptiva. hec quidem nase hec aut pericula. Propter quod continua et multi spermatis senescunt cito sperma est superfluum et amplius desiccatur emissus. et propter hoc est multum longioris vite equo et asino ex quibus genitus est. et femelle masculis si coitui sit masculi. propter quod et passeris masculi breuioris vite femelle. Ad hoc autem quecumque laboriosa masculorum propter laborem senescunt magis

desicat causaz labor. Senectus aut sicca est. Natura autem ad omne est dicere masculi femellis longioris vite. Causa autem quia calidius animal masculus est quam femella. Eadem autem in calidis longioris vite sunt quam in frigidis locis. propter eandem causam propter quam quidem et maiora et maxime notabilis magnitudo animalium frigidorum secundum naturam. propter quod et serpentes et saure et solidota magna in calidis locis et in rubro mari ostracoderma. Augmentum enim calida humiditas causa est et vite. in frigidis autem locis magis aqueum humidum quam in animalibus est. propter quod facile congelabile. Quare hec quidem non sunt omnia animalium que pauci sanguis aut sanguine habentium in his que ad arctum locis. neque gressibilia in terra neque aqua talia in mari. hec autem sunt quidem. minora autem et brevioris vite. aufert autem congelatio augmentum. Alimenta autem non sumuntur et placent et animalia corrumpuntur consumit causam ipsam se ipsum quemadmodum causam multa flamma comburit et corrumpit pauca: eo quod calidum sumat. Sic naturale calidum primo digestum consumit naturam in qua est. Aquatilia autem gressilibus minus longe vite: non quia simpliciter: sed quia aquosa. tale autem humidum facile corruptibile. quia frigidum et congelabile. de facili. Ex sanguine propter idem. Si non magnitudine recompensent. nec enim pinguedinem habent. neque dulce. in animali ei quod pingue dulce. propter quod apes longioris vite alteris maioribus animalibus. In plantis autem sunt qui longissime vite et magis quam in animalibus primus quidem quia aquosa minus. quare non congelabile. deinde habent viscositatem et frigiditatem et sicca et terrestria existunt non tamen habent facile de siccabile humidum. De hoc autem quod est naturam arborum esse durabilem oportet accipere causam. habent enim propriam ad animalia preter quam ad entoma. Iuvenes enim semper placent sunt propter quod multi temporis. Semper ei alte germinationes. hec autem senescunt et radices similiter sed non simul. Sed aliquando quidem solus stipes et rami perierunt. alteri autem iuxta nati sunt cum autem sic fuerint radices alie generantur. et sic semper manet hoc quidem corruptum. hoc autem factum propter quod longe vite. assimilatur autem plante entomis sic dictum est prius. diuisione enim viuunt et duo et multa sunt ex uno. Entoma autem usque ad viuentem perueniunt multo autem non possunt tempore. non enim habent organa neque facere possunt ipsa principium in unoquoque quod autem in placent potest. non ubique enim habent et radices et germen potentia. propter quod ab hac semper provenit hoc quidem novum hoc autem senectus modico aliquo differentia inesse longe vite. Sic quemadmodum que aplantatur. et enim in absplantatione modo aliquo dicitur utique aliquis eadem accidere. particula ei quodam quod absplatum. in absplantatione quidem igitur seipatis accidit hoc ibi autem per continuum. causa autem quia inest ubique principium vite existens. Accidit autem idem in animalibus et plantis. in animalibus enim longioris vite masculi in pluribus. horum autem superiora maiora quam inferiora magis enim validum masculus quam femella in superiori autem calidum et frigidum in inferiori. et plantarum que capite granes longioris vite. tales autem que non epethere sed arborosa. Superius ei plante et caput radix est epethere autem ad inferius et fructus accipiunt augmentum. Sed de hoc quidem se in his que de plantis determinabit. nunciat de animalibus alijs dicta est causa de magnitudine vite de vite brevitate. Reliquum autem nobis considerandum de iuventute et senectute et vita et morte. his ei determinatis finem utique habebit que de animalibus methodus.

Explicit

Adne quod est in potētia ad aliquam pfectionē naturaliter appetit pfiat per ipam & qz homo aptus natus est pfiat per sciēciā ad qm est in potētia sic ad perfectionē sui idcirco naturaliter desiderat scire. Et hoc est qd dicitur prima ppositio huius libri. omnes homines naturaliter scire dōderant. In hijs autē que naturaliter scire desiderāt illud maxime desiderat quod est nobilius infra naturā ipsorum. Et quoniam iter sciēciā naturalē cōformes intellectui hominis putatur noticiā proportionata sensibus metaphisica est suprema: hinc est qd de se magis ē appetibilis ab intellectu psequētis sciēciā principalē propter scire qd autē metaphisica talis sit patet. scilicet vna nobilior est alia propter alterā trā rationū. pmo quia est de sō nobiliori quomodo sciēcia de aīa nobilior ē qm sciēcia de corpore. ij. quia de modo certiori sic geometria melior ē qd phisica. demonstratiōes enim geometrice certiores sūt demonstratiōibus phisicis ut dicit comētator. ij. metaphisice. iij. quia est de fine vltiori quomodo dictum est pmo ethicoz qd militaris nobilior ē frenesactua.

Et qm metaphisica tractat de his qd pertinet ad nobilius subiectum. s. de primā substācia hoc etiā sit certiori modo quia p primas. hec etiā ordinat ad vltimū finem. s. ad pure substācie cognitionē: idcirco pfectior est inter scias que possūt naturaliter acqri & per consequēs magis appetibilis ē inter ipas. Ut igitur serenissime princeps dñe ruberte hierusalem et scilicet rex intellectus uester qm propter curā regalis pvidētie oportet ad sensibilia plerūqz conuerti facilius possit interdum primē phisice speculatiōi vacare: ipam primā phisicā que vulgo metaphisica dicitur distinctā capitulis vbi clarioribus explanatā necnō & in aliquibus locis diffusioribus breuiatā: vñ excellentie ob cuius reuerentiā hoc opus aggressus sum offero et ascribo. in quo si quid bene dictum est deo tamqz primo & pncipali tribuat auctori. quicquid autem defectus mee impericie deputetur.

Omnes homines natura scire desiderāt et c. Huius libri metaphisice. Capitulum primū probat necessitatem sciē ex naturali desiderio quod inest hominibus ad scire. declarās hoc desiderium ex dilectiōe noticie sensitivē. et manifestans gradum cognitiōis in animalibus et hominibus.

Adnes homines natura scire desiderāt cuius signū ē sensuū dilectio. sensus enim diligūtur ab oī animali et si nulla alia vtilitas preter cognitionē sensitivā sentienti debeat provenire. Et inter sensus ille magis diligitur ex quo maior noticiā nobis provenit scilicet visus hic enim sensus magis cognoscere nos facit. qz propter minorē immersionem cum materia intēsius facit nos cognoscere & propter maiorez ambitum sui obiecti scilicet lucis plures differentijs repitur qd alicuius alterius sensus. Animalia quidem igitur ex sua natura habent v̄tutem sensitivā eo qd aīa in esse animalis constituitur per sensum. ex sensitivā trā virtute quibusdam animalibus nō inest memoriā quia non sentiūt nisi in pntia sensibilis quibusdam vero aīalibus inest. s. illis que retinēt intencionē sensatam in absentia sensibilis. Animalium vero quibus inest memoriā quedam p̄ticipāt prudenciā per quam operātur debitis medijs ad conseruationē vite et hec sūt aīalia que cum virtute sensitivā habent memoriā. non trā habent sensum auditus ut apis & similia. quedam vero cum sensu & prudenciā sunt disciplinabilia qd cum memoriā habent & videntur in sensu auditus. Animalia igitur cetera solis imaginationibus & memorijs viuētia parum p̄ticipāt experientia. hominum autem genus arte & ratione viuūt. **Admōi igitur**

A. j.

tur ex memoria fit experimentum. q̄ multe memoratiōes eiusdem rei faciunt virtutem vni
us experimenti. quia experimentum arti z scientie simile esse videtur. Dominibus au-
tem per experientiam euenit ars et scia. ideo bene dicit polus id est thomeus qui dicit q̄ ex-
perientia artem facit et in experientia casum. Cum enim ex multis experimentalibus
conceptionibus tamq̄ ex quibusdam similibus fiat vnus conceptus communis z vna comūis
acceptio: hoc est principium artis z scie. vt quādo qs habet quandā conceptionez ex sensa-
tionibus causatam q̄ hec herba cōtulit sanitatem calie sacraei z multis singularibus eadez
infirmirate: experimenti est. habere aut̄ vniuersalf cognitionem q̄ omnibus eiusdē speciei la-
borantibus aliqua egritudine determinata talis medicina contulit. hec ē aut̄ artis.

Capitulum secundum quod sic incipit ad agere quidē z cō-
parat experimentum ad artem z scientiam ostendens ipsum pre-
cellere q̄ntum ad agere ars autem p̄cellere ip̄uz q̄ntū ad sciaz.

Ad agere quidē igit̄ experientia non v̄ differe ab arte. ita enim agere possunt experti
sic artifices sed et videmus expertos in actione magis proficere sine arte: q̄ habent
tesratiōem sine experientia. Cuius causa est qz cognitio respiciens singularia q̄lis
Experientia: magis proficit in actionibus eo q̄ actiōes sunt circa singularia q̄ cognitio p̄
se respiciens vniuersalia q̄lis est ars. dico autē actiōes esse circa singularia. qz medicus nō
sanat hominē nisi per accidēs sanat enim caliam aut socratē aut aliquē singulare z homi-
nem cui in quātum sanat accidit hominem esse. Si quis sine experimēto habeat rōnem q̄
cognoscat vniuersale ignoret at̄ particulare contineri sub illo vniuersali: multociens pecca-
bit in curatione eo q̄ cura magis singulare sit igitur q̄ntum ad agendum experientia mul-
tociens plus valet q̄ ars. Sed tñ scire z intelligere magis arbitramur fieri et esse per ar-
tem q̄ per experimētum. z artifices arbitramur sapientiores esse expertis: tanq̄ sapia ma-
gis existente omnibus per scire q̄ per solum experiri. Cuius ratio est qz sciētes cognos-
cunt causam q̄ experti ignorant. experti enim de re sciūt quia est: sed non propter quid z causas
hoc autem est scire z intelligere rem. s. cognoscere causas et propter quid ip̄i. vnde z archi-
tectoꝝ. i. principales artifices in qualz arte nobilioꝝ magis scientes et etiam sapientia-
ores putamus manu artificibus. qz illi sciūt causas factorum. Sed z manu artifices deno-
miamus sicut z quedam in animata. qz operādo non agant secundum scientiam. sed potiq̄
ex quodam quasi impetu sicut ignis exurit. nisi q̄ hec est differentia inter inanimata agētia
per naturam z manu artifices agentes per solaz experientiaz quia vnumq̄qz agit ex vi na-
ture: sed manu artifices per consuetudinem non ergo sūt artifices sapientiores secundum
q̄ praci propter experientiam: sed potius secundum q̄ ipsi habent rationē z cognoscunt cau-
sam. Et omnino signum scientis est posse docere. habentes autem artem docere possūt
manifestando adiscenti causam rei. experti aut̄ docere non possunt cum ignorāt causas.
Et ideo existimamus q̄ ars plus participat de scientia q̄ experimētum. // Amplius aut̄
non ponimus cognitionē habitam per quencūqz sensum sapientiam esse. qz ex sensib9 pro-
prie fit cognitio singulariū z de nulla re sensitua cognitio dicit propter quid: sed tantum qz
est. sicut tactus non dicit de igne propter quid calidum sit. sed solum quia calidum est: quia
igitur experientia non excedit sensitiuam cognitionem: ideo non debet dici sapientia.

Capitulū terciū quod sic incipit primū quidēz igitur conueni-
ens z cō. Conpat sciaz speculatiuaz ad praticaz. ut ostendat specu-
latiuam esse nobilioꝝ et magis dignam noīe sapiētie.

Metaphisice

Primum quidem conueniens est ab hoibus honorari et admirari inuenietes quibus sci-
 etiam excedentem omnem cognitionem sensitiuam, et tale admirari conuenit non
 solum propter aliquam utilitate inuictorum sed sicut sapientes et ab alijs differente. dico
 aut non propter aliquam utilitate quia pluribus repertis artibus quaz quedam sunt utiles ad
 necessaria uite sicut morales et mechanice quodam modo ad introductionem sic gramatica logica
 et rethorica: speculatiue scie reperte sunt, quibus inuectores arbitrandum est esse sapientiores in-
 uentoribus praticarum per hoc quod scie ipsorum non ordinatur ad aliquem usum. Cuius si-
 gnus est quia iam institutis omnibus sciētis quae sunt utiles ad usum humanum: ille scientie
 sunt reperte que nec ad voluptates uite ordinatur nec ad necessitatem: scilicet speculatiue
 unde circa egiptum scilicet in his locis in quibus uocabatur tamquam sacerdotes non indigentes ne-
 cessaria sibi procurare primum constituerunt mathematice scientie que sunt de uumero specula-
 tinarum. Que autem sit differentia artis et scientie et aliorum habituum intellectualium in
 moralibus scilicet in sexto ethico dictum est. Cuius autem gratia nunc facimus hunc
 tractatum hoc est quod omnis qui existimat scientiam circa primas causas et principaliter nomi-
 natam sapientiam. Et hanc propter sui nobilitate esse speculatiuam sicut superius dictum
 est expertus uidetur sapientior habente quamcumque cognitionem sensitiuam, artifex sapientia-
 or expertis, architecto autem sapientior artifice manuali, sed speculatiue plus habet de ra-
 tione sapientie quam cetera scientie. Et sic patet quod scientia quaz querimus est sapientia, est etiam
 circa causas et principaliter cum sit nobilior scientiarum et prima.

**Capitulum quartum quod sic incipit, quoniam autem scientiaz
 hanc quimus. Manifestat ex conditionibus sapientis quod metha-
 phisica proprie debet dici sapientia.**

Primum autem hanc scientiam quaz querimus est circa causas et principia prima
 considerandum est quomodo hec conuenienter dicatur sapientia, quod quidem fiet
 manifestum si accipiantur consideraciones seu conditiones quas ponimus in sapi-
 ente que tales sunt. Itaque primum existimamus sapientem non illum qui habet scien-
 tiam aliquorum tanquam singularium: sed potius scientem omnia, sicut contingit omnia sciri
 ab intellectu finito. Secundo existimamus sapientem non solum leuia: sed etiam diffici-
 lia potentes cognoscere, leuia autem ad cognoscendum sunt sensibilis quia sentire est comu-
 ne omnibus animalibus, et ideo facile est et non sopho sensibilis cognoscere. Secundo
 existimamus sapientem debere habere certiore cognitionem et alijs de his que cognoscit.

Quarto existimamus ipsum potentem docere: cum possit reddere causas circa omne sci-
 bile seu de omni scibili, quinto existimamus eum habere scientiam liberam que sui ipsius et
 non alterius causa est, scientia est que est alicuius scibilis quod elegibile sciendi qua magis est
 sapientia quam ea que gratia alicuius utilitatis possibilis euenire propter scire. Existimamus
 sapientes habere scientiam principalem et non subseruientem, quia principalis magis est sa-
 pientia quam subseruientis et subalternans quam subalternata et bene sapientem existimamus habe-
 re scientiam principalem: quia ipsius sapientis est non ordinari in aliud quod pertinet ad scien-
 tiaz subseruientem: sed potius ordinare quod pertinet ad scientiam principalem. Nec sa-
 pientem oportet suaderi: sed ab ipso minus sapientes conuenit suaderi. Tales igitur con-
 ditiones et tot putamus conuenire sapientie et sapienti. Istorum autem que nunc dicta sunt primum
 conuenit sapienti omnia scire neccesse est esse haberi sciaz uniuersales uidelicet de ente in quam
 tum est ens quibus est metaphisicus, iste enim aliquo modo nouit omnia subiecta enti, id est in quibus sal-
 uatur ratio entis. Secundum autem, id est cognoscere difficultia inest metaphisico quia cognos-

Primus

est vniuersalia que maxime sunt difficilia omnibus ad cognoscendum: cum in ab omnibus sensibus remotissima a quibus incipit humana cognitio. Tertium etiam videlicet habere notitiam certiorē ad methaphisicum pertinet. quia ille de numero scientiarum certissime sunt que de maxime prioribus sunt eo quod priora sunt simpliciora et magis necessaria. scientie enim que sunt ex paucioribus. id est de prioribus et simplicioribus certiores sunt his que sunt ex additione id est de compositioribus et minus simplicibus. sicut arithmetica. cuius subiectum. scilicet numerus sine quantitas discreta resoluitur ad unitatem certior est quam geometria. scilicet quantitas continua que resoluitur ad punctum eo quod unitas prior et simplicior sit puncto. cum punctum sit unitas habens positionem. Quartum. scilicet posse alium docere conuenit methaphisico eo quod cognoscit causas primas circa omnes effectus entis. illa autem scientia que est speculatrix causarum pure est doctura. que hi possunt docere causas de omnibus. Quintum scilicet habere scientiam que est sui gratia maxime est in primo philosopho cum habeat scientiam de maximo scibili. maxime autem scibilia sunt principia prima et prime cause que per hoc et ex his alia cognoscunt et non ipsa per se facta id est per principia et causata ex his. Sextum scilicet habere principalem scientiam conuenit primo philosopho eo quod principalis scientiarum est ea que cognoscit causas propter quam agenda singula hec est causa finis ultimus nature. quia finis est causa causarum. finis autem ultimus est illud quod est bonum vniuersumque entis et optimum in prima natura. scilicet prima substantia de qua primus philosophus considerat. Ex omnibus igitur que dicta sunt patet quod nomen que situm scilicet sapientia conuenit scientie quam querimus scilicet methaphisice cum ipsa sit speculatiua primorum entium et causarum primarum eo quod bonum ultimum de quo considerat est illud cuius gratia sunt alia et etiam est principium.

Capitulum quintum quod sic incipit. quia vero non actiua et manifestat condiciones prime philosophie. quarum prima est quod ipsa non est practica sed speculatiua. ij. quod est libera. iij. quod est diuina. iiii. quod honorabilior et dignior ceteris et quod terminatur ad scire sicut incipit ab admirari.

Primam philosophiam non esse actiuam sed speculatiuam palam est ex primis philosophantibus. nam homines et nunc et prius propter admirari inceperunt philosophari. primum quidem admirantes pauciora dubitabilia philosophati sunt de ipsis. deinde paulatim procedentes et de maioribus dubitantes ut de passionibus lune et de his que sunt circa solem et astra et de grauitate querendo causas eorum quas ignorabant philosophati sunt eis in meritis. qui enim dubitabant et admirantur ignorare videntur effectus causam de quo admirantur. Et quoniam philosophi inceperunt querere causas eorum de quibus admirabantur: idcirco philosophi philosophos. id est amatores fabularum non quidem propter fabulas sed propter mirabilia que considerat in quibus comunicat materialiter cum fabulis: eo quod fabula constituitur ex mirabilibus: sic philosophus incipit ab admirabilibus. Si ergo ad effugendam ignorantiam eorum de quibus dubitantes admirabantur homines philosophati sunt: manifestum est quod sunt conati studere tamen propter scire et non causa alterius utilitatis: quod quando vnum oppositorum per se et primo naturaliter fugitur: aliud propter se naturaliter appetitur. et quoniam inuentores prime philosophie studuerunt ad inueniendum causas eorum de quibus admirabantur cum ignorantiam effugerent: manifestum est eorum scientiam fuisse tamen propter scire et non causa alterius utilitatis. Testatur autem. id est dat testimonium huic prime philosophie. nam fere iam inuentis ceteris scientiis que sunt ad necessitatem vite vel ad dilectionem operis vel ad introductionem sciendi: hec scientia inquiri inceperunt. Ex quo patet quod propter nullam aliam utilitatem queritur

Metaphisice

nisi propter scire et ideo non actiua: sed speculatiua censetur. Secundo palam est eam esse liberam inter scias quia liberum est quod est sui iuris. sicut dicimus liberum qui suimet et non alterius iuris est. sola autem hec inter scias est sui ipsius causa. quia non est propter opus. nec est de scibili ad aliud ordinatum et ideo sola libera est. Tertio patet eam esse diuinam cum sit libera. propter quod et iuste. i. propter sui libertatem putari debet digne non esse humana possessio id est scia primo ostensa ab homine. liberum enim non debet esse possessio serui. natura autem humana multipliciter serua est cum sit subiecta multis ignorantijs. et ideo hec scia cum sit libera non possidet ab homine cuius conditio multipliciter est futilis. Quare scilicet simonida. i. secundus quod dicitur in poemate symonis solus deus hunc honorem habet id est hanc honorabilem scientiam. Et quis condignum sit homines querere scientiam que sibi competat: tamen ille poeta dicit homines non posse acquirere hanc scientiam. quia licet competat sibi ex natura: tamen deus inuidens homini noluit sibi communicare eam. ex quo accidit hominem infortunatum esse quod propter diuinam inuidiam relictus est imperfectus quod contradixit sibi nomen scientie tan perfecte. cuius poete dicitur verum non est: cum diuino esse non conueniat inuidere. sed non mirandum est si talia dicit ille poeta. quod secundum prouerbijs multa mentitur poete. Quarto manifestus est eam esse honorabiliores alijs scientijs nec tali alia honorabilior existimare oportet. illa enim scientia honorabilior est ceteris que maxime est diuina. quod dupliciter potest esse primo ut dicatur maxime diuina quia eam maxime deus habet. secundo quia maxime est de diuinis sola autem prima philosophia ambo hec sortita est. nam et solus deus maxime ipsam habet. et de diuino esse principaliter considerat. tratat enim de ente in quantum ens. et ideo principaliter versatur circa ens primum quod est deus. quod tanquam principium quoddam videtur causare esse id est entitatem omnibus alijs entibus. necessarios ergo sunt omnes alie scientie: tamen nulla dignior est quam ista. Oportet autem eius prime philosophie constitutere ordinem id est ipsam ordinare finaliter in contrarijs terminum questionum a quibus incipit. quia incipit ab ignorantia: et terminat ad noticiam. dico autem quod incipit ab ignorantia: quia sicut superius dictum est: omnes philosophantes incipiunt ab admirari. considerant enim effectus quorum non cognoscunt causam. quemadmodum desiderat automata. i. ea que fiunt acausa. v. g. considerantes versionem solis aut diametri commensurationem et non cognoscentes eorum causas mirantur. mirus enim est in prima facie si ea que non sunt simplicia sed potius diuisibilia et continua non commensuratur quemadmodum diameter et costa: sed cognita causa incommensurationis ipsorum: cognoscitur scientifice quod incommensurabilia sunt ita quod magis mirabitur vir geometricus quam si diameter fiat commensurabilis coste. Oportet igitur confirmare vos ad contrarium eius quo incipimus. quia sicut geometra propter ignorantiam in principio admiratur quod diameter non commensuratur coste et ipsa cognita non admirat: sed potius admiraret si commensuraretur: sic ante cognitionem cause propter ignorantiam est admiratio. qua cognita habetur scientia et cessat admiratio. Que quidem igitur sit natura scie que sit. s. prime philosophie quia est scientia causarum. Et quid intendimus adipisci quia scientiam que est propter scire et tota ista methodus querit de causis primis manifestum est.

Capitulum sextum quod sic incipit. quoniam autem manifestum quod earum et cetera. Continet prosecutionem eorum quemadmodum sunt et necessitate determinandi de causis entis que et quor sunt incipiens ab opinionibus illorum qui naturaliter loquendo posuerunt solam causam materialem.

Non tam autem ex dictis in precedentibus manifestum est quod oportet nos sumere scias
 primarum causarum. Et quod scire arbitramur unumquodque cum prima eius causam co-
 gnoscimus: idcirco tractandum est de causis. Quadrupliciter dicuntur, quarum
 quidem una est forma a qua est quidditas rei et hanc esse causam patet, eo quod per ipsam res-
 pondetur ad questionem qua queritur quid est res, ipsum autem quid est prima questionum. Se-
 cunda est materia quod est subiectum forme. Tertia est efficiens unde principium motus.
 Quarta vero est huic opposita sicut terminus opponitur agenti et hec est illud cuius gratia
 agens agit tanquam bonus propter quod agit, hoc enim est finis omnis generationis et motus.
 Sufficenter autem de predictis causis determinatum est in .ij. philosophorum accipiamus tamen
 ea que dixerunt de his causis philosophantes de veritate etiam presertim naturarum
 entium. Quis enim ipsi dicant quedam principia et causas entis: nos tamen superuenientes dice-
 mus aliquid utile prime philosophie vel inveniendo aliquod genus cause quod ipsi non in-
 uenerunt vel addendo aliquid ex quo eorum dictis magis credatur. Primum igitur phi-
 losophantium plurimi putauerunt solas causas materiales esse principia entium, quorum
 ratio fuit quod illud dicunt esse elementum et principium entium ex quo existunt entia omnia
 quantum ad esse et ex quo primo fiunt et in quod ultimo resolvuntur manente substantia ipsius
 quod in passionibus et qualitatibus mutetur. Et quoniam materia prima sola habet omnes con-
 ditiones predictas: ideo ipsa tantum causa est et principium entium. Et propter hec quod talis
 natura semper conservatur et manet que est tota substantia rei ideo nichil putauerunt generari
 vel corrumpi sed alterari, quemadmodum socrates non dicimus simpliciter generari quando fit
 bonus aut musicus vel corrumpi quando perdit istos habitus eo quod ipse socrates quod subiectum est
 accidentium predictorum manet. Et eodem modo opinantur aliqui esse naturarum unam
 aut plures ex qua vel quibus observatis alia fiunt. Et de pluralitate vel unitate et de quiddi-
 tate scilicet quid sit tale principium non eodem modo dicunt. Sed thales qui fuit princeps
 illorum qui posuerunt solam causam materialem dicit principium omnium esse aquam asse-
 rens terram fundari super aquam. Forsitam autem hoc opinatus est quia videbat humi-
 dum esse nutrimentum cunctorum que nutriuntur, ex eodem autem sunt entia et nutriuntur.
 Et quia calidum quod fit in multis entibus fit ex humido et quia videbat animalia ex hu-
 mido vivere eo quod ex humido sunt, quia igitur hoc videtur esse principium et prima causarum
 ex quo fiunt entia hanc accipit estimationem, cuius confirmationem assumpsit ex hoc quod sper-
 mata omnium que generantur ex his naturaliter sunt humida, aqua vero est naturale prin-
 cipium humidorum sunt autem aliqui antiquiores et priores his qui nunc dicunt omnia ge-
 nerari ex aqua putantes idem estimatum de principijs entium oceanum id est primam con-
 gregationem aquarum et thetim id est deam earum fecerunt parentes totius generationis, di-
 xerunt etiam quod adjuratio et sacratio fieri debeat per aquas deorum vocatam apoetis aquam
 stigen, sacramentum autem sit per illud quod est honorabilius, tale autem est quod est antiqui-
 us istud est prius et per consequens principium. Si quidem igitur alia opinio fuit de prin-
 cipio materiali antiquior ista incertum est, tamen secundum predictum modum thales o-
 pinatus est de prima causa. Yppone vero non est dignum connumerare cum predictis
 propter sui intellectus parvitatem et modi ineptitudinem quoniam nullus idem sensit cum eis. A-
 narimenes autem et Diogenes ponunt aerem priorem aqua et maxime esse principium cor-
 porum simplicium. Yppasus autem Metapontinus et Eracitus Ephesus dicunt ig-
 nem principium omnium. Empedocles quattuor elementa dicit principaliter et ea sem-
 per manere et nunquam corrumpi, sed congregatis ad invicem secundum pluralitatem ex eis fi-
 eri unum mixtum et segregatis, quasi reductis ad paucitatem dicunt ea fieri ex uno mixto.
 Anaxagoras vero etate prior sed scientia posterior Empedoclis infinita dicit esse principia

Metaphisice

liter scilicet infinitas partes consimiles cuiuslibet rei per quarum congregatidem fit generatio et per disgregationem ipsarum corruptio entium ipsa tamen semper manere. Et his igitur quis intelligeret solam causam materialem.

Capitulum septimum quod sic incipit. procedentibus autem sic et cetera. Declarat qd evidentiā rei coegit antiquos philosophos ad ponendum causam efficientem sine qua generatio et corruptio esse non potest coegit etiam ipsos ponere causam finalem quas causas anaxagoras esiodorus et permenidem posuisse manifestum est.

Procedentibus autē ad consideratidē entium evidentiā rei facit sibi viam coegit qd rere aliquam causam preter materiales dico autem evidentiā rei quia si corruptio et generatio est ex aliquo vel ex aliquibus subiectis: oportet dare causam alias a subiecto que facit huiusmodi transmutationes. quia subiectum non potest se ipsum transmutare lignum enim aut es non est causa permutandi se ipsum ad aliquam formam. non enim facit lectum nec es statuat sed aliquid aliud est causa permutationis. quod querere est inuestigare aliud principium et hoc dicimus unde principium motus. Igitur primi qui dixerunt esse unam causam tantum scilicet materiales ne paterentur difficultatem predictam propter motum vel mutationem: dixerunt omne ens esse unum et immobile. non solum auferendo generationem et corruptiones quia hoc antiquum est quod omnes priores confessi sunt: verum etiam auferendo omnem transmutationem quod est principium ponendi omnia esse unum et immobile. quibus non convenit intelligere aliam causam preter materialem nisi forte permenides qui in tantum posuit aliam causam in quantum non unam solam sed duas ponit causas entium. Plura vero facientes materialia principia expresse tangunt causam efficientem. quia videntur altero illorum quasi habente virtutem motuam. nam qui calidus et frigidum materias rerum ponunt: calidus dicitur esse actiuus. Similiter qui quattuor elementa ponunt materias entium ignem actiuum dicunt et alia passiva. Post hos autem alij quaesierunt causam finalem consequenter se habentem cause unde principium motus et hoc fecerunt coacti ab ipsa veritate. per quam evidens est qd principia materialia et agentia non sufficiunt generare ea que per naturas existunt. quedam enim entia comprehendunt siue attingunt et habent causam finalem que est bonum et complementum ipsorum quedam vero fiunt per ipsa nichil autem materiale ut sunt ignis terra et similia verisimile est esse finalem causam entium. nec conveniens est predictos philosophos hoc existimare. Causa etiam unde principium motus agit fortuito vel a casu nisi determinate agat propter finem. Quis igitur non sit conveniens tantam rerum quantum agitur a natura comittere autoauto id est casu sui nec fortune: rationabiliter preter materiales et agentem queritur causa finalis. Anaxagoras autem dicens intellectum esse causam efficientem non solum in animalibus sed etiam in naturalibus et in ordine totius universi excitavit ignorantiam priorum loquentium preter convenientiam de principiis. habuit tamen causas sue opinionis habetram dacenus. Sic igitur opinantes simul cum causa efficienti ponunt causam finalem ex qua inest principium motus his que per naturam existunt. suspicabitur autem aliquis hesiodum quaesivisse primam causam predictam vel aliquem alium qui amorem aut desiderium posuit principium entium ut fuit permenides qui tentavit assignare de causa generationis totius universi amorem deorum omnibus entibus providentem. Esiodus vero dicit chaos fuisse principium omnium entium deinde terras latam postmodum amorem qui omnia immortalia co-

A. iij.

docet cetera produxisse quasi necessarius sit inesse rebus existibus causam q̄ ipsas moue
at et cōgregat. His igitur opinionib9 q̄nōmodo contingat adhibere fides. Et quis pri
mus opinātium melius ordinauerit posterius iudicabitur.

Capituluz. viij. qd̄ sic incipit. Quoniā vero cōtraria hoīnis z c̄:
Adiungit opinionibus p̄dictis causaz vnde principiu9 mot9 nō
vnam tantum sed plures ponendas esse et q̄ imperfecte p̄dicti
philosophi de p̄dictis causis loquuti sunt.

Quoniam in naturalibus rebus non solum bonum z ordinatio esse videt̄ sed etiam
contraria. s. malum et inordinatio. in tantuz q̄ plura mala et praua reperiuntur in
natura q̄ bona q̄re vna ex eis non est assignata causa cum cōtrarioz cōtrarie sunt
cause. Et ideo si quis dicat amorem z litem esse entiu9 causas: putandum est ip̄m dixisse a
morez esse causam bonozum litem malozuz vnde si quis accipiat non verba sed intellectū
Empedoclis ex verbis que tanq̄ balucies loquutus est de p̄dictis inueniet ip̄m sensisse a
morem esse causam agabozum. i. bonozuz litez vero malozuz. Et si quis dixerit empe.
posuisse bonum z malum p̄ncipaliter: forsitan benedicet. maxime si bonozū omnium cau
sa est bonuz et malozū maluz. Isti enim sicut dixim9 tetigerāt duas causas entiu9 de
quibus in phisicis determinauim9. s. materiaz et vnde principiu9 motus tamen obscure et
non manifeste sed potius eo modo quo in erudicti in actibus bellicis faciūt. sicut emz isti cir
cūducti non ex se se nec experientia sed potius casu aliq̄ndo faciunt bonos ictus: ita phi p̄e
dicti causaliter vsitant aliq̄liter casus p̄dictis. Anaxogoras aut̄ artificialiter vtitur in
tellectu ad generationez mundi quia quādo bene dubitat de causa necessaria eozuz que fi
unt in mundo dicit intellectū prime cause esse p̄ncipium ip̄ozum in alijs autem de quibus
non dubitat aliam causam assignat q̄ intellectum. Et empedoc. plus vtitur i causis p̄e
dictis q̄ anaxogoras non tamen sufficēter ex eis inuenitur productio effectuum. manifesto
rum quos dicit fieri ex amore congregāte et lite disgregāte. in multis enim dictis ipsius in
uenitur q̄ amor non solum congregat sed disgregat. quia elemētuz partes alique congre
gantur ab eadem virtute a proprijs naturis. cum eadem elemēta virtute lites disgregātur.
et admixta eadem virtute congregātur ad virtutem propriij elemēti. Empedo. igitur p̄
mus inter p̄iores phos inducentes causam vnde principiu9 motus diuisit eam in duas tā
q̄ faciēs diuersa z contraria p̄ncipia mouētia. primus etiam dixit quattuoz elementa esse
causam materialez q̄uis non vtitur eis tanq̄ quattuoz sed potius tanq̄ duobus eo: q̄ ignē
dicit esse materiam alterius rationis scdm se a terra aere et aqua quibus vtitur tanq̄ vna na
tura sicut potest speculari ex versibus* Emped. igit̄ sicut diximus tot. et tali modo posuit.

Capituluz. ix. qd̄ sic incipit. leucipp9 z collega eius. Recitat opi
nionem leucippi et democriti quātuz ad causam materialez z mo
dnz assignandi diuersitates entiu9 ex ea.

Leucippus et democritus dicūt plenu9 et innane elemēta esse entiu9. vientes ple
no tanq̄ ente z innani tanq̄ non ente. ita q̄ vtrumq; dicūt causaz esse materialem
entiu9 z quēadmodum dicētes vnam causam materialem generāt alia ex passio
nibus ipsius videlicet ex raro et dempso: ita isti ex pleno et innani cum r̄simo idest figura et
diatigi idest ordine z tropi idest passione tanq̄ passionibus pleni et innanis dicūt oīa fieri.
Differentie omnium p̄dictaz passionū scilicet figure. ordinis z passionis patēt exēplo

Methodice

differt enim figura .n. a figura an. a. na. autem ordine .z. ab. n. potitide. de causa vero unde principium motus quomodo inest entibus tan isti q̄ alij neglexerunt. de duabus igitur causis scilicet materiali et efficienti tantum ab illis est quesitum.

Capitulum. x. quod sic incipit in his autem et ante hoc et c. Recitat opinionem pictagoricoꝝ ponentiuꝝ mathematica esse principia reruꝝ nō omnia sed numeros z passiones numerorum.

Is autem pbis et ante hos pictagorici nutriti mathematicaz predixerūt principia ipsorum causas omniuꝝ entium et quoniam numeri materialf sunt primi inter mathematica: ideo sunt principia primitiua mathematicoꝝ q̄ alioꝝum Et hoc confirmabant dupliciter primo quia in numeris magis reperiebāt similitudines eoz que existūt et eozum q̄ sunt q̄ in igne aqua et terra. Quedam enim proportio seu passio numerorum assimilatur iustitie quedam vero anime z intellectui. quedam autē tempozī z sic de alijs

Secundo quia rationes z passiones armoniaruꝝ atqꝫ proportionū prius reperiūtur in numeris quibus alia entia assimilātur eo q̄ consistūt in quadam armonia atqꝫ proportione suarum partiū sicut totum celum et quecūqꝫ entia sunt in animata in quadaz armonia consistant. cuiusmodi signum pictagorici assignauerūt seu acceperunt ex perfecti numeri comparatione ad ens perfectum. nam denarius perfectus ē cum oēs numerū comprehendat. celum autem quod continet visibilia z inuisibilia est perfectuꝝ inter entia. Et ideo consistit ex speciebus quarum quattuor sunt manifeste duodecim vero ex motu planetarum octo ex motu stellaz fixaruꝝ .ix. ex motu diurno .x. vero dicūt ex antigona. idest ex contra moueri ab an quod est contra et ton9. sed de his strictius alibi determinanatur est a nobis. Sed cuius gratia superuenimus huic opinioni istud est. s. ut accipiamus que principia isti ponunt et q̄ principia dicta ab eis cadāt in causas predictas. Propter quod sciendum est duas esse opiniones pictagoricoꝝ de p̄ncipijs quidaz enim ipozuꝝ putant numeros esse quasi materiam existentiuz passiones atqꝫ habitus rerum ita q̄ vnum ratione pris et imparis quorū impar est sicut finitum par vero sicut infinitū eo q̄ eius diuisio non existat nisi perueniat ad imparē et etiam numeri pares per ordinem adiuncti vnitati semper redunt aliam et aliam figuram in infinituꝝ ut dicitur in .iij. phisicoꝝ sunt ex quibus fiunt res. par enim z impar sicut vnum numerum faciunt: ita vnum ens sicut numeri consurgūt ex vnitae ita posunt esse principia entium per quod sicut dictum est totum celum vnum numerum esse dicunt.

Eorundem autem pictagoricoꝝ alij dicūt principia esse. x. ordinata secūduꝝ quamdas combinationez positim z priuatim ita q̄ primum est finitum et infinituꝝ. ij. ipar et par. iij. vnum plura. iij. dextrum sinistrum. v. masculus femina. vj. quies mot9. vij. rectam et curuum. viij. lux tenebra. ix. bonum malum. x. quadrangulus z longius altera parte. cui opinioni consensit almeon troctantis ita q̄ ab istis hanc opinionē accepit vel isti ab eo. fuit enī contemporaneus pictagore existenti iam seni. dicentis autem consimiliter istis de principijs in hoc differt ab eis quia multa animata ait esse. ex duobus. s. sensibili et insensibili. tamen possuit non determinatas contrarietates et incerto numero sed quascūqꝫ et indeterminate esse principia reruꝝ. pictagorici vero enumerauerūt q̄ et quot contrarietates sunt principia.

Ab his autem duobus licet possimus accipere q̄ principia sunt cōtraria tamen non est plane determinatum ab eis qualiter reducātur ad predictas causas. Aident ipsa reducere ad causam materialem eo q̄ dicūt substantiam entiuꝝ constitui z plasmari ex ipis tanq̄ ex eis que insunt quod est proprium materialis principij. Antiquorum igitur dicentium plura esse principia elemēta nature ex his possimus speculari intellectum.

Capitulum. ij. qđ sic incipit sunt autem aliqui & c. Recitat opinionem quorūdam loquētium de toto ente tanq̄ de vna singulari natura ostendens quantum pertineat ad propositū de causis opinio iporū & recolligēs sumatim opiniones superi⁹ positas.

Ant aut aliqui qui de toto ente loquūtur tanq̄ de vna natura singulari licet non eodem modo nec eam bene nec etiam sicut coniungit. nec loquūtur de principali quia auferūt modū q̄ includitur in diffinōe nature. Ad presentes igitur speculationem q̄ est de causis non est ita cōueniēs eorum sermo sic sermo quorūdam dicētium ens esse vnum. generāt tñ multa alia ex illo vno quia isti saluāt motum illi vero dicunt esse ens esse immobile cōuenit principali speculationi eorū opinio in quantum de causis faciūt mentionem. Nam permenides qui fuit vnus illoꝝ aliquantulum tanq̄ omnia esse vnū & formas. Melisus aut omnia esse vnum & materiaz & quia forme cōuenit finitas: ideo permenidea dixit ens esse finitum. quia vero materie cōuenit infinitas: ideo melisus dixit ens esse infinitum. Zenophoēs vero prior istis cuius permenides fuit discipulus dicens omnia esse vnum nichil plane locutus est de materia vel forma: sed respiciēs ad celū tanq̄ ad totum ens dixit ipsum esse vnum secundum deum. Hi igitur preter mittendi sunt specialiter zenophoēs et melisus quia equaliter agrestiores id est nimis rudes fuerunt. Permenides autem magis videtur scđm rationem loqui quia q̄uis dicat omne quod est preter ens esse non ens et nichil sicut diximus in pbificis tamen coactus sequi apparentia et redere rationem ipsorum quelibet scđm rationem vnum sūt tamen secundum cognitionez sensitua plura sunt duas causas & firmamētum terre quam dicit non esse ens. Et dictis igitur pdictorum sapiētium qui consentiūt rationi accepimus quedam principia q̄ a quibusdam p̄nis accepimus principium materiale esse corporeū. quorum quidaz vnum. quidam vero plura materialia principia dicūt a quibusdam cum materiali causa accepimus illam vnde principūz motus & hāc ab aliquibus ipoz vnā ab aliquibus vero duas. Itaqz usqz ad pythalicos omnes mediocriter dixerūt de causis predictis. Ipi tamen pythali sicut diximus sic vsi sunt duabus causis q̄ aliqui eorum causas monētes dicūt duplices esse. Pythagorici vero duo principia dicētes tñ addunt q̄ finitū & infinitū q̄ competunt numero dicūt esse causam materiales entium. De eo vero quod quid est. i. de causa formali valde simpliciter tractauerūt superficialiter deficientes ddo quod cui primo ad aptabat aliquod diffinibile illud erat terminus & diffinitio eius. v. g. si duabus adaptetur duplicitas hoc erit qđ ditas & diffinitio eius sed fortasse non idem est esse duplo & duplicitati propter quod sicut diffinientibus contingit dicere vnum esse multa et hoc accidit pbilosophis predictis. a prioribus itaqz tot et talia accepimus.

Capitulum. xij. qđ sic incipit. post dictas vero philosophias et cetera. Recitat opiniones platonis quantum ad naturā entium & positionē principiorū ostendēs i quo comunicat & i quo differt a pythagoricis & in quo genere cause posuerit principaliter.

Est dictas vero pbias platonis supuenit seq̄ns pythagoricos i multis aliq̄ tñ ppria p̄ter ipoz doctrinas tāgēs cōsentiedo cratilo & eraclito dicētibz oīa sc̄ntia esse i cōtinuo fluru nec de ipis posse sc̄larē existere. Cōsentiedo at socrati circa moralia sc̄dēri & nichil d̄rēmināti d̄ nafa s̄z seq̄nti aliqđ v̄le i naturalibz atqz firmāti p̄mo intellectū c̄c̄ diffinōnes ita suscepit v̄le p̄pter rōez diffinēdi qz putauit impossibile assignare rōz cōez & diffinitas

Methodaphisicæ

de aliquo sensibilium que continue transmutantur sic itaqz plato posuit quedaz vniuersalia que vocauit ydeas et species entium ex quib9 et secundum se omnia sensibilia dicuntur et secundum illorum participationē inferiora vni voce habent naturaz. dōdō autem participatiōem transmutauit nomen loco mutatiōis possuit participatiōem. Atriqz tamen omia serūt querere an sit hec mutatio seu participatio. Amplius autem plato posuit res mathematicas inter medias ydearum z sensibiliuz tanq̄ differentes ab eis. a sensibilibus quidem differūt quia sempiterna sunt et immobilia ab ydeis aut quia multe res mathematice sunt sub vna specie. ydea vero vnius speciei vnica est. Quoniam autem ydee siue spēs sunt cause entium: ideo platonici putauerūt p̄ncipia ydeaz esse p̄ncipia formalia entium. magnum vero et paruum esse p̄ncipia materialia itaqz substantia rerum formaliter erat ex participatione ydee tanq̄ vnius participabilis a pluribus. vnum enim qd̄ est p̄ncipiū numeri plato dixit esse substantiā cuiuslibet entis itaqz non aliud est in aliqua re vnum et aliud ens sed potius idem est ens et vnum. Ex parte etiam cause materialis ponit plato sicut pictagorici aliquez numeruz scilicet dualitatez. Differt autem ab eis dupliciter primo quia ex parte materie quaz diuisit in duo videlicet in magnuz et paruum possuit infinitatem z hoc fuit propriuz eius. pictagorici ex parte materie ponūt finituz et infinitum secundo differt ab eis quia numeros siue ydeas dicit esse aliquod separatum a sensibilibus et res mathematicas medias dicit ydearum z sensibiliuz. pictagorici dicunt numeros esse res ipsas et mathematica intermedia non ponūt. ratio vero propter quaz plato non posuit ydeas siue numeros tāq̄ causas formales separatos a rebus fuit p̄scrutatio diffinitionū quia diffinitio conuenit rei propter formaz et quidditatez permutabilem sicut dialetica quam priores ignorauerūt et ideo de diffinitionibus non curauerūt. Dualitatem vero posuit ex parte materie eo q̄ omnes res sensibiles ex ea generātur. omnes enim numeri idest omnes res numerate extra primos idest p̄pter ydeas generant̄ ex aliquo materiali z ex ydea tanq̄ ex aliquo emagio idest tanq̄ ex aliquo exemplari. Videtur autem econtrario dicendum videmus enim ex eadem materia multa fieri diuersificata forma plato autem ex eadē forma dicit multa fieri diuersificata materia exemplificās dictum suum ex habitudine quaz habet agens tanq̄ forma adaptans tanq̄ materia verbi gratia masculo ad feminam. nam masculus multas implet. femina a multis vero non impletur tanq̄ si causa formalis et efficiens sit vna materialis vero plurificetur igit sic dixit de causis palaz autez est quia plato solum duabus causis est vsus scilicet formali aqua accipitur quidditas rei quaz vocauit spēm cui attribuitur vnitates et materiali tanq̄ subieta formis reperitur insensibilib9 itaqz ex parte formalis cause quaz vocauit ydeam posuit vnitatem in qualibet natura specifica ex parte vero materie dualitatez quaz dixit magnuz et parunz propter maiorem et minores dispositionem materie. Amplius bene et male idest finalem causam posuit in entibus dicens q̄ bona materie dispositio materie ē causa ipsius bene et praua ipsius male de qua tamen finali causa quia priores philosophoruz sicut empedocles et anaxagoras quemadmodum superius diximus magis inuestigauerunt.

Capitulum decimum tertium quod sic incipit. breuiter igitur z capitulariter et cetera. Colligit sumatim opiniones antiquoruz ostendens q̄ non possuerunt plures causas q̄ quattuor de quibus dictum est in phisicis nec tamen de finali causa proprie sunt loquuti.

Rebiter igitur pertransiuimus qui philosophi et quomodo ipsi locuti sunt de prin-
cipijs a quibus tamen habemus q̄ non sunt plures nec aliecause q̄ iste que a no-
bis in pbificis determinate sunt idem philosophi debiliter tetigisse videntur.

Et enim quidā ipforum principium rerum dicūt aliquid velud materiaz siue vnam siue
plures siue corpoream ut Empedo. quattuor elemēta. Anaxa. partes similes et quicunqz
alij aliqd elemētorū vel medium iporum dicūt esse principiu rerum: siue incorpoream ut
plato magnum et paruz et pictagorici numeros. alij vero causam vnde principiu motus
apponūt sicut q̄ amicitia litem amorem vel intellectuz dicūt esse principium. Quod autq̄
erat esse. i. causaz formalem a qua ē principalē substātia rei nullus plane assignauit. Quis e-
am meli9 tangāt platonici qui ponunt spēm et ydeam esse causam rerum. non enim existi-
mant ydeam esse causam materialē cum det esse specificū in causaz vnde principiu motus
quia magis ex ipsa prouenit imobilitas rei et esse inquiete q̄ moui eo q̄ ydea largitur vtri-
qz rei quidditate q̄ consistit magis in facto esse q̄ infieri. Ydearum autem vnaqz con-
sistit in vnitāte. cuius vero causa est actus transmutationis et motus. i. causam finalem ali-
quomodo tetigerūt antiqui aliquomodo nō. quia non dixerūt de ea s̄ q̄ nata est esse causaz
dicentes enī intellectum aut amicitiam causam esse tanq̄ q̄dam bonuz non estimāt hoc
bonum esse causam finalez cuius gracia alia fuit. sed potius causaz efficientē a qua fit prin-
cipium motus in alijs similiter dicens ydeam a qua est vnitāte et entitas rei esse bonum ipi-
us dicunt eam esse causam substātiāle et non finalem cuius grā fiunt res. quare accidit eis
dicere et non dicere bonum esse causaz finale. Quod quidem igitur recte determinatuz
sit a nobis de causis que et quot sunt omnestestimoniu sunt omnes priores valentes tāge-
re aliam causam p̄ter quattuor quia tamen querēda sunt principia in hac doctrina ut co-
gnoscamus de ipsis vel omnibus vel aliquibus iporum p̄transēdo quid vnusquisqz predi-
ctorum philosophorum dixerit tangamus dubitabilia circa eorum dicta.

**Capitulum decimum quartum quod sic incipit quecūqz qui-
dem igitur et ē. Improbatur opinionem ponētium vnum principiu
materiale tantum et hoc esse corporeum.**

Quicunqz quidem dicunt omnia esse vnamquandaz naturaz et hanc ponunt ut ma-
teriam entium corpoream et habentem magnitudinez multipliciter delinquent.
Primo quia existentibus quibusdam incorporeis infra ens non assignant elemē-
ta iporum sed tñ elemēta corporuz. ij. de gnōne et corruptione cognātes redere causā et tra-
ctantes naturalē de oibus entib9 auferūt causaz mot9 cum tñ natura sit principiu mot9
Tertio peccāt qz nullius rei assignāt causaz formalē aqua tñ tota s̄ba rei depēdet. Quar-
to qz q̄daz facilitate dicūt q̄libet simpliciu corporuz excepta terra esse principiu entiu. nec
cōsiderāt q̄ vtrūqz ipoz ex alio generat. dico aut simplicia corpora ignem aquam terrā et
aerem quoz aliqua fiūt ex alijs congregatione siue condēpsatiōe vt aer ex igne condēpsa-
to et aqua ex aere. et terra ex aqua. econuerso disgregatione fit aqua ex terra. aer ex aqua. ig-
nis ex aere. quia itaqz ex inuicem fiunt condēpsatione et rarefactiōe aut equaliter omnia
debent componi principia aut nullum iporum. Amplius multuz differt quomodo hec
ponunt principia secundū prius et posterius. quia que priora sūt q̄ntum ad fieri posteriora
sunt q̄ntuz ad naturam et ecōuerso q̄ntum autem ad fieri aliquāliter videt habere priora
tionē elemēti illud ex quo p̄mu9 fit per condēpsationes ipsius. tale autēz principaliter est

Methaphisice

quod minimuz illarum partium et subtilissimuz est corporeum: ut ignis et ideo quo ad fieri ignis videtur esse primuz elemētum omnium. vnde quicūq; ponunt ignem principiu māxime concordāt huic rōni. Quilz etiā qui opinatus est vnuz corpus esse elemētuz omnium confessus est ipsum esse tale. s. subtile ex cuius condempfatione alia fiant. et ideo nullus ipforuz posuit solam terā esse elemētum propter magnitudinez suarū partiū. Quōlibet aut̄ trium elemētorum accepit quēdāz iudicem. i. ab aliquo iudicatum est ipsuz esse elemētuz omnium. sed quare nullus philosphus posuit terrā elemētuz cum multi homines dicāt omnia fieri ex terra. et esiodus dicat terrā factam esse primāz inter corpora. ita q; hec opinio antiqua et popularis esse videt̄. si enim scōm hanc rationē qua dictum est illud debe re esse elemētum quod est subtilissimuz corporum debet aliquod poni elemētum: nullus re cte opnatur nisi qui ponit ignem principium omnium cum solus sit subtilissimus inter cor pora. Si vero illud est prius natura et perfectiōe quod est posterius generatione cum dig gestum z constrictum seu dempsum posterius sit generatione. vt dicitur. iiii. methaphetta le. s. spissum magis erit principium tanq̄ prius naturaliter q̄ subtile ita q; aqua prior erit s̄ naturam aere cum sit dempsior et eadem ratione terra prior erit q̄ aqua. Deponentib9 igitur vnam causam materiale[m] hec dicta sunt.

Capitulum decimum quintum quod sic incipit. Idem aut̄ et si quis plura ponit et c. Improbatur opinioes ponentium plura prin cipia materialia specialiter empedoclis deinde anaxagore ponē ti plura materilia principia.

Uemadmodū empe. dicit. iiii. elemēta esse: Accidūt incōueniētia nūc dicta et que dam alia propa eis dictis contraria q̄ sunt hec q̄ eni ex inuicē generātur non pūt esse principia cum sint corruptibilia p̄cipia at̄ oportet manere semp z qz elemēta dictū tur generari ex inuicē ita q; non semp manet ignis nec t̄ra idem corpus: iō non pūt esse p̄ cipia prima. dictū est aut̄ hoc in pbicis. Preterea de causa mouēte vtruz vna aut plures sint non ē recte nec rationabilr dictū ab ip̄o. Preterea sic dicētes totalr auferūt alteratiōez ita q; nec calidum ex frigido nec cōuersio. Alteratio eni requit vnuz s̄bm qd̄ possit saluari sub duobus cōtrariis successiue. empe. non ponit aliq̄m vnā naturā cōm igni z aq̄ et alijs elemētis q̄ natura manēs eadez suscipit cōtrarias q̄litates z non pōt saluari aliq̄ alteratio in rebus. Anaxa. nō duo principia. s. vnuz vñ p̄ncipiuz mot9 vocās ip̄m intellectū z aliud partes similes tanq̄ materiā rerū magis vñ loqui s̄ rōnem q̄uis non dearticulauit. i. deter minauit clare de ip̄is s; secut9 ē dicēs has causas tales esse ex necessitate nature. Pre terea absurdū ē dicere oīa fuisse p̄mixta a p̄ncipio rerū z nullum huissē distinctū. Prete rea necesse est impermixta existere ex quibus fiat mixtio eo q; mixtio prius fuit ex non mix tis q̄ eo. Preterea non potest esse verum omnia fuisse permixta in quodam esse confus so quia nō ē aptum natus quodlz misceri cuilibet sicut sonus nō est aptus misceri anime. Preterea quecūq; possunt adinuicem permisceri possunt abinuicē separari eo q; eorūdez est mixtio z sepatio sed non omnia possunt separari abinuicē sicut passiōes et accidentia nō possunt separari a substantia ideo non possunt eidem admisceri tamen si quis determinatē prosequitur intentionez anaxagore z incipiat quid vult dicere forsam apparebit rationabi liter loquēs quādo enim nullum erat actu discretum. manifestum est q; tunc non poterat predicari aliquid actualiter de illo subieto in quo nichil erat distinctum non enim poterat dici albus vel nigrū vel alio colore coloratū quia nulluz habebat colorē actu distinctum si e ni verificari potuisset de illo s̄bo quod esset coloratū aliquo colore: huissē aliq̄m colorē actu

distinctū. Similiter nec poterat dici sapiens aliquo sapore uel dispositus aliquo accidente propter eandem rationem. nec etiam poterat dici distincte esse quid. i. substantia nec quale nisi quantum quia propter mixtionem confusam nichil erat in eo distinctum. dicit enim aristoteles. omnia fuisse permixta preter intellectum que solum ostendit fuisse impmixtum et purum. Ex his autem accidit ipsius dicere duo principia quorum unum simpliciter impmixtum dicit scilicet intellectum alterum autem quidem indeterminatum quale nos putamus materiam ante que determinetur per participationem forme et que quis ipse nec plane nec recte hoc dicat: videtur tamen uelle dicere aliquid simile dicto posteriorum qui nunc materiale principium ponit de se indistinctum uerum hoc dictum solum proprius est eorum qui de generatione et corruptione et motu causas querunt quia isti tamen querunt principia et causas sibi generabilis et corruptibilis ac mobilis.

Capitulum. xvj. quod sic incipit. quicumque ergo de omnibus existentibus et est. Improbatur opinionem pictagoricorum ostendit primo que pertinet ad metaphysicorum perscrutari de ea. ij. in quo comunicet in quo differat ab opinione materialium. iij. insufficientiam ipsius declarat primo itaque ostendit que pertinet ad metaphysicum considerare opinionem pictagoricorum dicens.

Utrumque de omnibus entibus tam sensibilibus que insensibilibus perscrutantur sicut pictagorici qui ponunt quedam esse sensibilia. quedam insensibilia aliquo modo de omnibus faciunt theoreticam id est de toto ente considerant. propter que metaphysicorum cuius perscrutatio versatur circa omnes magis circa eorum opinionem inmorabitur ut cognoscat quid bene et quid non bene dicant que circa opiniones illorum qui non loquuntur nisi de ente sensibili. Tertio ostendit in quo pictagoricorum opinio differat et in quo conueniat cum his qui naturaliter locuti sunt dicens. pictagorici qui uisunt principijs entis extranee a philosophis id est aliter que naturales. cuius causa est quia acceperunt principia sensibilia non esse sensibilia sed in sensibilia quia numeros dicunt esse principia qui sunt de genere mathematicorum mathematica autem omnia preter ea que pertinent ad astrologiam sunt sine motu sensibilia uero omnia uidentur esse cum motu et ideo naturales posuerunt principaliter sensibilia esse aliqua que non sunt sine motu. In hoc conueniunt aliquo modo pictagorici cum naturalibus que disputant et tractant de omnibus naturalibus sicut et naturales simpliciter generant celum id est dicunt celum genitum obseruant etiam accidentia passiones et operationes circa partes celi et assignant causas ipsorum quasi consentientes naturalibus in hoc quod dicunt ens esse aliquod sensibile et sub isto comprehendendi celum. causas uero et principia huius entis dicunt sufficientia esse non solum ad causandum inferiora sed etiam superiora et magis conuenientia que sunt rationes causarum quas ponunt naturaliter loquentes de principijs entis. Tertio declarat insufficientiam opinionis supradicte dicens ex quo tamen modo motus in rebus ex sola suppositione parit tanquam infiniti et imparit tanquam finiti aut quomodo est possibile saluari generationem et corruptionem sine motu aut quomodo fiunt operationes ex motu corporum celestium non dicunt. Amplius autem insufficientis est opinio eorum ponens numeros esse principia quia non potest eis assignari causa de natura corporum naturalium. nam siue quis concedat his corpora habentia magnitudinem posse fieri ex numeris siue ipsi hoc prebent non tamen poterit reddi causa quare quedam corpora sunt le-

Methodice

uia et quedam graua eo q̄ p̄ncipia que supponunt nullum affi gnat magis p̄oprius eoz
 poribus mathematicis q̄ sensibilibus nec ecouerso vnde ipsi nichil dixerunt de igne terra
 et alijs elemētis bñtibz proprias differētiās sic nichil existimo eos dicere p̄prium de sen-
 sibilibus. Amplius quomodo contigit numerum z eius passiones esse causas eoz q̄ exi-
 stunt circa celū et circa terrā q̄ sunt loca diuersa z etiam eorum q̄ facta sūt ab initio et q̄ uñc
 fiunt et q̄ sūt t̄pora diuersa. dicūt enim eundem z non aliuz esse numerū ex quo totus mun-
 dus consistit qđ videtur impossibile qz ab ip̄o non pōt causari diuersitas tanta entiuꝝ quan-
 tam videmus in locis diuersis. Nam in hac pte mundi est opinio .i. incertitudo et t̄pus .i.
 successio et iniusticia .i. inequalitas z discretio aut mixtio .i. qđam entiuꝝ multitudo pmix-
 ta seu confusa quoz omnium parū ē desuper aut subtus .i. in locis supioribus aut inferiori-
 bus. Cui9 diuersitatis demñratio non pōt assignari dicēdo q̄ vnūqđqz istoz est numerus.

Preterea accidit numero i hoc loco inferiori esse pluralitatē multitudinū factaz quaz
 passiones diuificatur p̄ diuersitatem locoz et ideo mirū est si idem numerus ē in celo et in
 terra qui sit causa vniuscuiusqz entis z non sit alius numerus preter vnū ut dicūt pictagori-
 ci. plato namqz qui extimauit numeros esse causas rerū aliuz dixit numeruz insupioribus
 qz intellectuales numeros causas dicit celestiuū sensibiles vero causas sensibiliū. De pic-
 tagoricis ḡ nuc dimittatur z sufficiat quod dictum est.

Capituluꝝ. xvij. qđ sic incipit. qui vero ydeas posuerūt. Im p̄
 bat opinionē platonis ponētis ydeas esse causas reruz ostendēs
 primo insufficientiā positionis ip̄i. ij. inconueniētiā que sequen-
 tur ad ipsum. iij. ad inutilitatē ydeaz separataz insufficientiā po-
 sitionis platonis dicens.

Si vero ydeas posuerūt primo quidem querentes assignare causas sensibiliū at-
 tulerūt quedam alia separata equalia numero sensibilib9. Et quidem tale est incō-
 ueniēs quale esset si quis velet numerare z numerat ea per plura vel equalia ipsius
 putando q̄ per pauitiora non possit assignare numerum eorum. hoc enim modo platonici
 q̄rentes causas sensibiliuz assignauerūt fere tot uel non pauitiores species quot sunt natu-
 re sensibiles in quorum noticiam conati sunt deuenire mediantib9 speciebus. putauerunt
 enim q̄ in quibusz sunt aliqua plura vnius nature eis respondet aliquid omnino vnuz .i.
 aliquid vnius rationis ita q̄ tam substātiarū sensibiliū vnius rationis q̄ sempiternarum est
 vnum in multis .i. vna ydea separata a multis. Amplius autez secundum nullaz mo-
 dorum p̄ quos dicūt ydeas esse videt vera esse positio ydearum ponunt enim ydeas ut pos-
 sit fieri diffinitio et ratio silogistica de entibus. Cum igit̄ ex particularibus nō possit fieri sil-
 logism9 non est possibile ex ydeis quas dicūt esse qđam particularia fieri rationē sillogisti-
 cam. Preterea non solum ydee erunt substātiarum sicut ipsi putāt sed etiam accidentiuꝝ
 et omnium borum possūt esse ydee quorum sunt scientie z scientie posunt esse non solum
 substātiarum verum z accidentium in quibus potest reperiri vnum abstractum a multis et
 etiam negationū quaz est necessaria causa. Preterea non ē veruz illud qđ dicitur de i-
 telligentia vꝝ q̄ non contigit intelligere aliquid nisi sit incorruptibile qz fantasma cū sit alia
 quid corruptibiliū ē tñ intelligibile. itellectus enī sic se hēt ad fātasma sic sens9 ad sēsbilia.

Secūdo incōueniētia positiois ostēdit dicēs. Dō certissime rōnes quozdā p̄lonicoꝝ po-
 nunt ydeas eē iter ea q̄ sūt respectia nꝝ bñt aliqđ gen9 p̄ se absolutū. Alij ūo ip̄oz p̄ter pticu

larem horem et intentionē communem hominis q̄ predicatur de particularibus dicūt esse ho-
minē separatū tanq̄ tertius a p̄dictis et omnino ponentes ydeas auferūt diffiōnes prop-
ter quas dicunt ydeas esse quia cum ponāt ydeam esse aliquid p̄ticulare sicut et ea quorum
sunt ydee p̄ticularia sunt in quibus dicunt vniuersale esse et ideo dicūt nichil esse diffinibile
cum singulari non diffiniatur. **P**reterea accidit dualitatē quam ponūt ex parte materialis
principij scilicet magnum et paruum non esse p̄ma in ratione principij s̄ potius numerū q̄m
dicūt esse ydeas q̄ sunt priores magno et paruo ita q̄ aliquis numerus scilicet ydealis pri-
or erit dualitate. **P**reterea accidit eis dicere qd̄ est per se et absolutum .s. substāciam es-
se ad aliquid relatum qz ydea substācie est absoluta cum sit substācia et tñ est rellata cum sit p̄-
cipitata. multa etiā opposita veritate principioꝝ sequent̄ opiniones loquentium de yde-
ys. **P**reterea scdm̄ eorū dicta non solum substāciaꝝ sed etiā multoꝝ alioꝝ sunt yde-
e dicūt enim omnium illorum esse ydeas quorūcūqz potest esse vnus conceptus communis
et etiā quorum posunt esse scie que ambo non solum substāciaꝝ s̄ etiā accidētium esse
posunt. **A**ccidūt autem eis multa talia incōueniētia. necessariū est enim scdm̄ eorū o-
pinionem ydeas esse non accidētium sed tantum sb̄arum quia secūdum eos non participā-
tur per accidēs sed per se ab is quoz sunt ydee de quibus etiā p̄dicatur per se et non scdm̄
accidēs de subieto ydea at̄ accidētis si ponatur participabilē non per se sed per accidēs ut si
aliquis participat ydeam dupli cui accidit esse sempiternā: participabit etiā ydeam sem-
piterni quia accidit duplo sempiternū esse. soliū igit̄ substācie erit ydea. **P**reterea hec
substācie q̄ sunt hic et sustācie q̄ sunt in ydeis sb̄am assignant et si eiusdem rationis sūt. po-
terit ab eis abstrahi aliquid comune ita q̄ et ydearum et p̄ticulariū quoz sunt ydee erit que-
dam alia ydea. nec potest dici hoc non esse propter hoc q̄ substācia particulariū est corrup-
tibilis et substācia ydeaz incorruptibilis qz si dualitatib9 corruptibilibus est vna ydea cum
dualitatibus sempiternis eo q̄ sūt. eiusdem rationis sb̄az corruptibilium et in corruptibili-
um sb̄e scilicet yde particularium quaz est ydea cum sint eiusdem rōnis erit alia ydea comu-
nis **S**i vero non ē eiusdem ratiōis substācia in his quoz est ydea et ipius ydee: equiuoce di-
cetur sb̄a de eis cum non sit aliquid reale comune ipoz. v. g. si quis dicat caliam et lignum
esse hominem. **T**ercio in vtilitatem ydearum ostēdit q̄ triplex est prima q̄ oīo dubitabit
aliquis q̄ sunt vtilēs ydee reb9 sempiternis et etiā corruptibilib9 cum non sint causa. mo-
tus qui potest reperiri in sempiternis nec sint causa transmutatiōis q̄ est in rebus corruptibi-
libus. **S**ecunda inutilitas ydearum est qz nichil auxiliatur ad scias illoꝝ quoz sunt ydee
qz vnumq̄d̄qz scitur per aliquid sibi simile ydea at̄ cum non sit in his quoz sunt ydee sed po-
tius separate ab eis non sunt eorum substācia. **T**ertia inutilitas est quia non conferunt
ad esse rerum cum non insint scdm̄ rem participātib9 eas illud at̄ qd̄ confert esse alicui de-
bet inesse sicut albedo debet inesse rei q̄ per eius participatiōez est alba. ratio autē ponens y-
deas esse per participatiōē ualde mobilis est. i. faciliter improbabilis q̄ anax̄. prius eudo-
rus et alij posterius dixerūt cōtra quē facile est colligere multa impossibilia. nec ex ydeis po-
sunt alia esse secūdum nullum modum q̄ consueuerūt a platoniciis assignari.

**Capitulum. xviii. quod sic incipit dicere vero exempla esse et ē
Improbat. vj. rationibus opinionē platonis dicentis ydeas esse
quedam exempla.**

Scire ydeas esse quedam exempla ad quasdam formas quib9 inferiora partici-
pant vaniloquium est et simile methaphoricis poeticiis. illud enim quod fieri potest
per agens absqz aliquo exēplo non ē necesse fieri presupposito aliquo exēplo natura-
lia aut talia sunt. quia nullum agens naturale agit respiciēdo ad ydeas. cōtingit enim esse

Metaphisice

et fieri aliquid simile agenti absq; exemplari quare et existente et non existente socrate separato tanq; quodaz exemplo fieri potest aliquis talis qualis est socrates. Preterea si quelibet res sit ad propriuz exemplar socrates qui sit presupponeret socratem sempiternuz tanq; propriuz exemplar. et quia ipse fit homo bipes et animal presupponeret exemplar hominis qd est anthoatropos et exēplar bipidis et animalis ita q; eiusdem rei erunt exemplaria plura. Preterea ydee erunt exemplaria sensibilibum q; ipsarum erit aliquod exemplar. s. genus ita enim participant species genus sicut sensibilia spēm. et ideo si spēs participata est exēplar et ymago exemplar quidez sensibilibum et ymago generis ymago autē est quid productum qd plato non concessit de ydeis. Preterea impossibile est substātiāz separatam esse ab eo cuius ē substātia et ideo si ydee substātie sunt non possunt esse exempla separata a rebus. Preterea in phedone dicit plato ydeas esse causas rerum quātum ad esse et fieri quod non videtur verum quia ydeis existentibus non sūt res participātes naturaz ydearum nisi sit aliqua causa mouens et efficiēs quaz causam non dicūt esse ydeam sed solum fit causa exemplaris et non efficiens. Preterea si ydea est causa exemplaris oīm que fiunt nichil poterit fieri cui non respondeat ydea tanq; exemplar quod falsum ē quia multa fiunt per artem ut domus et anulus quoz non sunt ydee. palas igitur q; contingit multa esse et fieri ppter causas alias.

Capitulum. xix. quod sic incipit. amplius si sint numeri et c. Improbatur sex rationibus opinionez predictam quantuz ad hoc quod ponit ydeas esse numeros et duabus rationibus quātum ad illud quod dicit magnitudines habere principia.

Scire ydeas esse numeros et eas esse causas impossibile videt quia si numeri sint alij in ipsis ydeis et alij in sensibilibus ita q; hic numerus sicut homo separatus et alius ab eo sit socrates alius vero calias illi non poterūt esse causa istorum quia non differt vtrum illi sint sempiterni et isti non nec sufficit ad rationem causandi sempiternitas illorum ex quo vtriq; sunt numeri. Si vero dicatur q; sensibilia consistunt quia in eis sunt rationes numerorum sicut proportio musica ex rationibz numerorum consistit manifestuz est q; aliquod vnuz tanq; subiectuz seu materia subest cuius tales numeri sunt ratio tanquam ipsi numeri ydeales sunt rationes alicuius ut potius dicantur rationes alterius q; substātie rerum. v. g. si calias existat ex quattuor elementis cuius natura dicitur esse quedaz ratio seu proportio in numeris. i. quattuor elementis. et eodem modo antropos idest homo ydealis erit quedam proportio quorundaz numerorum et non erit numerus sed potius res numerata si ex ipso dicantur esse homines sensibiles tanq; ex numeri proportione. Preterea ex multis numeris fit vnus numerus ut senarius est ex binario et quaternario ex pluribus at speciebz non fit vna ergo si ydee sunt numeri cum sint spēs non poterit ex pluribus ipsarum fieri aliquod vnum et si dicatur q; non ex numeris tanq; ex numeris sed tamq; ex vnitatibus fieri aliquid quomodo dicimus millenariū cōstitui ex vnitatibus quomodo se habeant vnitates. Si enim sunt eiusdem spei multa incōuenientia accidunt videlz q; ex his que sunt vnus spei fiunt multa diuersarum specierum nihil eis addito cum non sint alteri9 speciei rōnale est q; vnitates non dicātur specificē ab inuicēz impossibiles existētes nisi sint cōiuncte aliquibus per q; conferāt. Preterea si ydee sunt numeri res sensibiles erūt res numerate et per consequens sūt alij numeri cum necesse sit ponere aliud genus numerorum circa qd uerfatur arithmetica diuersum esse ab ambobus et intermedium iporum erunt tres differētie numerorum q; platouici non

ponit. Preterea si numerus rerum sensibilium ut puta dualitas duorum sensibilium causat ex ydeis q̄ sūt numeri poterit causari ex dualitate q̄ ē p̄mus numerus. et sic unitates que sunt indualitate sensibili causantur ex dualitate numerorum ydealium qd̄ est impossibile qz unitas cū sit prior dualitate non p̄t causari ex ea. Preterea numerus ex unitatibus colligitur et causatur. et ideo non potest ip̄orum esse causa.

Preterea si unitates numerorū ydealium inter se differant et cum hec sint causa sensibilium oportet eas dicere ita esse causas vnius sensibilis quemadmodum sunt quatuor aut duo elementa. elementorum aut signat quodam corpus commune s̄ potius vnūquodque ip̄orum signat rationem corporis determinati v̄ ignis uel terre uel alicuius similitudinis siue ponat ali quod corpus commune omnibus elementis siue non. Cum igitur plato dicat quodlibet sensibilium fieri ex numeris ydealibus tamq̄ ex vno principio habente partes similes sicut est ignis aut aqua nō potest numerus ydealis habere unitates differentes s̄ rationem. si uero numeri ydeales sint admodum alicuius materialis habentes partes similes ip̄e non erūt substantie rerum qz substantie principaliter sunt aformis. Ad manifestum ergo qd̄ si aliqd̄ bonū separatū ē p̄ncipiū in quātū bonū nō p̄t eē p̄ncipiū in quātū numerus. quia ip̄sū bonū multipliciter dicitur. s. vnum. numero. spe et genere non potest aliter esse principium nisi in quātū vnum. Volentes ergo platonici reducere substantias sensibiles ad principia quanta dixerūt longitudines causari ex producto et breui tamq̄ ex aliquo paruo et magno. superficies ex alto et lato corpus uero ex profundo et humili. hoc autē non benedicunt. qz superficies non habebit lineas nec corpus superficiem et lineam sic nec latū et artū est aliqd̄ genus a profundo et humili nec includit necessario vnū in alio ita superficies erit aliquod corpus a corpore non inclusa in ip̄o. q̄madmodum enim multum et paucum alterum est a numeris: ita q̄ non oportet numerum esse vbi est multum et paucum ita in p̄dictis nichil superiorum aut priorum erit in inferioribus ut linea non erit in superficie nec ista in corpore. latum enim quod dicitur esse principium superficiei non est genus profundi quod dicitur principium corporis. si esset genus ipsius aliqua superficies esset corpus. Preterea insufficienter locuntur de p̄dictis cum non assignēt aliqua principia esse ex quibus fiant puncta. cum etiam plato huic generi. s. punctorum opinabatur principaliter insisterēdo contra ea disputās contra geometricos existimās geometricum dogma quasi totum consistere in punctis ip̄e etiam plato quous multociens posuerit lineas indiuisibiles tñ vocabat punctus principium linee tanq̄ necessarie sit linearum esse aliquem terminum et ideo ex eadem ratione qua linea est necessarie est esse punctum.

Capitulum. xx. quod sic incipit: omnino autē sapientia. Improbatur sex rationibus opinioem platonis insufficienter loquētis de principiis entium quantum ad rationem effendi.

Admōno autem sapientia que phisica p̄ma est inquirēte causas effectuum manifestorum plōnis opinio volentis philosophari insufficienter de causis locuta est pretermittēs quasdam ip̄as: nihil enim dixit de causa efficiēti ex qua est principium transmutatiōis putat etiam assignare substantiam id est causam formalem sensibilium dicendo quasdam alias substantias. s. ydeas que quō sint substantie rerū inutiliter dicit qz cum sint separate a sensibilibus non possant participari ab eis. in scientiis etiam ip̄sus de ydeis non fit mentio de causa finali propter quas ois intellectus et omnis natura agit nec dicit aplatoniciis quomodo hec causa ē vna causarum.

Metaphisice

Ydee enim ab eis dicuntur esse quedaz abstracta quasi quedaz mathematica in quib9 nichil agitur per motum nec propter finem. Preterea hec opinio dicit substãtiãz subiectam. s. materiã magis predicari de re z dicere intelligim9 substãtiã eius q̃ ydeaz que e tanq̃ forma z mathematica. i. separata. platonici enim magnã z parum ita dixerunt esse substãtiãz rerum sicut naturales p̃bi rarum z spissum q̃ reducebantur ad abundãtiã et defectum. Preterea si omne sensibile est talis nature quia participat ydeã talem quale ipsum e oportet q̃ motus sensibilis participet ydeã ita q̃ ydee erũt ipsius motus ita q̃ erit ydea aliquod ens mobibile quod plato non cõcedit. Si autez motui respondeat ydea non e aliqua causa ipsius z sic aufertur nec est inter entia ac per hoc aufertur tota perscrutatio de natura q̃ est principiuz motus.

Preterea supponitur q̃ omnia nõ sunt vnuz sic facile est probare. z etiã opinio plo nis concedit. Si ergo aliquis cõcedat omnia esse vnuz aliquod in entitate quia ydea entis qua omnia participãt est vna vel vnum realiter est in quo omnia sunt vnum nisi dicat aliquis genus vniuersale esse vnum respectu omnium in quo oia sunt vnuz. sed hoc impossibile est in quibusdam quia substãtia z accidens non sunt vnuz genus.

Preterea longitudines latitudines z corpora nullam habent rationez effendi p̃ dicta eorum. hec enim omnia sunt ydee: cum non sint numeri distincti: sed potius quedam continua. nec mathematica. quia considerãtur cuz materia. nec sunt res sensibiles: cum sint incorruptibilia. et ideo videtur q̃ pertinet ad aliq̃ genus substantie non positum a platonici9 dicẽtib9 esse tantum triã genera substãtiãrum. videlicet ydeas sensibilia z mathematica intermedia. Impossibile est querentem elemẽta omnium sensibilib9 inuenire ea sufficiẽter nisi diuidat eã secundum quod diuersimode conueniunt diuersis ex eo q̃ alia elemẽta sunt aliorum entium querendo enim elemẽta ex quibus sunt entia secũduz modum quem platonici assignant per ydeas numeros et dimensiones non potest accipi ex quibus elemẽtis fiant accidentia que non sunt substantie. verbi gratia actio z passio rectitudo z similia et si dicatur q̃ sufficiẽter determinatum est de principiis z elemẽtis aliorum entium si solum substãtiãrum principia et elementa assignata sunt quia substantia est principium aliorum atqz subiectum. dicendam est hoc non esse verum quia diuersozum entium sunt principia diuersa.

Capitulum. xxi. quod sic incipit: quãdo aut dicit aliquis et c. Improbatur quattuor rationibus opinionem platonis de principiis secundum q̃ dicebat ydeas esse principia sciendi epilogando dicta antiquozum de principiis.

Ydee sunt principia cognoscẽdi res sensibiles et cum hoc sunt substãtia ip̃arum quomodo potest acquirere scientiam de sensibilib9 cum enim ydee sint principia non accipietur de eis scia ex quibus prius notis et quia eis cognitis cognite erant res sc̃sibiles quorum ydee sunt substãtie nulla notitia erit ex preexistenti cognitione aliquozum precognitozom vel demonstratione vel inductione. Si aut dicatur q̃ nulla scientia sit in nobis per acquisitionem sed est conaturalis ita q̃ numerum adiscire est tantuz reminisci mirũ est si tam nobilissima scia nobis inest sicut est prima phisosophia ac tamen latet nos. Preterea quomodo per ydeas que sunt quedam forme separate poterit quis cognoscere principia materialia ex quibus sunt res sensibiles z sine quibus non cognoscuntur. Dubitabit ergo aliquis de talibus rebus sicut de alia dictione verbi gratia desima de qua dicunt aliqui q̃ non est aliud q̃. s. i. m. a. et ita nõ potest cognosci nisi predicte littere que sunt

al' miz

B. ij.

Secundus

eius materia cognoscatur. alij vero dicunt quod est aliquid aliud a dictis litteris sunt scilicet quidam sonus in eisdem. Preterea si ydeae sunt elementa omnium sensibilium et quibus ista sunt sensibilia quemadmodum voces ex litteris necesse erit cognosci sensibilia cognitio ydeae et cum ipse possunt cognosci per solum intellectum absque sensu eo quod sunt forme separate a sensibilibus continget ea quorum est sensus id est sensibilia que proprie sensu participatur cognosci ab aliquo non habente sensum. Quod quidem igitur omnes antiqui conati sunt querere causas dictas a nobis in phisicis et nullam aliam inuenerunt materiam ex dictis. predictas autem tenuerunt et imperfecte tetigerunt. primorum enim philosophia balbuciens tanquam noua existens de principiis locuta est. Unde et empedocles dicit omnes esse quamdam rationem quod idem est quod quidditas et forma rei quam nominare nesciuit et eodem modo necessarius est carnem esse sanguinem et quodlibet aliud compositum habere formas per quam magis est ens quam materia. quam empedocles dicit esse ignem terram aerem et aquam ita quod hoc dixit coactus ex necessitate dicti alterius dicentis predicta elementa esse materiam rerum tamen non dixit hoc clare et manifeste determinando qualiter elementa sunt materia sensibilium. de talibus ergo principiis entium dictum est in precedentibus. Sed ea que dubitabit aliquis de principiis rerum resumamus quia forsam ex ipsis magis habundabimus rationibus vtilibus ad sequentes dubitationes.

De veritate quidem theozica et c. Libri secundi methaphisice. Capitulum primum declarat facilitatez et difficultatez consideratiōis veritatis scientificę acquirende. Secundo quod potius ex parte nostri intellectus quam ex parte veritatis in se causatur talis difficultas. Tertio quod antiquis qui prius inceperunt querere de veritate debent posteriores gratias referre.

Consideratio de veritate aliquo modo facilis est aliquo modo difficilis. Signum autem difficultatis eius est quod nullus potest eam perfecte adipisci. Signum vero facilitatis est quod non omnes sunt exortes ipsius sed unusquisque inuestigans de ipsa aliquid dicit de natura ipsius.

Aliud etiam signum est difficultatis ipsius quod unusquisque per se nichil aut parum determinavit de veritate. sed signum facilitatis est quod ex omnibus dictis que rectius de ea simul congregatis puenit ad aliquam magnam notitiam ipsius. Facilitas etiam ipsius accipit ex principiis de quorum euidetia verificari potest respectu intellectus illud quod puerbially dicimus de foraminibus domus respectu uisus. scilicet in foribus quod delinqunt principia enim in sciētis sic se offerunt intellectui: sic fores domus se offerunt uisui. Et ideo quantum ad notitiam principiorum cognitio veritatis est facilis. Sed difficultas cognitiois veritatis ex hoc patet quod nemo potest eam tantam vel maiorem partem eius comprehendere. Forsam autem difficultate existente duobus modis: non est eius causa in rebus sed in nobis. quia sicut oculi niticosacuz se habent ad lucem dici quam non possunt intueri propter debilitatem visus: ita intellectus noster se habet ad ea que sunt manifestissima et euidetia in natura. Non solum est iustus referre gratiam his quorum opinionibus aliquis consistit: sed his qui superficialiter dixerunt aliquid de veritate. quia hi conferunt pro nobis in quantum intellectum nostrum preexercitati sunt. nam

Ad metaphisice

si timoteus non fuisset multam melodiam non haberemus. Et si philonites non p
 cesisset: timoteus non tantum dixisset de melodia. Et eodem modo est de annunc
 antibus veritatez. a quibusdam enim quasdam opiniones accepimus consonas verita
 ti: sed alij fuerunt causa ut isti inquirerent z inquirendo aliquid inueniret.

Capitulum .ij. quod sic incipit: vocari vero pbiam z c. Declarat primaz
 pbiam tanq̄ speculatiuam esse scientiam veritatis cognite per causam primā
 q̄ est maxime z necessario vera.

Q̄ cari pbiam primaz scientiam veritatis rectum est. quia vnumquodqz con
 gruenter nominatur ex fine. huius autem finis est veritas: cum sit theozica
 nam theozice finis est veritas sicut p̄tice opus. Quis enim p̄tici speculen
 tur quomodo se habet veritas rei: non tamen speculantur propter scire: sed propter o
 operari. Nescimus autem verum nisi per causas. In quolibet autez genere
 illud quod maxime habet naturam illius generis causa est aliorum participantuz v
 niuoce naturam eamdez ut sint talia. puta ignis calidissimus est causa caloris omni
 bus participantibus caliditatem. et ideo verissimum tanq̄ in veritate primum: caus
 sa est veritatis posteriorum. propter quod p̄ticipia entium que semper existūt necce
 se est semper esse verissima. quia non sunt q̄z vera q̄noz non vera sed semper vera.
 Nec eis vt sint aliud est causa: sed potius sint causa vt alia sint. Et qm̄ veritas sequit̄
 entitatem: idcirco sicut vnumquodqz se habet ad esse: ita se habet ad veritatem.

Capitulum tertium quod sic incipit: at vero q̄ sit p̄ticipiuz z quidez et c
 Proponit q̄ non sit processus in infinitum nec in causis eiusdem speciei si
 cut sunt cause efficiētes inter se: nec in causis diuersarum sp̄rum sicut sunt ca
 usa efficiens z formalis adinuicem cōparate: probans hoc de causa efficien
 ti z materiali.

Quod sit quoddaz p̄ticipiuz tanq̄ causa prima in omni genere causandi nec
 sint infinite cause indirectuz id est eiusdem ordinis sicut sunt cause materiales
 inter se et similiter formales inter se et sic de efficiētibz z finalibus. nec scdm̄
 sp̄em id est secundum infinitatem causaruz specie differentiū: manifestuz erit sic.
 in causa enim materiali non ē possibile progredi in infinituz ita q̄ vnuz ex alio sit ma
 terialiter in infinitum. nec sit dare primaz materias. v. g. non est possibile fieri carnē
 ex terra. terraz ex aere. aerem ex igne z sic semper in infinituz aliud ex alio. Simi
 liter in causa vnde p̄ticipiuz motus non est possibile hominez moueri ab aere z hūc
 a sole z sic in infinitum. Similiter nec in causis finalibz possibile est in infinituz p̄ce
 dere. Quod aut in causis efficiētibz non sit infinitas: patet sic. quādo in aliquo or
 dine est p̄ticipiuz medium et vltimum necesse est primū esse causaz omniuz sequen
 tium. ita q̄ si oporteat nos assignare causas ipsozum dicem9 q̄ p̄ticipiuz est p̄ticipa
 paliter causa. vltimum enim nullius est causa cum non sit prius aliquo in illo ordine.
 medium non est causa nisi vnus scilicet vltimi. nec differt ad propositum vtrum sint
 plura media vel vnum. quia quecūqz sint non erunt causa nisi posteriorum. p̄ticipa
 lis igitur et prima causa omnium ipsozum est primuz. quia igitur in infinitis non est
 primuz: eo q̄ omnes partes infiniti tenent naturaz medij: cum careāt primo et vlti
 mo: si cause mouentes essent infinite: non esset in eis primuz mouens. et sic simplici
 ter nullum esset mouens. Similiter in causis materialibus in quibus status repe
 ritur insursum. s. quia inuenit̄ aliquid ex quo vltterius non fit aliud impossibile est infi
 nitum. Impossibile est etiam in infinituz ire deorsuz verbi gratia q̄ ex igne fiat aqua

Secundus

et ex aqua terra. et sic semper procedatur in infinitum. Dupliciter enim fit hoc ex hoc. non dico autem fieri hoc ex hoc quomodo fit tantum vnus post aliud sicut quando ex mane idest post mane fit meridies. hoc enim modo fiendi aliud ex alio idest per aliud exclusio: restat duplex modus quo aliquid fit ex aliquo. quorum primus est quando ex imperfecto fit perfectum. ut ex puero mutato fit vir. In quo modo ex eo quod est infieri fit illud quod postea dicimus factum esse ita quod fieri est medium inter non existere et esse factum. sicut generatio media est inter esse et non esse. Et hoc modo dicimus quando adiscens fit sciens. Alius modus fiendi hoc ex hoc est quod aliud fit ex altero corrupto. ut aer fit ex aqua corrupta. Istorum duorum modorum differentia est quia in primo non est reflexio. sic enim fit ex imperfecto perfectum ut ex puero vir quod non fit e conuerso. ex perfecto. imperfectum ut ex viro puer. Cuius ratio est quia imperfectio sicut est puericia siue generatio non est materia ex qua fiat perfectio siue genitus: sed tantum fit perfectum post imperfectionem et genitus post generationem. talia enim includit ordinem essentialium prioris ad posterius in quo ordine sic fit posterius ex priori: quod non e conuerso quia enim dies fit ex auroa idest post eam essentia ali ordine ideo non reflectitur quod ex die fiat auroa. In secundo autem modo ita fit aliud ex alio ut ad inuicem reflectantur. sic fit aer ex aqua. Atque autem predictorum modorum impossibile est in infinitum ire. nam in primo ipsum fieri intermedium est non existentis et existentis. et imperfectum intermedium est non entis et perfecti entis. ubi autem est aliquod intermedium: necesse est esse finem. ac per hoc ibidem non est infinitas. In secundo autem modo corruptio vnus est generatio alterius cum ea quorum vnus fit ex alio illo modo ad inuicem reflectantur. ubi autem est reflexio: non est processus in infinitum sed reuersio ad idem. Preterea impossibile est primum sempiternum corrumpi et ideo illud ex quo primo corrupto aliud fit non est sempiternum: sed aliquo incipit et sic in eo est status primi corrupti ex quo aliud est factum.

Capitulum. iij. quod sic incipit: amplius autem quod est cuius causa et cetera. probat quod in causis finalibus et formalibus non potest esse infinitas. similiter nec in generibus causarum.

Quod in causa que est quod cuiusmodi causa fiunt alia non possit esse infinitas patet. quia talis causa finis est. de cuius ratione est quod non sit gratia alicuius sed alia propter ipsum et ideo quod est finale ipsum est vltimum. tale autem non potest esse infinitum. non posito ergo vltimo: non erit causa finalis. Preterea ponentes tale infinitum scilicet in finibus ignorat propriam vocem quia sic dicendo tollunt finem et cum finis et bonum idem sint: auferunt naturam boni a rebus. Preterea sic dicentes negant omnem actionem quia nullus conatur aliquid agere nisi possit pertingere ad terminum ad hunc autem pertingere non potest si infinitas sit in finibus. Preterea nullus intellectus practicus erit ita quod non erit agens per intellectum quia operans per intellectum agit propter finem qui est terminus actionis non erit autem finis si ponatur predicta infinitas. Sed nec in causa formali potest procedi in infinitum et hic primo manifestum est in conceptibus formalibus diffinitiuis. Non enim conuenit sic diffiniri quidditatem alicuius ut diffinitio eius per aliam diffinitionem dif-

Metaphisice

finitur & alia per alias et sic in infinitum. nam in omni diffinitione est pars prior & posterior. ita q. prior est comunior posteriore. priori aut non posita non ponetur posterior que consequenter se habet: sed in infinitis non est prius nec posterius igitur in eis non potest esse diffinitio. **P**reterea dicentes infinitates esse in conceptibus formalibus destruunt scientias. quia non est possibile scire quidditatem rei nisi perueniatur ad speciem specialissimam constitutam per ultimam differentiam ad quam non potest perveniri in conceptibus formalibus si ponatur infinitas. **P**reterea non contingit aliquem cognosci nec intelligi posita tali infinitate. quia omnis res cognita determinata est ab intellectu. infinita vero determinata non sunt ab eo. **E**t si dicatur q. linea est infinita tunc intelligitur: dicendum non esse simile de infinitate que est in linea & de infinitate conceptuum formalium propter duo. **P**rimo quia diffinitiones linee sunt in potentia et non stant sed semper sunt in fieri diffinitiones autem formales sunt in actu & imperfecto esse. unde non sequitur q. si aliquid infinitum in potentia potest cognosci & comprehendere ab intellectu q. infinitum in actu possit comprehendere ab eo. **S**ecundo ad idem dicendum q. partes linee non possunt ab intellectu comprehendere nisi ille que determinate & finite sunt. propter quod non numerabit diffinitiones eius ille qui procedit in infinitum. **P**reterea necesse est intelligere materiam in omni quod movetur & hec materia cum sit determinata de se est finita. forma autem que est actus ipsius non potest esse infinita. quia per ipsam materia determinatur et finitur nunquam autem finitum per infinitum determinatur nec finitur. **G**enera etiam causarum infinita esse non possunt. quia nichil cognosceretur si infinita essent. tunc enim putamus scire unumquodque quia cum causas noverimus noscere autem infinita secundum additionem non possumus. sicut nec pertransire possumus ea tempore finito.

al. *Impiones*

Capitulum .v. quod sic incipit: contingit autem additioes et cetera. Declarat que sunt impedimenta in quibus cognitio veritatis impediri potest & que sunt observanda volenti inquirere noticiam veritatis.

Primum impedimentum veritatis cognoscende est consuetudo quia auditioes contingunt hominibus conformiter his que consueverunt audire. desideramus enim & approbamus omnia dici sicut audire consuevimus & que preter consuetudinem dicuntur non videntur similia consuetis sed propter incosuetudinem videntur minus nota & magis extranea. **Q**uam autem vim habeat consuetudo leges ostendunt in quibus propter consuetudinem puerilia & fabulosa magis valent et plus acceptantur quam cognitio veritatis. **A**liud impedimentum tamen est non accipere aliqua dicta de veritate nisi demonstratione potissima prolata sunt quales sunt demonstrationes mathematice. **T**ertium impedimentum est assentire auditis solum propter famositatem & apparentiam & propter hanc non recipere aliqua nisi exemplariter declaratur qui enim hoc querunt approbant quod inducatur testimonium poete ad confirmationem dictorum. **S**unt tamen aliqui qui volunt omnia scire per certitudinem sicut convenit rebus & isti habent naturam philosophorum. **Q**uartum impedimentum est offensa difficultate rei: quibusdam enim certitudo est tristis propter impotentiam intellectus non valentis comprehendere noticiam veritatis. aut propter hoc q. videtur eis difficile inquirere usque ad minima que faciunt ad certitudinem veritatis. certum enim ha-

B. iiii.

bet aliquid simile sumptibus et rationibus. quia sicut in istis non videtur esse liberale computare usque ad minima: ita in illis videtur superfluum inuestigare usque ad minima.

Propter quod oportet erudiri per noticiam logice que determinat modum sciendi quomodo singula sunt recipienda. et absurdum est simul querere scientiam et modum sciendi scilicet logicam quia neutrum per se facile est accipere. et ideo difficilius est ad discere esse utrumque simul. Violentia tamen demonstrationis mathematice non est in omnibus requirenda sed solum in his que non habent materias sensibilem. quia de talibus est mathematica. Et ideo non est naturalis motus iste quo mathematice demonstrationes procedunt. quia forsam omnis res naturalis habet materias. primus ergo perscrutandum est quid sit natura. quia per hanc fiet manifestus de quibus est scientia physica. et manifestum erit utrum unius scientie aut plurimarum sit causas et principia considerare.

Necesse quidem est adquirentem scientiam et cetera. Huius libri tertij primus causam declarat quod utile est ad veritatis noticiam acquirendam dubitare de ignotis.

Eccesse est ad scientiam veritatis quam querimus. primum aggredi de quibus dubitare oportet et hec sunt quecumque antiqui aliter fecerunt de ipsis que se habeat veritas. et etiam ea que pretermissa sunt ab eis utilia tamen ad noticiam veritatis. Volentibus autem inuestigare veritatem valde utile est dubitare. quia dubitare facit inuestigare. inuestigatio autem et inuentio posteriorum solutio est prius dubitatorum

Dubitare
 Preterea ignorantis vinculum non est solvere ipsum sed scientis. veritatis autem dubitatio vinculum demonstrat quo ignorans ligatus est in quantum enim quis dubitat in tantum assimilatur ligato cognoscendi vinculum quo ligatus est. nam utriusque impossibile est procedere ad ea que sunt ante ipsum. sicut enim ligatus procedere non potest ad ea que sunt ante ipsum localiter: ita nec dubitanti donec deueiat ad ea que sunt ante ipsum intellectualiter. propter quod ut accedat ad ea: prius oportet ipsum speculari difficultates et causas ipsarum ad hoc autem inducitur ex dubitatione. Preterea querentes aliquid sine dubitatione ipsius similes sunt ignorantibus terminum ad quem oportet ire. et tamen vadunt ad ipsum. Preterea querens id de quo non dubitatur non cognoscit id quod inuenit utrum sit illud quod querebat aut non. quia non habet noticiam de quesito. predubitans vero cognoscit quesitum quando ipsum inuenit. quia ei fuit aliquo modo notum. Preterea dubitans audiendo rationes aliorum dubitantium et eorum qui contraria opinantur melius se habet dubitando ad iudicandum et examinando virtutem ipsorum ex quo disponitur ad noticiam veritatis.

Capitulum secundum quod sic incipit est antequam dubitatio prima et cetera. Enumerat viginti quattuor questiones dubias de quibus incipit inferri per

Methodice

tractare. quarum quattuor pertinent ad scientiam. due autem ad substantias tres ad scientiam accidentium quindecim vero ad causas et principia entium

Prima igitur questio est de qua dictum est in fine precedentis libri scilicet vtrum vnus scientie aut plurium sit speculari causas. Secunda vtrum ad primuz philosophum pertineat considerare tantum principia prima omnium scientiarum. sicut est istud non contingit idem simul affirmare et negare. Tertius vtrum vna scientia sit omnium substantiarum aut plures. Quarta posito qd plures vtrum iste scientie sint inter se cognate ita qd omnes sint speculative vel omnes pte. aut quedam speculative z quedaz pte. Questiones pertinentes ad substantiam rerum sunt due. Prima vtrum sole sensibiles substantie sint substantie aut pter illas sint alie. Secunda vtrum omnes substantie sint vnus generis et vnus rationis aut sint plura genera ipsarum sicut dicunt hi qui ponunt ydeas esse substantias separatas et substantias sensibiles et alias substantias mathematicas intermedias

Questiones pertinentes ad scientiam accidentium sunt tres. Prima vtrum speculatio scientialis sit non solum circa substantias sed etiam circa propria accidentia substantiarum. Secunda est de specialibus accidentibus sicut est idem z diversus simile dissimile contrarietas idemptitas diuersitas et similia de quibus dialectici considerant ex aliquibus probabilibus. qui dialecticorum consideratio est de omnibus. Tertia pter predictam considerationem accidentium querendum est vtrum vnum vni contrarium sit. Questiones autem pertinentes ad principia sunt quindecim

Quarum prima est vtrum genera sint principia et elementa rerum existentium. aut ea que existentia diuiduntur sicut sunt materia z forma. Secunda supposito qd vniuersalia aliquo modo sint principia rerum vtrum magis comunia sicut sunt generalissima aut minus comunia sicut sunt specialissima sint principia rerum. Tertia vtrum aliquid pter materiam sit causa intrinseca rei. Quarta vtrum intrinsecum principium sit separabile a re vel non. Quinta vtrum vnum aut plura numero sint principia intrinseca. Sexta vtrum aliquod additum super nolon idest rei composite ex materia z forma sit principium rei aut non. et si tale additum rei composite aliquorum existentium sit principium et aliquorum non. Septima vtrum principia tam formalia qd materialia sint determinata numero aut specie. Octava vtrum eadem aut diuersa sint principia corruptibilium z incorruptibilium. Nona vtrum omnia principia sint incorruptibilia aut corruptibilia principia sint. Decima de difficilius est omnium z plurimam habet dubitabilitatez videlicet vtrum vnus aut ens sint idem cum substantia rerum sicut dixerunt pictagorici et plato aut sit alteru ab ea sicut dixit empedocles et alij naturales. Undecima vtrum principia rerum sint vniuersalia aut singularia. Duodecima vtrum sint in potentia vel in actu. Decima tertia vtrum includunt motum aut non. Decima quarta vtrum numeri longitudes figure z puncta sint substantia rerum. Decima quinta vtrum si calida sint substantie vtrum sint separata a sensibilibus aut in eis. De his enim omnibus non solum inquirere veritatem verum etiam bene z rationabiliter dubitare est difficile.

Capitulum. iij. quod sic incipit: primum ergo de his quibus in primis z c.

Tertius

Inquirat disputatiue vtrum vna sit scientia aut plures et inuestigat que ipsarum sit dignior vocari philosophia prima de qua hic queritur.

Primum igitur queritur vtrum vnus aut plures scientiarum sit speculari omnia genera causarum. videtur autem quod non vnus quia ea que ab vna scientia considerantur contraria sunt. genera autem causarum non omnia sunt adinuicem contraria. Prima principia que considerantur in vna scientia insunt omnibus contentis per se sub scientia. sed non omnia principia et cause entium insunt omnibus entibus quia in quibusdam ut in immobilibus non est causa vnde principium motus nec natura boni quod est causa finalis propter quam fiunt et sunt cetera finis enim semper est terminus alicuius actus. actus autem includit motum. et ideo sicut in immobilibus non est causa vnde principium motus: ita in eis non est causa finalis nec autoagaton idest per se bonum cuius causa fiunt cetera. et quoniam mathematica abstraunt a motu: ideo nichil in eis demonstratur per causas finalem nec per illud quod est melius aut deterius que pertinent ad bonum. de talibus enim nullus mathematicus facit mentionem. Et ideo aristipus sophista causas finales neglexit dicens quod artes seruiles ut sunt thectonica et coziaria et alie mechanice tractant de eo quod est melius vel deterius. tanquam de fine earum. mathematica nullam facit mentionem de eo quod est melius vel deterius que pertinet ad finem sed solum considerat causam formalem. Queritur secundo si plures sint scientie causarum ita quod alterius principij sit altera scientia ut vna sit scientia de causa formali et alia de finali et sic de alijs: que ipsarum debet censeri sapientia quam querimus et quis de habentibus scientias predictas melius scit rem hic queritur. Contingit enim omnia genera causarum eidem rei inesse. domus enim causa efficiens est artifex. finis vero vtilitas. materia autem lapides et alia. forma vero ratio ipsius. Si igitur consideremus ea que superius determinata sunt apparet rationabile vocari sapientiam quamlibet scientiam trium causarum. In quantum enim prima sapientia est antiquior et principalior cui alie subseruiunt rectum videtur quod scientia de causa finali propter quam sunt cetera sit prima scientia vel sapientia. In quantum vero prima sapientia cognoscit causas diffinitiuas quidditatis scientia de causa formali videtur esse sapientia. quia multis modis res scita: magis dicimus scire eum qui nouit rem quantum ad esse quod est a forma quam quantum ad non esse quod est per negationem et etiam scientium dicere quodcumque esse: magis scire dicimus illum qui nouit quod est idest quidditatem rei que est per formam quam qui nouit de ea quantum aut quale aut quid apta nata est facere vel pati. Preterea eorum que per demonstrationem sciuntur putamus habere scientiam quando cognoscimus causam formalem sicut scimus quid est thetragonizare quando cognoscimus inuentionem medie linee que est causa formalis thetragoni equalis quam drangulo habenti alteram partem longiorem. In his autem que includunt generacionem actionem et transmutationem nobiliores scientia videtur esse illa qua cognoscimus principium motus. et hec causa aliquo modo est opposita fini. videtur igitur diuersarum scientiarum speculari causas predictas.

Capitulum quartum quod sic incipit: at vero de principijs demonstrationis et cetera. Inquirat vtrum de primis principijs consideretur in vna scientia et vtrum eadem scientia consideret de eis et de substantijs.

Methodice

Primis principijs ex quorum virtute omnes scientie demonstrantur: que principia dicuntur animi demonstrationes sicut est qd non contingit idem affirmare et negare. Dubitatur vtrum sit vna scientia vel plures. et vtruz eiusdem scientie sit considerare de ipsis et de primis substantijs. Et si alterius est dubitatur que illarum sit pbia que queritur. vnius autem scientie esse considerare de omnibus principijs primis non est rationabile. quia non plus ad vnam qm ad aliam perinet eorum consideratio cum sint comunia omnibus. Omnium vero scientiarum non est considerare de ipsis. quia vna res non consideratur simul ab omnibus scientijs. Non videtur etiam qd considerare de ipsis sit proprium scientie de substantijs sicut no est proprium aliarum scientiarum. Preterea non videtur qd de ipsis sit aliqua scientia. qz scientia de his est que probantur per ipsam. sed principia prima non probantur in aliqua scientia sed cognoscimus quid sunt et eis vtuntur sicut tanqm notis. Preterea si de eis est scientia erit demonstratio d ipsis et sic oportebit esse aliquod subiectuz cuius prima principia sunt passiones probate per demonstrationem et hoc fit p alias dignitates siue principia ita qd quedam principia erunt priora primis principijs quod est impossibile. sicut impossibile est de omnibus esse demonstrationem cum de monstratio semper sit ex aliquibus indemonstrabilibus principijs et circa aliquod subiectum et de aliqua passione. Ea autem ex quibus virtualiter est demonstratio sunt dignitates quibus omnes scientie demonstratiue vtuntur. Si vero est alia scientia de subiectis et alia de principijs. dubitabitur que earum principalior sit. et videt principalior esse ea que de principijs primis. qz tales dignitates videntur esse principia omnium. Preterea nullius alterius videtur proprium speculari veritatem a falsitate de primis principijs nisi primi pbi habentis principalem scientiam.

Capitulum. v. quod sic incipit: Totaliterqz substantiarum vtrum vna et eadem inuestigat vtrum omnium substantiarum sit vna scientia aut plures et vtrum eadem scientia consideret substantiam et eius accidentia.

Dubitatur vtrum vna scientia sit omnium substantiarum aut plures. Videtur qd vna quia si plures essent non videtur posse assignari que illarum ponenda sit pbilosophia quam querimus. Contrarium videtur. quia si vna scientia sit de omnibus substantijs: vna etiam esset demonstratiua de omnibus accidentibus. omnis enim demonstratiua scientia speculari accidentia per se circa proprium subiectum per consequens animi conceptiones. ita qd eiusdem scientie est speculari proprium genus et accidentia per se ipsius ex proprijs principijs. Vnius etiam scientie est considerare proprium subiectum quia est et dignitates seu principia ex quibus. siue eiusdem siue alius sit considerare subiectuz et principia vna tamen est que speculari accidentia de subiecto ex proprijs principijs. Juxta hoc dubitatur vtrum consideratio scientie sit solum circa substantiam aut etiam circa ipsius accidentia. v. g. si corpus linea superficiem essent substantie. dubitatur vtrum eiusdem an alterius scientie sit considerare aut cognoscere et accidentia cuiuslibet ipsorum de quibus accidentibus mathematici tractant. Videtur qd non eiusdem quia si scia eadem esset de vtriusqz sicut ipsa per demonstrationem considerat de accidentibus: ita consideraret de substantia. et sic eius qd quid e esset demonstratio. qd e impossibile cum sit principium demonstrationis. Contra si diuerse scie sint de sba et de accidente non poterit assignari scia q speculari accidentia de sba.

Capitulum .viij. quod sic incipit: *aplius autez vtrum sensibiles et c.* Inquit vtrum preter substancias sensibiles sint alie substancie: et posito qd sint scdm dicta aliozum .s. vdee z substancie mathematice: querit vtrum iste sint inter se eiusdem generis vel diuersi.

Verendum est vtrum preter substancias sensibiles sint alie an non et si preter eas sunt substancie quas quidem dicunt ydeas et alie intermedie inter ydeas et sensibilia circa quas alij dicunt mathematicas scientias esse querendum est vtrum iste sint substancie eiusdem generis vel diuersorum. quomodo preter sensibiles substancias sint species q sunt substancie z cause sensibilibus dictum est in primo libro. Quod aut si sint tales substancie multa impossibilia sequantur manifestuz e. maxime absurdum esse videtur dicere inter intelligencias que sunt in celo alias esse substancias sepatas a sensibilibus eiusdem tamen rationis cum hoine sensibili et eodem modo equi sanitatem z sic de alijs. Et isti sic dicentes similes sunt dicentibus deos esse aliquos qui sunt humane speciei. nichil eniz aliud isti faciunt q homines sempiternos. nec platonici aliud dicunt ydeas esse nisi res sensibiles sempiternas. Si quis autem preter ydeas z sensibilia ponat mathematica intermedia: multa secutur inconuenientia quorum primu est qz sicut preter substancias sensibiles ponuntur substancie mathematice. ita preter lineas sensibiles erunt linee mathematice z eodem modo preter quecumqz corpora sensibilia erunt corpora mathematica eis correspondencia. z sic preter celuz sensibile z preter solem z lunam sensibiles erunt alia celestia mathematica sepata qd est impossibile quia nichil tale de sua natura est immobile sed mobile in quantum autem separatum non potest esse mobile. z sic idem esset mobile z immobile per naturam. Preterea lineas sensibiles de quibus tractat perspectiua z preter sonos sensibiles de quibus est musica erunt linee z soni mathematici separati a sensibilibus quod est impossibile. quia oportet esse animalia separata a sensibilibus: eo q si vnum relatiuorum est in natura et relinquum potest esse in ea. sensus aut et sensibile ut visus z visibile auditus z audibile correlatiua sunt. Preterea si geometria e de quato mathematico separato z geodolia de quanto sensibili oportebit aliam medicinale esse de sanabili mathematico separatam preter eaz que e de sanabili z eodem modo aliaz oportebit esse scienciaz preter vna qz scientiaz sensibiliu qd est impossibile. quia si esset medicinalis sepata preter medicinale sensibilem: necesse esset poni quedaz sanabilia preter sensibilia z antosanu. i. per se sanuz. Quod autem necesse sit esse sbas mathematicas intermedias videt q geometria consideras magnitudines sensibiles z corruptibiles corruperet corruptis magnitudinibus si non essent magnitudines mathematice separate. Preterea nec ea que dicuntur in astrologia de motibus et reuolutionibus corporuz celestium vera sunt si considerentur in corporibus celestibus sensibilibus nec linee sensibiles sunt tales quales dicit geometria nulluz enim rotundum sensibile tangit lineam sensibilem puncto. vnde dicit bene pictago. redarguens geometras q nec motus nec reuolucioes celi tales sut qles illi d qbus astrologia loq. nec astra hnt naturam puncti. Snt aut quida ponetes predicta mathematica intermedia ta men non separata a sensibilibus sed in ipsis in quibus accidunt impossibilia. Si enim huiusmodi intermedia insensibilibus sunt: eadem ratione et ydee erunt in eis cum vtraqz sint ingenerabilia et incorruptibilia. Preterea duo corpora es.

Methodice

runt in eodem loco scilicet mathematicum et naturale sensibile. **P**reterea illa in
 termedia ponuntur immobilia quia non erit possibile si sint existentia in sensibilibus
 que mouentur. **P**reterea si sunt corpora mathematica diuersa realiter a sensibili-
 bus et tamen existentia in ipsis est aliquod celus diuersum a celo sensibili. non tamen
 existens extra ipsum sed in eodem loco cum ipso quod est impossibile. **D**e his ergo
 quomodo veritatem habeant multa est dubitatio.

Capitulum septimum quod sic incipit. **E**t de principijs vtrum oportet per
 generari et cetera. **I**nuestigat vtrum genera magis sint ponenda principia
 entium q̄ ea ex quibus sunt entia et insunt in factis sicut materia et forma.

A ex quibus prius sunt res videntur esse magis principia q̄ genera sicut pri-
 cipia vocis sunt ea ex quibus componuntur ut littere et syllabe et non vox que
 est gen9 vocis. **P**reterea descriptionum geometricarum ea dicimus ele-
 mēta quorum demonstrationes insunt demonstratiōibus posteriorū. **P**reterea natu-
 rales dicētes vnum et plura esse elemēta ex quibus constāt entia dicūt ea principia re-
 rum sicut empedocleus quattuor elemēta dixit esse principia existentium. nec dixit ea esse ge-
 nera rerum. **P**reterea si quis consideraret artificialia ut lectus: tunc cognosceret
 eorum naturam q̄ndo speculatur ex quibus partib9 et quomodo compositis constāt.
Nec igitur sunt rationes ex quibus apparet genera non esse principia existentium s;
 ea ex quibus sunt cum insunt. **S**i autē intelligamus q̄ eadem sunt principia essen-
 di et cognoscendi. videbitur q̄ genera sint principia existentium. nam vnumquodq;
 cognoscimus per diffinitionem cuius principia sunt ipsa genera et ideo necesse est ge-
 nera esse principia diffinitionum. **P**reterea tunc habetur scientia de re quādo sci-
 tur specifica ratio eius principia autē cognoscendi species quid sunt: sunt genera.
Preterea dicētes vnum aliud ens magnum aut parū esse elemēta rerum entium
 videntur eis vti tanq̄ generibus. nec potest dici q̄ vtraq; sint principia scilicet ea ex
 quibus et genera. ratio enim substātie cuiuslibet difinitiuā est vna. difinitio autē assig-
 nata per genera et per ea ex quibus res est erit diuersa et ita eiusde9 essent diuerse dif-
 finitiones substātiales.

Capitulum. viij. quod sic incipit: ad hec autem si qua maxima principia.

Inquirit disputatiue vtrum existentium principia magis sint ponenda ge-
 nera p̄ma aut species vltime que immediate predicātur de indiuiduis.

Nod autē genera p̄ma nō sint rerū p̄ncipa videtur. **S**i enī magis sunt p̄ncipia
 q̄ sūt magis vniūfalia seq̄tur. q̄ suprema genera q̄ dicūtur deoib9 inferiori-
 b9 erūt genera p̄ma ita q̄ tot p̄ncipia erūt entiu quot sūt genera p̄ma. **S**eq̄
 ē etiaz q̄ ens et vnum que dicūtur de omnibus existētibus sint rerum principia substā-
 tialia et p̄ma genera hoc autē est impossibile quia necesse est differentias cuiuslibet
 generis sic esse determinatas infra genus q̄ ipsum non predicetur de differentijs p̄-
 prijs nisi prout sunt in speciebus. **S**i igitur vnum aut ens est genus: nulla diffe-
 rentia ipsorum est nec vnum nec ens et quia hoc est impossibile ideo ipsa non sunt ge-
 nera nec principia. **P**reterea si vniuersalia in quantum vniuersalia sunt genera
 et per hoc principia omnia intermedia inter generalissimum et indiuidua erunt ge-
 nera. quod falsum est. quia differentia et species vltime non sunt genera. **P**re-
 terea si omnia vniuersalia sunt principia magis erunt principia vniuersalia propin-
 quiora rebus existentibus quam longinquiora et cum differentie specificē sunt vniuer-

vnuerſales ⁊ magis propinque exiſtentibus magis erit p̄ncipia q̄ genera. cum enim differentie vltime ſint quaſi infinite ut ſic dicam p̄ncipia entium erunt infinita. hoc autem incōueniens non ſequitur ſi ponatur genus primuz eſſe p̄ncipiuz.

Qd̄ autem ſpecialiſſimum magis ſit p̄ncipium q̄ genera probatur ſic. magis hēt naturam p̄ncipij quod magis ē vnuz. tale autem eſt quod magis indiuiſibile. In diuiſibile vero dupliciter dicitur ſcōm quātitatē ⁊ ſecundum ſpeciem talia autēz nō ſunt genera cum diuidātur in ſpecies. ſed vltimum quod predicatur de indiuiduis ſcilicet ſpecies ſpecialiſſima eſt vere vnuz cum non diuidatur in alias ſpēs homo enim non eſt gen⁹ aliquorum hominuz ſpetie differentium. Preterea in quibus eſt p̄us ⁊ poſterius non eſt aliquid vnū preter ipſa in quibus ē prius et poſterius verbi. g. quia vna ſpecies numerozuz ē prior alia: non aliquis numerus preter ſpecies numerorum. ſimiliter nec aliqua figura preter ſpecies figuraruz. in quibus autem non eſt prius aut poſterius in eis eſt aliquid comune preter ipſam que ē quaſi ſola cōtinens inferiora ita q̄ ipſozuz eſt genus comune preter ſpecies inferiores. ⁊ de numero horuz maxime videntur eſſe genera q̄ ponunt p̄ncipia entiuꝝ. Indiuiduis vero non eiſdem ſpeciei non eſt hoc prius ⁊ illud poſterius ⁊ ideo ſpecies ē magis p̄ncipiuz q̄ aliud vnuerſale. Preterea quādo aliquid eſt melius et aliud vilius: qd̄ eſt melius ſemper eſt prius ſed ſpecies ē melior genere cum ſit perfectior. ergo prior eſt ipſo et ſic p̄ncipiū. Ex his igitur ſpecialiſſima vidētur eſſe magis p̄ncipia q̄ genera. Cōtra p̄ncipium poteſt eſſe preter res quarum eſt p̄ncipium ⁊ ſeparari ab eis ſpecies aut uon poſſunt eſſe preter ſingularia. nam p̄ncipia non videntur eſſe niſi illa que vnuerſaliter predicātur de multis ſpecie differentibus. qd̄ ſi verum eſt: magis ſunt ponenda p̄ncipia que magis ſunt vnuerſalia qualia ſunt genera prima.

Capituluz. ix. qd̄ ſic incipit: eſt aut̄ hadibita his dubitatio ⁊ c. Inueſtigat diſputatiue vtrum ſit aliquid vnuerſale ſeparatum a ſingularibus et vtrum ſit aliqua forma ſeparata conſenſibilibus.

Adam dubitatio conueniēter ſe habens ad precedentem difficilis et neceſſaria eſt ex qua precedens ſumpſit originez ſcilicet vtrum ſit aliquid vnuerſale ſeparatuz a ſingularib⁹. videtur q̄ ſic quia cum ſingularia ſint infinita: nō erit de eis ſcia. in tantum enim ſcimus in quantuz eſt aliquid vnuz vnuerſale comune multis. Contra ſi eſt neceſſe ponere aliquid preter ſingularia neceſſe eſt eſſe quedam vnuerſalia ſeparata et hoc aut ſpecies vltimas aut genera prima quorum vtrunqz impoſſibile eſt ſeparatum eſſe a ſingularibus vt in precedenti dubitatione dictum eſt. Alia dnbitatio eſt ſi aliqua forma preter ſingulare ſimul aggregatuz ſit ſeparata a toto ſimul vtrum hoc ſit reſpectu omnium ſingulariuꝝ. aut reſpectu quorundam et quorundam non aut reſpectu nullius. videtur q̄ preter ſingularia ſit aliqua forma ſeparata. quia cum ſingulare composituz ex materia et forma non ſit intelligibile ſi non eſt aliquid preter ſingularia nichil erit intellectuale ſed omnia erūt ſenſibilia et nullius erit ſciētia. niſi dicatur ſenſum eſſe ſcientiam. hoc autem impoſſibile eſt. Preterea omnia ſenſibilia corrumpūtur et mouentur et ideo ſi nichil eſt p̄ter ea non eſt aliquid ſempiternuz nec immobile. // Sempiternum autem aliquid eſſe probatur tripliciter. Primo quia impoſſibile eſſet generationem eſſe ſi nichil ē ſempiternū. In generatione enim eſt aliquid qd̄ ſit euz generatio nō ſit ex nō ente ita q̄ nō pōt procedi ſinfinite. ex pte illi⁹ ex quo ſit. ſz oportet dari vltimū qd̄ ſit iſte

Methodice

fit. sed oportet dari ultimum quod sit ingenitum et incorruptibile et per consequens. Secundo si omnis generatio et motus habent aliquem finem ita quod impossibile est generari quod impossibile est esse factum. quod autem generatum est necesse est esse quando primum factum est. id autem ex quo sit primum generatum oportet esse ingenitum et sic sempiternum. Tertio sic si prima materia est sempiterna quia ingenita est rationabile est formam esse quando illa fuit cum materia sit per formas. Si autem neutrum ipsorum sempiternum est nichil erit omnino quod est impossibile. necesse igitur est esse formam preter simul totum. id est preter singulare compositum ex materia et forma. Contra si ponatur forma separata preter singularia dubitabit in quibus singularibus hoc ponatur et in quibus non: cum sit manifestum non posse hoc poni in omnibus non enim est aliqua domus preter singulares.

Capitulum .x. quod sic incipit: ad hec autem utrum substantia una et est. Inquirunt disputative utrum sit una forma substantialis omnium entium et utrum sint eadem principia omnium.

Si omnium unam formam substantialem et omnium hominum unam humanitatem impossibile est sequeretur enim quod ea quorum est una forma non erunt unum sed multa et in differentia. quod est irrationabile. Preterea quando materia fieret propria cuilibet singulari si omnium ipsorum esset una forma non potest ostendi. nam ex materia et forma constat unum quodque singulare. De principijs etiam entium utrum sint eadem vel diversa numero dubitatur. nam si non sunt eadem numero: nec erit unum numero cum ad idem rem erigatur idem principiorum.

Preterea nullus erit bonus nec ens sed quodlibet erit plura entia et ita unum non erunt. Preterea si non est aliquod unum in omnibus non est aliqua scia de eis. quia ad unitatem scie requiritur unitas scibilis. Contra si principia entium sunt unum numero et non unum specie. dico autem unum specie quemadmodum diversarum syllabarum possunt esse eadem littere eadem specie diversae numero nichil erit aliud preter elementa et principia quod enim est unum numero est unum singulare et e converso unum universale vero est quod in singularibus est. itaque si omnia principia essent unum numero ex eis non fieret nisi unum. et sic non essent plura principia tanquam principia. id est si elementa uocis essent unum numero necesse esset totum et non plures esse syllabas seu dictiones compositas ex eis quot sunt littere.

Capitulum .xj. quod sic incipit: non minor autem dubitatio et est. Disputat utrum corruptibile et incorruptibile sint eadem principia vel diversa.

U videtur quod non eadem quia cum eorundem principiorum sint iidem effectus si sint eadem principia non poterit reddi causa propter quas quedam principia ab eis sunt incorruptibilia quedam non corruptibilia. Est odor tamen et priores theologi quodam rationem dederunt per quam satisfecerunt sibi ipsis et non nobis. dicunt enim deos esse principia et illa principia ab ipsis que non gustauerunt nectar et manna causas incorruptibilium corruptibilia esse facta qui vero non gustauerunt incorruptibilia permanserunt. In quorum dicto palam est quod dicendo nectar et manna causas incorruptibilium vbi sunt nominibus eis notis. et supra nostrum intellectum non tamen rationabiliter. nam si nectar et manna debent esse necessaria rebus ad delectationem non sunt causa essendi incorruptibilis cum delectatio presupponat esse. Si vero propter existere predicta sunt causa rerum non poterunt esse sempiterna cum egeant cibo. Sed de fabulose loquentibus non convenit studiose intendere a dicentibus vero ratio

Tertius

nabiliter oportet querere quare ex eisdem principijs. quodam se impiterna. quedam vero corruptibilia fiunt. quia si non reddatur ratio huius diuersitatis: non videtur ratio nabile esse eadem principia predictorum. Existimabit autem aliquis empedocleus. causas manifestam dicere quare quedam corrumpuntur. ponit enim quoddam principium. scilicet odium causam corruptionis. Cuius opinio primo inconueniens est quia ex eius dictis reperitur quod odium non tantum est causa corruptionis sed etiam generatiois. dicit enim ex odio generari omnia que fuerunt sunt et erunt preter deum ita quod per odium disgregauit ea que erant mixta arbores pulullarunt viri et femine bestie vultures et pisces et etiam diu longeuu distincti sunt et breuiter si odium non esset in rebus: omnia essent vnum. quando enim res conuenerunt in vnum solus odium quasi deuictum stabat vltimum. scilicet. i. separatus ab eis. Secundo accidit eis inconueniens quod ex eius dictis sequitur deum felicissimum minus prudentem esse ceteris. quia non cognoscit omnia principia. dicit enim empedocleus. noticiam rei haberi per simile ut terrarum cognoscimus per terram cuius ergo deus non habeat odium non poterit habere noticiam de ipso et sic igne rabit vnum principiorum. Tertio inconuenienter loquitur quia sicut accidit ei odium non tantum esse causam corruptionis entium sed etiam generatiois ipsorum: sic ei accidit quod amor non est tantum causa existendi rerum sed etiam destruendi. quia colligendo multa ex quibus facit vnum: corrumpit ea ex quibus hoc facit. iiii. insufficientis est eius opinio. quia non dicit causam quare incipit agere ad corruptionem sed solus quod sic aptum natum est. dicit enim quod in membris animalium et plantarum est odium aptum natum separare ipsa abinuicem. ita quod paulatim separando tendit ad honorem. scilicet. separationem que est sua victoria. et determinato tempore dissoluit sacramentum mutabile. scilicet. armoniam dissolubilem membrorum et sic transmutat res. ipse tamen empedocleus. nullas reddit causas huius necessitatis. Quinto eius opinio non est ad propositum quia licet appareter reddat causam corruptiois entium: non tamen dicit quare quedam sunt corruptibilia quedam non. immo omnia facit corruptibilia preter elementa. presens tamen dubitatio que est causam propter quas ex eisdem principijs quedam sunt corruptibilia quedam incorruptibilia. quod igitur entium non sint eadem principia tot dicta sunt. Si vero diuersa principia sunt dubitatur utrum omnia sunt incorruptibilia aut corruptibilia. Corruptibilia esse non possunt quia essent ex aliquibus eo quod omnia corrumpuntur in ea ex quibus fiunt si enim essent ex aliquibus non essent principia cum alia essent eis priora. principijs autem non sunt alia priora siue sit status in eis siue procedatur in infinitum. Preterea principia oportet semper manere cum ergo corruptibilia destruantur non sunt principia. nec possunt esse incorruptibilia quia ex eisdem incorruptibilibus existentibus irrationabile videtur quedam fieri corruptibilia quedam incorruptibilia. hoc enim est impossibile aut eget multa consideratione. Preterea nullus dixit principia entium esse diuersa sed eadem tamen procedente dubitationem concedunt supponentes idempnitatem principiorum tanquam aliquid vnum verum.

Capitulum. xij. quod sic incipit: omnium autem ad considerandum et est. disputat utrum ens et vnum sint substantie rerum sicut dixerunt tan platonici quam pythagorici vel sunt aliud ab eis sicut dixerunt philosophici naturales.

Inter omnia difficultia ad considerandum et necessaria ad virtutes cognoscendam est utrum ens et vnum sint substantie eorum que sunt aut alterum ab eis quasi quedam natura subiecta altera a rebus. plato enim et pythagorici dicunt ens et vnum idem esse rebus existentibus tanquam substantia naturales dicunt ea esse aliquo

Metaphisice

aliud ab existentibus sicut empedocles dicit amorem esse unum et principium quia est causa unitatis omnibus que sunt unum. Alij autem naturales dicunt unum esse aliquid naturale ex quo sunt res et ita unum est sicut principium rerum et non est substantia ipsarum et hoc dicunt tam hi qui faciunt plura principia materialia quam hi qui faciunt unum. Quod autem sint substantie rerum ens et unum videtur. si enim non sunt substantia entium nullum uniuersale erit substantiale existentibus cum ens et unum maxime uniuersalia sint et sic sequitur quod preter singularia nullus sit substantia. Preterea si unum non est substantia: nec numerus est substantia rerum. Quia numerus est quedam unitates. unitas quidem maxime unum est. Si autem ens et unum est aliquid oportet quodlibet ipsorum esse substantiaz existentium cum ipsa sola et non alia uniuersaliter predicetur de omnibus existentibus. Contra si ens et unum sunt substantia rerum sicut quicquid est diuersus ab ente est non ens: ita quicquid est diuersus ab uno est non ens ex quo sequitur quod omnia sunt unum ens sicut dixit permenides. utrobique itaque accidit difficultas. nam si unum non significat substantiam nec numerus qui con surgit ex ipso est substantia entium sicut dicunt platonici et pictagorici. Si autem unum est substantia quicquid est preter unum est non substantia. numerus autem qui est quedam multitudo est preter unum et sic non est substantia. omnia enim entia aut sunt unum aut multa quorum unum quodque est unum et sic multitudo per se non est unum. Preterea si verum est dictum zenonis quod ens et unum in quantum conuertunt ipsum unum non dicit aliquam entitatem. quod enim additum alteri non facit ipsum maius: nec ablatum facit minus: est nichil. talis autem est unitas sicut et punctus non autem linea quia addita alicui facit maius secundum longitudinem sufficiens secundum longitudinem et latitudinem. sed hec ratio sophisticata est. quia non aliud est aliquid quod additum alteri facit magis continuatiue sed etiam quod facit plus naturaliter et discretiue talis autem est unitas quam aliquibus addita facit plura. Relinquitur tamen dubitatio quomodo ex unitate una aut pluribus sit magnitudo simile enim videtur magnitudinem esse ex unitatibus et lineam ex punctis. Et si dicatur quod numerus sit ex unitate. quodam alio non uno quod vocatur inequalitas participationis ex parte eorum que participant unitatem nichilominus querendum est propter quam causam et quomodo ex ipsis sit aliquando numerus aliquando magnitudo. non enim est manifestum quomodo ex unitate et in qualitate magnitudines fiant.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit. his autem habita dubitatio et c. Disputat vtrum corpora superficies linee et puncta sint substantie rerum vel non.

Id est quod predicta sint aliquid. quia si non nichil aliud videtur posse ponis ubi passiones enim motus respectus dispositiones et similia nullius substantiaz significant cum sint accidentia que dicuntur de aliquo subiecto nec significant hoc aliquid ipsius. Et elementa ut ignis aer aqua et terra ex quibus constant corpora composita videntur maxime substantiaz significare et quia qualitates ipsorum non sunt substantie relinquunt corporum ipsorum cuius qualitates sunt passiones solum esse substantiaz rerum cum in eis non sit nisi corpus et qualitates. Si autem corpus est substantia magis superficies erit substantia et linea magis quam superficies et punctus atque unitas magis quam linea. dico autem hec omnia magis esse substantiam quam sit corpus quia his diffinitur corpus et etiam quia hec possunt esse sine corpore corpus autem vero impossibile est esse sine his et ideo multi priores putantes corpus esse substantiaz entium et alia esse passiones eius dixerunt principia corporum. scilicet superficies et c. esse principia entium que posteriora et sapientiores dixerunt numeros substantiarum rerum esse. videtur igitur quod si hec non sint substantia quod omnino substantia non sit nec ali

L. j.

quod ens quia non est dignum accidentia corporum vocare entia. Contra si concessum est lineas et puncta magis esse substantias entium quam corporum insensibilium cum sit in eis tanquam in subiecto. ergo nullum predictorum est substantia. Preterea ratio subiecti diuisa est a ratione quantitatis et demonstrationis: predicta autem omnia dimensiones corporis sunt quedam quidam ad latum. quedam ad longum. quedam ad profundum. Preterea dimensiones predictae tali modo sunt in corpore. scilicet potentialiter quali modo figura est in solido non elaborato ut in lapide figura mercurij et in cubo medijs cubis. figure autem et medietates que sunt potentialiter in aliquo subiecto non significant substantiam eius ergo nec dimensiones predictae sunt substantie entium et per consequens nec corpus erit substantia cum magis sint substantia dimensiones quam corpus. Preterea hec est natura substantie quod prius non ens fit ens per generationem et prius ens fit non ens per corruptionem. quod igitur fit ens sine generatione et designat esse ens sine corruptione non est substantia. huiusmodi sunt predicta. ex duabus enim superficiibus fit una per solam coniunctionem et ex una due per solam diffinitionem et eodem modo est in linea et puncto huiusmodi autem exemplum patet in nunc respectu temporis quod absque generatione et corruptione. scilicet per solam successionem unum nunc succedit alteri et sic unum nunc fit ens sine generatione: et aliud designat esse sine corruptione. et bene exemplum hoc est ad propositum quod predictae dimensiones ita se habent ad corpus sicut nunc se habet ad tempus quia sunt termini et dimensiones sicut nunc determinat tempus et diuidit.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: omnino vero dubitabit aliquis et cetera.

Disputat utrum preter sensibilia et mathematica sit necesse ponere substantias separatas que vocantur ydeae.

Quod preter sensibilia et mathematica sit necesse ponere species videtur. particularia enim eiusdem speciei tam in sensibilibus quam in mathematicis aliquo modo. scilicet numero licet conueniant specificiter et quia particularia differunt numero sunt et in determinata: ideo principia ipsorum non sunt numerata sed numerum particularium quia essent infinita sicut principia litterarum particularium non sunt correspondentia litteris singularibus sed potius specificiter differentibus. Si autem per principia eiusdem speciei non possit certificari hoc singulare et illud quod species non ponunt perfectam unitatem specificam littere seu vocis non potest certificari unitas huius littere singularis vel huius vocis: oportet poni formam unam numero que sit substantia omnium singularium unius speciei ita quod principia substantialia entium non erunt tot quot sunt singularia in una specie sed erit una ydea omnium singularium eiusdem speciei que erit una substantia numero tanquam principium ipsorum et quis non bene dearticulet qui ydeas faciunt tamen hoc volunt dicere quia necesse est secundum eorum dicta esse unam ydeam cuiuslibet speciei quam substantialiter et non secundum accidens dicitur de his que sunt infra speciem.

Contra si ponamus ydeas esse principia eade numero multa impossibilia contingunt ut dictum est supra.

Capitulum. xv. quod sic incipit: his autem a fine et cetera. Disputat utrum principia sunt quedam entia in potentia vel in actu. ij. utrum singularia sint principia substantialia rerum vel vniuersalia.

Preter predictas dubitationes queritur utrum elementa rerum sint entia in potentia vel in actu. videtur quod in potentia. potentia enim prior est actu quod autem prius illud est principium et bene dico potentiam prioris esse actu. quia ab ipsa non conuertitur consequentia non enim sequitur si possibile est hoc esse quod actu est. econuer-

Metaphisice

so sequitur. s. si actu est ergo possibile est esse. Contra si sunt principia entia in potētia contingit nullum ens esse. principijs enim non existētibz principiata non sunt si ergo principia sunt in potentia possibile ē ea non esse. sed possunt fieri. qđ enī nō est sed potest fieri est non ens z ideo si principia sunt entia in potētia: nec ipsa sunt nec pncipiata z sic nichil ē ens. Secundo dubitatur vtruz vniuersalia aut singularia sint sbaalia principia z videtur qđ non vniuersalia qz substātia significat hoc aliquid. nullū autēz vniuersale significat hoc aliquid sed potius aliquid comune. Si autē dicatur ipz significare hoc aliquid z sbam: sequit qđ eiusdem singularis ut socratis sint multe sbe videlicet homo animal z similia. Contra si nulla sba ē vniuersalis sed singularis: non erit scia sbaz cum oīs scientia sit vniuersaliuz z ideo si substantiarum: debet esse sciētia oportet pncipia substantiarum vniuersalia esse.

Est scientia quedam qđ speculatur ens in quantum ens et ē. Primum capitulum huius. iij. libri declarat qđ ad primū philosophū pertinet consideratio entis in quantum ens z causarum entis non obstante qđ ens dicitur multis modis qz inter hos modos est analogia ad vnum primuz scilicet ad substātia de qua principaliter ē cōsideratio primi philosophi tamqđ o primo ēte

Quedam sciētia est que speculatur ens in qntum ens z proprietates que insunt enti scđm se z hec scientia non ē eadem cum aliqua considerante aliquaz partēz entis. dico autem aliquā partē qz nulla scia preter philosophiam intendit vniuersaliter de ente in quantum ens sed circa aliquod determinatuz est ens speculat accidentia propria illius entis sicut geometria speculatur propria per se quāti continui et a

ritbmetica quanti discreti. qm̄ primus philosophus querit prima principia z vltimuz finem necesse est ipsa esse cuiusdam nature sbe. z quia querentes prima principia entium quesierunt predicta principia: ideo necesse est primuz philosophum cōsiderare prima principia entis in quantum ens. Nec obstat ad cōsiderationem huius scie qđ ens dicitur multis modis quia nō dicitur equiuoce sed analogice ad vnum ens primuz z ad vnam aliquam naturam in qua principaliter reperitur ratio entis. Quē admoduz enim omne salubre verbi grā conseruatiuz introductiuz significatiuz et susceptiuz sanitatis reducitur ad sanitatem sic ad vnum finez. Et quemadmoduz medicinale omne ad artem medicine reducitur sicut ad vnuz efficiēs ita entia omnia ad vnum ens primum reducūtur tanqđ ad subiectum scilicet ad sbam. nam quedam dicuntur entia qz sunt passiones substantie. alia vero quia sint via ad ipsum sicut generationes quedaz vero qz corruptiones aut priuationes aut qualitates aut effectiua sūt substantie siue ipsoruz qđ per se substantie competunt vnde z propter attributionē quā habent negationes z priuationes substantie ad substantiaz dicūt esse non qđ sint entia sed sunt non entia ita qđ de eis verificatur predicatio negatiua propter attributionēz quam habent ad entitatem quam priuant. qz igitur non solum vniuocoz est vna sciētia sed etiam analogorum dictorum ad vnum primuz ut omniuz salubrium eo qđ ista aliquo modo dicūtur scđm vnam rationem idcirco vnus scie ē speculari in quantum ens quia ē analogum ad omnia entia. In omni autēz scia speculante aliquod analoguz principalis consideratio ē illius primi ex quo alia dependēt z propter quod dicūtur talia z quia inter entia substātia ē primuz ideo de ipsa tanqđ de principali ente considerat primus philosophus quem oportet habere noticiaz principiorum et causaruz sbe z bene dicitur qđ vnus scie ē considerare ens in quantum ens qz cuiuslibet entis re

L.ij.

Quartus

ducibilis ad vnam rationem vel vnum genus nature est vnus sensus et vna scientia sicut omnium vocum est vna gramatica qz reducitur ad vnam rationem. z quoniam ens in quantum ens ad vnam rationem z entis reducitur: ideo vnus scientie comunis est speculari de specialibus entibus.

Capitulum secundum quod sic incipit: si igitur ens z vnum et c. Declarat qd ens z vnum iddem significant et qd tot sunt species vnus quot entis et qd de omnibus eadem e scientia.

Ens z vnum sunt iddem z habent eandem naturam quod quidem videtur cum adinuicem se consequantur sicut principium z causa. omne enim principium est causa z e conuerso ita omne ens est vnum et e conuerso sunt ergo iddem vnum et ens scdm rem licet differant secundum rationem z si non differunt ratione magis habemus intentum. s. qd sunt iddem sequitur qd eadem scientia e de vno sicut de ente et bene ens z vnum dicuntur esse iddem qz homo et vnus homo non signant aliquod diuersum sed idem sed tamen dictionem reppetitam. Preterea qd vna generatione generatur z vna corruptione corrumpuntur iddem sunt. talia aut sunt ens et vnus z ideo addere vnum alteri nullam diuersum ostendit in eis sed iddem. Preterea substantia cuiuscumqz entis est vnum secundum se et similiter ens ita qd vnum z ens sunt secundum se iddem inter se sunt iddeum cuiuscumqz sbe z ideo sunt iddeum inter se ideo ppter idempnitatem vnus et entis tot sunt species entis quot vnus de quibus speciebus eiusdem scie comunis e speculari. dico autem species vnus iddem simile z equale atqz eorum contraria. fere enim omnia contraria redduntur ad vnum sicut a principio determinatum est a nobis in electione contrariorum z quoniam philosophia prima principaliter est de substantia tanqz de primo ente: ideo tot sunt partes ipsius quot sunt partes sbe que tamen partes possunt in eadem scia considerari qd reducuntur ad rationem eandem scilicet vnus z entis que sunt quasi genera ipsorum et sicut necesse est esse aliquas primas substantiam z aliquam consequenter se habentes ad primam: ita est quedam scia prima scilicet qd est de prima substantia separata et quedam consequenter se habens ad ipsam. primus enim philosophus in hoc est similis mathematico cuius scientia habet partes ita qd quedam mathematica scientia est prima ut arithmetica. quedam. ij. ut geometria. z quedam alie consequenter se habent ad istas.

Capitulum. iij. quod sic incipit: quoniam autem vnus est opposita speculari et cetera. Probat qd ad primam philosophum pertinet considerare de pluralitate z eius speciebus sicut de vno z de speciebus vnus quia licet illa plura dicantur multipliciter habent attributionem ad vnum.

Quoniam vnus scientie e speculari vnum z multa siue plura cum opponantur adinuicem quasi negative vel priuatiue negatio enim in hoc differt a priuatione quia negatio est remotio alicuius simpliciter non amouedo subiectum priuatio vero est remotio alicuius subiecti in subiecta natura de qua priuatio patur. Sicut aut vni opponit pluralitas ita species vnus qd sunt iddem simile z equale opponuntur species pluralitatis qd sunt diuersus dissimile in egle z ideo eiusdem scie est speculari species pluralitatis et etiam alia qcumqz dicuntur scdm pluralitates vt diuersitates et contrarietas hec enim e quedam differentia z ista est alia diuersitas. Quis aut pluralitas dicatur multipliciter sicut z vnus: tñ vnus scie e cognoscere oia qd reducuntur ad multitudines vt vnitates. non enim sequitur qd alterius scie e considerare ea qd dicuntur inseparabiliter licet sequatur qd alterius scie sit considerare ea qd multipliciter dicuntur quia rationes ipsorum non re-

Metaphisice

ducuntur nec referunt ad vnum. Quoniam igitur omnes species vnius et species multitudinis similiter diuersa et contraria referuntur ad vnum principium: idcirco vnius scientie est hec omnia considerare. diuiso igitur quolibet vno in multa quorum aliquod referatur ad primum vel sicut istud in habendo illud aliud vero infaciendo et talia scilicet alios modos eiusdem scientie est considerare tam indiuiso quam in omnibus diuisiuitibus. Ex quo patet vna questio posita in dubitationibus tertij libri. scilicet quod vnius scientie est considerare de substantia et eodem et diuerso et alijs similibus.

Capitulum .iiij. quod sic incipit philosophi enim est de omnibus et est. **Primo** bat quod metaphisice est speculari de omnibus eo quod speculatur de his in quibus diuiditur ens et de passionibus entis.

Primi philosophi est posse speculari de omnibus quia nullus preter ipsum potest inuestigare de eodem et diuerso et de alijs in quibus diuiditur ens in quantum ens. **Preterea** passionibus entis et vnius non accidentia alicuius particularis entis et numeri aut linee aut ignis sed potius sunt passiones cuiuslibet entis. et ideo illius scientie. scilicet prime philosophie est cognoscere passiones cuiuslibet entis cuius est speculari ens in quantum ens. non igitur peccat primi in hoc quod tractantes de prima philosophia intendebant de passionibus totius entis. sed in hoc peccant quod nichil considerant de substantia quod est ens primum. **Dico** autem quod non peccat tractando de passionibus entis quoniam sicut sunt proprie passionibus numeri in quantum numerus et proprie solidi in quantum solidum et sic de alijs entibus simplicibus: si etiam entis in quantum ens sunt quedam propria de quibus primi philosophi est perscrutari veritatem. **Signum** autem quod primi philosophi intendat de passionibus entis quod dialectici et sophiste qui assimilauerunt metaphisice disputant de passionibus totius entis nam circa ens in quantum ens tamquam circa substantiam ut scilicet sophistica dialectica et prima philosophia differunt tamen. philosophia a dialectica differt in virtute probandi eo quod demonstratiue scit illud quod dialectica exprobabilibus opinatur. a sophistica vero differt in re electionis. eligit enim scire per causas id quod sophistica. vult apparenter scire. **Preterea** vnus modus oppositionis est priuatio et habitus ad que alia reducuntur. **Ista** autem referuntur ad ens et non ens simpliciter ad vnitatem et pluralitates. quies enim que est priuatio habet se ad modum vnius. quod enim quiescit vno modo se habet ad nunc et post. modus autem qui est positio habet se ad modum pluralitatis. quod quod mouetur aliter se habet nunc et prius. primi igitur philosophi cuius est speculari ens et non ens est considerare de omnibus entibus. quod sicut confitentur alij substantiam et omnia entia componuntur ex contrarijs. omnes enim dicunt principia entium esse contraria. **Malam** igitur quod vnius scientie est speculari ens in quantum ens eo quod omnia entia aut contraria sunt aut ex contrarijs causantur contrariorum autem vna scientia est. nec obstat quod ens dicatur de multis quod omnia entia et omnia contraria habent attributionem ad vnum et ideo nulla particularis scientia vniuersalis speculatur quod est contrarietas perfectio vnum et ens idem et diuersum nisi forte quantum competit proprio substantia

Manifestum igitur est quod vnius scientie est speculari ens in quantum ens et passionibus entis quod non tantum de substantia est vna consideratio sed etiam aliorum scilicet de priori et posteriori genere et specie toto et parte atque alijs partibus.

Capitulum .v. quod sic incipit: dicendum autem vtrum vnius aut diuise scientie et est. **Declarat** quod metaphisice speculatur de principijs per se notis quibus alie scientie tamen vniunt quantum conuenit earum substantia et quibusmodi principia idem ab illis sunt.

Scendum est utrum vnus aut diuerse scie sit speculari de primis principijs que mathematici vocant dignitates 2 de substantia. in qua questione manifestus est qd vnus scientie. s. prime pbie e perscrutari de predictis principijs eo qd ipsa insunt omnibus entibus 2 non artantur ad aliquod speciale ens. 2 ideo primus pbus speculari de ipsis sicut speculari vniversaliter de ente. principijs autem primis vtuntur omnes scie non secundum eorum ambitum sed tantum quantum est sufficiens sbo de quo probant passiones per demfationes. v. g. hec principia de quo libet affirmatio vel negatio. nam geometria non vtitur quatuor ad eius totalem ambitum: sed quantum sufficiens sbo proprio. s. quanto continuo 2 ideo nullus particularis artifex sicut est geometra aut arithmeticy nititur dicere aliquid de primis principijs nisi qd naturales hoc rationabiliter facientes supposita eorum opinione que fuit qd tractando de sba mobili tractabunt vniversaliter de ente. sed quoniam sba mobilis est aliquod genus entis et non est totum ens ideo est aliqua scia comunior qd pbica cuius est perscrutari tam de prima substantia qd de primis principijs licet enis pbica sit que dam sophia non tamen est prima. sed potius illa que considerat de prima sba. Quicumqz aut conatur probare prima principia ignorat doctrinam q data est demonstrati onibus analeticis. i. libris resolutibilium. oportet enim adiscentes scire principia prima 2 non querere probationem de eis. **Malam igitur qd primi philosophi est speculari de substantia et primis principijs.**

Capitulum. vi. quod sic incipit congruit aut maxime et c. Manifestat qd primi philosophi est considerare primum omnium principiorum videlicet: non contingit idem simul esse et non esse idem excludens circa hos duos errores.

Qnueniens est primum: primum philosophum cognoscere veritatem circa vnum ens considerare firmissima rei principia qz talia conueniunt entibus in quantum sunt entia. firmissimum principium illud est circa quod impossibile est mentiri. tale enim necesse est esse notissimum. nec habet euidenciaz conditionales. s. ex suppositione alicuius complexi prioris illud enim quod necessarium est haberi ab intel ligente quacumqz naturaz: non est notum nec euidens ex alicuius suppositione. tale aut est principium primum hoc enim necessarium est habere conoscetem quodcumqz ens et ideo est firmissimum 2 notissimum inter omnia principia dicamus aut esse huiusmodi principium istud non contingit idem s idem simul inesse 2 non inesse idem. hoc enim est firmissimum principiorum cui inest determinatio predicta. quod sic patet. impossibile est existimare idem esse 2 non esse sicut quidam dicunt eraclituz dicere esse e enim et non esse contradictoria sunt ita q respectu eiusdem opinari esse contrarium e opinari ipsum non esse. **Et quoniam hoc principium notissimum est hinc est qd omnes demonstrationes reducuntur ad ipsum tanq ad vltimum quod ad notius non resoluitur hec enim est natura primorum principiorum. Sunt autem qui opinantur idem simul contingere simul esse et non esse. qua opinione multi naturales vtunt. Nos aut supponimus impossibile idem simul esse 2 non esse. 2 per hoc ostendimus hoc esse firmissimum principiorum. Volunt aut quidam hoc principium demonstrare quod contingit eis propter ineruditionem dialectice qz contingit ipsos non cognoscere quorum oportet quere re demonstrationem 2 quorum non. Impossibile est enim omnia demonstrare quia in infinitum procederetur et sic non esset demonstratio qz de nullo esset certitudo. Si igitur quedam sunt indemonstrabilia: nullum debet censeris magis indemonstrabile q notissimum principiorum. Et quis autem principium indemonstrabile sit probari tamen**

Metaphisice

potest elenchice quod impossibile est ipsuz non esse verum. Si dubitas aliquis de hoc dicit si vero nichil loquitur derisio e vti ratione cum illo qui nullaz habet rationemstalis enim est similis plate dico aut elenchice probare principuz n o per sillogis mum demfatiuum. quia hoc esset petere principuz z no probare. eo qz omnis demost ratio e ex prioribus pncipio aut primo nulla ppositio est prior sz dico elenchice. i. sillogismo contradicete illi qui negat principuz ex concessis ab eo.

Capitulum. vij. quod sic incipit: principuz vero ad omnia talia. **Dispu** tat contra negantes pncipia ex suppositione significati nominis ostendens qz concesso nomen significare aliquid impossibile e illud simul esse z non esse.

Rincipium ad probandum veritatez ipsozum pncipiozu non est vniuersa le concedi aliqua ppositioem affirmatiua z vel negatiua. qz hoc esset pete re pncipium sed solum qz nomen significat aliquid z audienti z dicenti hoc ei no concesso non e loqueduz nec sibi nec alteri. hoc aut concesso iam aliquid e diffini tum per quod poterit probari elenchice primuz pncipium esse in natura nam si ali quis negando veritatez huius pncipij concedit aliquid significari determinate per vocem indeterminado rationem pmi pncipij defendit ipsam z negando loqllam concedit loqllam significari veruz e qz nomen significat determinate hoc aut hoc no esse. **I**mpossibile e de ipso simul verificari esse z non esse. **P**reterea si hoc signifi cat vnum aut plura posito qz sint determinata qz si sint plura vnicuiqz eozuz impone tur nomen significas vnum tm. **S**i aut non concedat qz nomen non significet aliqd vel aliqua determinata sed potius infinita nichil significat qz non significare aliqd d terminatum e significare nichil ad qd sequitur qd aufertur disputatio sicut intelligen tia cuiuslibet nomis nichil intelligit dere qui no intelligit aliqd determinatus de ea. supponat itaqz nome significare aliqd vnu. **S**i igitur homo non significat vnuz non qz predicet de vno sed qz het vnum significatus hoc vnuz erit qz de ho e poterit dici ef se et ideo de ipsonon poterit verificari non esse oppositu m ei qz homo non significa ret vnum tm sicut supposituz est sed plura qz esse z non esse q adinuicem altera sunt z ideo non possunt eodem nomine significare nisi sit equiuocum vt si quem nos voca mus hominem alij eodez nomine significet non hominez. non est aut dubitatu vtru de eodem nomine possunt opposita simul esse vera sed si de eadem simul verificatur.

Preterea si simul verificatur affirmatio z negatio de eodem iddez erit ho z non homo ac per hoc iddem erit esse z non esse hoinis. iddem etiam erit homini esse z no homini esse z sic homo z non homo erut sinonoma habentia vnam ratione sicut vesti metum z indumetus qd falsum est. **P**reterea si veruz e qz homo significat ani mal bipes necesse e ipsum esse animal bipes z impossibile e non esse ho ez animal bi pes. qd enim necesse e esse impossibile est non esse. **N**on g contingit simul vnuz dicere hominez esse et hoem non esse. magis enim opponuntur homine esse z homi nem non esse qz album z homo aut non significat iddem album z homo et sic oia pos sent esse iddem q non sunt opposita g minus significat iddez esse z non esse q sunt op posita. **P**reterea si respondens ad interrogationem factam de aliquo determina tim non dicat determinate vnum sed opponat eius negationes z ab eo diuersa non respondebis ei ad interrogationem. verbi gratia si interrogatur de aliquo vtruz sit ho respondendum e vnum significatum z non est addendum ei eius oppositum nec ac

Quartus

eidentia possibiliā eidem inesse ut album nigrum & similia talia enim cum sint infini-
ta non possunt pertransiri. cum igitur res significant determinate id per quod satisfi-
interroganti de eius significato non potest simul significari illud et eius oppositum.

Capitulum. viij. quod sic incipit: omnino vero destruunt et c. Continet
aliam rationem probantem q̄ si de eodem verificatur opposita nichil predi-
cabitur de aliquo per se sed omnia erunt accidentia.

Scientes idē simul esse & non esse omnino destruunt substantiam & quidditas
tem cuiuslibet entis. q̄ necessarium est omnia dici scdm accidens. si enī no-
men signat vnū quod est substantia ipsius et quidditas significatū hominis
q̄d esse homines nō pōt siml verificari d̄ ipso & eius negationes. s. non hōi esse & hōi
non esse. significatum autem substantiale non est aliud ab eo cuius ē significatū. Si
igitur de homine verificatur esse hominis & non esse hominis aut esse non hominis
cum ista sint diuersa hominis ratio non erit aliquid substantiale. sed omnia dicentur de
eo scdm accidens q̄ in hoc ē determinata substantia ab accidente q̄ accidens sic dicitur
de re q̄ significat esse eius. omnia autē dici scdm accidens impossibile est quia nullus
est predicatum vniuersale primū dictum de re sed in infinitum predicabitur aliud d̄
alio accidentaliter. q̄d est impossibile. accidens enim potest alicui accidere altero duo-
rum modorum. primo q̄ accidens accidit alteri accidenti eo q̄ ambo accidunt alicui
subiecto ut musicum accidit albo quia ambo accidunt homini. Secundo quia ac-
cidens accidit subiecto ut musicus accidit socrati. neutro autē predictorum modorum
possibile est predicationē accidentium in infinitum ire. illo enim modo quo accidens
dicitur accidere subiecto status est in primo accidente ut quādo dicitur socrati accide-
re album non enim potest aliud accidens dici de socrate albo tanq̄ de vno subiecto p̄
se quia ex albo & socrate non fit vnum per se. similiter illo modo accidit accidens acci-
denti non potest procedi in infinitum quia vnum ipsorum non dicitur ab alio ratione
sui sed ratione subiecti comunis vtriusq̄ in quo est status. accidentium enim non ma-
gis accidit vnum alteri q̄ econuerso quia igitur in vtroq̄ modo accidendi status est
de aliquo subiecto impossibile est omnia dici scdm accidens sed oportet aliquid signi-
ficare substantiam. Et quo sequitur q̄ contradictiones non possunt verificari de eodem

Capitulum. ix. q̄d sic incipit: ap̄ius si contradictiones et c. Declarat q̄ si
cōtradictoria verificant̄ de eodē nichil predicabitur d̄ aliquo s̄ oīa erūt vnū.

Si contradictiones omnes de eodem simul sunt vere omnia erunt vnum ve-
rum enim erit de eodem ente quod est homo & non homo niuis et non niuis
tu eris & non tu eris & sic de alijs quibuslibet ita vt omnia reducātur in vnum
in quod incōueniēs picta. incidit dicens q̄ omnia erant vera scdm q̄ apparebant. et
quia diuersis hominibus apparebant contradictoria de eodem ideo vera erāt. A-
naxa. etiam dicens omnia esse in omnibus facit totū ens esse indeterminatum et con-
fussū. ita vt nullus vere sit vnum purus & actum. nam confussum & indeterminatū
non est actu determinatum sed potentia determinabile. Opinantibus igitur affir-
mationes & negationes veram esse de eodem dicendus ē q̄ si alicui inest sua negatio
ut hōi inest non homo. m̄to magis eidem inerit negatio alterius ut nō lapis. hec enī
negatio nimis repugnat hōi q̄ propria nec solum inerit vnicuiq̄ s̄ etiaz affirmatio.
ex quo sequitur q̄ omnia erunt vnum. Preterea si cōtradictiones verificantur d̄
eodem: sicut verum est dicere q̄ homo est homo & non homo ita verum est dicere q̄
homo non est homo nec non homo. hec enim est negatio illius.

Methodice

Capitulum .x. quod sic incipit: Amplius autem circa omnia ita se habet et c.
Probat syllogismo diuisiua q̄ contraria non possunt verificari de eodem.

¶ Contradictiones de eodem s̄bō vere sunt hoc habet veritatem aut circa omnia subiecta et de omnibus contradictionibus aut de quibusdam q̄ sic et de quibusdam non. et siquidem in quibusdam non in his erit manifestum contradictiones non verificari de eodem. Si vero de omnibus contradictiones verificatur: hoc potest esse altero duorum modorum primo ut de quibuscūq; verificatur affirmatio verificatur etiam negatio sed non econuerso quia de quibusdam verificatur negatio de quibus non verificatur opposita affirmatio. et si sic fit iam aliquid erit determinate verum de aliquo de quo non verificatur eius oppositum videlicet negatio q̄ sic contingit illi subiecto quod ei non cōuenit eius opposita affirmatio. Si autem aliqua negatio vera est de aliquo determinate et aliqua affirmatio vera erit de eodem. Si vero de quibuscūq; vera est negatio vera est etiam affirmatio et hoc coniunctim: sequetur quod dictum est prius scilicet omnia esse vnum idem enim erit homo et deus et ipsorum contradictiones nec differt aliquod ab aliquo. Si autem diuisim vera est affirmatio de aliquo tunc negatio non erit vera de ipso quādo affirmatio verificatur de eodem. Preterea si contradictiones vere sunt de omnibus: verum et falsum sunt idem ergo omnis qui verum dicit mentitur et qui dicit hoc esse verum confitetur se dicere falsum. ex hoc sequitur q̄ nulla est perscrutatio nec enūciatio. non enim verum est dicere q̄ aliquid est ita vel non ita sed ab eo hec negat dicendo quod non est ita nec non ita. Preterea si affirmatio vera est negatio est falsa et econuerso igitur ambo non verificantur de eodem. videtur autem hec ratio petere principium. scilicet affirmationem veram esse tantum vel falsam tantum.

Capitulum .xi. quod sic incipit: amplius autem q̄ quid est habere et c. de clarat contradictiones non posse verificari de eodem per hoc q̄ res aliquid determinatum significant confirmans hoc ex electione hominum et ex hoc q̄ magis et minus verum dicunt per respectum ad maximum verum ostendens q̄ opinio pictagoze in idem incidit cum predicta.

¶ Extimationibus hominum aut ille vere opinatur qui extimat rem sic se habet ut ille qui extimat aliquid determinatum significare et si primo modo nullius entis natura significabit aliquid determinatum. Si autem .i. modo iam aliquid erit ens tantum vel non ens tantum. Et si dicatur q̄ nec primo modo nec secundo sed equaliter omnes metiuntur et vera dicunt nichil est pronuncianduz illi qui sic opinatur non enim differt a brutis vel plantis. Manifestum etiam q̄ nullus de his qui dicunt contradictoria esse vera sic disponitur in mente nec in opere sic loquit nob. qui enim vadit domum si idem putat ire et non ire q̄re etiam diluculo cōsurgēs non vadit in puteum aut intorrentem si idem est ire et non ire. timet enim cadere in puteum q̄ putat hoc non esse equaliter bonum et non bonum sed melius esse vnum q̄ aliud. Si ergo hoc verum est et non econuerso oīa q̄rit patet q̄ non extimat opposita similia esse vera. putat enim melius esse bibere dulce q̄ non dulce et videre amicum q̄ non amicum deinde q̄rit ea q̄ putat meliora tanq̄ non extimās opposita esse eadez. Si autem dicatur q̄ predicta fiunt non a scientibus sed opinantibus alterum illorum esse melius habetur ppositum q̄ non est idem opinari et scire ita q̄ magis curandum est a sic opinantibus q̄rere veritatem sicut ab

Quartus

infirmo sanitatem. opinans enim respectu scientis sic operatur ad veritatem sicut infirmus ad sanitatem. **P**reterea in natura entium est magis et minus verum similiter et falsum non similiter mentitur qui opinatur decem esse et qui mille nec similiter verus est qui dicit duo esse paria et qui tria. Si ergo magis verum est illud quod propinquius est simpliciter vero et minus verum est quod longinquius est ab eo: necesse est aliquid simpliciter verum quod non esset si simul esset falsum et verum remota igitur sumus ab opinione incognita et fatua ac prohibente extimari aliquid esse determinate verum.

Opinio etiam pictagoze eadez videtur cum ea que dicit opposita verificari de eodem ambas enim necesse est esse aut simul veras aut simul falsas. si enim omnia que apparent vera sunt cum vni appareat hoc esse tale alteri autem iddem appareat non esse tale: iddem erit et non erit tale. **O**pposita etiam vera erunt de eodem quia circa iddem mentiens et verum dicens opposita opinatur. iddem igitur intellectus est vtriusque opinionis.

Capitulum. xij. quod sic incipit: est autem non iddem motus et c. Declarat quod diuersus est modus disputandi contra illos qui ex diuersis causis negant principia prima. ostendens quid mouit aliquos ad opinandum contradictoria verificari de eodem et soluens eorum motuum.

Non enim iddem modus ad omnes qui negant principia prima. nam qui ex ignorantia hoc dicunt bene curabiles sunt persuasionem nec obuiandum rationi eorum sed intellectus instruendus de veritate principiorum. Qui autem negant principia propter apparentem rationem corrigentur per violentiam rationis reducentis ad redargutionem opinio autem dicens opposita simul inesse eidem accidit hec opinantibus ex his que vident in sensibus videlicet contrarium fieri ex contrario cum enim ex non ente non fiat aliquid si vnum oppositorum fiat ex alio: existit simul cum illo propter eiboc anaxa. dixit quolibet esse mirtum in quolibet quia quolibet fit ex quolibet. **D**e moerity etiam ait inane quod est non ens et plenum quod est ens existere in quolibet parte cuiuscumque entis. **A**d quod motuum dicendum est quod ens dupliciter dicitur. scilicet actu et potentia contigit igitur aliquid fieri ex non ente actu ente tamen in potentia. ex quo sequitur quod opposita non sunt simul actu sed vnum est in potentia et aliud in actu. **P**reterea ex predicta ratione non concluditur quod de quolibet verificetur simul opposita sed solum de his que fiunt per generationem et motum. quedam autem substantia est cui non inest motus nec generatio nec corruptio videlicet substantia prima

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: similiter autem que circa apparentia et c. Declarat quod opinio dicentium omnia que apparent vera esse prouenit ex hoc quod putauerunt sensum et intellectus esse iddem et omnia entia esse sensibilia.

Similiter opinio extimantium omnia apparentia vera esse aliquibus accidit ex sensibilibus. putant enim quod verum non sit indicandum id quod apparet pluribus aut paucioribus. quia si ex pluralitate illorum quibus apparet debet aliquid indicari tale. **V**t g. amarum vel dulce accidere quod illud quod secundum veritatem dulce est deberet dici amarum si plures habentes gustum infectum iudicarent dulce amarum esse. **P**reterea cum plura sit alia animalia quam homines potius deberet iudicari verum illud quod apparet alijs animalibus quam hominibus si ex pluralitate indicandum esset verum. **P**reterea eidem homini diuersis temporibus eadem res aliter et aliter apparet quod non potest contingere ex pluralitate vel paucitate eorum idemque sit cui opposita apparent nec discernit quod illorum

Methodice

magis debet iudicari verum. propter hoc enim democritus ait nichil esse verum aut nobis non manifestum. Opinari igitur omnia apparentia esse vera puenit ex hoc qd intellectus estimatur esse idem cum sensu. sensus at alteratur a sensibilibus mouētibz ipsum secundum veritatem et ideo quod videtur verum scdm sensum putatur esse verum simpliciter. Ex hoc eniz multi antiquoz in hunc errorem inciderūt qd putāt intellectum esse sensum vnde empedocles dicit qd mutātes habitudinem corporis mutant prudentiam. et qd consilium vigoratur in hominibus ad presentiam sensibilibz et qd ad transmutatiōem sensus. mutatur sapere et intelligere. Parmenides etiaz dicit qd intellectus in hominibz habet multas operationes propter multiplices complexiones membrorum idem enim facit complexio membrorum in hominibus qd facit propria complexio in qualibet re et tantum plus quantum in hoibus complexiones habet intellectuam. Anaxagoras etiam alloquēs socios dixit entia esse talia qualia eis apparent. videtur etiam et homerus opinari intellectum et sensum esse idem quia dicit betorem alteratum a plaga iaceret quasi insipientem qui prius sapiens erat. Salam ergo qd suomnia apparentia vera sunt opposita verificatur de eodez. Ex his accidit quoddam grauissimuz qd si illi qui maxime amauerunt et inquisierūt veritatem talia opinantur de ipsa: dignum ē respuere philosphari et non querere veritatem quia querens ipsam videt prosequi volatilia. huius autez opinionis causa fuit qd philosphi priores querēdo de entibus putauerunt sola sensibilia esse entia in his autem est multa incertitudo et indeterminatio. propter quod licet non vere tamen decentius loquitur dicēdo sensibilia indeterminata esse qd epiphanius qui dixit ad senophonem qd omnia entia sunt necessaria. Preterea ois natura sensibilis ē mobilis non contingit aut verum dicere de eo qd semper mouetur. Ex hac enim ratione eraclitus opinatus est sicut et cracilluz nichil debet affirmari de aliquo. vnde tirānus solum motu digiti in dicebat qd pronuciare volebat et eraclitum dicentem qd non pōt bis intrare in eādem aquam fluminis propter continuum fluxū eius increpauit dicēs qd nec semel potest intrari in ipsam.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: nos autem et cetera. Improbatur motiū predictarum opinionum. s. qd omnia sunt in motu dupliciter primo qd supposito qd esset verum non sequitur opiniones illas esse veras. secundo quia falsum est omnia esse in motu.

Scimus igitur qd mobile quō mouetur habet determinate hanc naturam. s. qd non est stabile et ita opposita non sunt vera de ipso. s. qd mutetur et non mutetur nec si ambo hec de ipso appareāt vera sunt. Preterea abiciens aliquid a se sicut mouēs quod relinquit terminum a quo aliquid habet et termino a quo aliquid determino ad quem. et qd corumpitur ad hoc ē aliquid similiter quod fit iaz ē aliquid et ab aliquo fit in quo ē status nec in infinituz. pōt id fieri ex alio et illud ex altero igit in ipso fieri multa sunt determinate nature. Preterea non omne qd mutat s. quantitates nec qd augetur vel diminuit mutat s. formā a qua accipit esse rei qd nō obstat qd aliquid mouet s. quantitates pōt habere determinatus esse s. formā. Dignū etiaz ē increpari dicētes oia esse in continuo motu generationis et corruptionis et nichil stabile ea enim que sunt in loco inferiori et sub sunt generationi et corruptioni quasi parua pars sunt comparata ad totum vniuersum et ad celestia incorruptibilia. quare dignius est propter ista dicere qd etiam generabilia sunt aliquid fixuz qd propter hoc errare de immobilibz. Preterea sic superior diximz oportet esse aliquid natam

immobilem et ostendendum est et hoc ipsi credere debet. Preterea si contingit idem esse et non esse omnia erunt in omnibus ita quod nichil mouebitur cum motus sit ad aliquid quod distans distantia aut non si omne in omni esset.

Capitulum .xv. quod sic incipit: de veritate vero quod non omne et c. Probat multis rationibus quod non omne apparens verum est.

Quod non omne apparens verum sit probatur sic: Quis sensus non sit falsus circa proprium obiectum: tamen fantasia que non est idem sensui potest falsa esse. et ideo non omne quod secundum fantasiam apparet verum est. Preterea magnitudines vel colores non sunt tales quales apparent a remotis sed quales a propinquo. Preterea sensibilia non sunt talia qualia apparent infirmis sed qualia sanis. graua etiam non sunt talia qualia debilibus sed fortibus apparent. Similiter vera non sunt talia estimari qualia dormientibus apparent sed qualia vigilantibus videntur de futuris etiam non eque vera opinio ignorantium et expertorum ut medici et non medici de futura sanitate egroti. Preterea non similiter iudicat sensus de proprio obiecto et de alieno ut non similiter iudicat de saporibus visus et gustus. proprius enim sensus circa proprium sensibile nunquam dicit simul ita. Et non ita se habere sed nec dubitat de subiecto cui accidit proprium sensibile non enim dubitat gustus vtrum sit dulce et non dulce licet possit dubitare vtrum subiectum dulcis sit vnum vel aliquid aliud.

Preterea si omnia que apparent vera sunt nullus ens erit necessarium sed omo contingit aliter et aliter se habere secundum permutationem apparentie. Preterea si ea sola entia sunt que sentiuntur et in quantum sunt sensibilia nichil erit non existentibus rebus inanimatis. nam sine istis nullus est sensus nec sensatio sensibilia autem priora sunt sensu sicut mouens prius est naturaliter moto et quamuis sensibilia relative dicantur ad sensum priora tamen sunt ipso nec dependet ab eo sicut econuerso.

Capitulum .xvi. quod sic incipit: sunt autem quidam qui dubitant hic persuasorium etc. Adducit quamdam opinionem negantem rationes predictas et dicentem de omnibus querendam esse demonstrationem et improbat.

Ante autem quidam dubitantes de rationibus dictis querendum quis est sanus vel vigilans vel huiusmodi talis cuius iudicium sit putandum rectum. que dubitatio similis est illi qua dubitatur vtrum nunc dormiamus an vigilemus omnes enim tales dubitationes supponunt quod omnia possit probari per principium prius quod principium etiam potest probari per demonstrationem et tamen sic opinantes non hoc obseruant in actibus suis sed in eis supponunt aliquid prius notum est igitur passio ipsorum querere rationem priorum principiorum quorum nulla est demonstratio sicut facile credibile est et sine difficultate supponi debet licet in sermonibus suis dicant contrarium et sibi ipsis contradicendo asserant contraria esse vera de eodem.

Quod autem apparentia non sit causa rerum patet sic non omnia entia sunt ad aliquid sed quedam sunt secundum se qui autem dicit omnia que apparent talia esse qualia apparent omnia facit ad aliquid. Et si dicatur quod apparens non est tale simpliciter quale apparet tamen est tale illi cui apparet et quando et in quantum et eodem modo quo apparet accidet ad huc contraria dicere circa idem. Contingit enim eidem homini aliquod apparere mel sicut visum et non mel secundum gustum. alia etiam res apparebit alia et alia sicut visum. Si vnus oculorum aliter dispositus est quam alius. Et quo sequitur quod omnia simul erunt vera et falsa cum eadem res appareat esse duo contraria sicut idem tempus vel penes duos sensus sic

Metaphisice

est tactus et visus vel penes eundem sensum diuersimode dispositum. Si igitur concedatur qd id qd apparet verum e ei cui apparet necesse erit dicere oia esse ad aliquid z referri ad opinionez z sensuz. Ex quo sequitur q nullo prepinate nichil erit factuz z quia hoc falsuz est: ideo non oia ad opinionez referunt. Preterea oē relatiuū realiter refertur a ad aliquid determinatuz vt dimidiuz ad dupluz equale ad equale et ecouerso. Si ergo opinās refertur ad opinata z ecouerso: infinita erūt ad q refertur opinans ac per hoc ipse erit quedam infinita s̄ speciem. Quod igitur verissimuz sit opoſita non verificari de eodem z quid accidit contrarium dicētibz et quare quidam hoc dicant tot sunt dicta.

Capituluz. xvij. quod sic incipit: quoniam aut impossibile est et cetera. Concludit q contraria non possunt verificari de eodem probans q cōtradictōis nullum est medium.

Quoniam impossibile est contradictio simul vera esse de eodē manifestum est q contraria non contigit simul iesse eidem. Contrarioz enim vniuz est priuatio alterius priuatio at est negatio illius quod priuat in subiecto determinato. Si igitur impossibile ē priuationez z negationem simul verificari de eodem et contraria simul esse vera simpliciter de eodez ē impossibile licet ambo s̄ quid vel alterum simpliciter verificari possunt. Contradictionis at nullum esse medium palaz est. primo ex diffinitione veri vel falsi. dicere namqz ens z non ens esse z non esse est falsum. ideo dicens aliquid esse aut non esse aut verum dicit aut falsum hoc autez nō sequeretur si entis z non entis esset medium. Preterea aut mediuz ē participatione extremorum sicut palidum medium est albi et nigri aut negatione ipozum sicut iusti z in iusti medium est nec iustum nec iniustum inter contradictoria non potest esse medium per negationem ipozuz. qz si esset tale medium ex ipso posset fieri permutatio i bonum ex alio q̄ ex non bono. s. ex medio inter bonum z non bonum eodem modo fieret permutatio in vnū contradictoriozuz non ex alio sed ex medio si ipozuz esset medium participatione extremorum. Preterea omne intellectuale determinate oblatum est intellectui. intellectus aut confirmat aut negat z confirmatio aut negatio verum dicit aut mentitur. hoc autez non sequeretur si affirmationis aut negationis esset medium. Preterea si contradictionis ē medium per naturam ipsius omnium contradictoriozuz erit medium z sic inter verum dicere z non verum dicere erit medium aliquod dicere. Preterea iter ens et non ens erit medium ad quod ita poterit terminari quedam transmutatio sicut ad ens terminatur generatio z ad non ens corruptio z sic preter gñonez z corruptionē erit alia transmutatio. Preterea oppositorum quozuz negatio vniuz infert aliud sicut negatio imparis in numero infert perit aliquod medium itaqz erit numer9 aliquis nec par nec impar. hoc aut impossibile esse manifestū ē. ex diffinitione paris z imparis par enim ē numerus diuisibilis i duo equalia. impar vero indiuisibilis in eqlia istoruz aut nichil est medium. Preterea non solum erunt tria si contradictionis est medium videlicet extremuz medium et aliud extremum sed etiaz infinita. medium eniz comparatum ad extremuz affirmatiuum opponitur ei z possit negari ab ipso. Si igitur cuiuslibet contradictionis est medium inter affirmationem et illud medium erit medium. Similiter medium comparatum ad extremum negatiuum opponitur ei et potest negari ab ipso z sic inter ea erit aliquod medium. eadem autem ratio est de his duobus medijs respectu suorum extremorum scilicet quod inter ipsa et sua extrema erunt alia media et hoc in

infinitus si semper inter opposita cadit mediū. Preterea si alicui interrogati vtrius hoc sit album respondeatur q̄ non nichil aliud negatur q̄ esse albi cuius esse a lbi negatio est non esse sicut ergo non ē mediū inter esse z non esse album ita nec inter cōtradictiones. Venit autem hec opinio aliquib9 propter debilitatē intellectus ex q̄ non potentes soluere sophisticas rationes cōcesserūt conclusiōem z quia ex hoc seq̄batur opposita esse simul vera ideo z hoc concesserunt aliquibus autem hoc accidit propter hoc q̄ omnium quesierūt demonstratiōez. Principium autem disputādi cōtra omnes qui talia opinantur ē ex diffinitione atqz quidditate quaz signat nomē. ratio namqz cuius nomen est signum diffinitio est. Eracleti autem opinio dicens qd̄ libet simul esse z non esse videtur facere omnia vera. Anaxagore autem opinio dicens contradictionis esse medium facit omnia falsa: q̄no enim aliquod ē mixtus ex bono z non bono nec bonum est nec non bonum quia nichil est simpliciter verum.

*h̄ p̄ci 2 in sp̄ib9 nō at̄ in
indiv̄duis. Comētor.*

Capitulum. xviii. quod sic incipit: determinatis autem his et c̄. Improbabat opinionem dicētes omnia esse falsa tantus z dicentem omnia esse vera tantus concludens q̄ dicere omnia quiescere vel omnia moueri incidit in idem cum dictis opinionibus.

Is determinatis manifestus est impossibile esse q̄ oīa falsa sint vel q̄ omnia vera. sicut quidam dicunt quibus eadem incōuenientia contingūt q̄ eraclico. si enīz omnia sunt vera z falsa coniunctis sequitur q̄ omnia sunt vera z q̄ oīa sunt falsa diuisim. Et si primum est impossibile scilicet omnia esse vera z omnia esse falsa coniunctim. secundum scilicet omnia esse vera et omnia esse falsa diuisim est impossibile. Preterea quedam cōtradictiones euidenter sunt determinate quas non ē possibile simul veras esse vel simul falsas vt ex predictis patet. Preterea supposito q̄ nomina aliquid significēt et q̄ diffinitio veri z falsi ē bene assignata quod verus est dicere q̄ est esse z falsum est dicere q̄ est non esse necesse ē alteram partez contradictionis veram esse. Preterea si de omni est vera negatio z affirmatio impossibile est vtramqz partem contradictionis falsam esse. Accidit itaqz talibus opinionibus qd̄ famose de ipsis dicitur scilicet q̄ destruunt se ipsas. qui enīz dicit omnia esse vera dicit contraria sue orationis vera esse ergo sua est falsa. qui vero omnia dicit esse falsa seipsum dicit falsum pronūciare. Et si dicat quis q̄ omnia sunt vera preter contrarium sue orationis vel dicat q̄ omnia sunt falsa preter suaz enuntiationez z accidit infinitas orationes veras esse vel falsas z non vnam tantum qui enīz dicit orationē veram verus est z qui dicit falsam falsus est. z hoc in infinitum procedere potest. s. dicendo orationem z dicendo se dicere eam. Ex his manifestus est q̄ non est verum omnia quiescere aut omnia moueri. nam si quiescunt omnia: vera enūtiatio non poterit trāsmutari in falsam nec e conuerso trāsmutatur aut trāsmutata re. Si vero omnia mouentur nichil erit verum sicut nichil erit stabile sed omnia falsa quod impossibile ostensum est. Preterea in omni permutatione ē aliquod ens in qua fundatur trāsmutatio que est ex alio in aliquid. Quidam igitur aliquādo quiescunt et aliquando mouentur z aliquid est quod semper mouetur z primum mouēs est immobile.

Principium quidē aliud dicit vnde vtiqz aliquid rei mouebitur et cetera. huius libri quinti capitulum. i. declarat quot modis dicitur principium et q̄ omni principio conuenit esse primum. Principium vno modo dicit illud

Methapifice

a quo incipit motus localis sicut ē terminus a quo incipit quid moueri. ij. modo dicitur principium illud ex quo facili potest aliquid inchoari ut principium doctrine a quo faciliter quis incipiet adficere. Tertio modo illud ex quo primo incipit res generari et existit in re ut fundamentum domus et cor siue cerebrum animalis. Quarto principium dicitur a quo non existente in re sed extra incipit permutatio rei sicut pater et mater principium pueri sunt et voluntas principium est eorum que mutantur in ciuitate et ars principium est artificialium et principalis architectonica. Quinto principium dicitur illud ex cuius euidetia demonstrationes fiunt. Predictis autem modis principij distinguntur cause quia omne principium causa est. Omnia autem principia commune est esse primum unde est aut fit aut cognoscitur res ita tamen quod quedam sunt principia existentia in re sicut natura et elementum quedam extra rem ut intellectus voluntas et finis quod est bonum rei.

principium

Capitulum ij. quod sic incipit: causa vero dicitur et cetera. Declarat quod genera causarum sunt quattuor et quod ipsarum proprietates sunt tres. Modi vero ipsarum principales sunt sex quorum unusquisque potest considerare in actu vel in potentia.

Causa dicitur vno modo ex qua fit aliquid et existit in re facta sic est causa statue. Alio modo spes et forma que est ratio quidditatis dicitur causa ut diapason. i. proportio dupla causa formalis est armonie et etiam superiora ipsius diapason.

Causa

Tertio modo illud unde est principium motus aut quietis causa dicitur ut consiliator rei introducte per consilium et pater filij et efficiens facti. Quarto modo finis et cuius causa: causa dicitur ut sanitas dicitur causa ambulatiois quecumque etiam media inter finem et efficiens ordinantur ad finem sicut ad causas que admodum attenuatio et purgatio laxatiuum et instrumenta quibus ministrantur medicinalia ordinantur ad sanitatem tamquam ad finem licet in se differant quod quedam ipsorum sunt instrumenta quedam operationes. Causa igitur toties dicitur. Accidit autem multas causas esse eiusdem effectus per se et non per accidens sicut statue causa est es ut materia statue factiua ut efficiens. Contingit etiam aliquid esse causam alterius quod e conuerso est ipsius non tamen in eodem sed in alio genere cause sicut exercitium est causa efficiens bone dispositionis. et hoc est causa finalis exercitij. Contingit etiam idem secundum diuersas rationes causam esse contrariorum sicut absentia gubernatoris causa est periculationis cuius presentia est causa salutis. Omnes igitur cause quattuor sunt quedam materialis ex qua sunt res sicut littere syllabaz et quattuor elementa corporum et partes totius et premissa conclusionis. quedam vero formalis sicut quidditas totum compositio et spes. quedam efficiens sicut medicus et omne efficiens. alia vero finalis ut bonum cuius causa fiunt cetera. hoc enim est optimum in re nichil autem differt ad presens dicere bonum existens siue apparens. Modi autem causarum multi sunt sed principales sunt pauciores. dicuntur enim cause quedam priores. quedam posteriores siue propinque et remote ut medicus sanitatis est causa propinqua et artifex remota et diapason duplum est causa formalis propinqua numerus autem remota et superiora ad numerum sunt cause remotiores. Amplius quedam est causa per accidens ut policletus et superiora sub quibus continetur causa sunt per accidens statue. accidit autem statue factori que sit policletus homo et animal. licet istarum causarum accidentalium quedam sit remotior ut homo. quedam propinquior ut policletus. Quedam autem est causa per se ut statue factor. Amplius quedam est causa in potentia ut edificator non actu operans causa est edificandi. Quedam

in actu vt edificas causa est edificari. Et effectus quidam est propinquior. quidam re-
 motior. quidam per se. quidam per accidens. Amplius quedam causa dicitur sim-
 plex ut statue factor. quedam complexa ut policletus stasnuificus. Sunt ergo sex mo-
 di causarum propinquus et remotus per se et per accidens simplex et cōpositus quorū q-
 libet dupliciter dici potest. s. in actu et in potētia. Differunt autem causa in actu
 et causa in potētia quia causa singularis et in actu simul est cum suo effectu infieri. sic
 enim mendicās cum hoc conualescente et hoc edificas cum hoc edificari. causa at
 in potētia separabilis ē a suo effectu corrupto enī edificatore non corrūpitur domo

Capitulum. iij. quod sic incipit elemētum et cetera. Diffinit quid est ele-
 mētum et de quibus proprie et de quibus trāslatiue dicitur elemētum.

Elemētum dicitur ex quo primo cōponitur res existente indiuisibili scōz spe-
 ciem. s. quia non potest diuidi in specie diuersa vocis enim elemēta sunt ea ex
 quibus primo cōponitur vox. hec autem sunt in que vltimo resoluitur et ipsa
 non sunt diuisibilia in alias voces spē diuersas. licet enim elemētum possit diuidi in p-
 tes quantitativas eiusdem speciei sicut aqua in partes aque tamen elemētum non est
 quod est diuisibile in diuersa s. speciem vt syllaba in litteras. Similiter corpora sim-
 plicia in que vltimo diuiduntur corpora mixta ipsa autem non diuiduntur in alia corpora
 diuersa specie dicuntur elemēta corporum. Eodem modo ea ex quibus primis fiūt
 descriptiones geometricæ et ex quibus fiunt prime demōstrationes dicuntur elementa
 demōstrationum tales enim demōstrationes prime fiunt ex tribus terminis quorum
 vnus est medium. Transfertur autem nomen elemēti ad omne illud quod existens
 vnum et indiuisibile ē vtile ad multa eo quod elemētus videtur esse aliquid paruum si-
 plex et indiuisibile et ideo quibusdam visum est q. maxime vniuersalia sunt elemēta qz
 quodlibet ipsorum vnum existens et simplex in multis est. et qz genera ad plura se extē-
 dunt q. aliqua differentiarum ipsorum qz cui inest differentia et genus inest et non ecō-
 uerso ideo videtur genus magis esse elemētum. Vnum etiam et punctum propter
 eandem causam a quibusdam elemēta dicuntur. Omni autē elemēto primo conue-
 nit esse in re.

Capitulum. iiii. quod sic incipit: natura quidem dicitur et c. Determinat
 quot modis dicitur natura et q. principaliter dicitur de forma substāiali.

Natura vno modo dicitur generatio nascentiū quā significat phisis. i. primo
 producto. Alio modo dicitur primum qd nascitur de re ex quo postea tota
 res generatur sicut est embrio respectu animalium. Tertio modo dicitur na-
 tura illud vnde est principium motus existens in re. nasci autem dicuntur quecumqz ha-
 bent augmentum per ea ex quibus nascuntur et tīgūt ipsa quasi eis conata et adnata
 vt embrio in pregnantibus. non tamen idem est connasci et tactus qz in tactu non
 oportet esse aliquod medium preter tangentia in simul aut natis aliquod medium ē
 coniungens ambo et per tactum faciens vnum continuū ex eo quod nascitur et in qd
 nascitur licet non sit vnum s. formam sicut patet in fructo et in arboze. Quarto dici-
 tur natura materia ex qua primo est aut fit aliquod ens naturale nam materia inordi-
 nata existit de se quia caret omni forma et immutabil' a sua propria virtute quod ē ens
 in potētia vt es dicitur natura vasorum ereoz et lignum ligneoz et sic de singulis ex
 quibus fit vnum qd qz artificialium saluata prima natura eoz ex quibus artificialia fi-
 unt. hoc etiam modo antiqui dixerunt elementa esse naturam rerum naturalium ita
 q. alij ignez. alij aerem. alij aliquod tale. alij vero quedam eorum vel omnia simj

Elemētum

natura

Metaphisice

mul naturaz entia dicunt. Quinto dicitur natura sbalis forma reruz naturalium unde empe. compositionez elemetozum tanq̄ forma dicit esse primam naturam rez quia nichil ē forma existentium rerum nisi mixtio z compositio mixtoz homines aut rationabiliter z de natura loq̄ntes dicunt formaz ita esse naturā entiuꝝ q̄ non est sola compositio sed sba aqua p̄ncipaliter res est illud qd̄ est. z ideo iam existente materia ex qua fiunt aut sunt res naturales non dicimꝝ eas habere naturaz p̄iusq̄ habeatur sp̄s vel forma. Natura igitur dicit qd̄ ex vtriusq̄ consistit. i. ex materia z forma ut animalia z eozum partes. Materia aut̄ debet dici natura dupliciter et qz materia omnino p̄ma est sicut aqua respectu liq̄bilium et materia p̄ma aliquozum sicut est es respectu ereozum operuz. Natura dicitur forma sbalis que est finis generatio nis. ita dicitur natura per quādaꝝ methaphoram. omnis alia sba natura dicitur prop ter ipsam. Ex dictis itaqz palaz q̄ natura proprie dicta est forma sbalis. hec enim scōz se p̄ncipium est rerum habentiuꝝ in se motuz. Materia etiam dicitur natura qz est susceptiva eius. Similiter generationes z generari dicitur natura qz sunt ab hac z propter banc. z natura dicitur p̄ncipiuz motus in rebus propter formam que ex istit aut potentia aut actu.

Capitulum. v. quod sic incipit necessariū dicitur sine quo et ē. Declarat q̄ necessariuz dicitur quattuor modis quozum tres p̄iores habent respectū ad quartuz. Et q̄ necessarium reperitur in dem̄tatione et p̄mo ente.

Necessarium dicit illud sine quo non pōt res esse vel viuere quasi concausale rei ut respirare z cibus necessaria sunt aīali. Alio modo sine quo bonum non contingit esse vel fieri z malum expelli sicut medecina necessariuz ē hoī vt non infirmetur z ire aliquo necessariuz est vt pecuniam recipiat. Alio modo dicitur necessarium vis z vīz faciens vt impediens z phibens naturalem seu voluntarium motum per violentiaz tale necessariuz infert tristitiaz vt homerꝝ ait omnis rez necessaria est tristis propter qd̄ dicit sophocles vis me hoc facere cogit. videtur hec necessitas non esse increpabilis cum sit contraria motui quia ē scōz cognitōdem z electionem. Quarto modo necessariuz dicimꝝ qd̄ non contingit aliter se habere. et f̄ necessarium hoc vltimo loco dicuntur necessaria esse alia violentum enim dicitur necessarium quādo propter eius violētiam ita agit aliquid vt paciatur q̄ existētī talī violentia non contingit aliter se h̄re similiter id qd̄ est causa viuendi. z id sine quo nō potest bonum haberi vel maluz euitari dicuntur necessaria q̄ sine eis nō contingit viuere aut bonum haberi aut malum euitari. Dem̄tatio etiam est d̄ numero necessariorum. qz demōstratum simpliciter non potest aliter se habere. Causa vero necessitatis in conclusionē est quia p̄missē non possunt aliter se habere itaqz necessitas cōclusionis ē altera causa. huiꝝ aut̄ necessitatis non est altera causa. Prīmū aut̄ ens quod est simplex proprie necessarium est qz cum non contingat ipsum se habere pluribus modis: non contingit ipm aliter z aliter se habere. Si enim hoc esset: pluribus modis se haberet. Si qua igitur sunt sempiterna et immobilia nichil violentū nec preter naturam est in eis.

Necessariuz

Capitulum. vi. qd̄ sic incipit: vnuz dicit et ē. Declarat quot modis dicitur vnum per accidens. Et quot modis dicitur vnum per se.

Num dicitur aut scōm accidens aut scōm se. f̄ accidens quidem primo dicit vnum quō aliquod accidens et eius sbm dicuntur vnum esse ut corruscus musicus. qz corruscus inest musicus tanq̄ accidens in subiecto. Secūdo modo

vnum

dicitur vnum scđz accidens qđo accidens vnitur alteri accidēti in eodem sbo ut mus- cum iustum dicitur vnum qz eidem subiecto accidūt musica et iusticia. Tertio mo- do dicitur vnum per accidens qđo subiectum z accidens dicuntur esse idde3 cum sub- iecto vt musicus corrisicus vnum est cum corrisico cum ambo sint ex eadem parte ora- tionis siue teneāt rationem predicati siue subiecti. Quarto dicitur vnum per acci- dens quādo compositum ex vno accidente z subiecto dicitur esse vnum cum composi- to ex eodem subiecto z alio accidente vt musicus corrisicus vnum est cum iusto corrisi- co. musicum enim et iustum q̄ sunt partes subiecti z predicati sunt vnum in quantum ambo eidem corrisico accidunt. Et eodem modo dicitur vnum per accidens vel scđz accidens quando alicui subiecto vniuersali attribuitur accidens sicut qđo dicitur hō ē musicus. hec enim sunt vnum scđm accidēs vel quia homini tanq̄ subiecto accidit musicuz vel quia tam homo q̄ musicum accidūt alicui homini singulari non tamen eodem modo. quia homo inest cuidam homini sicut superius et vniuersale: mu- sicum vero sicut accidēs sbo. hec igitur dicuntur vnum f accidēs. Secundum se- vero vnum dicūtur quecunqz sunt continua aut per artes sicut ligna continuantur iu- sto aut per naturaz sicut brachiu3 continuatur humero. magis tamen sunt vnuz que- sunt continua natura q̄ arte. Continuum vero ē cni9 non pōt esse nisi vnus motus. motus autem vnus est qui non diuiditur scđm tpus. sunt igitur continua secunduz se non ea que tactu faciunt vnum ut ligna se tangentia sed q̄ habent vnā continuitatē siue rectam siue reflexaz licet magis sint vnuz carentia reflexione ut tibia aut crus qm̄ habentia reflexionem vt totum continuuz ex tibia aut crure. contingit enim huius to- tius esse vnum motuz. Item etiam reflexa est magis vnum non habens angulum q̄ habens recta vero hoc cuius est semper vnus motus magis est vnum q̄ reflexa qm̄- titas cuius motum contingit esse vnum z non vnum. Contingit etiam reflexe quan- titatis vnā partem moueri altera quiescente qđ in recta contingere non pōt. Se- cundo dicuntur quorum genus subiectum est vnus nature siue tale subiectuz sit pri- mum et immediatuz sicut omne vnum dicitur vnum quia est vnus nature siue sit re- motum ad quod multa resoluātur quomodo omnes liquores sicut vinum z oleum et omnia fluida dicūtur vnum. qz vltimum subiectuz ad quod resoluūtur vnum est. s. a- qua vel aer. Tertio dicuntur vnum ea quorum gen9 siue tale subiectum sit primū z immediatuz logicum diuisibile oppositis differentijs ē vnum ut homo equus canis vnum dicūtur qz omnia animalia sunt vnuz animalis. et hec vnitas simul est ei qua aliqua dicuntur esse primum propter vnā materiaz ita tamen q̄ aliquando dicunt vnum propter genus propinquuz aliquando propter remotum ut ysocheles et equi- laterus sunt vnum in figura et non in triangulo sunt enim diuerse spēs trianguli. Quarto dicūtur vnum ea quorum diffinitiones possunt reduci ad vnā diffinitioē3 superiorem indiuisibilem sicut augmentum z diminutio vnum sunt qz vna diffinitio quanti continui potest assignari vtriqz. dico aut rationem indiuisibilez quantum ad quidditatem diffinitiuam et non quātum ad partes diffinitionis. omnis enim diffini- tio diuisibilis est in genus et differentias. Quinto ea dicūtur vnum quorum intelli- gentia et quidditas est indiuisibilis ita q̄ nec loco nec ratione potest in eis cadere dō z hec sunt quecunqz habent substantie rationem.

Capitulum. vij. quod sic incipit: vniuersaliter enim quecunqz non habent diffinitionem et cetera. ostendit q̄ ratio vnus in diffinitione consistit z q̄ plu- ra dicuntur vnum propter habitudinem suam ad aliquid iddem et q̄ vnum

Metaphisice

mensura est in omni genere adiungens quosdam modos logicales vnius.

Vniuersaliter quequqz non habent diffinitionez in tñ dicuntur vnum in quã
 tum sunt indiuisa vt vnus homo dicitur vnus homo in qñtum non habet di-
 uisione in humanitate: Plura etiã vnum dicũtur propter habitud inẽ
 ad vnam actionem vt trabentes vnus pòdus aut ad vnam passionez suscipiẽtes vnaz
 doctrinam aut ad aliquid aliud. principaliter autẽ dicuntur vnum quoz est vna substã
 tia sine cõtinuatione sine spẽ sine diffinitione. Nam plura dicim9 quedam aut quia
 non sunt continua aut quia ipsoz species vel ratio non ẽ vna. Continuuz autẽ aliquan-
 do dicimus vnum aliquãdo non. qd̃ enim sic continuum est quod tamen non habet
 perfectionem specificam sue nature non dicim9 vnum sic non dicimus vnum calcia-
 mentum quãdo partes ipsius sunt qualitercũqz disposite. Si autẽ sic sit continuuz qd̃
 habeat speciem calciamẽti perfecte dicitur vnum. et ideo inter lineas circularis ẽ ma-
 xime vna sicut est maxime continua z perfecta. Propriuz autem est vnius esse pñ-
 cipium numeri sicut z mensura eius. qz in quolibet genere principiuz mẽsurans ẽ pñ-
 cipiu9 quo cognoscũtur alia et ideo vnum est principiuz cognoscendi circa quodlibet
 genus non quidem ita qd̃ vnum sit mensura omniu9 generuz sed in quolibet genere
 est vnam primum mẽsurans. vt in cõsonantia diesis z in vocibus littera vocalis et
 in ponderibus vncia z sic de alijs. In quolibet enim genere vnum qd̃ est indiuisibi-
 le sine quantitate sine spẽ est mensura. indiuisibile enim sine positione in quãto dicit̃
 vnitas. habens autẽ positionem dicitur punctum diuisibile vero scdm̃ solam longitu-
 dinem z latitudinez est superficies. diuisibile vero tripliciter. s. scdm̃ longuz latuz
 z profundum ẽ corpus ita qd̃ vnitate diuisibile est linea dupliciter superficies triplici-
 ter corpus nullatenus vero diuisibile carens positione est vnitas habẽs vero positio-
 nem est punctus. // Ampli9 quedaz dicũtur vnum numero vt quozum est vna ma-
 teria. quedam vnum spẽ vt quozuz ẽ vna ratio. quedam vnum genere vt quozum est
 figura predicationis eadez. quedam proportione vt q̃ habent vniformitatem attribu-
 tionis. In his at̃ modis ad primuz sequit̃ secund9 ad secũdu9 tertius. z sic deinceps
 z non econuerso. v. g. que sunt vnum numero sunt vnum specie z hec sunt vnum ge-
 nere et ista vnum p̃ proportione non autẽ econuerso. que enim sunt vnam proportione
 non oportet esse vnum genere nec vnum genere vnum spẽ nec ista vnum numero.
 Manifestum at̃ qd̃ multa dicũtur per oppositum ad vnum que eniz non sunt cõtinua
 aut que non habent vnum genus nature aut que non habent vnam diffinitionem di-
 cuntur multa.

Capitulu9. viij. quod sic incipit: ens dicit̃ hoc quidem ẽ accidens. Decla-
 rat qd̃ ens scdm̃ accidens dicitur tripliciter z similiter ens ẽ se tripliciter dicit̃.

Ens

Vnus aliud est scdm̃ accidens aliud scdm̃ se. secunduz accidẽs dicitur ens qño
 accidẽs dicimus inesse accidenti vt cum dicimus musicuz esse iustum aut mu-
 sicum esse bedificatores. Alio modo dicitur ens scdm̃ accidens qño subie-
 cto accidens dicitur inesse vt cum dicimus hominem esse musicuz z hic mod9 differt
 a precedenti quia ibi vnum accidens dicitur inesse ad aliud eo qd̃ ambo insunt eidem
 subiecto. hoc modo accidẽs dicitur de subiecto. Alio modo dicitur ens per acci-
 dẽs quando subiectum dicitur de accidẽti vt albus est homo cum dicitur de eo quod
 sibi accidit. s. de albo. dicũtur igitur ẽ accidens esse vlt̃ ea q̃ accidunt eidez vel scdm̃ euz
 accidente vel accidẽs cum subiecto. Ens ẽ se vno modo dicitur res cuiuslibet pre-
 dicamẽti vt sba quãtitas qualitas z similia: ita qd̃ totiens dicit̃ ens quot sunt p̃dicamẽ-

D. ij.

ta. nec duo ipsorum sunt tunc unum per se quando alterus de altero predicat non est est v
 nus ens euz dicitur ho conalescit vl' ho ridet z ho est videns. sic g' duo entia sunt qntu
 ad predicameta ho z visio: ita duo z non unum ens significat ho videt z eodez modo
 de alijs. Secundo dicit ens iddez q' veruz siue sit in affirmatione eoz q' coniecta
 sunt siue negatione eoz q' diuersa sunt non ens at eidem opposituz dicit iddez q' fal-
 sum siue in affirmado q' diuisa sut siue in negado coiuncta. Tertio modo ens dicitur
 aut quod in potentia e aut qd in actu ad decem genera vt ens ho. s. qz in potetia
 est vl' qz in actu z ens sciens aut qz pot vti scia aut qz vtitur z similiter de alijs.

Capit. ix. qd sic incipit: sba di. declarat q' sba di. iij. modis reducibiles ad duos

Abstata dicitur corp9 coposituz ex materia z forma alteri non inheres vt ter-
 ra ignis aqua aer z corpora ex eis coposita. Secundo sba dicitur forma sba
 lis q' est causa essendi coposito vt anima aali. Tertio quidquid significat hoc
 aliquid ex quo destructo destruit res sba rei dicitur quomodo quidaz dicit superficies
 z alias dimensioes. Alij vero numeros sbas entium esse qz sic determinat oiaq' ip-
 sis destructis nl' ens pmanet. Quarto quidditas cuius ratio est diffinitio dicit sba v-
 niuscuiusqz accidit itaqz sbam dici dupliciter videlicet sbam indiuiduam que est sbm
 vltimuz qd de nullo dicitur et formaz substantialem que dat esse specificum rei.

Capitulum. x. quod sic incipit: Eade vero dicitur et c. Determinat quot
 modis dicit iddez taz scdm accidēs q' p se et quomodo differunt diuisuz z dris.

Adem scdm accidēs dicitur q' vni sbo accidunt vt album z musicuz qst eidez
 insunt similiter accidēs cum sbo z econuerso dicitur eadez p accidēs vt ho et
 musicus z econuerso music9 z ho. qz boi accidit musicum. vtraqz eniz bec. s.
 ho z musicus diuisim accidunt boi musico coiunctis at econuerso. qz igit predicta no
 dicuntur eadez p se: ideo non dicunt vniuersaliter. q' eniz vniuersaliter pntur p se exi-
 stunt in subiectis accidētia at insunt particularib9 vt musica socrati z ideo sic non dicit
 tur ois socrates e music9 ita no e veruz dicere ho e music9. Secundu se at dicitur
 eadem quoz e eadez materia siue propinqua siue remota e vna. dicitur etiaz eadem
 quozuz diffinitio sbalis vna e idētitas at e qdaz vnitas plurimuz entiu vt eiusdez en-
 tis qn ipo vtunt vt duob9 etiam veluti qno dicimus iste e idez sibi. Diuersa vero
 dicuntur quozū spēs sunt plures z quoz materia e altera z quoz ratio sbe diuersa oio
 enim diuersuz dicitur oppositu eidez. Differentia vero dicitur primo ea q' sic vel nu-
 mero vel spē vel genere vel proportione sunt diuersa q' trā conueniūt i aliquo coi. Et
 .ij. dria sunt quoz gen9 e diuersuz. iij. q' sunt cōtraria. iij. q' habēt in sba diuisitatem.

Capitulum. xi. qd sic incipit. similia dicitur et c. Declarat quot modis di-
 citur similia opposita cōtraria et diuersa specie.

Smilia dicitur r. j. plura patiētia eamdē passioez. Secundo quoz qualitas est
 vna. iij. q' cūqz hnt plures q' litates p q's cum sint contrarie contigit sbm altera-
 ri. Opposita vero similibus dicitur dissimilia. Opposita dicitur con-
 tradictoria. contraria. ad aliquid pziatio z hit9. dicitur etiaz opposita quoz termi-
 ni opponunt vt gno z corruptio q' cūqz etiaz no contigit siml' inesse susceptiuo ipozuz
 ut ipsa sunt opposita vt palliduz z albus aut ea ex quib9 sunt. medij eniz colores q' no
 pnt siml' inesse eidez sbo sunt ex extremis q' ad inuicē opponūtur. Contraria at du-
 pliciter primo qz dria p gnoez no pnt simul inesse eidez vt corruptibile z incorruptibi-
 le. Secundo q' existētia in eodez gne plurimuz dris vt sensibile z insensibile. Ter-
 tio q' possūt inesse eidem susceptibili multuz iterse distāt vt dulce z amaruz. Quaz

Ba.

idem.

Diuisis - diuersuz

Metaphisice

to que sunt infra eadem potētiaz materie & plurimuz distāt vt calidū & frigiduz. Qui to quorum ē maxima differētia siue extra gen9 siue infra genus siue infra spēs q̄dam etiam dicuntur contraria in aptitudine ad predicta. s. qz talia habēt vel qz talium sunt susceptiua vt actiua & passiua in aptitudine aut agentia aut patiētia ip̄a in actu aut qz sunt abiectiōnes seu acceptiōnes talium sic generatiōes & corruptiōes ip̄orum. conuenienter at̄ predicta oīa multipliciter dicuntur cum ens & vnum multipliciter dicantur necesse est & ea ip̄a q̄ sequunt̄. s. idem diuersuz & contrariuz multipliciter dici. Diuersa vero spēs dicuntur q̄cunqz entia eiusdem generis non subsunt sibi inuicem vt corporeum & incorporeuz. Secundo q̄cunqz in eodez genere entia habent differētiam vt aīal & planta. Tertio q̄cunqz in sba habent cōtrarietatez. Contraria enim oīa maxime proprie dicta spēs differunt vt albus & nigrus. Quarto q̄cunqz differunt p̄ finalem differētiaz cōstitutiua spēs vt hō & equus diuersa sunt spēs sic & diffinitiōes ip̄orum. Quinto q̄cunqz simul existentia in eodem sbo differētiaz habēt diuersa sunt spēs. qz duo indiuidua eiusdem speciei non possunt simul esse in eodem. Eadem autē specie dicuntur opposite predictis.

Capitulu9. xij. quod sic incipit: priora & posteriora et c. Declarat q̄ priora & posteriora dicunt̄ quattuor modis primo p̄ habitudinez alicuius principij determinati. Secundo penes ordinē cognitionis. Tertio p̄ naturaz & substantiam rei. Quarto secundum potentiam et actum.

Priora & posteriora dicuntur adinuicē q̄dam qm̄ in aliquo genere existēte alia quo primo & p̄ncipio aliqua eis sunt propinquiora aliqua remotiora siue p̄ loco cum determinato ei aliquo loco vt centro siue circūferētia tanq̄ primo: pri9 dicitur illud quod propinquius ē ei posterius at̄ illud quod remotius. Similiter p̄ tempus quod enim in preterito remotius est a presenti nūc: prius ē eo quod iddem nunc p̄ propinquius ē vt bellum troyanum q̄ medoz. In futuro at̄ prius ē quod presenti nūc ē propinquius. vt nunc enim ip̄o nunc tanq̄ p̄ncipio et primo p̄ motum et prius est quod propinquius ē primo mouenti. hoc enim ē p̄ncipiuz. puer enim quātuz ad fieri prior ē viro. qui propinquior ē prime generationi. Et eodem modo scdm̄ potēstatez prius ē quod ē potētius circa volūtatez necesse ē alteruz tanq̄ poster9 sequi vt illo non mouente: posterius non moueatur & mouēte moueatur. ita qz volūtas posterius ē p̄ncipiuz in cuius habitudine ē prius et posterius. Et similiter q̄cunqz distāt ab aliquo vno determinato p̄ ordinē dicuntur priora & posteriora vt stans iuxta primū sedētez prius ē q̄ tertius ab eo & corde q̄ sunt iuxta mediaz priores sunt illis q̄ distant ab ea accepta media tanq̄ p̄ncipio. // Alio modo dicit̄ prius cognitioe aliter tñ scdm̄ rationez & p̄ sensum nam p̄ rationez vniuersalia p̄ora sunt scdm̄ sensuz singularia. Et scdm̄ rationem accidēs prius notuz ē toto composito ex accidente & sbo vt musicum homine musico. non enim erit cognita ratio totius compositi nisi pri9 cognita ratione partis. hoc etiam modo priores dicuntur passiones priorz sborum vt rectitudo q̄ est passio linee prior ē lenitate q̄ est passio superficiē. // Alia dicuntur priora p̄ naturam & substantiam videlicet ea q̄ possunt esse sine alijs et alia non sunt sine illis. qua prioritate vsus est plato dicens qz separata priora sunt sensibilibus. hoc etiaz modo dicim9 qz sba prior ē alijs q̄ dicuntur entia. // Dicuntur etiaz q̄daz p̄ora alijs p̄ potētiaz vt materia p̄ forma & potētia poster9 vero p̄ actū. & p̄ diuisione9 pars in potētia prior est toto actu at̄ poster9 qz fit actu per se soluto toto. Quodaz itaqz modo oīa que sunt p̄ & posterius sic se habēt qz illud dicit̄ prius qd̄ cōtingit esse sine alijs & alia nō sine ip̄o.

Metaphisiche

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: potestas dicitur et cetera. **D**eterminat quot modis dicitur potentia et impossibile et metaphisice potentia dicitur in mathematicis. reducit etiam omnes modos potentie ad actum.

Potestas siue potentia dicitur virtus actiua que est principium motus aut mutationis in altero vt edificatiua est principium mutationis edificati in quo non existit. vel est principium mutationis in se quantum est alterum vt medicatiua insanante se ipsum est principium mutationis existens in ipso non in quantum sanat sed in quantum est medicus. Alio modo dicitur potentia principium passionum secundum passibile potest pati et transmutari supra quamcumque passionem siue ad melius. Tertio dicitur potentia aptitudo bene et faciliter agendi vel paciendi. dicimus ei habere potestatem loquendi qui bene et vt volunt loqui possunt. Quartus dicitur potentia habitus secundum quod aliquid reuertitur impassibile aut immutabile aut non facile mobile in peius. Et hac potentia priuatur ea que de facili franguntur vel conteruntur vel curuantur vel corumpuntur. Impassibilia vero nichil aut modicum tale patiuntur propter potentiam dictam itaque potentia his modis et totiens dicitur et potens habens enim a se vel ab alio principium transmutandi alterum vel se ipsum in quantum alterum potens dicitur. similiter habens potentiam qua potest permutari siue in peius siue in melius propter talem dispositionem dicitur potens pati. nec solum in habendo tale principium sed in non habendo priuationem aliquam dicitur quis potens ad patiendum eo modo quo contingit habere potentiam. Tertio dicitur potens quod caret principio per quod possit ab aliquo corrumper vel pati. Quarto potens dicitur habens aptitudinem vt bene agat et bene patiatur hoc modo aliquid inanimatum potest dici potens et non potens vt lira dicimus potentes sonare si bene sonat et non potentes si non bene sonat. Impotentia autem est priuatio principij per quod aliquid dicitur potens. dico autem priuatio aut omnino aut apto nato pro illo tempore in quo non est aptum natum habere tale principium vt impuero est impotentia ad generandum aut quando aptum natum est habere vt in eunuchis est in potentia generandi. Dicitur etiam impotentia opposita potentie motiue et bene motiue. Et habet hanc impotentiam quedam dicuntur impossibilia. Aliter etiam dicitur impossibile cuius contrarium verum est ex necessitate vt diametrum commensurabilem esse est impossibile. quia necesse est ipsum incommensurabilem esse. contrarium vero huic est illud possibile cuius contrarium non est ex necessitate falsum vt hominem sedere est possibile quia ipsum non sedere non est necessario falsum. possibile ergo vno modo dicitur illud quod non est falsum ex necessitate. Alio modo quod iam est verum. Tertio contingens esse verum. Translatiue autem et secundum metaphisicam dicitur potentia in mathematicis vt ternarium posse in nouenarium. omnia autem in quibus est potentia dicuntur per respectum ad primam scilicet potentiam actiuam que est principium mutationis in alio in quantum aliud.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: quantum vero et est. **D**efinit quid est quantum et diuidit ipsum per discretum et continuum ostendens que sunt quanta per se et que per accidens.

Quantum dicitur quod est diuisibile in ea que insunt quodlibet est aptum natum esse hoc aliquid determinatum. Multitudo ergo numerabilis est quantum aliquid discretum. Magnitudo ergo numerabilis quantum ad continuum dicitur. Multitudo est quantitas possibilis diuidi in partes non con-

Metaphisice

tinnas vt numerus. Magnitudo dicitur quantitas diuisibilis incontinua. Itaq; fit diuisibile tantum vno modo est longitudo que est linea. que autem duobus est latitudo et superficies. que vero tribus est profundus vt est corpus. Amplius alia dicuntur quanta secundum se vt linea alia secundum accidens vt musicum et eorumque secundum se quedam sunt quanta essentialiter qui in ipsorum definitione est ratio quanta vt linea et superficies. quedam alia sunt quanta non essentialiter. sed quia sunt passionum quatuor secundum se vt multus et paucus sunt passionum numeri productum et breue passionum linee strictum et latum superficiem. profundum humile et graue et leue et similia corporis. magnum etiam et paruum et maius et minus siue secundum se dicantur siue adinuicem sunt passionum quanta licet hec omnia transferantur ad alia quam ad quanta. Secundum actum vero quanta dicuntur quecumque propter subiectum cui insunt habent extensiones vt musicum et album et de numero talium sunt motus et tempus. hec enim dicuntur quanta et continua propter subiecta quorum sunt passionum. nam quia res mota quanta est. idem motus est quantus et per motum tempus.

Capitulum. xv. quod sic incipit: quale dicitur et cetera. Ostendit quod qualitas dicitur quattuor modis qui tamen sunt reducibiles ad duos.

Qualitas vno modo dicitur differentia substantialis quia per ipsam respondetur ad quale vt quale quid homo interrogati: respondemus rationalis. et qualis figura circulus respondetur agoni non idem sine angulo ita quod hec differentia est tanquam differentia substantialis. Alio modo dicitur qualitas in mathematicis quemadmodum quidam numeri dicuntur superficiales vt illi qui sunt quotiens quanta idem numerus replicatus super se vt bis duo vel super alium vt tria bis. quidam autem solidi idem habentes ternam dimensionem vt hi qui quotiens quanta idem tripliciter replicati vt bis duobis ter tria ter. superficialitas enim et soliditas que existunt in numeris ultra essentiam quantitatis sunt qualitates numerorum essentia enim cuiuslibet numeri existit in semel idem est in sic distare ab unitate et non in componi ex diuersis numeris. sex enim substantialiter non est bis tria nec ter duo sed semel sex. Tertio dicitur qualitates passionum substantialium. vt calor frigiditas albedo nigredo grauitas leuitas et alia similia. secundum que corpora mutantur. Quarto qualitates dicuntur virtutes et vicia et vniuersaliter bonitas et malicia. Fere itaque duobus modis dicitur quale quorum principalissimum est ille quo differentia substantialis dicitur qualitas. ad hanc enim reducitur tanquam eius pars qualitas que est in numeris. ambe enim sunt differentie rerum non motorum aut non in quantum sunt motu. alie enim due qualitates sunt rerum motorum. passionum enim et passibiles qualitates sunt differentie motorum. virtus autem et viciu ex quibus discernuntur motus et actus secundum quos entia bene aut prave agunt vel patiuntur sunt pars passionum. dico autem bene aut prave. quia que sunt in motu: possibile est bene aut prave agere aut pati et sic bonum vel malum circa actiones et passionum significat qualitatem. maxime in rebus animatis et principaliter in rebus habentibus actionem.

Capitulum. xvij. quod sic incipit: ad aliquod dicuntur et cetera. Determinat de triplici specie relationis quarum primo modo est multitudinis et unitatis. Secundo modo potentie et actus. Secundo modo mensure et mensurati adiungens quod quedam dicuntur ad aliquid propter genus. quedam propter concretum quedam propter accidens quod est in eis.

Ad aliquid dicuntur quedam secundum habitudines numeri ad numerum vel numeri ad unum vel unius ad numerum. secundum habitudines quidem numeri ad unum dicuntur ad aliquid dupliciter primo secundum numerum determinatum ad unum determinatum ut duplum ad dimidium. Secundo secundum numerum indeterminatum ut multiplex ad suum multiplex. Similiter secundum habitudinem numeri ad numerum determinatum et medietatem eius ab enti quod est dimidium et alio quod est totum se habet ad se in ratione quomodo se habent sex ad quatuor vel secundum numeros indeterminatos ut particulare ad sub particulare. Ad quem modum reducitur habitudo continētis ad contentum. continens enim et contentum et tantum et plus quodcumque sit illud plus et ita secundum indeterminatum numerum est habitudo continētis ad contentum. Omnia igitur predicta dicuntur ad aliquid secundum numerum et numeri passiones. Equale vero simile idem ad aliquid dicuntur secundum virtutem. Eadem enim sunt quorum est substantia una. similia quorum una qualitas et quia unum reducitur ad numerum sicut eius principium et mensura: idcirco dicuntur ad aliquid secundum numerum. Alia vero dicuntur ad aliquid secundum potentiam actiuam et passiuam ut calefactiuum ad calefactibile et vniuersaliter actiuum et passiuum. quia unum potest in reliquum. dicuntur etiam ad aliquid hoc modo quedam secundum actiones et passiones ut calefaciens tanquam agens refertur ad illud quod calefacit tanquam ad patientem. Differt autem hec species ab ea in qua dicuntur ad aliquid secundum numerum quia in numeris non est motus nec ratio actionis nisi metaphorice hic autem inest ratio actionis sicut et potentie actiue. Variatur etiam hec species secundum potentiam per tempora. aliqua enim dicuntur ad aliquid quia unum in preterito fecit et aliud fuit factum sicut pater dicitur filij pater quia iste genuit ille genitus est. alia secundum futurum sicut futurum dicitur ad faciendum. alia secundum presens sicut agens dicitur ad patientem. quedam etiam ad aliquid dicuntur secundum priuationem potentie ut impossibile et indivisibile. dicta igitur ad aliquid secundum numerum et secundum formas sic referuntur ad inuicem quod realis relatio est in utroque extremo et non in altero tantum. Alia vero ad aliquid dicuntur sicut mensurabile ad mensuram scibile ad scientiam et sensibile ad sensum in quibus alterum extremum dicitur ad aliud non quod realiter referat sed quod aliud realiter referat ad ipsum sic intellectuale dicitur ad intellectum non quia dependeat ab intellectu sed quia intellectus intelligendo mensuratur ab intellectuali. intellectus autem et visus sic dicuntur ad intelligibile et visibile quod non dicuntur relative ad intelligentem et videntem. nam si relative dicerentur ad substantiam idem diceretur bis id est in eodem esse duplex relatio eiusdem rationis. visus enim relative diceretur ad visibile et similiter ad videntem hec quidem sunt que ad aliquid dicuntur secundum se. Quedam vero dicuntur ad aliquid quia ipsorum genera dicuntur ut medicina dicitur ad aliquid. quedam vero quia ipsorum concreta sunt ad aliquid ut equalitas: quia equalitas et similitudo quia simile sunt ad aliquid. Alia vero dicuntur ad aliquid quia eis accidit aliquod eorum que per se sunt ad aliquid ut homo cui accidit duplum est ad aliquid dicitur propter duplum quod accidit homini.

Capitulum. xvij. quod sic incipit: perfectum vero dicitur et cetera. Declarat quod perfectum dicitur primo cui nulla pars deficit. Secundo quod attingit propriam virtutem. tertio habens finem studiosum.

Perfectum vero uno modo dicitur extra quod non est accipere partem aliquam quantitatis eius ut perfectum tempus extra quod non est pars aliqua ipsius temporis. Alio modo dicitur perfectum secundum virtutem scilicet quod attingit vltimum

ppropterea.

Metaphisiche

num de potentia alicuius generis. vt perfectus medicus qui sic attingit virtutez medicine: quod nichil deficit ei de ipsa. Secunduz hunc modum transferimus nomen perfecti ad mala z dicimus perfectum latronem z perfectum calupniatorem: qñ quis attingit virtutem calumniandi et furadi. dicimus autem tales perfectos methaphorice et non proprie: sicut eisdem dicimus bonos. Conuenienter autem aliquid dicitur perfectum propter virtutem: quia virtus est quedam perfectio. et ideo vnum quodqz perfectum est quando ei nichil deficit de his que conueniunt sue nature. Tertio modo perfectum dicitur cui inest finis studiosus. quia omnis perfectio accipitur ex fine. et quoniam finis est aliquid vltimum: ideo scdm hunc modum perfecti dicimus abusive aliqua esse perfecta quia sunt finita. vt perfecte corruptum vel perdituz cui nichil deest corruptionis: sed in vltimo est eius. Et ideo mors methaphorice dicitur finis quia tam mors q̄ finis vltimuz est. perfecta igitur secundum se dicitur alia quidem quia in nullo deficiunt q̄ sit perfectionis nec exceduntur ab aliquo et extra ipsa nichil accipitur. Alia vero que in proprio genere non exceduntur ab aliquo illius generis quia extra ipsa non est perfectio pertinens ad illud genus. Alia vero perfecta dicuntur in habitudine ad perfecta superius dicta aut quia faciunt ipsa. aut qz habent. aut quia congruunt. aut aliquo alio modo: referuntur ad ipsa.

Capitulum .xviij. quod sic incipit: terminus dicitur et c. Declarat quid e terminus et quot modis dicitur et quomodo se habet ad principium.

Terminus dicitur quod est vltimuz cuiuslibet et extra quod nichil rei accipi pot et infra ipsum continetur quid est rei. Terminus dicitur quelibet species magnitudinis terminans aliud vt linea est terminus superficie vel reducibilis ad magnitudines vt punctus est terminus linee. Secundo finis ad quem terminatur motus et actus est terminus ad quem et non a quo licet quandoqz terminus dicatur de vtroqz scilicet a quo et ad quem. Tertio finis cuiuslibet rei cuius causa est vt sit terminus dicitur. Quarto substantia cuiuslibet et quidditas eius terminus est. qz sicut terminat cognitionem rei ita terminat entitatem eius. Dicitur aut toties terminus quotiens principium eo q̄ omne principium est quidam terminus sed non conuertitur. non enim omnis terminus est principium sicut terminus ad quem.

Capitulum .xix. quod sic incipit: secundum q̄ dicitur multipliciter ostendit quot modis dicitur per quod siue secunduz quod. Et etiam quot modis dicitur secunduz se et quid est dispositio.

Secunduz quod vel per quod vno modo dicitur forma essentialis vniuscuius qz vt bonitas est secundum quam quis e bonus. Secundo subiectuz in quo primo aliquid est natum fieri vel esse dicitur secunduz quod vt color in superficie. primo igitur modo secundum quod est forma rei. Secundo autem modo materia est subiectuz ipsius vniuersaliter autem totiens dicitur secundum quod quoties dicitur causa. iddez enim est querere q̄ quod e res z cuius causa est vt q̄ quod sillogizatum est. i. cuius causa e sillogismus. Tertio secunduz qd̄ significat potentia ut secunduz qd̄ stetit aut iuit significat positionem situs aut loci. Scdm se etiaz dicitur tripliciter vno modo quod veritas z diffinitio vniuscuiusqz q̄ se contingit ei similiter qlibet p̄ quidditatis iest rei cuius e vt animal qd̄ est pars diffinitionis hominis inest homini scdm se. Alio modo q̄ se dicitur quod iest potentia sbo cui primo conuenit vt albedo q̄ se inest superficie vel sbo cuius p̄ti primo

Quintus

neff. vt vivere secundum se inest. homini quia primo inest anime que est pars hominis
Tertio secundum se dicitur cuius non est alia causa extra vt secundum se humanitas
causa est quod homo est homo. Quarto secundum se dicitur quod inest soli in quantum so-
lum et ab alijs sepatum vt secundum se legit aliquis solus et ab alijs separatus legit.

Dispositio
Dispositio dicitur ordo rei habentis partes aut secundum locum aut secundum poten-
tiam aut secundum formam. nam dispositio est quedam positio sicut eius nomen ostendit.

Capitulum .xx. quod sic incipit habitus vero dicitur et c. Manifestat quot
modis dicitur habitus ostendens in principio quod habitus non habetur.

Habitus vno modo dicitur medium habentis et habitus sicut enim inter agens
et patiens est factio intermedia: ita inter habentem et vestem habitus est habitus
medius. Non contingit autem haberi a re habita. quia per alium habitum
habetur et ille per alium et sic in infinitum. Secundo habitus dicitur dispositio
quam bene vel male aliquid disponitur siue in se vt sanitas est habitus sani secundum se si-
ue ad aliud vt virtus est habitus disponens ad opus. Tertio dicitur habitus pars dis-
positionis alicuius totius et ideo virtus cuiuslibet partis siue potentie dicitur habitus.

Capitulum .xxi. quod sic incipit: passio dicitur et c. Ostendit quod passio qua-
drupliciter dicitur.

Passio vno modo dicitur qualitas secundum quam contingit alterari vt a be-
do nigredo dulcedo amaritudo grauitas leuitas et similia. Secundo acti-
ones et alterationes horum passionum dicuntur. Tertio magis nociue et ma-
gis tristes alterationes et actiones predictarum qualitatum passionum dicuntur. Quar-
to magnitudines calamitatum et tristitiarum dicuntur passionum.

Capitulum .xxij. quod sic incipit: priuatio dicitur et c. Manifestat quod pri-
uatio dicitur quadrupliciter adiungens quod totiens priuatio dicitur quotiens di-
stinctio priuatiua potest variari.

Priuatio vno modo dicitur si aliquid non habet illud quod natum est haberi
ab aliquo ente licet non ab ipso vt planta priuata est oculis. Secundo quoniam
aliquid priuatur illo quod natum est habere siue ipsum siue suum genus vt
talpa priuata est visu. Animal quod est genus talpe habere natum est. Tertio
quando aptum natum est habere aliquid eo tempore loco modo et parte quibus ap-
tum natum est habere priuatur illo vt cecus est homo priuatus quando natus est habe-
re et in ea parte scilicet oculo in qua natus est habere visu. Quarto priuatio dicitur
quolibet ablatio per violentiam facta. Totiens autem dicuntur priuationes quotiens ge-
nerationes significantur per dictiones priuatiuas sicut est in .a. et in nam. In equa-
le est quod est aptum natum equari non habet equalitatem et inuisibile est quod aptum
natum est habere colorem et non habet vel habet turpes colorem et sine pede non habet
pedes vel habens malos. Amplius parum habens de aliquo sicut potest dici sine
illo: ita potest dici priuatum illo sicut priuatum igne dicitur quod tamen parum habet de igne vt dicatur
non ignem hoc autem est aliquo modo priuatio. Tertio quod non facile aut non bene suscipit
actiones vel passionem dicitur priuatum ea sicut dicitur cum dictione priuatiua vt quod non facile
aut quod non bene seccatur dicitur in seccabile ita dicitur priuatum sectione. Quarto sic dicitio priua-
tiua additur illi quod omnino nichil habet de re quam priuatur: ita et priuatio dicitur propter non habere.

Quintus

vt cecus dicitur non monoculus s; qui in ambobus non hēt vīsum. propter qđ p̄uua-
tio hoc modo sumpta et habitus ei opposit9 non sic opponuntur vt alterum neecessa-
rio sit verum de quolibet s̄bo quia est dare mediuz inter ipsa sicut non omnis homo est
iustus z politicus et habēs omnez iustitiam politicaz aut iniustus idest omnino p̄uua-
tus iustitia politica sed est dare medium.

Capitulum. xxiij. quod sic incipit habere multipliciter dicitur et c. Decla-
rat quot modis dicitur habere.

Abere vno modo dicitur ducere alium scđm propriuz impetum aut volunta-
tem sicut febris dicitur habere hominez et tyrāni ciuitates et vestiti indumen-
tum. Alio modo susceptiuum dicitur habere illud qđ suscipitur in eo vt es
habet formaz statue et corpus infirmitatē. Tertio dicitur hēre aliquid aliud vt con-
tinēs habet cōtentuz sicut lagena habet vinum z ciuitas hominē z nauis nautas z to-
tum habet partes. Quarto prohibēs aliquid moueri aut operari propter p̄edo-
minium habere ipsuz dicitur vt colupne habēt ponderosa superposita. Et hoc mo-
do quidā naturales dicunt atblantez habere celuz ne cadat. tot autē modis dicitur a-
liqui d esse in aliquo quot dicitur aliquid haberi ab alio.

Capitulum. xxiiij. quod sic incipit. ex aliquo esse dicitur z c. Declarat quot
modis dicitur esse aliquid ex aliquo.

Ex aliquo esse vno modo dicitur vt ex materia z hoc dupliciter aut ex materia
prima quemadmoduz omnia liquabilia dicuntur esse ex aqua aut ex proxima
vt statua ex ere. Secundo ex aliquo dicitur vt ex p̄mo mouēte sic p̄ugna
ex conuicio hec enim ē eius p̄ncipium. Tertio vt partes sunt ex toto composito
per eius diuisione; sicut lapides ex domo. hec enim dicūtur esse ex aliquo tanq̄ ex p̄fe-
cto forma enim totius dat esse perfectum quod ē finis generatiōis. Quarto dicitur
aliquid esse ex aliquo vt ex parte vt hō ex bipede et syllaba ex littera. siue hec pars
sit formalis siue ad modum forme. Aliter enim est aliquid ex materia aliter ex for-
ma. Alia vero ex aliquo dicūtur vel ex aliquib9 quia sunt non ex toto sed ex parte e-
ius vel eorum ex quibus sunt vt puer ex patre et matre quia ex parte ipsoz z non ex to-
tis ipsis est. Alio modo dicitur aliquid ex aliquo quia post ipsum ē secunduz tem-
pus vt ex die nox quia post diem. Omnes igitur modi ex aliquo reducūtur ad du-
os. quedam enim sunt ex aliquo ita qđ habent trasmutatiōem ad inuicem vt patet in
omnibus modis p̄ter vltimuz. quedam autem ex aliquo dicuntur per hoc solum qđ
consequenter se habēt secūdum t̄pus ut ex equinotio fit nauigatio quia post equinociū

Capitulum. xxv. quod sic incipit: pars quidem dicitur et c. Ostendit quot
modis dicitur pars.

Ars vno modo dicitur aliquid integrale quantum in quod diuiditur aliquod
quantuz. id enim quod ablatum est a quanto secūduz quod quātum pars il-
lius dicit. vt duo sunt pars trium. Aliquando autē pars quāti dicitur quod
mensurat suum totum z hoc modo duo non sunt pars trium. Secundo partes di-
cuntur ea in quibus diuiditur forma sine quātitate sicut species dicuntur partes gene-
ris. Tertio pars dicitur quodlibet essentielle ex quo componitur totum habēs for-
mam sicut es pars est enee spere et angulus pars figure angularis. Quarto par-
tes dicuntur ea que sunt in diffinitione rei vt genus et differentia partes speciei.

Capitulum. xxvj. quod sic incipit: totum dicitur et cetera. Diffinit quid
est totum et quot modis dicitur et quo modo se habet ad esse.

Quod dicitur cuius nulla pars abest ita quod ea ex quibus per naturam constituitur totum sunt unum aliquid et contenta sub unitate totius. Hoc autem totum est dupliciter aut enim est totum uniuersale cuius una queque pars suscipit predicationem totius. uniuersale enim dicitur totum quasi multa continens de quorum unoquoque predicatur et in quod omnia inferiora sunt unum puta animal totum erit respectu equi et hominis. continet enim et predicatur de ipsis et ambo sunt animalia. Aliud est totum integrale habens unitatem ex partibus et hoc est continuum et finitum unum aliquid ens ex pluribus que insunt ei in potentia si autem insunt actu non faciunt perfectam rationem totius ut aceruus. Horum autem magis totum sunt que per naturam quam que per artem habent totalitatem. sicut enim magis sunt unum quam per naturam ununtur quam que per artem ita magis sunt totum que talia sunt per naturam eo quod totalitas est quedam unitas. totum autem habens partes quarum positio non facit differentiam in natura totius proprie dicitur omne ut aqua de qua proprie dicitur omnis aqua. Totum autem cuius partes habent differentias in positione proprie dicitur totum ut tota domus. illud autem cuius partium positio partium facit differentias partium non ut cera et vestis tras positio enim partium in istis non facit differentiam quantum ad substantiam quia manet eadem natura ipsorum facit tamen differentias quantum ad formam et figuram dicuntur totum et omne. Humida autem et numerus proprie dicuntur omne totum atque non dicuntur nisi metaphorice quecumque autem in uno dicuntur omne in pluribus dicuntur omnia ut omnis numerus de uno et omnes numeri de pluribus dicuntur.

Capitulum .xxvij. quod sic incipit: colobon vero dicitur. Declarat quot conditiones requiruntur ex parte totius ut aliquid possit dici colobon id est diminutum. et qualis debet esse pars propter quam dicitur diminutum.

Colobon siue diminutum non dicitur quodlibet quantum sed illud solum quod est participabile et extensum ita tamen quod ablatum et relictum non sint equalia unde si a duobus auferatur unum residuum non dicitur colobon quia est equale ei quod ablatum est ab eo. Oportet etiam essentiam eius quod dicitur diminutum permanere ablato ab eo illud per quod dicitur diminutum ut si calix colobon dicatur oportet ipsum habere naturam calicis. quia ablata unitate a numero non remanet natura specifica numeri: ideo nullus numerus potest dici colobon. Tertio oportet dicere dissimilium partium omne totum quod dicitur colobon et ideo ignis aqua et alia tota similia partium proprie non dicuntur coloba. nec sufficit dissimilitudo partium ad hoc quod totum dicatur colobon sed oportet quod potentie ipsarum faciant differentiam in substantia totius. et quia duo et tria ita sunt partes quinque quod posito non facit differentiam in se: ideo quinque non potest esse colobon. Quarto oportet continuum esse totum quod debet dici colobon et quia armonia non est continua licet sit dissimilium partium et habentium differentias in positione: ideo non est coloba. Sicut autem quilibet tota coloba dicitur: ita nec ablatio cuiuslibet partis facit residuum esse colobon. si enim principalis pars auferatur a toto per quam destruitur substantia rei: quod relinquit non dicitur diminutum sed destructum ut si ab homine auferatur caro aut cor nec diminutio facta in quo cumque loco totius redit ipsum colobon ut si calix perforetur diminutus non dicitur. Oportet ergo partem per cuius ablationem totum dicitur colobon esse non principalem sed extremam ut est auris. et tale que non possit iterum generari per naturam et ideo calui non sunt colobi quia possunt eis renasci capilli.

Metaphisiceb

Capitulum. xxviij. quod sic incipit: genus dicitur et c. **Manifestat** quot modis dicitur genus et que dicuntur diuersa genera.

Genus dicitur generatio continua eorum q̄ sunt eiusdem sp̄i sicut dicitur genus hominum continua generatio ip̄oz. **Secundo** primus mouens ex quo denominatur tota vna ḡno: generatio dicitur quē admodum dicitur eligens q̄ ab eligne primo generate descēderūt. **Et** magis sumit hoc modo a generate actiue vt ē p̄ q̄ a generate parte et per modum materie vt ē mater quāuis a matre aliquod genus denotet vt a prima. **Tertio** modo genus dicitur primus s̄m ad quod resoluitur formales dicitur eiusdem manerici sic superficies ē genus figurarum superficialium. nam ita subicitur superficies figuris superficialibus q̄ ad ip̄am resoluitur tanq̄ ad primus s̄m et ideo dicunt esse eiusdem generis. s. superficialis et eodem modo se hēt solidum ad figuras solidas. **Quarto** genus dicitur quod primus ē in definitionibus et predicatur in eo quod quod est definitio et differentie sunt eius qualitates. **Genus** ergo dicitur aliud quidem continu a generatio eiusdem sp̄i aliud vero primus mouens totius generationis predicte aliud vero s̄m cuius dicitur sunt qualitates. **Diuersa** genere vero dicuntur quoz s̄m primus diuersus est ab alio ita q̄ vnum nō resoluit in aliud nec ambo in tertium sicut materia et forma diuersa genere quocumq̄ etiam habēt diuersam significatiōem et figuram entis sicut s̄ba qualitas quantitas et sic de alijs predicamentis. quod diuisa sunt prius quorum nullum resoluit in aliud nec in tertium diuersa sunt genere.

Capitulum. xxix. quod sic incipit: falsum vero dicitur et c. **Distinguit** falsum in rebus a falso in oratione et in hominibus.

Alsum vno modo dicitur res falsa et hoc dupliciter primo per non compositū possibile componi vt stantes sedere et hoc falsum est quandoq̄. **Secundo** per impossibile componi vt diametrum esse commensurabile et hoc est semper falsum. **Alio** modo res falsa dicitur que ē aliquid in se non t̄n est id quod apparet esse aut non est talis qualis apparet sicut descriptio vmbre et somnia sunt aliquid in se non t̄n sunt ea q̄ apparent esse. **Res** igitur false dicuntur dupliciter videlicet aut q̄ non sūt aut q̄ non sunt ea q̄ apparent esse. **Ratio** vero falsa ē q̄ non est alicuius entis in quantum ē falsa. vnde omnis oratio falsa ē alterius q̄ cuius est vera vt ratio circuli falsa ē d̄ trigono. **Diffinitio** quidditativa vniuscuiusq̄ ē vna licet multe possint esse de eodem s̄ diuersas proprietates ipsius. nam aliquantulū idē ē res in se et res in sua proprietate et passione vt homo et musici hō ratio simpliciter falsa nullius ē ratio. ideo si alicui assignetur: falso assignabitur. **Ex** quo patet q̄ antisthenes fatue opinatus ē. s. q̄ nichil poterat de alio dici nisi propria ratio eius q̄ ē vna de vno. **Ex** quo accidit q̄ nulla contradictio formari potest et q̄ non contingit mentiri. quod falsus apparet ex hoc q̄ non solum propria ratio potest deducere s̄ aliena q̄ falsa ē de eo cuius nō ē ratio. falsus etiam est q̄ tantum vnum dicatur de vno q̄ contingit vere dici de re aliud q̄ propriam rationem sicut de octo verus est q̄ sunt dupla ad quattuor: cum tamē ratio dualitatis non sit propria ipsi octo. **Homo** autem falsus dicitur qui promptus et ellectus ē rationum flax nō propter aliud q̄ propter falsus dicere et eligere. **Est** etiam falsus hō q̄ fictor ē rationum falsarum tanq̄ sint vere. sic res falsas dicimus que falsas faciunt apparentias vt sonia. **Conuenienter** itaq̄ respicitur dictus platonis scriptus in libro qui dicitur ipia videlicet q̄ idē falsus potētia et falsus in est actu q̄ ad ip̄m sequit q̄ sit falsum et verum in actu et eodē modo dicit enim homines potentes mentiri falsus esse quod non est verum. q̄ sciens et prudens esset falsus hō cum posset mentiri. falsus autem non est cum non sit electi eius nec fictor oratio

num falsarum. Opinio etiam dicens meliores esse eum qui voluntarie peccata agit quam involuntarie. probans hoc per inductionem. scilicet quod melior claudicans voluntarie quam involuntarie non est vera nec exemplum est sufficiens quod voluntarie claudicans moraliter peior est quod falsus est et non bene utens naturalibus instrumentis.

Capitulum. xxx. quod sic incipit: accidens dicitur et est. Ostendit quod accidens dicitur id quod inest alicui non ex necessitate nec in pluribus sed in paucioribus cuius causa est indeterminata. dicitur etiam de propria passione.

Accidens dicitur illud quod proprie inest alicui non ex necessitate nec magis ut fodienti fossam inuenire thesaurum per accidens inest. Et eodem modo muscus est albus accidens erit ei. Secundo accidens est quod aliquid existit in aliquo subiecto et in aliquo tempore et in aliquo loco nec ex necessitate subiecti temporis vel loci nec ut in pluribus sed in paucioribus. huius accidentis non est aliqua causa determinata: sed indeterminata et contingens sic accidit alicui quod veniat egerina non a proposito tanquam a causa determinata sed expulsus a tempestate aut ductus a latronibus aut a quocumque alio contingente et indeterminato principio. Dicitur etiam quod accidens quicquid se habet ex se alicui non tamen est substantiale sicut propria passio inest subiecto ut triangulo habere duos rectos et tale accidens potest esse sempiternum principium vero non cuius ratio albi determinat.

Principia et cause queruntur entium et est. huius libri sexti capitulum primum declarat quod prime philosophie est querere causas entium in quantum entia et quod nullius particularis scientie est determinare de ente in quantum ens nec de hoc quod quid est et quod substantie non est demonstratio.

Principia et cause entium in quantum entia hic queruntur quia sicut est aliqua causa sanitatis et conualescentie que queritur a scientia que intendit de ipsis. Et similiter metaphysice prima principia elementa et cause queruntur in scientiis mathematicis. et vniuersaliter omnis scientia intellectualis circa causas et principia est aut certiora id est euidetiora aut simpliciora. id est magis nota nobis. ita enim queruntur cause et principia entium in quantum entia. Omnis autem scientia particularis est circa unum quoddam genus de quo determinate tractat et non de ente simpliciter nec in quantum ens. nulla etiam scientia particularis considerat de quodquid est. sed potius ipso quodquid est accepto per sensum aut per suppositionem ex ipso determinat sed magis necessaria aut debilius ea que insunt generi subiecto circa quod intendit. Et quoniam quodquid est supponitur: ideo palam est quod nec se nec eius quod quid est se est demonstratio: sed quidam alius modus ostensionis. Similiter nulla scientia dicit de suo subiecto si est aut non est: quod eiusdem rationis est de ipso manifestum facere quod est et si est.

Capitulum. ij. quod sic incipit: quoniam vero philosophica est et cetera. Declarat quod licet scientia philosophica sit theoretica non tamen considerat ens separatum a motu et materia. Similiter metaphysica theoretica est et circa immobilia et separabilia et secundum considerationem et secundum rem.

Quoniam scientia philosophica est circa determinatum genus entis scilicet circa tale substantiam in qua est principium motus et status in re et non in sciente: palam quod nec factiua nec actiua est sed theoretica: nam factiuarum principium est in faciente aut intellectus aut ars aut quedam potentia actiuarum vero electio que est in agente principium est quod idcirco agibile et elegibile. Si igitur omnis scientia aut est actiua aut factiua aut theoretica: reliquit philosophicam esse theoreticam cum principium rerum naturalium non sit in sciente sed in rebus. tamen est circa tale ens quod possibile est moueri et circa substantiam que queritur in pluribus.

non est separabilis a natura. oportet enim non latere q̄ quidditas & diffinitio quorūdam est sicut diffinitio simi quod est conceptus cum materia. sim9 enim est nasus curuus. quorūdam vero diffinitio ē vt concaui quod non concernit materiaz sensibile et quia omnia pbisica diffiniuntur sicut simum. vt nasus oculus facies caro os et vniuersaliter al' & planta & omnes partes eius quorum nullius ratio est sine motu & materia: manifestus ē quomodo in pbisicis oportet querere quidditatem & diffinitionem qz cum materia. vnde pbisici est speculari de illa anima que sine materia non est. pbisicam igitur theoreticam esse patet ex his. Methaphisica aut theoretica est. sed vtrum sit immobilis & separabilium nondum manifestus est. licet sit manifestus q̄ q̄dā mathematica. s. geometria et etiaz arithmetica speculari immobilia in quantum separabilia sunt in consideratione.

Capitulum. iij. quod sic incipit: si vero est immobile aliquid et c. Declarat q̄ quedam scia theoretica considerat de ente separato & sempiterno que non est pbica nec mathematica. sed prior ambab9 considerans ens in quantum ens.

¶ Vero est aliquid immobile et separabile et sempiternum manifestum quia theoretice scie est nosse illud non tamē pbice nec mathematice sed prioris ambabus pbice quidem non est quia circa inseparabilia & imobilia intendit. nec mathematice licet quedam mathematice sint circa imobilia non tñ circa inseparabilia a natura. p̄ma vero sapia est circa separabilia & imobilia q̄ necesse est esse causas sempiternas sensibiliuz nobis manifestoz et ideo p̄ma est scia. Tres igit sunt pbice theoretice mathematica pbica et theologia. dico aut theologiam a theos quod est de9 illam q̄ considerat ens immobile separatus & sempiternus. qz si diuinum esse alicubi existit maxime existit in tali natura. Preterea honorabilissimā sciam oportet esse circa honorabilissimuz s̄bm quale est ens separatum. hec aut nobilioz est inter theoreticas q̄ sunt alijs scijs desiderabiliores. Dubitatur autem vtrum p̄ma pbica sit vniuersalis aut circa aliquod determinatum gen9 & vnam naturaz entis. Ad quod dicendum est q̄ est comunis & vniuersalis scia. non enim idem modus est in p̄ma pbica et in scientijs mathematicis. qz iste sic sunt circa determinatum ens q̄ non sunt comunes omni enti. p̄ma aut pbica ita est de ente immobili et separabili q̄ vniuersaliter comunis est omni enti. sicut enim si s̄ba pbisica esset p̄ma et sola substātia: pbica esset p̄ma scia ita si est aliqua substātia immobilis cum sit hec prior omni s̄ba. scia q̄ intendit de ipsa est pbica p̄ma. et quia p̄ma ideo vniuersalis cuius est speculari de ente in quantum ens quidem et que ei insunt secundum q̄ ens.

Capitulum. iij. quod sic incipit: sed quoniam ens simpliciter dicitur et c.

¶ Premittit quasdam diffinitiones de ente de quo inferius perscrutatur. et declarat q̄ nulla scientia speculari de ente secundum accidens.

¶ Quoniam ens vniuersaliter sumptum dicitur multipliciter primo secunduz se et s̄ accidēs. Secūdo ens vt veruz et nō ens vt falsuz. Tertio s̄ figuras p̄mētoz vt s̄ba quātita qualitas & similia. Quarto ens i pō & i actu: dicitur ē primo de ente scdm accidēs q̄ nulla speculari ē circa ipsuz. Cuius signuz ē qz nulla scia siue actiua siue factiua siue theoretica est studiosa de ipso. nam faciens domum non siml facit cum ea q̄cunqz accidūt domui facte. hec enī possunt infinita esse. pōtēbis esse voluptuosa illis necessaria alijs vero vtilis a quibus oib9 accidētib9 domus est diuisa et quoz nullus ē causa ars edificatiua. Et eodem modo geometria nō spe

culatur quocumque accidunt figuris ut si alterum est triangulus et triangulus habet duos rectos. Et hoc accidit rationabiliter. scilicet nullam scientiam speculari ens secundum accidens quia ipsum solo nomine est ens. unde plato non male ordinavit sophisticas circa non ens quia rationes sophisticarum maxime sunt circa ens secundum accidens sicut est musicus grammaticum et idem est coruscus musicus et musicus est factus grammaticus quod sophisticè sic probatur. omne quod est. et non semper fuit factus est. sed musicus est grammaticus et non semper fuit. ergo factus est. et alie rationes similes sunt circa ens secundum accidens. hoc autem ens videtur propinquius non enti. quia generatio et corruptio eius est. quod est ens. eorum autem que sunt secundum accidens non est generatio nec corruptio.

Capitulum. v. quod sic incipit: Attamen dicendum est amplius et est. ostendit que est natura entis secundum accidens et propter quas causas est et quare eius non est scientia.

Namvis igitur entis secundum accidens nulla speculatio scilicet sit tamen dicendum est de ipso que est eius natura et propter quam causas est et quare scia non est de ipso

Quoniam autem entium hec semper similiter se habent et ex necessitate. non quidem ex necessitate que est ex violentia agentis sed ex necessitate commutabilitatis quas non contingit aliter se habere. Alia vero non sunt ex necessitate nec semper sed ut in pluribus et secundum magis hoc est principius et causa entis secundum accidens. quod enim non est semper nec secundum magis sed in paucioribus dicimus esse secundum accidens ut si fuerit frigus sub cane. non autem est secundum accidens quia sub cane sit estus quia hoc est secundum magis. similiter hominem esse album est secundum accidens cum sit in paucioribus homines autem esse animal non est secundum accidens quia hoc semper est. Et bedificatorem facere sanitatem accidit quia hoc non est natus facere bedificator sed medicus quez accidit bedificatorem esse. et quocumque delectationis coniectans in cibo faciet salubre alicui sed per accidens quia per pulmentaria. Est igitur secundum accidens aliquo modo causa aliquo modo non. Aliorum enim entium que per accidens non sunt: sunt alique cause determinate. Entius autem secundum accidens non est causa determinata sed per accidens et indeterminata.

Et quoniam non omnia sunt et fiunt ex necessitate sed plura in pluribus et secundum magis oportet que ens secundum accidens non sit semper nec secundum magis sed in paucioribus ut albus est musicus. Et quoniam hoc aliquando contingit fieri: ideo est aliquid ens secundum accidens: nam si nihil esset in pluribus quod posset deficere in paucioribus omnia essent de necessitate. Causa autem propter quas accidit aliquid fieri in paucioribus est materia propter quam non semper evenit illud quod natum est ut plurimum evenire. oportet autem supponere tanquam principius que aliqua semper similiter sunt aliqua secundum magis. quodam vero preter utrumque dictorum. scilicet in paucioribus et hec secundum accidens sunt. utrum autem que sunt in pluribus et que semper nulli insunt aut quedam sempiterna sint posterius perscrutandum. Quod autem scia non est entis manifestus est. omnis enim scia est aut eius quod est semper aut quod in pluribus. oportet enim scibile tale esse ut quis possit doceri de ipso aut alium docere ipsum: tale autem oportet differri per semper vel per magis esse tale. ut melioratus utile est febricitanti est docibile quia secundum magis et ut in pluribus hoc est. sed quod est preter hoc ut novam lunam vilem esse febricitanti non est scibile nec docibile et hoc est accidens. Quid igitur sit accidens et propter quam causam et quoniam eius non est scientia dictum est.

Capitulum. vi. quod sic incipit: que aut sunt principia et cause per accidens et est.

Manifestat que sunt quedam cause per accidens ad que non necessario sequitur effectus

Metaphisice

Quot sint quedam principia et cause quibus positis non necessario ponuntur effectus manifestum est. si enim nulle cause sunt tales omnia erunt ex necessitate. effectus enim reducibilis in causas futuras que necessario causa est: reducetur in causas presentes necessarias. Si nulla causa est secundum accidens sed omnis est necessaria. v. g. istenecessario morietur infirmitate aut violentia. si eribis dum eribis. si sitit sitiet. aut si nunc comedit mordacitate quare necessario morietur cuius necessitatis causa necessaria iam est presens. Similiter erit causa preterita necessaria ad quas sequitur necessario omnis effectus de futuro ut necessario morietur in infirmitate aut in cuius causa iam posita est. scilicet contraria esse in eodem corpore. Manifestum igitur per reductio effectuum predictorum vadit usque ad aliquod principium quod non resoluitur ad aliquid. et quod ad istud principium sequitur utrumque et consequenter effectus: ideo est aliquod ens cuius generationis nulla erit causa necessaria. Utrum autem reductio cause per accidens sit ad materiam aut ad fines vel formas vel ad mouens per scrutandum erit de ente ergo secundum accidens sufficienter determinatum est.

Capitulum. vij. quod sic incipit: quod autem ut verum ens. Determinat de vero et de falso quid est unumquodque ipsorum et quomodo possunt simul intelligi et quare pretermittendum est ens secundum accidens et ens quod est verum.

Verum et falsum sunt secundum compositionem et diuisionem modo contrario. nam verum habet affirmationem in composito et negationem in disiuncto. quoniam enim affirmatur esse quod est et negatur non esse quod non est tunc est verum sed falsum consistit in contradictione predictorum. scilicet quando affirmatur quod non est vel negatur quod est. Quando autem contingit intelligere ambo. scilicet verum et falsum simul aut separatim alius erit sermo. dico autem simul non eo quod consequenter sed in eodem. in instanti causa autem huius est quod verum et falsum non sunt in rebus quemadmodum bonum et malum sed sunt in intellectu non quidem circa simplicia et quidditatem sed circa compositionem et diuisionem de quibus posterius per scrutandum est. Quoniam autem compositio et diuisio in intellectu est et non in rebus ideo ens verum diuersum est ab entibus propriis que sunt extra intellectum sicut est substantia quantitas qualitas. Et ideo tam ens quod est verum quam ens per accidens pretermittenda sunt quia causa entis secundum accidens est indeterminata. entis enim quod est verum causa est aliqua passio intellectus. Et ideo utrumque ens est extra ea que habent aliquam determinatam naturam entis. propter quod pretermittendum est. per scrutandum vero sunt cause et principia entis in quantum ens quod significat quid aut quale aut quantum aut ad aliquid similem sicut determinauimus in quantum in quo distinguimus quoties dicitur unumquodque.

Ens dicitur multipliciter: huius libri septimi capitulum primum probat substantiam esse ens primum. itaque ratione et notia et tempore prius est in quolibet ente. et ideo de ipsa primo speculandum est: quid est.

Sicut diuisus est in quantum ens dicitur multipliciter signat enim hoc quidem substantiam et hoc aliquid. Illud vero quale aut quantum aut aliquod predicamentorum. quorum primum ens est illud quod significat quod quidem et substantiam. Et hoc patet quia quando dicimus de aliquo quale est ut bonum aut malum aut quantum sicut tricubitus non significamus illud quod est. quando vero dicimus quid est ut homines aut deum significamus non quidem accidens eius. scilicet album vel calidum vel tricubitus sed potius esse eius. Preterea alia dicuntur entia eo quod sunt aut qualitates quantitates aut passiones aut aliquid

E. j.

quid tale substantie tamq̄ entis primi. Et quoniam sba est maxime et p̄ncipaliter ens idcirco dubitabit aliquis vtruz accidentia in abstracto sic est vadere sanare et sedere et similia sunt entia aut non. nullum enim talium per se aptum natum est esse nec possibile separari a sba. Accidentia autem concreta sicut vadens sedens sanans magis apparent entia: quia ipsis est aliquod determinatum subiectum scilicet sba. vnumquodque enim accidens concretum sicut bonum sedens et similia non dicitur sine sba tamq̄ propter eas existens quasi primo ens et non scdm quid: sed simpliciter ens sba est. Multipliciter autem dicitur aliquid esse primum. sed sba omnium entium primum est rone noticia et tpe. tempore quidem quia nullum aliud ens separabile est a substantia hec autem sola separabilis est ab alijs. ratione autem quia indiffinitione cuiuslibet accidentis necesse est esse rationem substantie et non e converso. noticia autem prius est sba: quia tunc putamus maxime scire vnumquodque quando cognoscimus quid est et sbam ipsius magis q̄ q̄no cognoscimus quale aut quatum aut vbi est. Nam accidentium singulorum naturam magis cognoscimus q̄no scimus quid est vnumquodque ipsorum q̄ quando scimus aliquid accidens eis. Testificatur autem substantiam esse primum ens quod olim et nunc et semper quesitum et dubitatum est quid est sba. quas quidam dixerunt esse vnum ens. alij vero plura. et quidam finita. quidam vero infinita. Speculandum igitur est a nobis maxime et primum et vt sic dicam solum de substantia: tamq̄ de primo ente quid est.

Capitulum. ij. quod sic incipit: videtur autem sba existere. ostendit quod substantia sensibilis manifesta est nobis et perscrutandum est vtrum sit substantie alique preter sensibiles et quomodo antiqui opinati sunt diuersa de sba.

Videtur autem substantia manifestissime existere in corporibus sensibilibus nam animalia et plantas et eorum partes similiter naturalia corpora vt ignes aquas terras aerem et partes ipsorum et quecumque sunt ex ipsis et celum et partes eius astra solem lunam substantias esse dicimus. Vtrum autem sole substantie sunt aut alie aut non perscrutandum posteriore. Videtur autem quibusdam quod termini corporis sicut superficies linee et punctus magis sunt substantie q̄ corpus et solidum. Quidam autem preter sensibilia non opinantur esse aliquas substantias. Quidam vero preter sensibilia ponunt plura. que dicunt magis esse entia et sempiterna vt plato: dicens ydeas. et mathematicas duas esse substantias. tertium vero corporum sensibilium. leucippus vero plures sbas posuit: quarum principium sumpsit in numeris incipiens ab vno. et dicens quod aliud est principium numerorum aliud magnitudinum. aliud autem et sic gradatim multiplicat substantias. quidam vero spes et numeros dicunt habere eandem naturam sbe. et alias substantias consequenter se habere ad istas: vt lineas superficies celi sbam et sensibilia

De his igitur que bene aut non benedicuntur et que sunt substantie. et vtrum sole sensibiles aut alique preter eas. et iste quomodo sunt. Et vtrum aliqua separabilis et quare. et quomodo aut nulla perscrutandum est quando descripsimus primo sbas quid est

Capitulum. iij. quod sic incipit: dicitur autem substantia diuisa substantia in quidditate vniuersali genere et subiecto: prosequitur de substantia que dicitur subiectum: diuidens eam in materias et formam et compositum: comparans ista adinuicem. et diffiniens materiam: dicitur autem substantia: quadrupliciter. nam quidditas. vniuersale. et genus: videntur significare substantiam quartum etiam subiectum horum substantia videtur esse.

Metaphisice

Subiectum vero ē de quo alia: et ipsum de alio nō dicit. et qz maxime videtur significare substantiaz prius determinādū est de ipso. tale enim quodammodo dicitur materia. alio modo forma. iij. cōpositum ex his. dico at materiaz sicut es. formas vero sicut figuraz. statuā at cōpositū ex ambob9. Et quoniā forma ppter actualitatem prior ē q̄ materia: z magis ens: propter eandem causam prior erit cōposito ex vtrifqz. Nunc igitur dictum est quid ē substantia tipo. i. figuraliter. quia dicere ipsaz non dici de alio sed alia de ipsa: inmanifeste z insufficiēter dictuz est. Ad materia etiam substantia ē. qz preter ipsam. nulla videtur sba sublati enim oibus alijs entibus sicut sunt passionēs factiones z potētie corpoz: sicut etiaz est lōgitudō latitudo z profunditas que quātitates sunt: z non sbe nichil videm9 remanere nisi materiā que determinata fuit ab alijs: z ideo ipa sola materia ē substantia. Dico at materiam q̄ scdm se nec quid nec quāta nec aliud aliquid est de his quibus ens ē diuisum: cum sit quoddam de quo predicat quodlibet horuz. z cui est diuersuz esse ab esse vniuscuiusqz predicamēti. alia enim entia. s. accidētia predicantur de substantia: hec vero de materia predicatur Et ideo ipsa ē vltimū s se: que nec est quid. nec quātitas. nec aliud ens predicamētoz: nec etiam negationes ipoz: qz iste accidunt materie. est ei in potentia ad omnia predicta. Videtur ergo ex dictis materiaz esse sbaz. Sed impossibile ē ipsam esse magis substantiā q̄ formas vel cōpositū qz substantia maxime videt esse quid separabile z hoc aliquid. qd magis seruat in forma z in cōposito q̄ in materia. Actamē substantiam cōpositā ex materia z forma nunc dimittam9: qz posterior ē z nobis nota per sensum. materia etiaz aliquālf manifesta ē. tertia vero scilicet forma que maxime dubitabilis perquirat. et prius in substantijs sensibilibus quas omnes confitentur eas esse substantias.

Capitulum. iij. quod sic incipit: quoniam at in principio diuisim9 determinat de quidditate rerum sensibiluz p quas deuenitur in noticiā quidditatis intelligibiliū ostendens qz quidditas conuenit rei cuius est scdm se et qz entis per accidēs non est quidditas.

Quoniā supius determinauim9 quot modis dicit substantia quoz vnus ē quiditas rei: speculādus est de ipsa in reb9 sensibilib9. hoc enim vtile ē ad deueniendum in noticiā quidditatuū intelligibiliū que sunt notiores in natura. hoc enim modo fit oibus disciplina: scilicet per magis nota nobis ad magis nota nature quē ad modū enim in actib9 ex bonis vnicuiqz homini: fit bonuz comune oib9 quod postea est bonuz vniuscuiusqz: fit ex notiorib9 nobis: ea que sunt nota nature fiunt nobis nota. namqz prius nobis nota sunt. s. sensibilia: paruz aut nichil entis habēt et ex natura sua male noscibilia sunt. tamen ex his tanq̄ ex nobis noscibilib9 tentādus est deuenire in noticiā intelligibiliū q̄ per naturaz suam sunt noscibilia. Primo igitur dicamus sic declaratus ē in logicis qd quiderat esse vniuscuiusqz dicit de eo s se. et ideo accidens sic musicum non ē quidditas subiecti z subiectū s illud qd est non musicum. nec etiaz omne qd sbo conuenit s se vt color superficiei. z tamen nō est quidditas qz esse superficiei non est coloratus esse. nec quidditas rei est totum cōpositū ex sbo z passione sicut quidditas rei superficiei non ē superficies colorata. qz vnuz istoz alteri accidit. dico at passiones non esse quidditatē sbi: qz ratio diffinitiva singuloz talis ē qd diffinituz non ē in ratione diffiniēte. passio at diffinit per sbm. z ideo non potest esse ratio subiecti. Preterea si sbm diffiniret p passionē tanq̄ per dziaz: multe passioēs vt album et lene. vnum z iddem essent inter se: sicut essent iddem cum superficie quaz

diffinirent. Quoniam vero quedam entia composita sunt ex naturis diversorum predicamentorum ut ex subiecto qualitate quantitate quando ubi et motu perscrutandus est: si alicuius compositi ut hominis albi est aliqua diffinitio indicans quidditatem hominis albi cui imponatur unum nomen et vocetur vestis. Ad quod dicendum quod entis secundum accidens ut hominis albi non est diffinitio, sicut ipsum non est ens dictum secundum se, ens enim non secundum se dicitur dupliciter, uno modo ex additione entis ad ens sicut quando additur album homini: cui albo homini impositus est nomen vestis, et huius non est diffinitio: cum non sit ens: sed entia. Alio modo dicitur ens non secundum se ipsum quod additur, ut album quod additur homini, et hoc per se non diffinitur: nisi quis diffiniens album esse addat in diffinitione ipsum subiectum: videlicet albi, dicendo albi hominis diffinitionem. Preterea album homo album quidem est: non tamen idem est quidditas hominis albi et quidditas albi per se, sicut idem est esse homini albo et vestis, positum est enim homini albo nomen vestis, illud ergo cuius est quidditas: aut significat aliquid aut eius non est diffinitio, quod quidditas est eius cuius aliquid erat esse, quando aut aliud de alio dicitur ut album de homine non significat hoc aliquid: sed potius aliqua vel alicuius. Et quoniam solis substantiis inest significare, aliquid: ideo ipsarum proprie est quidditas, sicut ipsarum proprie ratio est diffinitio, nec est diffinitio semper: si enim nomen idem significat rationi vel descriptioni, quia sic: omnes descriptiones essent diffinitiones cum cuilibet descriptioni possit nomen imponi, hoc enim modo historia trojana cui impositum est nomen hylas posset diffiniri. Est igitur diffinitio proprie alicuius primi, tale vero est quod per se dicitur, et non eo quod aliud de alio dicatur, et quia proprie dicuntur per se species determinatorum generum: ideo solis talibus speciebus est quidditas, et diffinitio, quia ipse non dicitur secundum participationem nec secundum passionem nec ut secundum accidens, erit itaque aliorum entium ratio significans quid importatur per nomen, ut quod hoc accidens huic subiecto inest aut pro sermone simplici sermo certior declarans ipsum, diffinitio vero et quidditas proprie non erit nisi specierum substantie.

Capitulum. v. quod sic incipit: aut diffinitio sicut et quodquid est. Probat quod accidentis est diffinitio: sicut eius est quidditas, non tamen primo et simpliciter: sed secundario et secundum quid

Diffinitio ita dicitur multipliciter sicut et quodquid est, hoc enim uno modo significat substantiam, alio modo qualitate et quantitate et alia predicamenta, sicut enim entitas existit in omnibus predicamentis licet non eodem modo quod primo substantia consequenter alijs: ita et quodquid est simpliciter inest substantie: consequenter vero alijs, nam qualitate dicimus esse aliquid et ideo ipsa est de numero eorum que significant quid, non tamen simpliciter: sed sicut logice loquendo dicimus non ens esse, non simpliciter: sed esse non ens: sic et qualitate dicimus esse non simpliciter quodquid est qualitas. Oportet igitur intendere quomodo oportet dicere esse unumquodque, ita quod non magis attribuamus ei esse quam habeat nec minus et similiter quomodo cuilibet conveniat quodquid est, et enim primum et simpliciter inest substantie et deinde alijs, nam quodquid est non simpliciter inest qualitati et quantitati sed secundum quid, substantia igitur et alia de numero entium equivoce dicuntur entia aut analogice: aut univoce, et quia non est conveniens ea dici equivoce nec univoce relinquere ea dici analogice, eo quod omnia attribuantur ad unum primum ens, scilicet substantiam, sicut medicinalia ad primum medicinale, et sicut corpus opus et vas dicuntur medicinalia, non enim equivoce univoce: sed analogice.

Metaphisice

gice et ad vnum: ita entia dicuntur. Siue ergo hoc modo dicatur. s. quicquid est analogice dicitur de substantia et alijs predicamentis: siue quod primo et simpliciter inest sibi et consequenter alijs: nichil differt. Manifestus est igitur quod diffinitio et quidditas primo et principaliter est substantiarum non tamen solum ipsarum est: sed etiam aliorum entium. licet non primo. nec est necesse omne id esse diffinitionem: quod significat idem cuiusque rationi. sed si quid significat idem rationi quidditative. vni9 entis: illud est diffinitio. vnius autem dico non aggregatione. nec continuatione sicut hylas sed potius entitate substantie aut qualitatis aut quantitatatis aut similibus. Sic igitur entis scilicet accidens vt hominis albi erit diffinitio significans quid importatur per nomen. Alio modo erit diffinitio accidentis vt albedinis principaliter aut et primo diffinitio est substantie.

Capitulum. vi. quod sic incipit: habet autem dubitationem. Declarat quod diffinitio accidentium et maxime propriarum passionum est ex additione subiecti quia oportet subiectus esse in diffinitione ipsarum.

Si quis dicat diffinitionem accidentium non esse ex additione subiecti: dubitatur quomodo accidentium non communium sed propriorum et copulatoz determinato subiecto est diffinitio. et ideo necesse est talia diffiniri per additionem subiecti. Similitas enim diffinitur ex duobus: quorum alterum est subiectus scilicet ex naso et curuitate. est enim similitas nasi curuitas. ita quod hec passio concavitas et similitas est passio nasi. non secundum accidens sicut albus calie aut homini calias enim albus est: cui non accidit hominem esse in quantum albus sed secundum se. sicut masculinum animal et equale quantitatis. et omnia que secundum se existunt in subiectis. hec autem sunt in quorum diffinitionibus insunt aut subiecta. aut rationes subiectorum quorum sunt passionum. ita quod non contingit ea diffiniri sine subiecto. sicut diffiniri potest album sine homine. femineum autem non sine animali. Talium igitur passionum aut non est diffinitio aut est ex additione subiecti.

Dubitatur autem de dictis. si enim subiectus additur in diffinitione passionis: ita quod idem sit nasus simus: et nasus concavus: idem etiam erit simus et concavus. Si autem dicatur simus differre a concavo quia simus includit in actu subiectum cuius est passio scilicet nasum eo quod est concavitas in naso aut non conuenit diffinire simum ponendo id diffinitione eius subiectum: aut idem subiectus bis dicitur in diffinitione simi scilicet et semel in se et semel in simo: quod ipsius actu importat. ita quod nasus simus erit nasus nasus concavus. igitur propter negationes predictas in conueniens est in se talibus passionibus diffinitionem. nec solum bis: sed infinities subiectum dicitur in huiusmodi diffinitionibus. Ex quo manifestus est quod solum substantie est diffinitio. quia si esset aliorum predicamentorum necesse esset ea fieri ex additione: sicut diffinitio imparis non est sine numero. nec femineum sine animali. vbi autem est talis diffinitio idem bis dicitur. sicut dictum est. et ideo accidentium propriorum vt imparis non est diffinitio sed negatio. diffinitiones esse accidentium latet: eo quod rationes diffinitive non dicuntur de omnibus eodem modo. cum enim accidentium sunt diffinitiones: aut non sunt eodem modo ipsorum et substantiarum: aut oportet dicere diffinitiones et quidditatem esse multipliciter quia substantiarum principalis et primo est diffinitio: accidentium vero ex additione. Quod igitur diffinitio sit ratio quidditatis et quod solum aut maxime et primum et simpliciter est substantiarum manifestum est.

Capitulum. vii. quod sic incipit: vtrum autem idem est. Inuestigat vtrum quodquid est et cuius est sint idem in qualibet re declarans quod in ente per accidens non sunt idem in ente autem per se quodadmodum sunt idem.

L. iij.

Septimus

Verum idem aut diuersum est quodquid est et cuius est in vnoquoque per se scrutatum est. tanquam utile ad inquisitiones de substantia. **Videntur** autem esse idem. quia vnumquodque idem est cum suimet substantia. quodquid est aut dicitur substantia vniuscuiusque. **In** dictis itaque secundum accidens sicut est homo albus: diuersum videtur esse quodquid est. et cuius est. quia si esset idem: cum idem sit homo et albus ut videtur idem esset esse hominis et esse hominis albi. non est igitur necesse in ente secundum accidens esse idem quodquid est et cuius est. quia extremitates ex quibus consistit tale ens sicut album et musicum ex quibus consistit hoc ens album etiam musicum fiunt idem per accidens et non per se. et ideo in eis nichil est idem simpliciter alteri. **In** dictis vero secundum se necesse est esse idem quodquid est et cuius est. et hoc maxime verum est: si substantie alique sunt a quibus non sunt forme substantiales ipsarum separate nec priores ipsis quales sunt ydee platonis. si enim aliud est bonum et quidditas boni animalis et eius quidditas ens et entitas: erunt substantie et ydee alique preter res sensibiles et priores ipsis. **Que** si abinuicem separate sunt: sensibile non erit scia. quia scientia cuiuslibet habetur per quodquid erat esse ipsius. ydee etiam separate non erunt entia quia quilibet forma est ens per hoc quod est in eo cuius est forma. nec est separata ab eo. dico autem separata: sicut si bonitas que est forma boni non existit in bono. **Preterea** si bonitas non est in bono: nec entitas in ente. nec vnitas erit in vno. nec vniuersaliter aliqua quidditas in eo cuius est. quare ens non erit ens: nec aliud quodlibet erit id quod est. **Preterea** cui non inest ratio boni: illud est non bonum. et quia hoc impossibile. illud necesse est. ideo si in bono non inest bonitas. bonum erit non bonum. et quia hoc. est impossibile: ideo necesse est idem esse bonum et eius quidditatem et sic de alijs primis. non secundum aliud: sed secundum se dictis. quidditas enim cuiuslibet magis sufficiens est ad esse ipsius: quam sint ydee: si ponatur separate. **Preterea** si sint ydee separate: subiectus quod actu est ut homo non erit substantia. quia separata erit ab eo forma substantialis que est humanitas. quia si diceret de subiecto que esset in ipso: haberet esse secundum participationem: et non per essentiam. quia in tali subiecto haberet esse participatum. **Ex** his itaque manifestus est quod idem et vniuersum est per se quidditas et cuius est quidditas. et quod scire quidditatem est scire vnumquodque cuius est quidditas. quia ambo sunt ad vnum. **In** ente autem secundum accidens sicut est musicus aut albus nomen idem est et quodquid est et ipsum cui accidit: propter duplex significare. aliud est enim significatum sibi: aliud accidentis. ita quod homo et quodquid est hominis albi: non est idem simpliciter. sed sit idem sicut passio cum sibi. **Absurdum** vero apparebit dicere quod quidditas et cuius est sint diuersa. si imponatur nomen vtrique: ut si alterus est equus et quodquid est equi. quia quodquid est equi erit idem cum sola quidditate: si imponatur ei nomen. et eodem modo nichil prohibet equum et quodquid est equi statim esse idem. **Preterea** non solum quodquid est et cuius est: sunt vnum. vnum tamen ratio ipsorum est eadem: cuius vnus sit ratio alterius. non enim per accidens: sed per se idem est vnum et eius vnitas. **Preterea** si aliud est quidditas ab eo cuius est: illius quidditatis per se sumpte aliud erit quodquid est et cuius est. et sic in infinitum: cum eadem sit ratio in omnibus. **In** primis igitur per se dictis idem est quodquid est et cuius est. **Sophistici** autem et elenchi qui fiunt contra hanc positionem: ex eadem soluntur. **Si** enim dicitur idem est socrates et quidditas eius: sed quidditas est in societate: genus quidditas est in eius quidditate. **Soluendum** est dicendo quod idem est socrates et eius quidditas. sic id quod est et ratio essendi. et id non sequitur quod si ratio essendi sit in eo cuius est: quod ipsa sit in se ipsa. ita quod ex eisdem fiunt solutiones talium elenchorum ex quibus fiunt interrogationes. **Interrogant** enim

Metaphisice

sophiste si iddem est socrates et eius quidditas: et respondetur qd iddem sunt. sicut illud quod est et ratio essendi. Quomodo igitur quodquid est et cuius est vnus cuiusq3 sunt iddem. et quomodo non iddem dictum est.

Capitulum. viij. quod sic incipit: eorum autez que fiunt. Manifestat qd quedam sunt a natura. quedaz ab arte. et quedaz a casu. in quibus omnibus aliquid efficiens z aliquid ex quo materia z aliquid factuz. siue sit sbia: siue aliud ens alterius predicamenti.

Quum que fiunt quedaz fiunt a natura. quedaz ab arte quedaz a casu. In quibus omnib9 est principiu3 a quo: et ex quo fiut: z aliquid qd fit. siue hoc sit qntum siue quale: siue aliquid alterio predicamenti. Generationes aut naturales sunt quarum principiu3 e natura. in quibus est aliquid ex quo scilicet materia z aliquid a quo scilicet generas. z quod generatur sicut homo. et plata z similia entia maxime substatie. omnia vero que fiunt a natura vel ab arte: habet materiam. qz qd libet ipsozum est possibile esse z non esse cuius possibilitatis ratio in vnoquoq3 e materia. Aniuersaliter aut et materia ex qua et forma scdm quaz aliquid fit z agens a quo: dicitur natura. agens enim naturale eiusde speciei est cum effectu. homo nanq3 hominem generat. cum quo est iddem specie. Alie vero generatioes que naturales non sunt dicuntur factiones. et hec sunt aut ab arte aut a potestate executiua aut ab intellectu. quarum quedaz fiunt a casu et fortuna. sicut in factis a natura in qua quedam eadem specie fiunt cum spermate: z sine spermate. de quibus dicetur posterius.

Ab arte vero fiut quozum species est in anima artificis. que species est quidditas concepta z prima ratio cuiuscunq3 factibilis: vel ab arte que quodammodo est contrariorum. species enim sanitatis est ratio cognoscendi sanitatem z infirmitatem. quia per abundantiam sanitatis cognoscitur infirmitas. dico autem specie sanitatis id quod est in anima ratio sciendi. fit itaq3 quod fit ab arte: sicut sanitas fit a medico: intelligete pmo quod ad sanitatem requiritur humoruz regularitas. et hec introducitur per calorem. et ita semper intelligit vnum post aliud: donec veniat ad aliquod vltimuz intellectuz quod ipse potest facere. a quo incipiedo motum: dicitur agere ad sanitatem. et sic accidit ex sanitate siue materia. s. ex specie sanitatis in anima: fieri sanitates in materia scilicet in corpore sanabili. et eodem modo ex domo siue materia: domuz habentem materiam. In factione vero artis motus qui a principio fit in intellectu a spe rei vocatur intelligetia. que vero ab intelligetia vltimuz a quo incipit operari dicitur factio. Eodem autem modo fit ab arte vnumq3q3 intermediorum qno fit principium. vt si adequatio medij ad introducendaz sanitatem: oportet medicu scire qd adequatio fit mediante calefactione. et hec introducitur aliquo prius facto: super quod medicus habet potestatem. a quo inchoat motum sanadi per speciem quam habet in anima tanq3 rationem illius. Si vero aliquid fiat a casu: ab hoc fit quod est principium fiendi ab arte. non tamen motuz ab arte: sed ab aliquo principio per quod agens non intendit mouere ipsuz. sicut sanitatis. aliquado principiu3 est calefactio facta per frictionem: fricante non intendete introducere calorem. calor itaq3 in corpore aut pars est sanitatis aut sequitur eum: aliquid quod est pars sanitatis. sicut lapides sunt pars domus.

a domo intrat domus

Capitulum. ix. quod sic incipit: quare: sicut dicitur. Concludit ex premissis qd in omni eo quod fit existit materia et forma. ita qd in quibusdam materia p dicatur denominatiue de his que sunt ex ea. in quibusdam non.

L. iij.

Ex predictis patet quod impossibile est aliquid factum esse: nisi prius existat materia tanquam pars que inest rei facte. in qua materia fit forma tanquam ratio essendi. Ex his enim duobus scilicet materia et forma dicimus esse ea que fiunt. ut est reus circulum cuius materia est es forma vero figura rotunda. ita quod reus circulus habet formam in materia. In quibus autem materia ex qua fiunt non predicatur de ipsis in recto: sed denominatiue. sicut statua non dicitur lapis sed lapidea. in quibus etiam et illud ex quo fiunt nullo modo predicatur de factis et eis. sicut ex laborate fit conualescens. nec tamen laborans predicatur de conalescente. Causa autem huiusmodi veritatis est: quia aliquid fit ex subiecto quod dicimus materiam sicut ex homine fit sanus. aliquid ex priuatione sicut ex laborate fit sanus. et hic modus prior est quam prius quando igitur aliquid dicitur fieri ex priuatione: non predicatur priuatio ex qua de eo quod fit ex ipsa. non enim dicitur laborans esse sanus nec e converso et bene tamen dicitur homo est sanus subiectiue. igitur in quibus priuatio inducitur licet non manifesta nec habet nomen sicut in ere concluditur priuatio figure et in lateribus et lignis priuatio domus sic se habere videtur ad ea que fiunt ex ipsis: sicut priuatio ad facta ex ipsa. et ideo sicut priuatio predicatur in recto de his que ex ea: ita nec talia subiectiue predicantur de factis ex ipsis: nisi denominatiue. statua enim non dicitur lignus nec es nec lapis: sed potius lignea vel lapidea. nam si quis bene inspererit: non dicit statuam fieri ex ligno simpliciter: sed ex ligno permutato de non figurato esse ad figuratum esse. talia enim oportet fieri non permanere: sed permutato ex quo fiunt. et ideo non predicantur simpliciter: sed denominatiue de ipsis.

Capitulum. x. quod sic incipit: quando vero de aliquo fit. Probatur quod forma non generatur per se sed compositum.

Quoniam omne quod fit ab aliquo fit quod est principium generationis et ex aliquo quo quod non est tantum priuatio: sed materia. de quo superius diximus. fit etiam forma ut sphaera aut circulus aut aliud simile: manifestum est sicut faciens non facit materiam per se: sic nec formas. nisi secundum accidens. sed facit compositum ex utraque verbi gratia faciens es rotundus: non facit es nec rotunditatem: sed totum quod est ex utrisque. quia facit rotunditatem in ere. Si enim facit aliquid: ex aliquo quod subicitur factioni: facit. ut ex ere facit speram. si igitur solam formas spera facit: ipsam facit ex aliqua materia que est pars forme. et sic forma pura composita erit ex materia ex qua fit et forma que ex ipsa fit. et eodem modo hec forma per se fiet ex aliqua materia. ita quod generationes formarum ex materijs procedunt in infinitum. Manifestum igitur quod forma sensibilis per se non fit. nec eius quod quiderat esse per se est generatio. sed potius fit in alio. siue ab arte siue a natura siue ab alia potentia fiat. verbi gratia ars ex ere et spera facit eream speram quia in ere tanquam in materia facit speram tanquam formam. et hoc totum scilicet spera erea est terminis factionis. nam si solam formas spera faceret: ex aliquo quod pars materialis eius faceret eam. et oporteret ipsam formam que per se fieret: esse diuisibilem in duo. quorum vnus est materia et aliud forma. et sic sola forma composita esset ex materia et forma. fit ergo non forma spera tantum: sed compositum scilicet erea spera. Ad aliam igitur ex dictis quod forma que dicitur substantia rei: non fit per se: sed simul id est simul totum ex materia et forma fit. et quia forma et materia est in omni generato et quod aliqua pars est materia et aliqua forma.

Capitulum. xi. quod sic incipit: utrum igitur est quedam spera preter has

Metaphisice

probat q̄ forme separate que a quibusdam dicitur ydee non sunt necesse ad generationem.

Quod non sit necessarium esse formas separatas a sensibilibus vt formas spe-
re separatam ab his speris que sūt in materia aut formam domus ab his que
sunt in lateribus sic patet. nulla forma sensibilibus facta est que non sit in aliq̄
materia. quia forma sensibilis non considerata in materia; non ē determinata ad hoc
aut illud omne autem generās est ens determinatum. et generat aliquid determina-
tum. quod habet hanc formam in hac materia. sicut ē calias aut socrates aut hec spe-
ra homo autem et animal in comuni sunt sic spera enea vniuersaliter sumpta. Ma-
nifestum ergo q̄ si ponatur forme separate tāq̄ substātie essētia: nec sunt vtilēs ad ge-
nerationes substātiarum que sunt in materia. q̄ autem generās tale sit quale gene-
ratum non idem quidem numero sed iddez specie: patet in phisicis. homo nāq; ho-
minem generat. et si in ipsis aliquid fiat preter vsitatu; cursum nature sicut equus ge-
nerat mulum ad huc in talibus est similitudo inter generans et generatu;. nam illud
quod est comune equo et asino simile est in mulo generato ab illis concurrētibus in il-
lo comuni. Manifestum igitur q̄ non oportet ponere species separatam tanq̄ ex-
emplum necessariam ad generatiōem sensibilibus. si in aliquib9 tale exemplum req̄-
ritur: maxime in predictis substātijs poni. cum sint principales inter substātijs gene-
rabiles sed ad ipsaz generationem sufficiēs est generās tanq̄ efficiens. et materia in
qua ē aptitudo ad formas. omnis autem forma generabilis est in materia determina-
ta. sicut forma socratis et calie est in his carnibus et ossibus. quozuz forma diuersa est
propter materias. idem vero specie. que species non est diuisibilis in species.

Capitulum. xij. quod sic incipit: dubitabit autem aliquis quia animalia fi-
unt arte. Inquirat causam propter quam quedaz fiunt simul et ab arte et a ca-
su. aliqua vero ab arte tantum. concludēs q̄ omnia aliquo modo generātur
ex vniuerso principio. et quia in alijs predicāmetis sicut in substātia non gene-
rat per se forma sed compositum.

Abitabit aliquis quare aliqua fiunt siml' ab arte et a natura. aliqua vero ab ar-
te tantum: vt domus: Causa autem huius diuersitatis ē: quia in materia quo-
rumdam ē aliquod principium per quod materia non tātum est apta nata fie-
ri: sed etiam facere aliquid eorum que sūt ab arte. qd principium est quasi quedaz pars
rei fiēde. in materia vero quorūdam non ē nisi aptitudo qua moueri possit p̄cipiu; e-
tiaz qd existit in materia quozūdas potēs facere: in quibusdaz ē per se potēs absq; ad-
iutorio artis: in quibusdā at per se non sufficit sine arte. sicut in quibusdā ē virtus saltā-
di: non tñ possunt ordinate saltare sine adiutorio melodie. illa ergo quozuz materia
non habet p̄cipiū actiuū vt lapides respectu dom9 vel habēt p̄cipiu; tñ per se nō
potēs non possūt fieri sine arte ea vero quozū materia habet sufficiēs p̄cipiu; ad a-
gendum: possūt fieri absq; arte et ab aliquib9 nō egētib9 motu artis: s; a casu. q̄ actio
fieret ab illo p̄cipio tanq̄ a casu apte rei fiēde. Ad alā igitur ex dictis q̄ oīa q̄ fiūt
quodāmodo fiūt ex aliquo p̄cipio. naturalia enī fiūt a p̄cipio totaliter simili: artifici-
alia vero fiūt ex p̄cipio simili in forma: licet non in materia. spēs enī dom9 in intel-
lectu artificis siml' est forme dom9 in materia ita q̄ artificialia finiuntur ex parte sci-
licet ex forma in conceptu artificis. aut ex parte habente partem. sicut ex forma arti-
ficis in conceptu et ex p̄cipio intrinseco quod mouetur per artem. sicut calor natu-
ralis per artes medicine mouetur ad sanitatem. cuius sanitatis est pars sanitas in cō-

Septimus

ceptu medici et alia pars eius est calor ex quo fit sanitas. vt nō secundum accidens fiat: sed per se insanato. prima autem causa per se faciēdi est forma in conceptu ab ipsa enim mediāte motu artis fit in corpore calor. qui vel est tota sanitas vel pars eius vt ad ipsum sequitur sanitas vel pars sanitatis. et ideo faciens illud cui cōsequitur calor. facit sanitatem sicut igitur forma in conceptu est p̄cipium sillogismi probatiui per quē introducit ars effectum: sic in generatione naturali generās est principium spermatis in cuius virtute artis est illud quod generatur per artes. Et ideo generatio eorum que fiunt spermate est ex vniuoco principio. non oportet in omnibus querere tātam vniuocationem quāta est quādo ex homine generatur homo. nam femina ex viro et mulus ex non mulo generatur. perfecta enim vniuocatio solis in quibus non est oratio nec defectus. sicut igitur artificialia in quorum materia est principium possibile moueri a se possunt fieri a casu: ita naturalia in quorum materia potest esse motus similis motui spermatis: possunt generari a casu. siue ex putrefactiōe. in quorum vero materia non est talis motus absqz spermate impossibile ē fieri aliter q̄ per generationem similis generātis. Non solum autem ratio probans formam non fieri per se sed compositum est vera de substantia: sed et de alijs cathegorijs vt quantitate et qualitate. fit enim spera enea: et non spera per se. nec es. in omnibus enim que fiunt siue s̄ subiecto siue in qualitate siue in alijs cathegorijs: oportet concurrere materiaz et formam ex quibus fit totum. non enim fit qualitas per se: sed quale lignum. nec quantitas per se: sed quantum lignum. hoc tamen proprium ē in generatione substantie quia oportet preexistere alteraz substantiam in actu que generet vt animal in actu aquo fiat animal quod generatur. quale vero aut quantum: non oportet preexistere in actu: sed sufficit q̄ sibi in potentia ad hoc q̄ fiat quantum.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: quoniam vero diffinitio ratio ē. Querit vtrum partes rei sint omnes de esse quidditatis ipsius. et vtrum sint priores toto: soluens primam questionem per distinctiones quia pars materialis in aliquibus est de ratione quidditatis in aliquibus non.

Noniam diffinitio est ratio habens partes ita q̄ sicut se habet tota ratio ad totam rem: sic se videtur habere pars rationis ad partes rei. Dubitat vtrum ratione partium oporteat esse in ratione totius an non. Nam in quibusdam rationes partium non sunt in diffinitione totius sicut rationes incisionum non sūt in ratione circuli in quibusdam vero insunt: sicut in syllaba insunt rationes litterarum. diuiditur autem circulus in incisiones scilicet in semicirculo: sicut syllaba in litteras. Dubitatur secūdo vtrum partes sint priores toto. et vtrum angulus acutus sit prior recto cuius est pars. et digitus prior homine. videtur q̄ sic: quia totum consistit in partibus. priora autem sunt ea ex quibus aliquid est. Preterea totum non potest esse sine partibus. partes autem possunt esse sine toto. prius autem est a quo non cōuertit cōsequētia. Ad primaz dubitatiōez dicendum: q̄ ps vno modo dicit illud qd s̄ quantitatem mensurat totum. et hoc pretermittatur: cum non p̄tineat ad quidditatem rei sed ad quantitatem. Alio modo ptes dicitur ex quibus ē s̄ba rei. quaz alia ē materia alia forma. aliud compositum ex his. ita q̄ tam materia q̄ forma q̄ etiaz cōpositū est s̄ba. et de talibus partibus perscrutanduz ē. et dicendum q̄ materia alicui9 ē ps alicui9 non illius enim de cui9 specifica ratione non est materia ipsa non est pars quidditatis eius.

Metaphisice

sicut caro nō est pars concavitatis. licet sit materia in qua sit. illius vero de cuius conceptu est materia ipsa est pars quidditatis eius. sicut nasus est pars similitatis. et es est pars statue similiter. vnumquodqz igitur dicitur tale per se quale est eius esse specificū cuius ratio ē spēs siue forma. tñ nūq̄ p̄ se dicit̄ penes materiale ip̄i9 qđ nō ē d̄ rōne qđ dicitatis ei9. Et qz incisiones comporātur ad circulus ut aliquid materiale: iō ratio circuli non hēt in se rationē incisionuz. q̄ sunt partes vt materia. in quib9 sit circulus lz sint prop̄i quiores quidditati q̄ sit es: qñ circulus fit in ere qz vero littere compantur ad syllabas vt ptes quidditatis ip̄ius: idcirco in rōne syllabe ē ratio litteraz: vt littere sint. et nō sic sunt terre vel aeris. qz tales littere sunt ptes materiales sensibiles syllabe. Si at obiciat qz partes materiales z sc̄sibiles. vidētur esse de quidditate rei. qz ipsa corrupta fit resolutio in huiusmodi p̄tib9. sicut linea corrumpit̄ cum diuiditur in duo media. z hō cum diuiditur in ossa neruos z carnes. ad hoc dicēduz qz res naturales sunt ex his: sicut ex p̄tib9 substātib9: tñ materialib9. ita qz sunt partes p̄tinētes ad simul totum. i. ad indiuiduuz speciei at non sunt partes. z ideo non ponūtur in eius diffinitione. Aliquaz igitur partiu9 rō inest rationi totius: sic generis et differentie aliquaz vero. s. materialium partiu9 ratio non inest rōni totius: nisi fuerint partes simul sumpti idest indiuidui siue aggregati ex natura sp̄ei determinato subiecto. sic est figura enea. nam quedam simul sumpta ex his partibus sunt tanq̄ ex principiis: in q̄ corrumpūtur. quidditates aut̄ ex talibus principiis non sunt. Quecūqz igitur simul sumpta: habent formam in materia determinata. vt sim9. et eneus circulus. hec enī corrumpūtur in partes ex quib9 sunt. quarum alterum. est materia. sic nasus ē materia simi et es circuli. quecūqz vero non concipiūtur cum materia: sed consistunt in ratione sola specifica: aut omnino nō corrumpūtur: aut non sic corrumpūtur sicut simul sumpta. quorum principium z partes sunt ea que in ipsis sunt tanq̄ materia. speciei vero talia non sunt ptes nec principia. et ideo per corruptionē resoluitur lutza in lutū z spera enea in es. z calias in carnē et ossa. et hic circulus in incisiones. hic enim circulus concipitur cum materia. et equiuoce dicit̄ circulus de circulo simpliciter et de hoc circulo singulari. quare enim non est propriuz imposituz cuilibet singulariū circuloz. iddem nomen dicitur de circulo simpliciter z de singulis circulis tamen equiuoce.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: dictum ē igitur et nunc ipsum verum.

Manifestat q̄ partes sunt priores z que posteriores toto diffinibili. et qz materia in quibusdam ē de esse speciei. Et qz partes diffinitionis per se et proprie sunt partes speciei et non indiuidui.

Namuis illud quod dictum ē supra de partibus diffinitionis verū sit: tamē manifestius dicitur quibusdam repetitis. partes diffinitionis in quas ipsa diuiditur priores sunt diffinito: aut omnes aut quedā. partes aut̄ materiales diffinito in quas ipse diuiditur tanq̄ in materia: sunt posteriores. z qz diffinitio recti nō diuiditur in accutum: sed potius diffiniens accutum vtitur recto dicēs angulus accutus est minor recto: ideo accutum est posterius recto. z eodem modo se habet semicirculus ad circulū. z digit9 ad hominez. sunt ei ptes materiales ex quib9 nō diffinit totum lz q̄ diffiniunt p totuz. Qm̄ aut̄ aīa in aīalib9 ē sba animati. est enim forma sbalis et ratio quidditativa corpori aīato. z cuilz parti eius. nulla ei ps talis corporis diffinit sine opere cuius est organum. quod opus non existit in ea sine sensu. ratio autem sentiēdi est anima. talis pars et similes ei priores sunt toto aīali in qualibet pte corporali

Septimus

ipsius. corp9 vero 7 ptes corporis posteriores sunt in toto aīali nam in ipsa diuiditur non anima: sed simul totum animal vt in materia. tales igitur partes aliquo modo piores sunt suo toto: videlicet in quātum ex eis totum constituit aliquo modo posteriores scilicet in quantum non possunt esse separata a toto. non enim digitus quocumq3 modo se habēs est pars aīalis. coniunctus autē ē pars eius. separatus autē 7 mortuus est equinoce digitus. principales tamen partes materiales in quibus primo est ratio substātie totius sicut cor aut cerebrum se habēt ad animal simul sunt cum toto. species autem q̄ de se comunis est 7 subsistit in singularibus vt homo et equus non ē pura forma. sed est quoddam totuz ex determinata materia 7 determinata forma in comuni. quod vero ex hac materia singulari et designata consistit: est singulare vt socrates. materia igitur est pars speciei q̄ species est quidditas cuiusdaz totius compositi: et materia 7 forma. **Partes autē diffinitionis solius speciei sunt.** nam diffinitio est per se ipsius vniuersalis. cuius iddem ē quodquid est et cuius ē. sicut idde3 est circulo esse et circulus anime esse 7 anima singularis aut nullius est per se diffinitio siue sensibilis sit. sicut hic circulus ereus siue intellectuale. sicut hic circulus mathematic9 tales enī cognoscuntur aut sensu aut ymaginatione: cum actu sentiūtur. abeuntes vero extra actualement sensationem: non ē manifestum vtrum sint aut non sint. tunc non cognoscuntur in se: sed tamen cognoscūtur per diffinitionem sui vniuersalis scilicet speciei. causa aute3 propter quas singularia non intelligunt in se ipsa est materia signata. que siue sensibilis sit. vt est es lignuz et quodlibet mobile materiale. siue intelligibilis. vt ē materia rerum mathematicarum scilicet quātum de se est ignota. quomodo igitur ptes sunt priores toto et quomodo posteriores dictum ē. Interrogāti igitur vtrum totum: sicut est rectus circulus et animal priora sunt paucioribus in quas diuidūtur. et eorum in quibus sunt. aut e conuerso: partes sunt priores ipsis: nō est simpliciter respondendum sed dicēdum: q̄ si iddem est forma que est ratio essendi et aliud quod est per ipsam vt anima animatum. et circulus 7 forma circuli. de qua idde3 tate postea perscrutādum est posterius partes que sunt in ratione diffinitiuā priores sunt toto. ptes vero materiales que sunt in singularibus: sunt posteriores toto. 7 eode3 modo dicendum est de partibus 7 toto in forma que est ratio essendi vt anima animali non est iddem cum toto.

Capitulum .xv. quod sic incipit: dubitatur autem merito. Inquirat disputatiue que sunt species spei que indiuidui. arguēs q̄ materia nec in mathematicis nec in naturalibus videtur esse pars speciei.

Dubitatur merito que sunt partes speciei et que indiuidui. cum enim diffinitio proprie sit speciei et vniuersalis non autem sit indiuidui: nisi fiat manifestum que sunt partes speciei. et que indiuidui: non erit manifestum cuius rei sit diffinitio. Sciendum igitur q̄ quecumq3 reperiri possunt in materijs proprie specie diuersis vt circulis in ere 7 ligno nulla talis materia est pars speciei ipsoꝝ. cum possint separari ab ipsa. que vero actu non separantur ab aliqua materia. sicut est circulus respectu ere: si oēs circuli essēt eneī: nichil phiberet similē se hēre scilicet q̄ materia nō est de esse spēi: eo quod sepabilis est per intellectū forma a tali materia in aliquib9 tñ formis naturalib9 difficile est separare etiā per intellectuz formas a propria materia. homo enim semper apparet in carnib9 ossib9 et similib9 partib9. Et ideo dubitatur vtrum in talibus materia sit pars spēi aut nō. Qm̄ igitur manifestū est q̄no materia sit de esse speciei: et quando non: ideo dubitāt quidam de formis mathematicis vt cir

Metaphisice

eulo z trigono vtrum materia intelligibilis scilicet quatum continuuz sit in eis de esse speciei: aut non sint sed diffiniuntur sine lineis incontinuo. sicut homo diffinit sine carne ossibus. z circulus sine ere z lapide. quidam enim reserunt naturam substatiarum mathematicaruz ad numeros. dicunt q ratio formalis circuli nichil e nisi vnitas. linee vero dualitas. trigoni trinitas. nec aliqua materia etiam intellectualis. sicut continuum sine linea e de ratione spei ipsorum. vnde ponetium ydeas aliqui ponunt ipsam lineaz esse tantum dualitate. alij vero dicunt dualitatem esse spez linee. et linea cuius e spes. sicut iddem est dualitas z species dualitatis. non autez in linea ides est species z cuius est species. Hoc dictum e impossibile qz ex ipso accidit plura differentia specie esse vnus speciei. plura enim differentia specie possunt reduci ad dualitatem. z sic scdm ipsoz essent vnus speciei. et hoc inconueniens pictagoricis accidit. Preterea contingit facere vniam formam omnium extra quam ratio e aliquid formale. sicut contingit omnes numeros reduci ad vnitates. et sic omnia erunt vnum. quia quozuz est vna forma: est vnum esse quam ergo dubitationez habeat que sunt circa diffinitiones et propter quam causam dictum est.

Capitulum. xvj. quod sic incipit: quare omnia reducere ita. Solu it dubitationem predictam. ostendens q in quibusdaz materia est de esse spei. z q partes quacitatiue vt sunt semi circuli non sunt partes spei sed indiuidui. et q forma est principiu pars ex qua cum materia fit composituz. z quod in uestigandum posterius: vtrum sit aliqua forma sepata a materia. Epilogans etiam q dicta sunt de quidditate et cuius est quidditas.

Educere omnia ad rationem numerozuz vel ad ydeas z auferre materiam a natura omnium entiu superfluz est quedam enim talia sunt que consistunt ex forma que inest materie. et ideoparabola de animali separato qua dixit plato junior socrate ponens animal sine carnibus et similibus partibus: non bene se habet. nec continet veritate. facit enim opinari q ita contingit homine esse sine carnibus et ossibus sicut circulus sine ere cum tamen non sit simile hic et ibi. nam animal est aliquid sensibile. quod diffiniri non potest sine motu. nec sine ptibus se habentibus taq organa et instrumenta motus. manus enim non est pars hominis nisi potes perficere opus cuius est organum. hoc autem potest existens animata. ideo tunc e pars hominis. non animata vero non est pars. Circa autem mathematica dubitatur. quare semicirculi non sunt partes formales diffinitionis circuli. non enim possunt excludi a ratione circuli tanq partes sensibiles cum non habeant naturam sensibiliu. Ad quod dicendum q semicirculi se habent ad circulus vt materia nec pertin et ad quidditates et spez circuli: sz potio ad huc circulu singulari. ita q no sut ptes circuli vniuersalis: sed potius singulariu. dico autez vt materia qz qdaz e materia sensibilis. quedam intelligibilis. que reperitur in his ex his que no sunt sensibilia. Manifestum autem q anima est prima substatia z forma animalis. corpus vero est materia. animal autem vniuersaliter suptum ex vtriusqz consistit. et similiter homo siue singularis siue vniuersalis vt socrates. Et aia etiam quidaz dicunt q est formalis pars totio. Alij vero q e totuz esse rei. Similiter autem hec anima et hoc corpus partes sunt ex quibus constat animal tam vniuersale q singulari. Vtruz autez preter substancias materiales oportet qre substancias separatas presertim e posterius. huius ei gra tractantio de substantijs sensibilibus quaz speculatio pertinet ad pblicas q e. ij. pblica. pbic9 e

Septimus

nō solum considerat de materia: sed etiam de forma. et de hac etiam principalius
q̄ de materia. Secundo modo autem partes que sunt in diffinitione videntur
et quare diffinitio est vna ratio. tam re diffinita q̄ est vna. quō autem res sit vna habēs
partes: speculādūz est posterioꝝ. Quid igitur sit quidditas. et quomodo q̄dquid est di-
citur s̄ se d̄ omni cuius ē. et q̄ aliquoꝝ ratio diffinitiva habet partes per additamētūz:
quorūsdāz autem nō. et q̄ partes q̄ sunt vt materia non sunt in diffinitione s̄be qz non
sunt partes forme specificę: s̄ indidomi cuius per se non est diffinitio: cum sit indeter-
minatūz p̄pter materiaz licet ipsius sit diffinitio: vt continet̄ sub sp̄e. et q̄ prime substā-
tie scilicet forme sit ratio. hec enim s̄ba est ex qua cum materia sit totum. sic ex conca-
uitate et naso fit sim9. in cuius diffinitioe aliquo modo bis iddem inest. s. nasus. ita q̄
in naso simo sic et in substātia particulari vt ē calias inest materia et q̄ in quibusdam
sit in primis substātijs. s. separatis a materia iddem q̄dquid est et cui9 est. nec tamen
sit vnum ex eis scdm accidēs vt socrates et musicuz dictum est.

Capituluz. xvij. quod sic incipit: nunc at dicamus primū inuestigat quo-
modo diffinitio sit vna ratio vnus diffiniti: cum habeat partes diuersas. assi-
gnans causam huius vnitatis finalem differentiam que est vna.

Unc autē dicam9 de diffinitione aliquid q̄ in posterioribus non ē dictum. vi-
delicet propter quid diffinitio est vnum: cum habeat ptes hec enim diffinitio
valde utilis est rationibus q̄ fiunt de substātia. v. g. sit diffinitio hoīs animal
bipes. sicut vnum sunt homo alb9: cum enim album nō inest hoī: multa sunt hō et al-
bum. cum vero album inest homini: vnum sunt. eo q̄ homo participat album. gen9
autēz non participat differētiā. qz simul participet contraria. differētie enim eiusdē
generis contrarie sunt. Preterea posito q̄ genus differētiāz participet: ad huc re-
stat dubium. quomodo differentie q̄ sunt in eadem diffinitioe vt gresiuū bipes nō ala-
tuz sint vnū. non enīz oportet q̄ vna talīz differētiāz est in alia: ideo vnum sunt esse
enim in alio non sufficit ex vnitate qz sic ex omnibus esset vnum. cum differētie possit
esse in vno: omnia sunt in celo. oportet at partes diffinitiois vnum: tanq̄ vna q̄dam
ratio. et substātia q̄ sit vnus diffiniti. substātia enim diffinibilis est aliquid vnum. S̄z
oportet autem intendere primū ad solutionem dicte dubitatiois diuisiones ex quibus
fit diffinitio. nichil enim ē in diffinitioe nisi genus et differētie. nam genera subalēter
na nichil aliud sunt q̄ genus primuz. et cum hoc cōprehēse differētie. vt si animal est
primum genus et animal bipes non alatum q̄ genus et differētie cōprehēse. s. bipes
non alatum. et eodem modo se habet genus. consequēter se habēs ad primuz si plu-
res differētiāz cōprehēdat. qui nichil differt pluralitas vel paucitas differētiāz. s̄
per enim siue diffinitio fiat per plura siue per pauciora reducitur ad duo. quorum vnū
est differētia. et aliud ē genus vt si animal bipes ē diffinitio. alicuius: animal quidem
est genus: bipes differentia. genus autem non ē preter spēs quarū est gen9. aut si est
p̄ter eas est materia. q̄ ē in potētia. v. g. vox ē gen9 et etiaz materia ex q̄ differētie faci-
unt spēs litterāz. et sic diffinitio rō ē ex genere et differētijs. Differētia autem prima
oportet diuidi vsquequo deueniatur ad vltimam vt pedalitas est differētia animalis
et hanc oportet diuidi in ea in quibus differt habens pedes. ideo non est dicendum
habentis pedes: aliud alatum aliud non alatum. quia licet hec natura sit: tamen non
sunt differentie habentis pedes in quantum homini sed est dicendum habentis pe-
des aliud habet fixos pedes: aliud nō fixos. iste enī sunt differentie pedis. naz fixo pe-

Metaphisice

dis quedaz pedalitas est. et per dictionem talium procedendum est donec deveniat ad differentias indivisibiles. tunc enim tot erunt spes animalium habentium pedes: quot erunt differentie ultime pedalitatis. qz ita dec sic se habet: manifestum e qz finalis differentia erit sba z diffinitio rei a cuius vnitare diffinitio est vna. non oportet aut in collectione differentiaz multoties reppetere id. qz est superfluum vt si dicatur: aial habes pedes bipes: superflue dictum e pedes. habens dicto bipede. est enim sensy aial bipes habens duos pedes. diuidendo enim pedes habens in bipidez: multotiens dicit eandem differentiam. diuidendo autem differentiam in proprias differentias: deueniet ad vnaz vltimaz ex qua est spes z differentia rei. Si vero diuidat accidētia per differentiaz. vt habens pedes per albus z nigrum tot erunt die quot fuerunt tales diuisiones. nec stabitur ad aliquaz determinataz. Manifestum e igitur qz diffinitio est ratio ex differentiis ordinatis scdm rectam diuisionem. qz si quis tras ponat minus comune ad magis comune vt in diffinitione hominis preponat bipedez aut pedem habens: dicendo homo e animal bipes pedes habens superflue dicitur e pedes habes dicto bipede. talis enim ordo non est in diffinitione substātie scilicet qz differentia magis comunis intelligatur posterius et minus comunis intelligatur prius.

Capitulum. xvij. quod sic incipit: quoniam vero de sba perscrutandum est inquit disputatiue vtrum aliquod vniuersale sit sba: arguens quiqz rationibus qz non. et duobus inconuenientibus qz sic

Quoniam perscrutanduz est de sba que dicitur quadrupliciter: de sbo et de quidditate. et de eo qd ex his est. et etiam de vniuersali. dicitur est autez de duobz videlicet de quidditate et sbo qz dupliciter dicitur. vno modo aliquid est sbum passionibus. alio modo materia sbiecta forme nunc de vniuersali qd videt quibusdaz esse principium z causa entium. Impossibile eni videtur aliquid vniuersaliter ditorum esse sbam: primo qz substātia vniuscuiusqz ita ppria est vnicuiqz qz alij nō inest vniuersale vero est comune multis. nam hoc dicitur vniuersale qd natum est esse in pluribus cuius qz vt quid erit sba cui conuenit oīum illozum aut vnus tantuz aut nullius omnium esse substātiarum non e possibile cum sba sit propria cuius est. vnus autez si erit substātia: omnia qz comprehendunt sub vniuersali: erunt iddem cum illo. et ita omnia erunt vnum. ea enim sunt vnum quoz substātia et quidditas est vna vniuersale qz nullius est substātia. Prima substātia e que nō dicitur de sbo. vniuersale vero semper dicitur de subiecto. Et si dicatur qz quidditas dicitur de eo cuius e quidditas: et tamen pot. esse substātia. Similiter quia animal est in boie z equo de quibus dicitur et tñ hoc e substātia: nichil differt ad presentem rationē. sequitur ei qz sit substātia alicuius tanqz subiectum in quo existit vt animal in boie ita qz accidet sbam in sba. Preterea impossibile e substātiarum esse ex nō sbijs. prius esset nō sba vt qle qz sba. qd e impossibile qz nec ratioe nec tpe nec generatiōe passioes possūt esse pōres sba essent ei sepabiles ab ea. vlt aut nō e sba: sed qle. Preterea socrati qz erit sba ierit boi qd est sba cois. qre duplex sba erit eiusdez rei. vlt ei accidet si hō z qd cūqz diffinibile e sba nulluz eoz qz ponunt in diffinitioe talium esse sbaz. qz duplex esset sba eiusdē. s. ea qz diffinit et ea per quaz diffinit. Ex his itaqz videtur qz nichil vniuersali ditorum est sba qz non significat hoc aliquid s; potius aliquid cōe qz si ponat sba: multa impossibilia accidunt z ponit secūdoz hō qui erit sba. Preterea impossibile e sbaz esse ex substātijs actu existentibz actu nunqz fit vnuz actu. sed si postea fuerit duo: ex eis poterit vnum fieri. linea enim dupla non fit ex duabus indiuidijs actu existentibus qz actus

Septimus

separat rem a re: sed ex indiuiduis in potentia fit linea dupla. Si ergo sba est aliqd vnum in actu non ē ex substātijs: cum qlibet substātia dicat aliquid in actu. & hūc modum recte dicit democritus cum ait: q̄ ex duabus magnitudinibus non fit vna. nec due ex vna. qz ambe sunt aliquid actu non est aliquid vere vnum in agone. dualitas enim aut non ē aliquid vnum aut vnitates non sunt actu in ipa. Habet at̄ quod dictum est nunc dubitationem. si enim nulla sba est ex vniuersalib9 eo q̄ vniuersale nō significat hoc aliquid sed potius quale quid comune et etiaz si ex substātijs in actu nō fit substantia: sequitur q̄ omnis substātia sit incōposita & simplex. Ex hoc sequitur secundum inconueniēs. s. q̄ nullius substātie est diffinitio. qz diffinitio ē ratio ex genere & differentia. dictum est at̄ superius & omnibus videtur hoc q̄ aut solius substātie ē diffinitio aut maxime et ideo superius non sit nullius erit. de his autez maxime manifestum erit ex sequentibus.

Capitulum. xix. quod sic incipit: manifestum at̄ ex his. Ex dictis probat quod impossibile est ydeas esse substātijs separatas: si species constāt ex genere & differentijs vt dictum est.

Ex dictis aut̄ manifestum ē inconueniēs quod accidit dicentibus ydeas esse substātijs separatas et cum hoc ponentib9 spēs ex genere et differentijs. Si enim genus vt animal ē quedam ydea erit in homine et in equo. ita q̄ aut idem erit in vtroqz: aut alterum. cognoscat q̄ idem & rationez. qz eadez ratio animalis assignatur vtraqz. Si ergo est homo sepatus. erunt animal & bipes sepata ex quibus constat homo. erit ergo iddez animal numero separatum in homine & in equo. si tu es iddem numero in te ipso. Preterea gen9 actu separatus existēs habet actu comunem differentiam possibilem participari ab ipso q̄ cum differentie eiusdez generis sint contrarie contingent contraria siml esse in eodem. Si aut̄ dicatur q̄ genus nō participat differentias contrarias oportet dare modum quo gressibile & bipes insunt animali separato non enim dici potest q̄ genus componitur et copulatur aut misceat. qz hec omnia inconuenientia sunt. Nec dici potest q̄ aliud genus ē vnus dize et aliud alterius. qz sic: essent genera infinita sicut spēs de quibus per se dicitur genus possunt esse infinite. Preterea si ē aliud genus in vnaquaqz dza: ipsuz animal separatum erit non vnuz sed plura sbaliter. sicut ea de quibus sbaliter dicit̄ multa sunt. dico substātia liter: qz animal dicit̄ de homine sicut de alio sed sicut de eo qd̄ est de ipso. & cuius ipsum est genus. Preterea si ea de quibus ē homo oia sunt ydee. erit ydea hominis et substātia ipsius. quod ē impossibile. qz substātia non est separata ab eo cuius est. sicut animal non est sba de quoz substātia est ydea. est aut̄ aliquid separatum. Preterea species q̄ est genere vt homo ex animali non poterit esse ex ipso. sicut est separatum ab eo nec ipsum erit substātia animalium si est preter animalia. Preterea hec inconuenientia et absurda accidunt ponentib9 ydeas separatas a sensibilib9 et ideo ipsorum non est ydea vt quidam dicunt.

Capitulum. xx. quod sic incipit: quoniam vero substātia altera probat primum q̄ nullum singulare sensibile diffinitur. secundo q̄ ydee singulari existēti non conuenit diffinitio. nec singulare cui9 tota natura est in vnico. tertio q̄ multe substantie sunt in potentia et non omnes in actu.

Quoniam alia est ratio substantie singularis alia quidditas specificē qz singularis est substātia cuius forma cōcepta ē cum materia quidditas vero ē simpliciter ratio formalis substātie. et est singularis generatio & corruptio per se. quid

Metaphisice

ditas non: qz non fit quidditas domus: s; huiusmodi dom9. quidditates. eni sunt sine generatiōe 2 non sunt sine corruptione. qz ostēsus ē prius ipsas per se non fieri hīc ē qz substātiarū sensibiliūz singulariūz nec diffinitio ē. nec demōstratio. habet enīz materiam cuius natura talis ē vt per eam possit esse et nō esse. et sic corruptibilia sunt. omnis demōstratio et diffinitio scientifica ē necessarioz sicut enīz scia non pōt esse ignorātia: ita nec corruptibiliūz pōt esse demōstratio. nec diffinitio. s; potius opinio. q̄ est cōtingētis aliter se habere. **P**reterea singularia sensibilia quādo corrupta siue quādo a sensu abscēserit: non sunt manifesta habētibus sciaz in saluatis in anima eisdem rationib9 sciēdi. essent at̄ manifesta si ipsorum esset diffinitio et demōstratio et ideo oportet eum qui vellit diffinire aliquod singulariūz: non ignorare qz semp contigit auferri. 2 ideo non ē diffinibile. nec ita contigit diffinire ydea: cum sit de numero singularium 2 separata a sensibilib9. **D**iffinitionez oportet ex pluribus nominib9 esse. qz vnum nomen nō diffinit rem. ignotuz enī erit qz diffinituz est per vnum nomē plura autē nomina in diffinitōe posita: ita sunt comunia oibus eiusde9 nature: qz necesse est qdlibet ipsoz inesse alij q̄ huic singulari. vt si quis te diffiniēs dicat animal graciale album. quodlibet nomē predictoz in erit alij q̄ tibi. et sic diffinitio nulli9 singularis ē. **S**i quis aut̄ dicat qdlibet nomen posituz in diffinitōe per se conuenire multis: oīa tamen simul sumpta in diffinitōe insunt cuilibet ipsoz per se sumptorum. verbi grā totum hoc solum sumptum animal bipes inest tam animali per se sumpto q̄ bipedi. igitur non vni soli singulari. et hec ratio vera ē. et etiā in singularib9 sempiternis quales sunt ydee. **P**reterea necesse ē etiam simul sumpte priores esse diffinito. sicut partes formales priores sunt composito ex eis. necesse est ipsas separabiles. sicut diffinitum ē separabile. aut enim nichil ē separabile. aut ambo sunt separabilia. significari nullum esse separabile: non erit ydea generis preter species. **S**i vero ambo sunt separabilia. tam genus q̄ differētia separabilia sunt ab ydea speciei. et sic non conuenit ei soli. **P**reterea genus 2 differētia priora sunt specie. quia eis ablatis non remanet species. ablata tamē specie: ipsa possunt esse et sic non insunt sole ydee et spēi. **P**reterea si eisdem generis 2 differētie ē diffinitio: ydee spēi q̄ est aliquod singulare simpliciores sunt ille ex quibus hec composita ē q̄ ista que ex eis componit̄ **S**i autem simpliciores et comuniores. sic non cōueniunt ei soli. **P**reterea oportet predicari gen9 2 differētia de his de quib9 predicat̄ ydea spēi. hoc aut̄ predicat̄ de multis. quia si de vno solo predicaretur non esset ydea. omnis ei ydea participabilis est a multis. **S**icut ergo enim dictuz ē: impossibile ē diffiniri singularem ydeam. que impossibilitas maxime latet in. supremis subātij9 quecūqz vnica sunt vnus spēi. velut sol 2 luna. in quarum diffinitione primo per oppositionez talium partium: quib9 ablatis diffinitum remanet. puta si dicat̄ sol est astruz gyrās terraz vel abscondituz nocte. si enim steterit aut nocte apparuerit: ad huc erit sol: cum remaneat substātia eius. **P**reterea quecūqz diffinitio solis significās substātiarū eius erit comunis huic soli et alteri soli: si fiat alter eiusde9 nature. nō igitur diffinit̄ sol tanq̄ quoddaz singulare. qualis ē elcon. aut socrates nullus igit̄ diffiniet ydeam ut singulare. quia ei9 diffinitio comunis ē multis. vt nunc dictuz est. **M**anifestuz ē autem qz multe substātie sensibiles interdū sunt in potētia. vt partes animalū existētes in toto. tunc enim separate non sūt. quādo at̄ fuerint separate a toto: tunc erūt actu entia. vt materia totius. sicut terra ignis 2 aer ex quib9 non fit vnum. vt cumulus ante q̄ degeratur. et si at vnum ex ipsis. **M**axime aut̄ quis suspicabitur eas partes animatoz que sunt pro-

S. j.

Septimus

pinque anime esse actu et potētia. actu quidez que habent motus ab aliqua virtute in
iuncturis. itaqz quedaz animalia diuisa viuunt. potētia vero sunt quādo fiunt subie
ctum vnum et continuuz. sed non quando fiunt continuuz aut per violentiaz aut per
complātationem. talis enūcōtinuatio est orbatio siue deuiatio a concauitate naturali.

Capitulu3. xxj. quod sic incipit: quoniaz vero vnum dicit. **M**anifestat q̄
ens et vnum vt comunia non significant substātiā rerum. z passio ydearum
aliquid recte et aliquid non recte dicit.

Noniam vnum comune ē sicut ens substātia autēz vniscuiusqz ita ē vna qz
quoz substātia est vna numero et z vnitas ipsorum est vna numero manife
stuz qz nec vnum nec ens est substātia reruz sicut elemētuz z principiuz non si
gnificāt substātiā: sed signant aliquid quod querim9 vt ad ipsuz tanq̄ ad notius re
dicamus principiuz. magis ergo signat substātiā alicui9 ens et vnuz q̄ elemētū
et principium cum sint magis intrinseca. Sed nec ista substātiāz signāt. Si nichil co
mune est substātia rei. hoc enim nulli inest: nisi ei cuius est substātia comune autēz in
tis inest. **A**mplius quod ē vnum apud multa: non est totum simul alicui vnum/co
mune autem z vniuersale simul existit apud multa. et ideo nichil tale existit per se in a
liquo vno: sed est in multis singularib9 non separatuz ab eis. **D**icētes autem yde
as esse: hoc quidem dicūt recte quod oportet esse substātiāz aliquas separatas. hoc at
dicūt non recte q̄ vnā ydeam dicunt esse in multis. **C**uius dicti causa ē quia nō
possunt assignare rationem. q̄ tales substātie sint alterius nature a substātijs singula
ribus sensibilibus z sic faciūt eas eiusde3 speciei cum corruptilib9 a quibus solū dif
ferunt per additionem nominis. ydeaz enim nominis vocāt apto id est per se homiez
hominez autē sensibilem non vocāt simpliciter hominē. et sic. accidit sensibilibus hoc
verbuz aptō vt significetur substātia ydeae existētia. q̄uis non possint intelligere sub
stātiāz separatas esse alteri9 nature ab eis. si enim non viderem9 astra sempiterna s3
corruptibilia: nichilominus existimare debemus q̄ essent astra sempiterna: preter ea
que videmus. et ideo si non possumus assignare q̄ sunt substātie separate: tamen for
te necessarius ē quosdam esse tales substantias. q̄ igitur nullum vniuersale est sub
stantia et q̄ substantia non est ex non substantijs manifestum est.

Capitulum. xxij. qd̄ sic incipit: quid autē oportet dicere. **D**eclarat q̄ quid
ditas et forma substāialis est principiuz et causa cuiuslibet entis. per quaz res
pondetur ad questione3 propter quid. que questio non habet locum in simpli
cibus sed in compositis.

Nid autem oportet dicere de sba et quale quid est ipsa substātia: dicamus faci
entes aliud principiuz. forsam eniz ex his manifestum erit aliquid de separa
ta: et etiam de sensibilib9. **Q**uoniaz autem substātia z quidditas formalis est
principium et causa quedaz: hinc inuestigāduz est ipsuz propter quid sit semper queri
tur quod per ipsuz queritur causa ppter quid est alicui. querere enim ppter quid homo
est musicus: est querere causaz propter quaz musica inest homini. z ideo in simplicib9
querere ppter quid ipsum est ipsuz: nichil est querere quādo non querit propter quid:
oportet supponi de aliquo quia est. et quia ei aliquid inest. vt si queratur propter quid
luna eclipsatur: oportet manifestuz esse. qz lune inest eclipsis ipsius autē simpliciter: v
na ratio z vna causa ē. ideo de ipso proprie non queritur propter quid homo ē homo a

Metaphisice

ut musicus music9. nisi quis dicat q̄ in talibus queritur propter quid iddem est. indiuisibile a se ipso. hoc enim est esse vnum. quod comune ē cuilibet enti. qd̄ vere contigit vnicuiq̄. Queritur autem propter quid in eis in quibus queritur aliquid. d̄ aliquo vt propter quid homo est animal rationale. hoc enim nō queritur iddem de eodem: sed aliquid de aliquo. in quo manifestum est ipsum quia est. nam manifestuz si hoc nō presupponatur non quereretur propter quid similiter si queratur propter quid tonat: presupponitur quia sonitus fit in nubibus. et queritur causa propter quaz aliquid in aliquo. et eodem modo cum queritur lateres ⁊ lapides sunt domus. palam quia in talibus queritur causa alicuius. hec autem est quidditas ⁊ forma rei. ipsa autem vt logice locatur causa ē propter quaz res est: licet in quibusdam finis sit causa propter quaz in quibusdam vero efficiens. ita tamen q̄ efficiēs causa est propter quam inferi et corrumpi. forma vero causa est facto esse. Latet autem in his maxime que non dicuntur de alijs. questio propter quid. in talibus enim queritur quid est: quia simpliciter dicitur. vt quid est homo et quid in eis non videtur queri propter quid. quia non attribuitur aliquid alicui. nec dicitur in eis hoc est illud. Sed tamen in aliquibus ipsorum oportet corrigētes querere propter quid talia sunt. quelibet dicantur simpliciter: tamen composita sunt ex materia et forma propter quam formas existunt talia. et hec forma queritur in eis propter questionez propter quid. si autem non sic corrigamus sed dicamus q̄ in eis non queritur propter quid: sequitur q̄ eius cuius nichil est quereretur. et eius cuius aliquid est quid est quereret. sic aliquid comune quod est in componibile q̄ quid in talib9 ipsum quia sunt presupponitur et cum ignoratur ratiōnabiliter queritur propter quid et hoc est querere formā propter quam materia existit vt propter quid lateres et lapides sunt domus huius enim causa est forma dom9 et propter quid homo est. huius enim causa est forma existēs in corpore. queritur quid ē causa materie. et hec est forma et substantia qua aliquid est palam quidem q̄ in simplicibus formis non est questio nec doctrina: cum in eis non sit aliquid de aliquo. sed est alter motus questionis in eis.

Capitalum. xiiij. quod sic incipit: quoniam vero ex aliquo compositum. Declarat q̄ formalitas rei compositae nec est elemētum nec est ex elementis Et q̄ licet forma dici elementum et causa essendi rei tamen proprius dicitur principium.

Quoniam vero compositum fit ex aliquibus ex eis prout reducitur ad vnum comune non sicut cumulus: sed sicut syllaba fit ex elemētis. hec enim non est iddem q̄ littere. vt. ba. non est. b. a. nec caro est ignis et terra. dissolutis enīz partibus ab inuicem ita remanent littere q̄ non remanet syllaba et ita est ignis et terra q̄ non est caro. syllaba quidem non soluz est elementa vocalis et consonātis: sed a liquid aliud. et caro non solum est ignis sed etiam aliquid aliud. Forma quidem totius non est elementum. quia ex ipsa et ex his ex quib9 est: fieret aliud. cuius formalitas esset elemētuz. ex quo cum p̄dictis posset aliquid aliud fieri. et sic in infinituz irēt generationes. nec etiam est forma rei ex elementis. quia non potest esse ex vno: cum sit quid compositum. Si autem esset ex pluribus: ipsa cum eis faceret quoddam aliud. sicut dictum est supra. Videtur autem forma rei in tantum esse elemētum: in quantum est causa essendi rei. hec enim forma est causa essendi carnez: illa vero syl

S. ij.

labam. et sic de alijs. que forma substántialis vniuscuiusq; est causa prima effendi vni
quodq;. Quoniam autem quedam non sunt res sensibiles substantiales: vt arti-
ficialia. quedam vero sunt substántie vt res constitute per naturam: manifestum est q; li
et in artificialibus substantia rei sit elemétum: tamen in naturalibus forma substan-
cialis non est elementum: sed principium. quia elemétum talium est illud in quod di-
uiditur res in existens ei vt materia. sicut syllaba diuiditur in. a. et. b.

Et dictis itaq; sillogizare oportet. libri octauí mathaphisice. capitulum pri-
mū recolligit que dicta sunt in septimo ordinans ipsa ad perferuationes sub-
stantie sensibilis.

Et dictis itaq; oportet sillogizare intentum. et sumatim recolligendo
dicta imponere dicēdis. Dictum est autem q; querūtur cause prin-
cipia et eleméta substantiarum. Quarum quedam sunt: concessa
ab omnibus. vt substantie naturales quales sunt ignis et aqua terra
et simplicia corpora. et plante z animalia celum et partes ipioruz.

Quidam etiam dicunt species et mathematica substantias esse. alias vero iubitárias
esse accipimus: ex rationibus dictis in precedenti libro videlicet quodquid est. et quod
subicitur ad huc magis genus q; species. et vniuersalia magis q; singularia. vniuer-
sali vero et generali copulantur ydec. quia secundum eandem rationem videntur
substantie. Quoniam autem quidditas est substantia: cuius videtur esse definitio:
propter hoc diximus de diffinitione. et de secundum se. et quia diffinitio est ratio
partes habens: necesse fuit considerare que partes conueniunt diffinitioni substántie
et que non. ostendimus etiam q; nec vniuersale nec genus. est substántia alicuius. de y
deis et mathematicis posterius perferandum est. hec enim quidam dicunt esse sub-
stantias preter sensibiles. Nunc autem tractabimus de substantijs concessis: quales
sunt sensibiles que omnes habent materiam.

Capitulum. ij. quod sic incipit: est autem substantia que subicitur. Deter-
minat de substantia sensibili: ostendēs q; aliter materia: aliter forma aliter cō-
positum ex eis dicitur substantia sensibilis que dicitur subiectum.

Viter materia est substantia que non est aliquid actu: sed aliquid potentia.

Aliter vero forma que est ratio effendi existens hoc aliquid actu separabile se-
cundum rationem. tertium vero quod est ex his substantia dicitur cuius solus
us per se est generatio et corruptio. que etiam sepabilis est simpliciter tan q; per se ens
nam quedam sunt separabiles: quedam non. Quod autem materia sic substan-
tia patet sic in omnibus oppositis mutationibus est aliquid quod subicitur vtriq; ter-
mino. sicut in mutatione secūdu locum idem est q; nunc est et hic et postea et alibi
erit etiam secundum augmentuz idem nunc est vnum z postea maius materia secū-
dum etiam alterationem idem nunc est sanum et postea laborat. Similiter au-
tem secundum substántiam idem est q; nunc est sub generatione: postea sub corrupti-
one. hoc autem est materia. et hanc mutationem cuius subiectum est materia: alte se-
quentur. quod enim est generabile et corruptibile: est mobile secundum locum. au-
gmentabile. et alterabile. hoc autem non sequitur aut vnam aut duas aliarum muta-

Metaphisice

tionum. non enim necesse est id quod habet materiaz localem habere materiam subiectam generationi et corruptioni. que autem differētia sit inter fieri simplex et nō simplex: dictum est in phisicis. Quoniam autem substātia que dicitur materia manifesta est quia est potentia ens relinquatur dicēdum que est illa potentia sensibilium que est actus scilicet forma. Democritus tātum differēcias tres assignauit. corpus enim subiectum quod dixit materiam. vnum et idem posuit. differt autem arifimon quod est figura. aut trōpi quod est positio. aut diatigi quod est ordo. Insufficiēter autem dixit q̄ multe differētie formales esse videntur. quedam enim accipiunt esse per cōpositionem vt quorumcūqz mixtura est ratio essendi. vt melicratum. alia vero ligatione: vt ornamētum capitis. alia ligatiōe vt lber et archa. alia positione: vt limen inferius et superius. que differunt per aliter et aliter poni. alia tempore: vt cena et prandium. alia vero loco: vt diuersi venti. alia passionibus sensibilium: vt diuicie et mollicie et similib9. quibus omnibus: aut quibusdam horum multa differunt. alia vero super abundantia et defectu. Esse enim tot modis variatur in rebus: quot sunt differētie predicte. esse vero liminis inferioris consistit in sic poni positio signat esse ipsius. Similiter sic inspifari: signat esse cristalli. quorumdam quidem esse diffinitur per misceri quorūdam per cōtēperari. quorumdam per ligari vel inspifari. et sic de alijs differētijs sumēda sunt tamen genera dictarum differētiarum tanq̄ principia essendi. vt ipse differētie reducātur ad pauciores sicut ille que sunt in magis et minus spisso et raro et similibus reducuntur ad superabundātiā et defectum. et ille que reperiūtur in figuris: reducuntur ad lenitatem et asperitatem. vel ad rectus et curuum. per aliquā enim dictarum differētiarum dicitur aliquid esse per misceri et per priuationem ipsius dicitur non esse. Manifestum itaqz si forma est causa essendi vnumquodqz qd̄ in predictis forma substācialis est querenda: sicut causa essendi. nullum enim predictorum accidentium per se vel alterari coniunctum est substātia alicuius: licet proportio nali ter in qualibet substātia accidens sequatur formas. Substātie autem compositę sunt in quibus forma inest materie de qua predicatur actus ipse quod est forma. si cut patet in earum diffinitionib9 si enim oporteat diffinire limē inferius: dicemus ipsum esse lignum vel lapidem ita positum. lignum enim et lapis materia est: positio autem forma. que predicatur de materia. In aliquibus autem diffinitionibus ponitur eius causa. similiter diffinietur ita: cristallus est aqua sic congelata et simphonia q̄ ē grauis et accuti proportio talis: et sic de alijs. vnde manifestum est q̄ alius actus et forma alterius. quorumdam enim forma est compositio. aliorum mixtio. aliorū aliquid dictorum. Propter quod diffiniētium quidam diffinsunt rem penes materiam: vt dicētes q̄ domus est lapides lateres et ligna. quidam penes formas et actus: vt dicentes domum esse vas protectiuum pecuniarum et corporum. alij vero consequuntur vtrumqz diffinientes substātiā compositā ex vtroqz. Itaqz diffinitio per solas differētiās est forme et actus. diffinitio vero eorum in quibus existit forma ē materia termini autem quos architas aprobauit similes sunt diffinitionib9 substātie compositę. vt q̄ serenitas est quies in aeris pluralitate diffinitio enim compositi ex vtriusqz aeris enim est materia: quies autem forma. Similiter q̄ tranquillitas est equitas maris. diffinitio enim compositi aer enim est materia: equitas forma. Adalā quidem ex dictis que sit substātia sensibilis. cuius hoc quidem est materia illud vero forma tertium autem quod ex his.

Capitulam. iij. quod sic incipit: oportet autem non ignorare. Inuestigat
 vtrum nomen principaliter significet ipsorum totum vel formam. ostendens
 q̄ forma est ratio essendi materie ⁊ composito et q̄ per se non generatur et q̄
 assimilatur numeris.

Oportet autem non ignorare vtrum nomen principaliter significet substātia
 am compositam aut formam ipsius vel vtrum hoc nomen domus sit signum
 totius domus que est tegumentum ex lapidibus sic compositis aut sit signus
 tegumēti quod est actus forma domus. Similiter vtrum animal significet totū com
 positum ex anima et corpore aut principaliter animam que est forma et actus corpo
 ris. Dicendum est enim q̄ nomen signat vtrumq̄: nō secūdū vnā rationem: sed
 principaliter formam et ex consequenti compositum prout attribuitur forme ista ta
 men ad aliquid aliud differunt. licet ad questionem substātie sensibilis nichil differāt
 quod quid est et cuius est vt anime et anime esse. in compositis autem: non: vt homo ⁊
 hominis esse non est iddem: nisi anima dicatur homo. sic igitur alicuius nomē simul
 importat formam et totum: vt simplicis forme. alicuius non vt compositi. non videt̄
 itaq̄ entitas substātie compositae esse ex materia nec ex principijs materialibus: sicut
 compositio et mixtio non est ex his quorum est: sed potius formalitas substātie est ca
 usa essendi substātie sensibilis. aut sempiternam esse. aut corruptibilem seu corrupi.
 aut factam esse siue fieri. monstratum est in septimo q̄ forma per se nō generatur nec
 fit sed compositum. si autem forme corruptibilium sunt separabiles a materia: nondū
 manifestum est. Quis palam est q̄ forme artificialium quas impossibile est esse sine
 subiectis: sicut est forma domus ⁊ vasis separabiles non sunt. forsam enim quecunq̄
 forme non consistunt per naturam separatam sed per artem non sunt substātie quia ī
 corruptilibus sola substātia per naturā existit. Quare dubitatio que accidit an
 tisthenis propter in eruditione logice: hic solui potest. que fuit q̄ nichil contingit dis
 finiri: quia diffinitio habet partes quarū quelibet diffiniri posset. et sic in infinitū dis
 finitiones procederēt. contingit tamen secundum ipsos per discretionem dicere de
 aliquo quale quid est: sicut de argēto quod est aliquid quale est stānum. dicendum est
 enim q̄ substantie compositae siue sensibilis siue intellectualis fuerit contingit esse dif
 finitionem. partium tamen simplicium primarum ex quibus ipsa est non contingit es
 se diffinitionem. quia semper aliquid de aliquo diffinitio signat quorum vnum oportet
 esse vt materiam aliud vero vt formam. Palam autem q̄ diffinitio substātie
 assimilatur numeris et non vnitatibus vt quidam dicunt. diffinitio enim numerus
 quidam est diuisibilis in indiuisibilia infinite sunt rationes. talis autem est nume
 rus qui est diuisibilis in vnitates. Item quemadmodum ablata aut addita vnita
 te numero non remanet iddem sed mutatur eius species quantumcūq̄ minimū sit
 id quod additur vel aufertur sic nec diffinitio nec quidditas remanebit eadem: ablata
 vel addita differētia. Item sicut in numero oportet aliquid esse quo fit vnus ex mul
 tis vnitatibus: q̄ autem est numerus sicut aceruus aut si vere numerus est dicendum
 q̄ est faciens ipsum vnum ex multis: ita oportet dicere q̄ est faciens diffinitione esse
 vnā cum sit ex multis. et hoc rationabiliter queritur. Nam eadem ratio est quare
 substātia est vnum et quare diffinitio substantie non est vnum tanq̄ quedam vnitas
 simplex vt punctum: sed est vnum per vnitatem actus quod est forma. aqua vna est q̄
 libet natura substātie. Item quemadmodum numerus non habet nec magis nec

Metaphisice

minus in vna specie: nec forma substancialis suscipit magis et minus nisi cum materia de generatione quidem et corruptione substanciarum sensibilium et quomodo reducatur ad numerum hec dicta sunt.

Capitulum .iiij. quod sic incipit: de materiali autem substancia. Declarat qd licet omnia generabilia sint ex eadem materia prima tamen cuiuslibet est aliqua materia propria. Secundo qd plures materie sunt eiusdem rei. Tertio qd diuersa possunt esse ex eadem materia licet quibusdam diuersis diuerse sint materie. Quarto qd substanciarum incorruptibilium est materia diuerse rationis a corruptibilibus. Quinto qd accidētibus non est materia ex qua fiant sed subiectum in quo: quod in quibusdam vero est manifestum.

Et materiali autem substancia oportet scire: qd licet omnia generabilia fiant ex eadem materia prima: tamen aliqua est materia proxima et propinqua vni cuiusqz. vt fleumatis propria materia est dulce aut crassum. colere vero amara et forte hec sunt ex eadem materia prima. Sicut autem plures materie eiusdem quando alterum est materia alterius. vt fleumatis materia est crassum et dulce: si crassum sit materia dulcis. ex colera vero potest fieri crassum: non immediate: sed si resoluitur in materiam primam. Dupliciter enim fit aliquid ex aliquo. vno modo immediate. alio modo per resolutionem in primam materiam. Contingit enim diuersa fieri ex eadem materia a diuersis agentibus: vt archam et lectum ex ligno. quorumdam tamen diuersorum ex necessitate est diuersa materia vt scire et eorum quorum materia est lana et lignum. ex bis enim non potest fieri serra. cum quidem sit iddem ex diuersis materijs: oportet qd efficiens siue ratio agēdi sit eadē. nam si materia est diuersa et efficiens est diuersum: oportet qd factum est esse diuersum. Et id quando quis quesierit causam alterius effectus: oportet respondere omnes causas concurrentes ad ipsum. vt hominis causa materialis ē instrumentum. efficiens autē sperma. formalis vero quidditas qd autem cuius sit et forte finis et forma iddem. in talibus autem causis oportet respondere proximas non remotas. Circa naturales quidem substantias et generabiles necesse est sic versari: si quis ratione versatur: et si iste sunt cause perfecte et tot quot diximus. In naturalibus autem substancijs sempiternis alia ratio est. quia aut non habent materiam aut habent non generabilem sed solum inobilem secundum locum. Quocumqz etiam per naturam non sunt substantie: sed accidentia: eis non est materia ex qua fiant sicut pars. sed substancia tanqz subiectum. puta eclipsis non est aliqua materia: sed luna est subiectum patientis eclipsim. efficiens autem causa est terra interposita priuans lumen. finalis autem causa forsitam non est aliqua ipsius. sed formalis causa est aliqua: licet non manifesta. nisi dicatur illud quod est causa eclipsis sit forma ipsius scilicet priuatio luminis a terra interposita. somni vero non est manifestū p̄mū s̄bu. qz licet animal sit subiectū ipsius: tamz secundum quid et alio mediāte. primū enim subiectūz hoc patiens est cor aut aliquid aliud cuius passionis querenda causa est a qua fit. deinde quid sit hec passio que non ē totius primo sed alicuius partis. est enim quedam immobilitas que fit per hoc qd primum subiectum eius aliquid patitur.

Capitulum .v. quod sic incipit: quando vero quedam sine generatione et corruptione. Ostendit qd forma non fit ex materia. Sed compositum ex composito mouens dubitationem vtrum materia eodem modo se habeat ad con
F. iiij.

traria et quare vinum est materia aceti cum fiat ex ipso. nec vinum est materia mortui.

Quoniam quedam sunt sine generatione et desinunt esse sine corruptione ut forme albedo enim non fit: sed lignum album. Omne enim quod fit est compositum ex eo quod fit. Manifestum est quod non omnia contraria fiunt ex inuicem licet enim albus homo fiat ex nigro homine: tamen albedo non fit ex nigredine. manifestum est etiam quod non omnium est materia tanquam pars rei sed illorum tantum quorum est generatio et transmutatio inuicem. que autem sunt et non sine transmutari ut forme eorum non est materia pars. Habet autem dubitationem vtrum materia se habeat vniiformiter ad contraria. ut si corpus quod est in potentia ad sanitatem et infirmitatem tanquam materia ipsarum habeat se vniiformiter ad ipsas. et aqua respectu vini et aceti ad que est in potentia. Ad quod dicendum est quod non oportet materia vnum contrarium aspici sicut habitum et formas. aliud vero sicut corruptionem et priuationem forme. quare preter naturam. Est enim dubitatio quare vinum non est materia aceti: cum ex ipso fiat acetum. Similiter quare vinum non est materia mortui cum sit in potentia mortuum. Ad quod dicendum quod acetum mortuum et similia sunt corruptiones secundum accidens. materia enim que est sub vino est in potentia ad mortuum mediante corruptione vini. ita quod fit acetum ex vino: et mortuum ex vino sicut fit nox ex die: quia post diem fit nox. Si autem oporteat fieri transmutationem ex aceto in vinum et ex mortuo in vinum: oportet ea resolui in primam materiam.

Capitulum. vii. quod sic incipit: dubitatione vero dicta. Inquirunt causam unitatis rei habentis partes ostendens quod causa huius est quia altera pars est potentia altera est actus eius in formis vero separatis ipsa formalitas est causa eius scilicet unitatis.

De dubitatione vero superius mota vbi diffinitiones assimilantur numeris videlicet que sit causa essendi vnam diffinitionem cum habeat partes nunc dicendum est hoc enim rationabiliter dubitatur cuiuslibet enim totius habentis partes quod est vnum aliquid preter partes non tamen sicut actus alia causa est unitatis. sicut in quibusdam corporibus tactus est causa essendi vnum: in alijs viscositas. aut aliquid tale. cum quidam diffinitio sit ratio vna non coniunctione ut illius: sed per significare vnum quod dubitatur quidem est faciens vnum et non multa diffinitione: puta animal bipes. Aliter enim dicendum est ad hoc: si animal et bipes sunt quedam forme separate ut quidam aiunt. tunc enim homo erit per participationem duorum actu diuersorum scilicet animalis et bipedis. et sic non erit vnus sed plura. et ideo acceptantibus diffinitionem predictam: non contingit reddere causas unitatis diffiniti. nec soluere dubitationem. Si autem ut diximus vna pars substantie sensibilis est materia que est ens in potentia alia vero est forma que est actus: non videbitur dubitabile. id quod queritur. Similis est enim hec dubitatio qua queritur quid est causa essendi vnum rotundum et es in hoc toto es rotundum. cuius non est altera causa: nisi quod es est materia et rotundum est forma generabilium enim non est alia causa

Metaphisice

vnitatis preter generas nisi illud quod est in potentia sit in actu. vt eius quod est spe-
 ra in potentia esse actu spera non est altera causa preter faciens et hoc est eius quiddi-
 tas scilicet esse speram. Eadem autem est causa vnitatis habentium materiam in
 intellectualem. circulus enim qui est figura superficialis est. **M**anifesta
 figura est materia et superficialitas est actus. quecumq; vero nullam habent materi-
 am non habent aliam causam vnitatis: sed vnumquodq; ipsorum statim est aliquid
 vnum. sicut enim substancia per et non per se aliud e ens et similiter qualitas et quanti-
 tas. **P**ropter quod in ipsorum diffinitionibus non inest ens nec vnus. quia quid
 ditas vniuscuiusq; statim est vnum sicut ens. ita non est alia causa horum essendi va-
 num aut ens. quia quodlibet ipsorum statim est ens et vnum. non q sub ente et vno:
 sicut sub generibus nec sub separabilibus singularibus propter ignorantiam quidem
 huius dubitationis quidam dixerunt participationez esse causam vnitatis. cuius ta-
 men participatione causam aliam esse dicunt: dubitantes quid est participare. alij autē
 coexistentiam forme in materia causam vnitatis dicunt. alij vero compositionem a
 ut coniunctionem ipsarum. **H**oc autem verum non est quia cum eadem ratio vni-
 tatis sit compositum ex materia et forma: signum erit existentia aut coniunctio anime
 et sanitatis. et trigonus eneus erit comitio eris et trigoni. et album: compositio su-
 perficie et albedinis quod falsum est. **C**ausa vero dicte opinionis est quia querit
 aliquid differens propter quod ex potentia et actu fiet vnum sicut vnus aliquid q nul-
 la alia causa est vnitatis nisi mouens quod educit ex potentia ad actum. **Q**ue vero
 materiam non habent omnia simpliciter per se ipsa sunt aliquid vnum.

De primo quidem igitur ente. **H**uius libri noni primum capitulum repe-
 titis quibusdam superius dictis determinat de potentia ostendens q omnes
 potentie proprie dicte reducuntur ad actiuam sicut ad primam. cuius ratio re-
 peritur in rationibus aliarum potentiarum. que licet vnani habitudinem ha-
 beant ad potentiam passiuam: tamen differt ab ea subiecto. vtriq; tamen po-
 tentie opponitur priuatione in potentia.

Primo quidem ente dictum est scilicet de substantia ad quam om-
 nia alia entia reducuntur et secundum cuius rationem alia dicuntur
 entia. quia ipsius ratio inest rationibus aliorum vt patuit in septimo
Et quoniam ens non solum diuiditur per substantiam quantitatem
 et qualitatem et similia: verum etiam secundum potentiam et actum
Idcirco opus est determinare de potentia et actu. primum quidem
 dicendum est de potentia continente motum. hec eniz proprie potentia dicitur: licet
 non sit sufficiens ad id qd intendimus determinare de potentia et actu. quia hec sunt i-
 plus q potentia que concernit motu: tñ euz de hac dixerim9 onidem9 de alijs potēti-
 js determinādo de actu. **Q**uod autem potētia z posse dicitur multipliciter in quinto
 determinatum est. ille tamen potētie que dicuntur equiuoce per quamdam similitu-

dinem: sicut ille que sunt in geometria: pretermittantur. in eis enim dicimus possiblea ea que aliquo modo sunt et impossiblea que aliquo modo non sunt. Quecuq; autem potentie reducuntur ad eandem speciem omnes sunt quedam principia: et ad vnum referuntur quod est principium transmutationis in alio in quantum aliud potentia enim patiendi que est principium mutationis passive in patiente: reducitur ad principium transmutatiuum in alio in quantum aliud. habitus etiam impassibilitatis dicitur potentia que a principio transmutatiuo non potest transmutari in deterius nec corrumpi. in his quidem definitionibus inest ratio prime potentie scilicet active. Et quoniam potentie dicuntur aut patiendi et faciendi. aut bene patiendi et bene faciendi: que includunt priores in rationibus potentiarum que dicuntur secundum bene insunt rationes potentiarum simpliciter que sunt priores. Valam igitur q; potentia faciendi et patiendi aliquo modo est vna secundum habitudinem. quis enim dicitur habere potentiam patiendi eo q; aliud potest pati ab ipso: subiecto tamen sunt diuerse. quia passiuum est in patiente quod ab aliquo patitur per hoc quod habet materiam tanq; principium faciendi. quomodo crassum est combustibile et cedens e impressibile. Actiua autem est in faciente vt caliditas in calefactiuo et edificatiua in edificatore. Et ideo nichil patitur a se ipso in quantum aptum natum est esse idem quia sic est vnum et non diuersum. In potentia autem est priuatio contraria tali potentie quare omnis potentia et impotentia est eiusdem et secundum idem sicut habitus et priuatio. priuatum enim dicitur non habens et si aptum natum habere aut omnino non habet: aut si quando aptum natum est. aut si eo modo quo natum est habere vt puta perfecte aut quocunq; modo natum est habere non habet in quibusdam tamen non omnibus que apta nata sunt habere vt priuata quando violentia causa est non habendi.

Capitulum. ii. quod sic incipit: quoniam hec quidem in animatis. Declarat quod quedam potentie sunt in rebus in animatis et hec sunt omnes irrati onabiles et determinate ad vnum. alie vero sunt rebus animatis quarum ille sunt in virtute rationali rationales sunt et contrariorum quia earum ratio est scientia que contrariorum est.

Quoniam autem quedam talia qualia sunt potentie insunt rebus inanimatis et specialiter in parte animi rationali. Manifestum est q; potentiarum alie sunt cum ratione. Unde et habitus factiui quales sunt artes: omnes sunt potentie. quia sunt principia permutatiua in alio vel in quantum aliud. rationales autem potentie omnes sunt contrariorum. sicut medicatiua est infirmitatis et sanitatis. irrationabilium autem vnaqueq; est vnius tantum. sicut calidum est tantum califaciedi. Causa autem quare rationales sunt contrariorum et quia scientia que est eis ratio possedi eadem existens ostendit rem et eius priuationem lz non similiter q; principia liter est rei. quare necesse rationales potetias contrariorum esse. ita q; vnius scdm se et alterius non e se sicut ratio a qua rationales dicuntur vni9 contrariorum scdm se et alterius scdm accidens illius. s. qd ostendit negatione et priuatione et ei9 q; e se cognoscit. priuatio enim que ablatio alterius extrinsecus contraria est ei qd priuat. irrationales idcirco sunt determinate ad vnum: quia forma est eis ratio possendi. in eodem autem non sunt contrarie forme: sed vna tantum. vnde salubre facit solum sanitatem

Metaphisice

et calefactiuum caliditatem. et frige factiuum frigiditatem. Scientia autem que est f
 anima habente p[ri]ncipium motus est potentia cum ratione. et quia non sciens facit
 ambo contraria sic ratio est ambozum: licet non equaliter. quia potentia rationalis
 copulans iddem p[ri]ncipium ad duo contraria mouebit vtrumq[ue]. Et hec est ratio qua
 re potentie rationales faciunt contraria: quia vnum p[ri]ncipium in ratione existens
 est contrariozum. potentie vero sine ratione contraria facere non possunt. palam aut
 q[ue] potentiam faciendi sequitur potentia patiendi et non econuerso. necesse enim est
 beneficientem facere sed facientem non est necesse bene facere.

Capitulum. iiii. quod sic incipit: sunt autem quedam. Improbatur opinio
 nem dicentium nichil esse in potentia nisi quando est in actu quasi iddem sit
 actus et potentia.

Ant quidam vocati megarici qui dicunt aliquid habere potentiam solum
 quando operatur: et non habere quando non operatur et non bedificantem
 non posse bedificare: sed bedificatem posse bedificare dicunt: quando bedifi-
 cat et sic de alijs. Quibus accidit in conuenientia facile est videre. non enim e-
 rit bedificator qui non bedificat. quod falsum est. quia bedificatorem esse est potentem
 esse bedificare. et similiter est in alijs artibus. Preterea impossibile est acqui-
 rere artes non discendo aliquando vel inueniendo: impossibile est eas perdere non abi-
 ciendo: aut obliuione: aut passione: aut alteratione: causata a tempore. non enim cor-
 rumpuntur re artificiali corrupta. Si quidem potentiam non habet quando actu no[n]
 agit: quando quis cessabit agere perdet artem. et quando incipiet agere acquirat eas.
 Et sic ars acquireretur sine studio et perderetur sine abiectio[n]e. Preterea in re-
 bus inanimatis nichil est frigidum nec calidum nec dulce nec omnino sensibile nisi
 actu sentiat. et ita entia erunt talia qualia apparent sensui: vt dixit pictagoras.
 Preterea nulla res habebit sensum nisi actu sentiat: itaq[ue] non videns non habebit
 potentiam visuam. Si quidem non habens visum aptum tamen habere. et quan-
 do aptum natum est est cecum: iddem eodem die sepe erit cecus et videns. Pro-
 pter quod p[ri]uatum potentia est impossibile. si quidem iddem est actus et potentia
 q[ue] non fit actu: impossibile est fieri. et etiam impossibile factum esse. Ita q[ue] dices ip[su]m
 esse aut futurum mentietur. nam impossibile hoc significat scilicet non esse nec possi-
 bile esse. hec ergo opinio aufert motum et generationem q[ue] secundum ipsam stas se-
 per stabit et sedens sedebit nec surget. quia impossibile erit surgere: cum non habeat
 potentiam surgendi. Si ergo hec vera non sunt: palam quia potentia et actus sunt
 altera et non iddem: sicut dicit dicta opinio destruens non paruum aliquid: sed multa
 entia. quare decendum. quod aliquid est possibile esse q[ue] actu non est. et possibile non
 esse quod actu est. et hoc tam in substantia q[ue] in alijs cathegorijs.

Capitulum. iiii. quod sic incipit: est autem impossibile hoc. Diffinit quid
 est possibile ostendit etiam q[ue] nomen actus venit ex motibus et q[ue] possibili no[n]
 repugnat actus essendi et q[ue] consequens est possibile si antecedens est possibile.
 St autem possibile illud cui si steterit actus cuius dicit h[ab]ere pot[en]tiam nichil e-
 rit impossibile vt possibile est sedere cui si inest sedere: nichil erit impossibile.
 z ita de alijs possibilib[us]. Venit at nomen actus ad alia de qb[us] dicit. s. ad for-

nam et ad esse et ad agere principaliter ex motibus. quia motus maxime videtur actus esse. unde si non assignatur motus non existētibus: quibus eis assignetur alie rationes entium quomodo dicitur quod non entia sunt intellectualia et concupiscibilia. non autem dicuntur mota: quia non entia actu essent non entium enim quedam sunt potētia actu vero non sunt. Si autem possibile est illud quod dictum est scilicet cui sequitur esse: manifestum est quod possibile non est illud quod nullo modo erit. qui enim hoc dicunt esse possibile: idem faciunt possibile et impossibile ut fugiant impossibilia esse diversa a possibili. verbi gratia si quis dicat diametrum possibile commensurari coste: licet commensuretur falsum dicit. quia hoc est impossibile: cum non possit esse vel fieri. possibile autem omne nichil prohibet esse vel fieri dictum est enim quod positum possibili inesse nichil erit impossibile. nam possibile actu esse potest falsum esse. non tamen est impossibile. non enim idem est falsum et impossibile. sicut sedentem stare falsum est: non tamen impossibile. Similiter etiam palam ex dictis quod si antecedens est possibile et consequens necesse est possibile esse. si enim consequens est impossibile antecedenti existenti possibili posito antecedente: nichil prohibet poni consequens: immo necesse est ipsum poni. sed dicebatur ipsum esse impossibile. et sic impossibile erit possibile. et ideo si antecedens est possibile. et consequens similiter. et si consequens est impossibile. et antecedens est impossibile. et quia sic se habent: ideo si antecedens est necesse est et consequens esse et ex necessitate possibile est consequens: si impossibile est antecedens. nam possibile hoc significat quod eo modo atque eo tempore quo possibile est antecedens possibile est consequens.

Capitulum v. quod sic incipit: omnibus autem potētibus. Declarat quod potentie naturales procedunt actus: acquisite vero fiunt per actum. et quod potentie rationales sunt in rebus animatis irrationales tan in animatis quam in non animatis et quod irrationales statim agunt actiuo appropinquato passiuo. rationales autem non semper nec simul agunt duo contraria licet sit contrariorum.

Omnibus autem potētibus existētibus altero trium modorum. his quidem conatis: ut sensibus. his autem consuetudine: ut potentia fistulandi. alijs disciplina: ut potentie artium: illas quidem que consuetudine aut disciplina fiunt: necesse est habere propter actum exercitij. conaturales autem quales sunt ille que consistunt in pati: ut sensitivas non est necesse acquiri per actus. Quoniam autem possibile respectu alicuius est possibile non quocumque modo sed determinato tempore ac sub debita proportione et cum alijs conditionibus necessarijs ad eius diffinitionem.

Potentiarum autem quedam possunt mouere secundum rationem et sunt rationales et istas necesse est esse in re animata. quedam vero irrationabilia mouere possunt et horum potentie irrationales sunt que possunt esse tan in animatis quam non in animatis istarum vnaquaque est factiua vnius tantum sicut calefactiua calefacit solum. Rationabilium autem quodlibet contrariorum est non tamen facit simul duo contraria quia aliud principium concurrat ad actionem ipsius scilicet appetitus vel electio voluntatis et ideo potentia rationalis appropinquato passiuo illud solum de duobus contrarijs faciet quod appetitus aut voluntas principalis desiderabit quare omne potēs potētia rationali id faciet tantum quod principaliter desiderabit si habet tunc potētiam respectu eius bene

Metaphisice

antez potentiam passiuo presente taliter enim se habente facere potest et non habente non potest nec oportet ad hoc addere nullo exteriorum prohibente habet enim potentiam quando habet eam ut potentiam faciendi ad quam habendam concurrent debite conditiones per quas excluditur quodcumque exterius prohibens quia prohibentia remouent aliquam vel aliquas de conditionibus. Similiter propter istas conditiones habentes potentiam rationabiles non possunt simul facere duo contraria etiam si uelent aut appeterent simul facere ipsa quia non habent potentiam ea faciendi simul.

Capitulum. vii. quod sic incipit: quoniam autem de potentia. **Declarat** quid est actus et manifestat duplicem diuisionem rationis.

Primum dictum est de potentia que concernit motum: determinemus quid est actus et quale quid est nam ex definitione eius simul erit manifestum quod non solum dicitur possibile quod aptum natum est mouere aliud vel moueri ab illo siue simpliciter siue alio modo: sed etiam alteri dici possibile reperiemus determinando de actu. Est autem actus rem existere alio modo quam in potentia. dicimus autem mercurium esse in ligno in potentia antequam formetur ex ligno figura mercurij. in actu autem quando formata est. Et scientes non actu speculantem dicimus potentem considerare: speculantem autem quando actu considerat esse in actu speculationis.

Quod autem nunc dictum est: manifestus est introductione singularium. non enim oportet cuiuslibet rei querere definitionem: sed sufficit adducere aliquid proportionale ad manifestationem eius quod dicitur. actus quidam ad potentiam sic se habet: sicut bedificans ad bedificabile. uigilans ad dormiens. uidens ad claudens oculos: habens potentiam uidendi. elaboratum ad illaboratum et similia: in quibus alterum dicitur actum et alterum possibile.

Dicuntur autem actu non omnia eodem modo sed quedam in habitudine huius ad hoc ut motus ad potentiam actiuam: quedam uero in habitudine huius in hoc: ut forma que est actus se habet ad materiam in forma aliter etiam dicuntur in actu esse infinitum vacuum et similia. hoc enim contingit aliquando esse in actu non comixto potentia sicut hoc uisibile aliquando uidetur. Infinitum autem non contingit aliquando esse in actu simpliciter: quia semper est in aliquo actu in mixto potentia. diuisio enim continui non separatur a potentia. que quidem sunt actu et quid et quale sit actus: ex his omnibus est manifestum.

Capitulum. viii. quod sic incipit: quando quidem potentia est unum. **De** terminat quando potest dici aliquid esse in potentia ad aliquid et quod illud quod immediate est in potentia ad illud predicatur de ipso denominatiue sicut passionis de subiecto.

Quando aliquid est in potentia et quando non: determinandum est. non enim quodlibet est in potentia ad quodlibet. sicut terra proprie non est in potentia homo: nisi fiat sperma. sed nec hoc simpliciter est potentia homo. Est quidem aliquid potentia aliud: quando una transmutatione potest deduci ad actum. nisi sit exterius prohibens. illud enim potentia sanum quod a medicina vel a fortuna una actioe sanabit. illud est in potentia artificiatum vel aliud factibile ab intellectu: quod quando nolitum fuerit et per solus agens uolens ex potentia deducit ad actum nisi sit exterius prohibens uniuersali. Illud est potentia aliud quod unica actioe potest deduci ad actum illius: nullo exteriorum prohibente siue principium generis sit extrinsecum ut in artificialibus. siue intrinsecum: ut in naturalibus.

ralibus. et quia sperma debet transmutari in aliud puta in embriorem antequam ex ipsa fiat homo: ideo nondum est potentia homo. quando vero deductum est ad aliquid quod per se ipsum principium tale est quod ex ipso immediate potest fieri homo: hoc est potentia homo. et ideo non sunt potentia ad aliquid ea que agunt altero principio ad hoc quod ex ipsis possit fieri illud. sicut terra non est potentia statua: quia eget permutari in es ex quo immediate fiet statua. Videtur autem illud ex quo fit tanquam ex potentia propinqua dici de eo quod fit ex ipso non formaliter sed denominatiue ut archa dicitur non lignum: sed lignea et lignum dicitur non terra: sed terreus. et similiter terra se habet ad illud quod immediate est in potentia ad ipsum. semper enim illud est potentia simpliciter quod posterius est respectu eius quod fit ex ipso. ut archa se habet ad lignum et non ad terram. unde non dicitur terra vel terrea: sed lignea. quia hoc est potentia archa et eius materia tam vniuersaliter quam particulariter. arche enim vniuersaliter sumpte materia est lignum in comuni: huius vero arche materia hoc lignum. si autem est aliud primum quod de nullo dicatur denominatiue: illud est materia prima ut si ignis est aeris. et aer aqueus et aqua terrea. terra vero nichil est nisi prima materia. vniuersale enim in hoc differt a materia: quia ipsum de alio dicitur. prima autem materia de nullo. Passiones etiam ut albedo. et musica subiecto adueniente quale est hoc corpus anima dicuntur non formaliter: sed denominatiue. ut homo non dicitur musica: sed musicus: nec albedo sed albus. nec ambulatio aut motus: sed ambulans aut motus denominatiue. Et in talibus vltimum quod est subiectus est substantia. in quibus autem illud quod predicatur est forma et quidditas illud quod est vltimum est materia. conuenienter autem tam materia quam passiones dicuntur de alijs non formaliter: sed denominatiue. quia ambo sunt determinata. quando quidem aliquid est in potentia et quando non dictum est.

Capitulum. viij. quod sic incipit: Quoniam autem primus premissio quod actus est prior potentia ratione substantia et perfectione et tempore autem aliquo modo prior aliquo modo posterior: probat quod ratione prior est simpliciter tempore tamen prior in diuersis sed in eodem posterior est.

Quoniam autem determinatum est in quinto quot modis dicitur prius: manifestum est quod actus prior est potentia. voco autem potentiam non solum principium permutationum existens in alio in quantum aliud sed etiam omne principium motuum aut immobilitatum. siue sit in alio: siue sit in eodem et intra. sicut natura que est principium intra. et in eodem subiecto cum eo in quo agit. natura enim est principium motuum non in alio sed in eodem in quantum idem omni itaque potentia tali prior est actus ratione et substantia licet tempore aliquo modo sit prior aliquo modo non. Ratio quidem prior esse actum patet: quia omne possibile est primo possibile per hoc quod contingit ipsum esse actu. et sic ratio possibilis est propter rationem actus. ut benedictor habet potentiam benedicens: quod potest benedicare actu. et sic de alijs possibilibus. quare necesse est rationem et notitiam actus: prior esse ratione et notitia potentie. Tempore vero actus est prior potentia respectu diuersorum numero: licet sit posterior ea in eodem numero. hic enim homo prius tempore fuit in potentia materie: quam existeret actu et hoc frumentus prius in potentia seminis. quam esset actu. et sic de alijs que eadem numero

Metaphisice

recipiunt potentia et actus. sed quando ex ente in potentia fit ens in actu: ab aliquo actu existente. ideo alia entia actu fuerunt priora tpe ex quibus hec facta sunt. homo enim et frumentum in potentia fiunt actu per aliqua tempora priora actu existentia. dictum est enim in septimo quia omne quod fit ex aliquo fit. et ab aliquo mouente. quod iddem est specie cum eo quod fit. et diuersum in numero. Ex his sequi videtur quod impossibile est edificatores esse qui nunquam actu edificauerunt. nec cithareduz. qui non citharizat nam ad discens citharizare citharizando adiscit citharizare et sic de alijs. Et si obiciat sophistice quod non habens scientiam faciet actum scientie. quia adiscens nondum habet habitum dicendum quod eius quod fit iam aliquo factus est in potentia fieri. sicut eius quod mouetur: iam aliquid motus est. ut dictus est in sexto philosophorum. et ideo discetem necesse est forsam aliquid habere scientie ex his ergo palam quod actus prior est potentia per generationem et tempus.

Capitulum. ix. quod sic incipit: at vero et substantia primus. Probat quatuor rationibus actum esse priorem potentia perfectione et substantia.

Verum et substantia et perfectione prior est actus quam potentia. qui in his que habent generationem. posteriora tempore sunt priora et perfectiora quantum ad substantiam. ut vir puero. et homo spermate. quia vir et homo iam habent perfectionem humane speciei. puer autem et sperma non. Omne quod fit tendit ad finem tanquam ad principium. completiuus. quia finis est completiuus generationis: quia actus est finis cuius gratia sumitur potentia: ideo actus perfectione prior est. Animalia non exercent actus videndi ut acquirant potentiam scilicet visus: sed potius habent visum ut videant similiter habent potentiam edificandi ut edificent et theoreticam ut speculentur non autem speculantur ut theoreticam habeant. nisi qui meditando theoreticam acquirunt. qui non speculantur perfecte: sed in quantum sic meditando studet acquirere habitum. ut non egeant amplius speculari propter ipsum: sed potius ipso habitu speculentur. Amplius materia semper est potentia: donec veniat ad formam. quando vero est actus: tunc est sub forma tanquam sub complemento et eodem modo in alijs potentijs quorum finis et complementum est actus siue motus. cuius signum est quod docentes putant assignare finem doctrine: quando ostendunt discipulum operantem opera doctrine. et similiter putatur natura esse in complemento: quando eius effectus potest facere opus nature.

Si enim non sit ita quod actus et potentia manifestat perfectionem rei: non erit differentia inter ignorantem qualis fuit passiones et scientem qualis fuit mercurius non enim manifestum est in aliquo ipsorum scientiam esse in potentia vel in actu: nisi per opus quod est finis. opus autem est quidam actus. propter quod nomen: actus dictum est ab opere: quia opus semper tendit versus actum. Quoniam vero quarundam potentiarum ultimum opus est usus: ut visus visio. preterquam nullum aliud opus fit a visu: quorundam vero ultimum opus non est usus. sed factum. ut edificatorie preter usum edificationis est aliud opus scilicet domus. in utrisque tamen potentijs opus est finis. edificatorie enim edificatio est in edificato. et simul fit cum fieri ipsius domus que est finis edificatorie. potentiarum igitur quarum est aliquid aliud preter usum actus est in facto ut edificatio in edificato et conterio in contexto. et vniuersalis motus in moto quorum vero non est aliud opus preter actionem in ipsis existit actio. ut visus inuidete speculatio in speculante. et vitam in anima. unde felicitas que est quedam vita in anima est. forma etiam substantialis quidam actus est: cum existat in re tanquam in perfecto Ex quo patet quod actus perfectio

Nonus

et substantia prior est potentia, et sicut dicimus in tpe semper accipitur alius actus ante illum qui in exercitio de potentia ad actum procedit de potentia usque adueniat ad actum primi mouentis qui prior est qualibet potentia et quolibet actu. Preterea magis proprie patet actum priorem esse potentia perfectione, sempiterna ei semper sunt fora corruptibilibus substantia et perfectione, nichil autem sempiternum est potentia. Quia omnis potentia simul est contradictio, itaque omne possibile contingit esse et non esse, contingens autem non esse est corruptibile aut simpliciter si simpliciter sit contingens non esse aut secundum illud quod contingit non esse: puta si locum aut secundum quantitates aut qualitates est corruptibile quod secundum hoc contingit non esse incorruptibilium enim nichil est ens potentia simpliciter: licet possit esse potentia quale aut ubi. Similiter que ex necessitate sunt: non sunt potentia cum sint prima entia, nam si hec non essent actu nichil esset, motus itaque si quis est sempiternus et si quid sempiternum est motus: non oportet ipsius esse motus propter potentiam que sic sit in eo: nichil ad ubi: huius autem entis potest esse materia, et quoniam in sempiternis non est potentia ad esse simpliciter: ideo possunt semper esse in actu, sic sol astra et totum celus semper agit, nec est timendum quod aliquando stet, sicut naturales timet non enim laborant hec agentia: cum non sit in ipsis potentia contradictionis, sicut in corruptibilibus quibus est laboriosa continuatio motus propter materias ipsorum in qua est potentia contradictionis. Immittant autem incorruptibilia ea etiam que sunt in transmutatione, ut terra et ignis in hoc quod semper agunt, quod secundum se et in seipsis habent motum. Potentie omnes superius diffinitae contradictionis sunt, ita quod rationales sunt contradictionis per se posse sic mouere et non sic, irrationabiles vero per posse aliquid esse vel non esse. Si sunt aliquae substantie separate quales dicuntur ydea: imperfectiores essent aliquae ex ipsis que participata ipsas, cum minus sint in actu, sciens enim et motum magis sunt actus: que ydea scientie et ydea motus, Quod quidem igitur actus sit prior potentia in omni principio mutabili palam est.

Capitulum .x. quod sic incipit: quod autem melius et honorabilior determinat quod in bonis melior est actus quam potentia: in malis autem deterior, et quod malus est posteriorius rebus, nec inuenitur in sempiternis.

Quod melius et honorabilior sit actus quam studiosa potentia: patet sic, quecumque dicuntur si posse idem est potes contraria, ut idem est potes simul conualescere et languere, quod eadem est in eo potentia conualescendi et languendi, similiter autem et aliorum contradictoriorum simul existit potentia eadem: actu vero simul existere contraria in eodem: ut simul sanus esse et laborare impossibile est, quare esse actu sanus solummodo bonus est esse aut potentia sanus cum simul sit utrumque contrarium aut neutrum non est bonus tantus: actus est melior est in bonis. In malis autem et non studiosis deterior est actus qui solus malicias participat: quam potentia, qua idem est potens abo contraria. Manifestus igitur quod malus non est aliquid sed sequit ipsas, potentia enim posterior est ipsi nature sicut est posterior actu, malum autem posterior est potentia cum insit rebus propter potentias. Et ideo in sempiternis in quibus potentia non est: non est malum nec corruptio, nec ipsum peccatum: cum hoc sit aliquid malorum.

Capitulum .xj. quod sic incipit: Inueniuntur autem et diagramata, probat actum esse priorem potentia cognitione, quia que in potentia sunt cognoscuntur quando deducuntur in actum.

Metaphisice

¶ **¶** Veniuntur autem per cognitionem descriptiones geometrie per actuales descriptionem earum. nam diuidentes que sunt in potentia ante diuisiones et hec esset manifesta si essent diuisa actu. verbi gratia triangulus habet tres angulos equales duobus rectis propter hoc quia anguli qui sunt circa vnum punctum scilicet interior et exterior sunt equales duobus rectis quod statim est manifestus si linea super quam cadit alia linea in puncto illoz anguloz protrahitur patet in hac figura.

¶ Similiter anguli qui sunt iuxta punctum duorum anguloz semicirculi sunt recti. quod tres linee sunt equales in eis exeuntes a puncto ad circumferentias et due bases similiter inter se sunt equales et ideo oportet quod media linea duorum trianguloz semicirculi sit recta cadens super lineam rectam et ideo facit duos angulos rectos et hoc manifestus est videtur talem descriptionem in tali figura. ¶ palam quidem quod ea que in potentia sunt inveniuntur per hoc quod reducuntur ad actum. cuius causa est quod intelligentia est actus. ideo faciens intelligibile in actu ipsum cognoscunt. in eadez enim re actus posterior est quam potentia generatione.

¶ **Capitulum .xij.** quod sic incipit: quoniam autem ens et non ens. ¶ **Declarat** quod verum et falsum in compositis est per componi et diuidi. in simplicibus autem verum est per attingere. falsum autem in eis non est licet possit de eis esse ignorantia.

¶ Quoniam autem ens et non ens. vno modo diuiditur secundum categorias: alio modo secundum potentias et actum. ¶ **Tertio modo** per verum et falsum que sunt quasi contraria predictis: dicendum est. quod in rebus verum et falsum est per componi et diuidi. verum enim est quod diuisum putatur diuidi. et compositum putatur componi. falsum autem contrario modo se habet. et ideo perscrutandum quid est verum et falsum in rebus. quod non potest quis extimare verum esse albus quamquam verum dicamus dicentes hoc situs es albus. ¶ **¶** Entium quidem quodam semper componuntur et diuidi non possunt. Alia vero semper diuisa sunt et impossibilia componi et esse vnum. Alia vero sunt contingentia. circa que eadem opinio et ordo potest esse quandoque vera quandoque falsa. circa impossibilia aliter se habet non est indez aliqui verum aliquando falsum: sed verum semper est verum et falsum semper est falsum. ¶ **¶** Circa incoposita vero et simplicia esse verum et falsum non est per componi et diuidi. vt sit verum aliquid quando est compositum: et non sit verum quoniam est diuisum. sicut est circa albus lignum aut incomensurabiles diametrum: que sunt composita. nam verum et falsum non erit ita in simplicibus sicut in istis: quemadmodum esse non eodem modo est in vtrisque. ¶ **¶** In simplicibus itaque attingere et representare est verum. nec tamen hoc est per componi. quia representatio non est indez quam affirmatio non attingere autem simplicia: est ea ignorare. decipi enim et falsum existimare circa quod quidem simpliciter sumptum non contingit: nisi secundum accidens. scilicet in quantum quod quidem est attribuit ei cuius est et hoc dico tam de quidditatibus substantiarum compositarum sicut de alijs. quidditates autem omnes actus sunt non potentia. nam si essent potentia generarentur et corrumperentur. non autem generantur nec corrumpuntur ipsi ens in quantum ens. quod ex aliquo generaretur. ¶ **¶** Quaecumque igitur entia simplicia sunt actu circa ea non est decipi. sed aut intelligere: aut non. ¶ **¶** Quis de ipsis queratur quid sunt. videlicet vtrum sint talia vel non. puta incorporea aut non. ¶ **¶** Esse igitur vt verum et non esse vt falsum. vno modo est per componi et non componi: Alio modo si ens vere est sicut tunc res est. si vero non est sic res non est vt in simplicibus in quibus ipsa attingere vel intelligere sicut sunt: est verum. circa ipsa tamen non est falsum nec deceptio sed ignorantia non per potentiam intellectuum: qualis est cecitas que est principio visus sed per priuationem noticie et attingentie. palam quidem quod de immobilibus

non ē deceptio scđm quas videlz vt eadem opinio aliquo permutet ex vera in falsam: nec econuerso qui ei putat triāgulus permutari ex hoc qđ est hęc equale duobus rectis non opinabitur quādoqz duos rectos hęc quādoqz non. permutaret enīz sicut permuatatur numeruz parē esse primū. quia aliquis numer9 par ē primus: aliquis non. z hec permutatio non cōtingit circa vnum et eumdez numeruz. semp enim verum dicet a ut semper mentietur circa eumde numerū parez dicēs ipsam esse primum semper sic se habente natura ipsius.

Unum qz multis modis dicitur. huius libri decimi Capitulū primū declarat qđ vnam dicitur quattuor modis. primo scilicet continuū. secūdo totum et perfectum. tertio indiuisibile spe. quarto singulare. in quibus tamen non est e qualiter ratio vnitatis sed secundum prius et posterius.

¶ Nam vero qz mlis modis dicitur dictuz est in quito. in quo diuidit quotiens in quo diuiditur vnumqđqz. principales tñ modo vnus in quos diuidit tanqđ primos et scđm se et non scđm accidēs dictos sunt. quattuor continuuz enī aut simpliciter aut per vacuuz ē vnum. et ideo continua qđ se tangūt vel sunt ligata nō sunt vnum proprie. Continuoꝝ aut illud est. magis et pprius vnum cuius mot9 indiuisibilior est et magis simplex. Amplius magis ē vnuz illud qđ est totum z perfectum per formaz specificam. Adaxime si tale sit per naturaz non autem quecūqz sunt per violentiam. vt quecūqz vinculo aut clauo aut alia coniuntione non naturali sūt vnum. totum enīz per naturaz ē bñs in se aliquid quod sibi causa est vt sit continuū tale vero est cuius mot9 vnus indiuisibilis ē loco z tēpore. et ideo si quid per naturā hēt in se principium mot9 primi principij scilicet circulatiōis: illud est primū totuz et prima magnitudo vna. Alia vero dicūtur vnuz quoz est rō vna. et hec sunt quoz intelligētia vna. intelligētia autem ē quoz est indiuisibilis ratio aut specie aut numero in numero ergo vnum ē singulare et indiuisibile ē esse. specie vero ē vnum qđ indiuisibile est rōe intelligibili et noticia. Et hec vntas reperit in ratione qđ est causa vnitatis in substātijs. Unum enim quadrupliciter dicit scilicet continuum natura totum singulare et vniuersale specificum. Et hec omnia sūt vnum p indiuisibile esse. naz cōtinui et totius motus ē indiuisibilis. Singularis at et speciei indiuisibilis ē intelligētia et ratio. Oportet aut intelligere qđ non equalē dicūtur vnum predicta: sicut eis equaliter competit ratio vnitatis. licet enim tot modis dicatur vnum z vnum sit cuius cumqz extiterit aliquis horum modoz: tamē ratio vnus prius inest illi qđ est magis ppinquum nomini significanti rationem vnus. Alia vero qđ potentialē dicuntur vnuz sicut si oportet dicere rationē nominis elemēti et cause: dicim9 qđ aliquo modo ignis est elemētum ē se: aliquo modo non. non enim ignis sic est elemētum qđ idem sit in igne illud quod ē ignis et elemētum. tñ ex natura sua est elemētum: cum sit aliquid ex quo primo in existēti aliquid sit et ita nomē elemēti pri9 conuenit ei cuius esse idem est quod elemētum esse: poster9 autem alijs quibus nō est idem esse et elemētuz esse licet ex natura sua insit eis qđ sint elemēta. Eodem autem modo est in causa et in vno ratio enim vnus que est indiuisibilitas primo et per se conuenit illi enti indiuisibili cuius natura magis et in separabilius conuenit indiuisibilitati. siue hec indiuisibilitas ē separabilis sit loco siue specie. siue intelligētia. siue toto et perfecto.

Capitulum. ij. quod sic incipit: Adaxime vero in eo quod est. declarat qđ in quolibet genere est vnum primum mensurans et hoc maxime proprium ē in quantitate ex qua ad alia genera deriuatur qđ vnum sit mensurans.

Metaphisice

Arime autem conuenit vni q̄ sit mēſura. nam primuz vniuſcuuſqz generis
 Et maxime quātītatis mēſura eſt: et quātītate venit ad'alia genera q̄ vñū
 in eis ſit mēſura. qđ enim ita ſit manifeſte patet. nam illud ē mēſura in quā
 titate. quo ipſa cognoscitur. cognoscit autē quātītatis aut vno aut numero: et cum nume
 rus cognoscatur vnitāte. oportet qđ q̄ntitas in quātūz quātītatis mēſuretur vno et vnuz
 ſit ex quo primo cognoscit quātītatis. Ita qđ vnum ē p̄ncipiuz numeri ſ qđ numer9.
 Eodem autē modo in alijs generib9 illud ē mēſura quo primū cognoscit vnumqđqz
 ipſi9 hoc at eſt vnum in vnoquoqz genere vt in lōgitudine latitudie p̄funditate gra
 uitate velociter dico autē grauitatez et volocitatē comuniter eſſe in contrarijs. quedam
 enī grauitatez hñt reſpectu vni9. et leuitatē reſpectu alteri9. dupliciter at dicitur tam
 graue qđ leue. Eſt autē t graue habēs quātūmcūqz et indeterminatā inclinationē. et eſt
 graue habēs exceſſum inclinationis in ſūmo et ē veloci9 habēs quātūmcūqz motuz et
 habeus exceſſuz motus. Alius grauis qđ hēt quātūmcūqz inclinationez et nō ī
 ſūmo eſt aliq̄ leuitas. qđ quidem hēt motum non in exceſſu eſt aliqua grauitas.
 In omnibus at bis primuz mēſurās eſt aliquid vnum et indiuiſibile eo modo quo cō
 tinuis pōt dici aliquid indiuiſibile et ſimplex qđ eſt mēſura. vbi cūqz quidē eſt aliquid
 tale cui non cōuenit addere vel auferre: hec ē certa mēſura. propter qđ numeri mēſu
 ra eſt certiffima. cum hec ſit vnitas q̄ ponitur oīo indiuiſibilis et hāc imitant alie mē
 ſure. nam ſtadio et talento latebit additum et ablatuz aliquid et ſimiliter a quolibet ha
 bente magnitudinē. et tātō magis quātō magis eſt. quare et omnes mēſuratores po
 nunt metrum. oīum quātorum vt humidorum ſiccorū grauium et ſimiliuz illud a quo
 primo ſcđm ſenſum non cōuenit aliquid auferri vel addi. et tunc putant cognoscere
 quantum: quando ipſum cognoscūt per hanc mēſuram motu etiam mēſurāt ſimplici
 et velociffimo motu. quoniam hoc habet paruiſſimuz tempus. ideo aſtologi ſuppo
 nunt motū celi regulare et velociffimū: tanq̄ mēſuram per quam indicāt aliqđ mo
 tum et in muſica ſemitonum minus et dieſis ponit mēſura. eo qđ minimuz ſit in lit
 tera et voce. hec autem omnia ſunt aliquid vnum non qđ vnum ſit aliquid cōmune di
 ctum de eis: ſed ſicut dictum eſt vnuz mēſurās primuz reperitur in quātītate et nume
 ro: deinde reperitur in alijs generibus ſicut patet ex dictis.

Capitulū. iij. quod ſic incipit: non ſemper autē numero. Q̄ ſtēdit qđ aliqua
 do plures ſunt mēſure eiufdem reducibiles tamē ad vnum in quolibet gene
 re qđ eſt indiuiſibile aut ſimpliciter aut ad ſenſum et etiam vnigeneum menſu
 rantis et qđ ſcientia et ſenſus magis ſunt mēſurata qđ mēſure.

Q̄n ſemper vno modo eſt mēſura: ſed aliquādo plura ſunt due dieſes in ar
 monia que libet ſcđz audituz non appareant due: tamen ſcđm rationem due
 ſunt. Similiter plures littere aliquando mēſurāt ſyllabam et diameter dua
 bus coſtis mēſuratur. et latus ex agoni et magnitudines mēſurātur pluribus. quia
 tranſit reductio ad vnum. idcirco in omnib9 vnum eſt mēſura. qz cognoscim9 ea ex
 quibus eſt natura cuiuſlibet generis diuidens vſqz ad vnum indiuiſibile diuiſione q̄n
 titatiua vel formali. Et ideo p̄mu9 vnum cuiuſlibet generis eſt indiuiſibile q̄uis non
 eodem modo quia quoddam ē indiuiſibile ſimpliciter vt vnitas q̄ eſt mēſura nume
 ri. aliud vero indiuiſibile ad ſenſum vt linea pedalis q̄ eſt mēſura linearum. hec enī
 non eſt indiuiſibilis ſimpliciter: cuz ſit continua et omne continuū diuiſibile. Sem
 per autem mēſura vnigenea eſt mēſurato. magnitudinū enim mēſura eſt aliqua ma
 G. ij.

gnitudo. lōgitudinis lōgitudō. latitudinis latitudo. vocis vox. gravis grauitas. vnitatū vnitās. nō at numeroꝝ numeroꝝ. liceat appeat talis cōformitas iter numeroꝝ et numeroꝝ q̄lis ē iterp̄dicta. nō tñ ē dicere vnitates mēsurari vnitatibꝯ et nō vnitates: cuz omnis numeroꝝ sit pluralitas vnitatum. Scientiam at et sensuz proprie nō dicimꝯ mensurā verū: q̄uis ipsis aliquid cognoscimꝯ. qm̄ magis mensurāt q̄ mensurāt. Accidit enim de ipsis sicut accidit de nobis si mēsurari per cubitū adisceremꝯ quanta esset longitudo rei equalis nobis. Pythagoras ergo dicēs hoīem esse mēsuram omnium qz ē sciēs et sentiēs. sciētia aut et sensus mēsure sunt eorum q̄ sciuntur et sentiuntur. Videt aliquid excellēs dicere cum nichil dicat q̄ quideꝝ vniꝯ maxime conueniat ratio quaz importat nomen mēsure primo in quātitate palam erit autem mensura quātitatis si est indiuisibile secundum quātitatē. qualitatis vero si est indiuisibile et qualitātē p̄pter qd̄ oē vnū est indiuisibile aut simpliciter aut in quātum vnuz.

Capitulum. iiii. qd̄ sic incipit: substātiā vero et naturā. Inuestigat vtruz vnū sit aliqua substātia sepata a rebus ostēdens q̄ non: sed potius est in ipsis ita q̄ in quolibet genere est vnū mēsurās et q̄ ens et vnū idē significat.

Verendū est de vno scdm̄ naturam ipsius vtrum sic proposuimꝯ in dubitationibus libri tertij sit aliqua substātia per se existēs sicut pythagorici prius dixerunt et postmoduz plato: aut supponatur ei aliqua natura in qua sit ratio vniꝯ sicut naturales dixerunt. quozum alius dixit esse amicitiam illud qd̄ est vnū. alius aerem. alius infinituz. Ad qd̄ dicēdum q̄ si nulluz vniuersaliū est substantia. sic dictum est in septimo nec ens ē substātia separata. nec vnuz ē aliquid p̄ter multa: licet p̄dicatione cōmune sit multis. nam ens et vnū vniuersalī p̄dicātur de omnibus: non tñ sunt genera ipsorum. nec quedam substātie sepabiles ab eis. vnū enim nec genus ē nec substātia separata p̄pter easdem causas propter quas ens nec genꝯ ē nec substātia. Ad hoc aut q̄ ens et vnū equaliter dicātur de oibus: necesse est q̄ in omnibꝯ equaliter se habeāt: sicut in qualitātibꝯ et quantis illud quod est vnū est aliqua natura qualis et quāta. Manifestum q̄ vniuersalī querenduz est quid est vnū. quēadmoduz et quid ens in quolibet genere. tāq̄ natura ipsiꝯ vniꝯ per se non sit sufficiens ad rationem vniꝯ. Est et aliquid in coloribꝯ aliquid quod est color vnuz. i. albus ex quo et nigro fiunt alij colores. nigrum vero priuatio est albi: sic tenebra priuatio luminis. Si ergo entia essent colores ipsi essent numerus coloruz. et albū esset vnū aliquid cuius substātia esset albedo et non ipm̄ vnū. Similiter si entia essent melodias: diesis esset aliquid vnū cuius substātia esset non ipm̄ vnū sed diesis. et eodeꝝ modo se h̄ret elemētū vocale in vocibꝯ: Si elemēta essēt soni et triāgulus sientia essēt figure recte linee: eadē etiam rō est in alijs generibꝯ. sic ei in qualitātibꝯ q̄ntitatibꝯ et in motu ē aliquis numeroꝝ et aliquid vnū qd̄ non ē substātia alicuiꝯ ipoz: necesse est si milī se h̄ret in substātijs qd̄ in eis sit aliqd̄ vnuz. i. prima substātia: cum in oibus generibus sit eadem rō. qd̄ quidem in oī genere est aliquid vnū qd̄ quideꝝ vnū nulli est substātia manifestū ē. et q̄ sicut in coloribꝯ ipm̄ vnuz querēdum est nō aliquid commune sed vnū colorē. i. album: sic et in substātijs ipm̄ vnū querēdum ē vnuz substātiā. Qd̄ vero idē signat aliquālī ens et vnuz. patet primo per hoc qd̄ assequitur equaliter cathegorias. Secūdo q̄ non artatur vnū sic nec ens ad aliquaz naturam vt ad aliquid vel equale sed equalī ē in omnibꝯ. Tertio per hoc q̄ vnuz hō sicut et ens homo non p̄dicat aliquid diuersuz ab homine. quarto per hoc q̄ vnicuiꝯ idē est esse et vnū esse.

Metaphisice

Capitulum. v. quod sic incipit: Opponitur vnum et multa manifestat quod vnum et multa sunt priuatiue opposita. et quod species vtriusque multipliciter dicitur. et quod differentia et diuersitas non sunt idem.

¶ Vnum et multa opponitur secundum plures modos: tamen vno modo opponitur sicut diuisibile et indiuisibile. quod enim diuisum est aut diuisibile: dicitur multitudo. quod pero indiuisibile est aut non diuisum dicitur vnum. Et quia oppositioes dicitur quattuor modis: vnum et multa opponitur priuatiue et contrarie non secundum contradictionem. nec vt ad aliquid. Ex multitudine autem que est diuisibilis ostendit ipsum vnum esse indiuisibile propter magis sensibilem esse multitudinem et diuisibilem quam vnum et indiuisibile. et quod multitudo magis sensibilis est: ideo ratio est indiuisibili quod est vnum. Anus autem sicut dictum est in quinto species idem simile equale. pluralitatis vero diuersus diuisibile in equale. Idem vero multipliciter dicitur scilicet idem subiecto comodo accedens dicimus esse idem subiectus secundum numerum. Alio modo idem dicitur quod ratione et numero et est vnum. sit inter ipsa forma et materia idem est. Alio modo idem dicitur ea quorum ratio substantialis specifica est vna. vt linee equales: ratione: dicitur esse eadem. et trianguli equalium. laterum et si sunt plures numero dicitur esse vnum. sed his idemitas est proprie equalitas. Similia vero dicitur non sunt eadem secundum substantiam subiectam: sed que secundum speciem sic sunt eadem quivtraque habet similem qualitatem vt maior et minor triangulus. et in equales linee. tamen ratione hoc quidem sic sunt similes: quod simpliciter non sunt eodem. Alia vero dicuntur similia si participat aliquam passionem equaliter. que tamen sic participabilis et magis et minus. alia si participat eiusdem speciei sicut magis et minus valde album et minus album. Alia si plura habet eadem quam diuersa vel simpliciter vel in promptu. vt stannus argenteo est simile. Quomodo quidem erit simile multipliciter dicitur: manifestum quod diuersum et dissimile dicitur multipliciter. diuersus et aliud est oppositum. idem est enim diuersum ab alio aliquo quod non est idem subiecto cum illo. Secundo diuersum est ab aliquo illud cuius materia non est eadem: licet ratio specifica sit vna. sicut et tu et pinquus tibi diuersus est. Tertio diuersus est specie differens vt in mathematicis triangulus et quadrangulus et omne quidem ens ad aliud ens compatum dicitur aut idem aut diuersum. quod aptum naturae est quodlibet ens cuiuslibet enti vnum aut non vnum. non tamen verificatur de non entibus idem vel diuersum. quod non sunt contradictorie opposita: sicut verificatur de non entibus idem vel non idem que contradictorie opponuntur. differentia vero et diuersitas aliud sunt. nam diuersus non est necesse esse diuersum aliquo alio cum se ipso possit ab alio esse diuersus. quod omne ens ad aliud comparatum aut est idem aut diuersum. differens vero ab aliquo: non differt se ipso: sed per aliquid sui. et ideo in differentibus necesse est aliquid esse quo differunt. hoc autem est genus aut species quia omne differens differt aut genere sicut ea quorum non est communis materia aut adinuicem generis. vt sunt ea quorum aut alia figura predicamenti aut specie ut sunt ea quorum est idem genus in quo conueniunt. et differunt secundum differentias substantiarum. contraria autem sunt adinuicem differentia. et contrarietas est differentia quedam. quod patet ex inductione. omnia enim contraria sic videntur differentia que conueniunt in eodem genere. quedam enim sunt eodem genere. quedam diuersa in eodem genere. et hec sunt differentia specie qualia sunt contraria quedam diuersa in eadem specie et hec sunt diuersa numero. determinatum est autem alibi que sunt genere eadem et que sunt genere diuersa.

Capitulum. vi. quod sic incipit: **Q**uoniam autem differentia conuenit. declarat quod contrarietas est maxima et perfecta differentia ex qua verificantur diffinitiones contrariorum.

Quoniam autem contingit differre abinuicem aliqua plus aliqua minus: necesse est aliquam differentiam et hanc uoco contrarietatem. quam esse maximam patet sic. ea que differunt genere non habent inuicem materiam qua unum fiat ex alio: sed incoferibiliter. generationes uero fiunt ex ultimis contrariis inuicem differentibus specie. quorum est maxima distantia. et ideo contrariorum differentia maxima est. Est etiam contrariorum differentia perfecta quia maximum in quolibet genere est perfectum. maximum est cuius non est excessus aut extra quod non est possibile aliquid sumere. ideo perfecta differentia cum sit finalis excedi non potest. sic et alia dicuntur perfecta. quia habent finem extra quod nichil est: cum sit ultimus rei continens quidquid est eius. propter quod nichil est extra ipsum. nec eget aliquo illud quod perfectum est. contrarietas itaque est perfecta differentia que ita inest contrariis: sicut in eis inest natura contrarietatis. Ex dictis patet quod non conuenit. plura esse contraria unum. non enim conuenit aliquid esse ulterius ultimo. nec conuenit unius distantie esse plura ultima quam duo. prima contrarietas est differentia perfecta et ultima que non potest esse nisi duorum. Necesse est autem alios terminos contrariorum ueros esse propter diffinitionem predictam. Contraria enim sunt quorum est differentia perfecta. hec autem est eorum que plurimum differunt. talia uero sunt contraria specie in eodem genere. dictum est enim quod eorum que sunt diuersorum genere non est differentia. differentium ergo specie in eodem genere maxima est differentia ideo uera est diffinitio qua dicitur quod contraria sunt que in eodem genere plurimum differunt. quia contrariorum differentia perfecta est. ideo maxima. Verum est autem quod contraria sunt que in eodem susceptiuo plurimum differunt. quia eadem est materia susceptiua contrariorum. Verum est etiam quod contraria sunt quorum sub eadem potentia est maxima differentia. una enim circa unum genus considerat in quibus perfecta et maxima differentia est que sunt contraria.

Capitulum. vii. quod sic incipit. **P**rima uero contrarietas. declarat quod in omni contrarietate saluat aliquo modo oppositio priuatiua.

Prima uero contrarietas est habitus et priuatio: non tamen omnis priuatio: sed perfecta. Nam priuatio multipliciter dicitur. quam quidem habitus et priuatio sunt prima contraria. alia dicuntur contraria secundum ista. quedam quidem per habere. alia uero per facere aut factiua esse. alia per esse acceptiones uel abiectiões primorum contrariorum. Et quoniam opponuntur contradictio priuatio contrarietas et ad aliquid quorum primum est priuatio cuius nichil est medium: manifestum est quod non idem sunt. contradictio et contrarietas. Priuatio uero est quedam contradictio. nam priuatum est quod taliter non habet illud quo dicitur esse priuatum aut si aptum natum habere illud non habeat: ut dictum est in quinto. est ergo quedam priuatio contradictio aut in potentia determinata aut concepta cum subiecto. propter quod contradictionis non potest esse medium. priuationis autem alicuius potest esse medium per negationem extremorum. et ideo de omni verificatur equale aut non equale contradictorie. non tamen verificatur de quolibet equale aut inequale priuatiue: sed de solo susceptiuo equalitatis. Si itaque generationes fiunt ex materia in contrariis in quantum unum habet rationem forme et habitus aliud rationem priuationis forma palam quia omnis contrarietas est priuatio: licet non

Metaphisice

omnis priuatio sit contrarietas. qz multipliciter fieri contingit priuationem. contraria quidem sunt ea ex quibus tanquam extremis fiunt permutaciones. et hec sunt velut hitus et priuatio in eodem genere. vt album et nigrum in colore. quod patet per inductiōem. in omni est contrarietas. vnum contrariōrum habet priuationē alterius vt inequalitatis equalitas. dissimilitudo. similitudinis. et malicia virtutis. differt autem priuatio sicut dictum est a priuatione. qz quoddam priuatum dicitur solus si non habet aliquid. aliud vero si non habet illud quod natus est habere et quoniam et in quo aptum est habere illud quapropter habitus et priuatio secundo modo dicte. scilicet quoniam et in quo conuenit esse medium per negationes utriusque sicut medium est nec bonus nec malus civilis inter bonum et malum civile. Aliorum autem priuatione oppositorum quorum est determinatum subiectum nullus est medium vt parus et imparus respectu numeri. Preterea quedam priuatiua habet determinatum subiectum: quedam non. et tamen utriusque vnum est priuatio alterius. qualis est natura contrariōrum. propter quod alterum contrariōrum semper dicitur per contradictionem. Preterea sufficit ad probandum hoc: si prima genera contrariōrum. scilicet vnum et multa sunt sic quod vnum ipsorum est priuatio alterius: cum alia contraria ad hoc reducuntur sicut ad prima.

Capitulum. viij. quod sic incipit. Quoniam autem vnus vni contrarius est. Inuestigat quomodo vnus opponitur multis et equale magno et paruo supposito quod vnum vni contrarium est et ostendit quod equale opponitur magno et paruo non contrarie sed sicut priuatio negatiua.

Quoniam vnum vni contrarium: dubitatur qualiter opponitur vnum multis et equale magno et paruo. quod hec enim duo magno et paruo opponantur: patet quia semper utimur dictione utriusque in oppositis. vt vtrum hoc sit album. aut non album que sunt contradictoria. vtrum autem hoc sit album aut homo non quoniam: nisi supponendo aliquam oppositionem inter ipsa. similiter cum quoniam vtrum venit cleon aut socrates supponimus quod non conuenit eos simul venire et oppositionem aliquam inesse eis inueniendo. quod opposita sola non conuenit simul existere. si enim simul venire possunt: ridiculosa erit interrogatio. si autem vera est incidunt in oppositionem quam habet vnum ad multa. vt sit sensus: vtrum abo venerit aut alter. si quidem interrogatio ipsius utriusque semper est in oppositis: quoniam quoniam vtrum maius minus aut equale. aliqua oppositio est equalis ad maius et minus non enim alteri soli nec abobus conuenit: sed abobus diuisim opponitur. Preterea equale contrarius est inaequali. quod saluat tam in maiori quam in minori quare abobus equale est oppositum. Et hec ratio inuocat pictagoricos dicentes in equale esse dualitatem. Si autem equale oppositum est abobus accidit vnus duobus esse contrarius quod est impossibile.

Preterea equale medium videtur esse magni et parui. non autem est contrarietas inter media extrema. quod patet ex diffinitione contrarietatis que est maxima et perfecta differentia et hec non est medium ad aliqua extrema. habent quidem contraria medium non tamen ad extremum est contrarietas. restat quod equale opponitur magno et paruo. et non tamen alteri ipsorum aut negatiue aut priuatiue. Dico autem non alteritamen: quia non magis magni quam parui sed aborum est negatio priuatiua. et ideo respectu aborum et non respectu alterius tamen dicitur. vt vtrum equale aut magis nec utriusque equale aut minus: sed semper tria. non est autem equale negatio simpliciter maioris aut minoris. sed in quibus aptum natus esse. est enim equale nec magnus nec paruum: est tamen aptum natus esse aut magnus aut paruum et opponitur ambobus: vt negatio priuatiua. et est medium ipsorum: sicut quod nec malus nec bonus est medium: sed opponitur malo et bono: licet in nominatum. medium enim multipliciter dicitur. vno modo quod sic

Secimus

remouet extrema: q̄ non aspiciat determinatū subiectum. sicut nec albus nec nigrum medius ē albi et nigri et tale mediū non est vnū tm̄: sed determinati coloris vt palidū aut rubeum aut alius mediorū colorū in quorum quolibet salua negatiua priuatio albi et nigri. Nec recte opinatur dicētes esse in oibus mediū p̄ negatiōem extremorum nam calcei et manus mediū sit q̄ nec calceus nec manus. sic boni et mali mediū ē quod nec bonus nec malus. nō enim ē necesse hoc accidere in oibus: sed in illis solum quoz ē aliquod mediū et distātia aliqua nata esse. multoz antez non ē vna distātia vt illorum q̄ sunt in diuersis generib9. et quorum negatiōes non sunt infra vnā naturam vel vnum subiectam.

Capitulum .ix. quod sic incipit: Similiter at et de vno et multis. determinat q̄ vnum opponit multis sic mensura mēsurato accipiēdo multitudinem non prout dicit excellentiam sed quātitatem discretam.

Similiter dubitatur de vno et multis. nam si multa vni opponuntur: accidunt duo impossibilia. primū q̄ vnus erit idem q̄ paucū aut pauca. multa enim paucis opponunt. Preterea duo sunt multa. duplex enim qd̄ a duobus dicitur esse multiplex. sed duo nō sunt multa nisi respectu vnius. q̄ vnum ē paucum. Secūdo impossibile erit q̄ vnus erit multa. sic enī in lōgitudine p̄ductum et breue habēt naturam longi: sic in multitudine multū et paucum habēt naturam multitudinis. ita q̄ quolibet est multa nisi in continuo vno terminabili paucū quidez ē q̄dam multitudo quare si vnus ē paucum qd̄ necesse ē ipm̄ esse: si duo sunt multa ipsum ē quedā multitudo. dico at̄ in continuo bene determinabili differre multuz a multis: qz forsam oē multum est multa preter q̄ in continuis bene terminabilib9 sic est aer et aqua in quibus differt multuz a multis. qz vnum ipsorum sic dicitur multuz: q̄ non dicitur multa. plura at̄ ipsorum ab inuicē diuisa dicuntur multa. Dicēdum ē quidem q̄ multitudo dicitur dupliciter vno modo habens excedētiā aut simpliciter sicut est multitudo infinita aut respectu paucorum sicut mille respectu duoz. Et paucum vno modo dicitur multitudo habēs defectuz. et alio modo dicitur multitudo que absolute vt ē omnis numerus et talis multitudo opponitur solum vni. Ita q̄ sic dicim9 vnum et multa ac si dicamus vnum et vna plurali vt albus et alba. mensurata et mēsurā vnusquisqz enim numerus ita est vnus q̄ in eo sint multa cum sit multitudo mēsurabilis vno. q̄ multitudo vni opponi: non mēsure et nō paucū. hoc modo ipsa duo sūt multa. q̄ duo non sunt multa prout multitudo est q̄dam pluralitas habēs excedētiā vel simpliciter vel ad aliquid: sed sunt primuz paucum. cum fieri sit q̄dam multitudo habēs defectum. et qm̄ duo habēt rationem prime paucitatis infra quam non est paucitas. Et ideo anaxagoras cum prius dixisset q̄ omnes res simul erāt cum mixtione partū que sunt multitudine et infinite et paruitate: non recte mutauit: dicendo pro paruitate paucitatem. quoniam nulla paucitas potest esse infinita: cum primum paucuz sit nō vnū sed duo. Opponitur itaqz vnum multis relatiue vt metrum mēsurabili que sunt ad aliquid non secundum se diuisuz est enim a nobis in quinto q̄ quedam dicuntur ad aliquid: quia vtrumqz refertur ad aliud. et hoc secundum se nō sunt ad aliquid: sed quia alterum tantum ipsorum refertur. qualia sunt vnum et multa. non est ergo vnum paucum vt prius dicebatur. licet enim vnum sit minus aliquo puta duob9 nō tamen sequitur: si minus ergo paucum. bene aut̄ dictum est q̄ numerus est multitudo quedam: cum ipsa sit quasi genus numeri. est enim numer9 multitudo mensura

Ad metaphisice

bilis vno. et opponuntur aliquantulum vnum et numerus non contrarie sed relative. In quantum vnum est mensura et multitudo est mensurabilis. et ideo non omne vnum est numerus. puta illud quod est indivisibile cum sit non aliqua multitudo. A quibusdam autem scientia non assignatur ad scibile sicut mensurabile ad mensuras: sed potius videtur scientia esse metrum. scibile verum quod commensuratur: sed cum necesse sit scibile esse: si est scientia. scientiarum vero non est necesse: si scibile est: modo quodam scientia mensuratur scibili multitudo autem que mensuratur vno non est contraria paucis: licet ei sit contrarium multum quod dicitur per excessum. sicut excedens multitudo contraria est excessu multitudinis. sed ipsi vno opponit multitudo: sic divisibile in divisibili et mensurabile mensura.

Capitulum. x. quod sic incipit: Quoniam autem contrariorum sunt ex contrariis per hoc quod sunt in eodem genere cum ipsis et sunt media ipsorum.

Noniam autem contingit esse medium contrariorum. et quorundam est necesse media ex contrariis esse omnia enim media et quorum sunt media in eodem genere sunt. nam quorum sunt media dicimus in que necesse est permutari prius quod permutatur ab extremo in extremum ut si in coloribus permutatio sit ex albo in nigrum prius evenitur ad puniceum et plumbeum quam ad nigrum permutari vero non conuenit ex alio genere in aliud ut ex colore in figuram nisi secundum accidentia: ergo extrema et media sunt in eodem genere. At vero omnia media sunt quorundam oppositorum. quod patet quia permutatio secundum se est solum ex oppositis. cum vero in permutatione prius veniatur ad medium quam ad extremum impossibile est medium esse nisi oppositorum. oppositorum autem contradictorie non est medium. hec enim est contradictio et oppositio non habet medium. quia altera pars eius est de necessitate de quocumque oppositorum autem relative non omnium est medium et eorum que contraria non sunt. sicut scibile et scientia quia non sunt in eodem genere. relinquitur ergo medium esse oppositorum contrariorum autem priuative sicut equale medium est magni et parui.

Quia igitur media sunt in eodem genere et etiam ipsa sunt contrariorum necesse est ipsa componi ex contrariis. contrariorum autem et mediorum autem est aliquod genus aut nullum. et si quidem est genus ipsorum: oportet aliquid prius esse contrariis per quod constituentur sub genere. hec autem sunt differentie contrarie priores constituentes species generis. ex genere enim et differentiis sunt species. ut si album et nigrum contraria sunt et album est color disagregatiuus. nigrum vero congregatiuum: congregatiuum et disagregatiuum sunt differentia adinuicem contrarie et priores. Ac magis contrarie albo et nigro ex quibus sunt album et nigrum. Ad media autem oportet esse ex genere et differentiis. ut colores medios albi et nigri oportet esse ex genere quod est color et quibusdam differentiis: non quidem ex primis. scilicet congregatiuo et disagregatiuo. quia ex istis sunt album et nigrum a quibus diuersi sunt media colores. Et sicut congregatiuum et disagregatiuum sunt prime differentie: ita album et nigrum sunt prima contraria. quod est igitur ex quibus constant media contrariorum: cum sint in eodem genere. et quia necesse est ea que sunt in eodem genere aut esse incomposita aut componi ex incompositis: prima autem contraria incomposita sunt: cum ex inuicem non fiant: ideo hec sunt principia de quibus intermedia fiunt. et in que prius transmutatio quam in contraria.

Preterea illud quod habet huius quidem magis: illius vero minus compositus est ex illis quorum dicitur esse huius quidem magis illius vero minus. et medium est ipsorum. talia autem sunt media contrariorum. et ideo composita sunt ex ipsis. et quia non

Decimus

sunt alia priora eiusdem generis: q̄ contraria prima: ideo omnia inferiora contraria et media ex primis cōtrarijs sunt. q̄ igitur media z cōtraria in eodez genere sunt et q̄ media sunt cōtrariozū atqz ex ip̄is cōponunt manifestum ē.

Capituluz. xj. qd̄ sic incipit. **D**iuersuz aut̄ specie. declarat q̄ differētia specie que sunt: sub eodem genere cōtinētur quod diuiditur in eis per differētias subiūgēs q̄ cōtrarietas ē differētia specifica et qd̄ ē iddez spe z non iddem.

Inuersum specie est aliquid comune diuisuz in spēs quod est in speciebz in q̄s diuiditur vt si animal diuisū est i duas species: ambo diuidētia sunt animalia. et ideo necesse est diuersa specie esse in eodez genere tale eniz voco gen9 in quo multe spēs dicūtur esse vnaz habēs differentias in eis: scdm se et non p̄ accidēs siue ipsum sit materia siue non. Non enim oportet ip̄m genus solum esse quid comune respectu sp̄erum: sed etiam diuersificari in eis vt animal non oportet soluz esse comune equo et hoī: sed etiam diuersū spē in ip̄is. ita q̄ equus sit tale animal homini vero diuersum tale spē ab eo. q̄ differētiam necesse ē esse diuersitatē generis q̄ scilicet diuersum facit ipsum genus in differētibus specie. Contrarietas quidez ē differētia specifica. qd̄ patet ex inductiōe. quia oīa contraria diuidūtur oppositis differentijs ex quibus cōstituūtur diuersę species sub eodem genere z maxime abinuicē diuersa.

Perfecta enim differētia non ē eoz quoz simul sit vna ratio. et qz cōtrarietas est differētia perfecta. ideo cōtraria sunt diuersa specie rōe. hec ei sunt contraria q̄ sub eodem genere existētia habent contrarietatē entia indiuidua id est indiuisibilia in rōes specificas. sic albedo ē indiuisibilis in albedines differētes spē. eadem vero spē sunt q̄ tm̄ indiuidua existētia non habent contrarietatē. qz contrarietates fiunt indiuisiōe extremozum z medioz: ante q̄ perueniat ad indiuidua differētia soluz numero. vt cōtrarietates fiunt in colore qm̄ color diuiditur in albus et nigrus z medios colores ante q̄ perueniatur ad hoc albū indiuiduuz. Manifestam quidē q̄ hoc genus cōparatu9 ad species non est diuersum specie ab eis: sed potius aliquid comune ip̄ozum. cuius natura manifestat remotione differētiar. sic materia oñditur negatione formarū. genus enim p̄pter potētias q̄ continēt differētias z spēs non materia q̄ est in potentia ad formas. dico at̄ genus non hominū vt eracleoz: s; genus nature. ab eis etiā q̄ nō sunt in eodez genere nō differt ip̄m genus spē: s; potius genere qz differētia specifica est eoz q̄ sunt in eodez genere contrarietas autem ita est differētia specifica q̄ ipsa nō differt spē: cum hoc p̄priuz sit specierum existentium in eodem genere.

Capituluz. xij. quod sic incipit: dubitabit utiqz aliquis. **O**stendit q̄ nō oīno contrarietas facit differētia specificam: sed illa sola q̄ est in ratione formali. et non illa q̄ est ex parte materie: vt masculinum et femininum.

Dubitabit aliquis quare femina a viro spē nō differt: cum masculinū z femininum cōtraria sint. et cōtrarietas sit differētia specifica. masculinū ei z femininum videntē esse differētia aiālis p̄ se et nō p̄ accidēs. sic albedo z nigredo. et hec dubitatio eadē ē qua dubitatur: quare aliqua cōtraria vt ābulātuz z volātium faciunt diuersa spē sub aiāli: aliqua ūo nō vt albedo z nigredo. **A**d hāc dubitatiōez dicēdū ē. q̄ q̄daz sunt proprie passiones generis conueniētes eis p̄ propria rōez formale ei9. q̄rū contrarietates faciūt differētia subiecto ip̄o: vt rōnale z irrōnale sub aiāli. quedam vero sunt passiones generis. put concipitur cum materia et tales non faciūt

Metaphisice

Generale
 differētiāz specieruz sub ipō sicut albedo z nigredo non faciūt diuersa spē sub hoīe. hō enim albus ab homine nigro non differt specie si ponat nomē vtriqz. quia quīs in eis sint diuerse carnes z ossa: tamen si ml' totū idest humanitas nō est in eis specie diuersum. cum in ratione nō sit contrarietas. albus enim hō est quidam homo et hoc est vltimum indiuiduum: vt calias cuius forma ē cum materia. homo itaqz albus quia calias albus scdm accidens est albus. quia albedo est potētia materie. creus etiam circulus non differt spē a triangulo ligneo propter materiam scilicet es et lignuz: sed qz in ratione inest contrarietas. **U**trum autem materia faciat diuersa spē dubitatur. hic enim aquus ab hoc homine differt. sed tamen rationes ipozuz sunt cum materia

Sed dicēdum qz in talibz non est differētia specifica propter materiaz. sed qz in ratione est contrarietas. nam hoīs albi z equi nigri. diuersitas est in specie. non qz hic ē albus et ille niger. qm si ambo albi essēt: ad huc specie differēt: sed ppter diuersitatem rationis et forme. **M**asculus etiam et femina sunt proprie passiones aialis non ex parte forme: sed ex parte materie z corporis. idēz enim spma aliquādo fit femina aliquā masculus patiens aliā z aliam passiōem. **Q**uid igitur ē diuersum specie et quare alia differūt specie et alia non dictum est.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: **Q**m vero cōtraria. declarat qz lz cōtraria a specie differāt. tamen corruptibile z incorruptibile que vident cōtraria differunt genere.

Quoniam aut cōtraria differūt inter se spē: dubitatur quomodo corruptibile et incorruptibile sint contraria: cum differāt genere. qz autēz sint cōtraria patet quia vnum est priuatio alteri in potētia determinata. **P**reterea vniuersaliter diximus de eis cum nō videretur qz in specie differūt corruptibile z incorruptibile: sicut nec alia cōtraria: vt albus z nigrus idēz enīz specie vniuersalī acceptum vt hō potest esse albus z nigrus pro sorte albus p calia nigrum. idēz etiā singulare p diuersis tēporibus pōt esse albus z nigrum. qz contraria sunt. **Q**z contraria nō differunt spē ac per hoc corruptibile z incorruptibile nō erunt diuersa specie. **S**z sciēdū qz contrarioruz qdaz sunt in substātijs s accidēs: vt album z nigrus. qdam at insūt s se z ipossibile ē ea inesse s accidēs: vt corruptibile et incorruptibile. nichil ei ē corruptibile s accidēs: qz contingeret ipm non corrumpi. cum tamē ex necessitate insūt ei corruptibilitas. si ei posset non corrūpi: contingeret idēz esse corruptibile z incorruptibile necesse ē igit substātiāz rei corruptibilis esse corruptibile aut in substātia eius inesse corruptioni. **E**t eadē ē rō de incorruptibili cum abo insūt ei cui insūt ex necessitate. et iō vnum hēt oppositiōem ad aliud s se ppter qd necesse ē ea esse genere diuisa. **E**x his aut manifestū qz nō conuenit ydeas esse quales platonici dicūt. s. eter-nas. **C**ontingeret enī qz hic hō sensibilis esset corruptibilis z hic hō sepatus incorruptibilis: cum tamen platonici dicāt eos esse eiusdez speciei z ratiōis nō equiuoce. **C**orruptibile ei et incorruptibile differūt genere qd est plus differre qz spē solum.

Quod quidem circa pncipia sapientia vel scia est **C**apitulū primū libri vii decimi reclarat qsdam qstiones in tertio motas cū augmētis ad vtrāqz ptez.

Quod quidem sapia prima. i. metaphisica est scia circa pncipia. **M**anifestus est ex his que de principio dubitata sint ab alijs in tertio libro **E**t primo. **D**ubitabit autem aliquis vtrum oporteat sciaz esse vnā causā aut multas. nō ei vidēt vna esse qz vna scie ē cōtrarioz. pncipia aut de quibus est sapiētia non sunt contraria. nec possunt esse multe quia essent

philosophia non logica

Undecimus

equales. eiusdem autem rei non sunt equales scilicet. Secundo dubitatur utrum unius scilicet aut plurium sit speculari principia demonstrationis. si enim unius: quid magis hoc prime philosophie quam alterius. cuiusque ipsa speculari: si autem plurium dubium est quales iste sunt.

Veritas autem harum dubitationum est quod oportet existimare unam primam scientiam que est circa principia entis in quantum ens que unitatem habet non ex contrarietate contrariorum sed ex unitate subiecti scilicet entis in quantum ens. et principia demonstrationis oriuntur ex ente et non ente: ideo eiusdem est considerare predicta principia et non alterius quod querebat secunda dubitatio. Tertio dubitatur utrum omnium substantiarum sit una scientia aut non. si quidem non omnium est una: difficile est assignare quare est et quare non. Si autem omnium est una: non patet quomodo convenit plurium eadem scientiam.

Veritas huius dubitationis est quod omnium substantiarum est una scientia prout habet analogiam ad primam. Quarto dubitatur utrum demonstratio est solum circa substantias aut etiam circa accidentia. Si enim demonstratio est circa accidentia: non est circa substantias. et sic non videtur eadem scientia esse utriusque. Si autem altera est circa substantias et accidentia dubitatur quomodo utraque sapientia. nam demonstrativa que est circa accidentia est illa sapientia que est circa primas substantias. Veritas huius est quod eadem sapientia que et circa substantias considerando eas circa definitionem. est etiam circa accidentia ipsarum per demonstrationes.

Quinta dubitatio est quod prima philosophia hic quesita non videtur ponenda circa causas dictas in philosophis. non enim est circa quod cuius gratia. cum tale sit bonum. quod existit in operabilibus et existentibus in motu. hoc enim primum autem movetur: cum sit finis. primum autem movens non est in immobilibus de quibus scientia quesita considerat. Veritas huius est quod hec scientia considerat causas predictas non secundum quod competunt enti mobili ut mobile est: sed secundum quod conveniunt enti in quantum ens.

Sexto dubitatur utrum hec scientia sit circa substantias sensibiles tantum aut circa alias. Si enim circa alias aut circa ydeas aut circa mathematica. non circa ydeas: cum ipse non sint et si quis putat eas esse: dubitatur propter quid sicut mathematicis est ponere substantiam sensibilem et eius ydeam intermediam mathematica tantum velut tertiam preter seipsum et sensibilem ut lineam sensibilem ydealem et mathematicam et in alijs non similis est quorum sunt ydeae. nam preter hominem sensibilem et ydealem non est tertius homo nec preter singularem et anthropum. id est per se equum non est tertius. Si autem mathematica non sunt separata non est assignare circa quaelibet negotia mathematica: cum nullum sensibile sit tale quale mathematice scientie querunt. si autem separata sunt: circa ipsa non est quesita scientia hec: cum nullus ipsorum sit separabile a re. nec est substantiarum sensibiliu: cum sint corruptibiles.

Veritas huius est quod prima philosophia est principaliter circa substantiam separatam realem per se existentem non per modum ydeae et de alijs substantijs sed quod habet attributiones ad primam. Septimo dubitatur cuius scientie est determinare de materia mathematicorum. non est hoc pertinet ad philosophiam. quia omne negotium naturalis est circa habentia in seipsis principium motus et quietis. mathematica autem sunt abstracta a motu. nec pertinet ad mathematicam que est determinativa que circa subiectum suum facit inquisitionem de passionibus eius. ipsum autem subiectum non considerat: sed supponit relinquit igitur primam philosophiam considerationes facere de his circa que sunt mathematice prout reducuntur ad ens vel categoriam entis et hec est veritas.

Octavo dubitatur utrum quesitam scientiam oportet esse circa principia que vocantur ab aliquibus elementa. videtur quod sic cum talia sunt principia intrinseca compositorum. Unde quod scitur per sua principia intrinseca. magis autem videtur predicta scientia esse velut cum omnis scientia et ratio universalis sit et non extremorum. id est singularium que hoc erit primorum generum

Metaphisice

q̄ maxime sunt vniuersalia. Veritas hui9 ē q̄ hec scientia ē circa vtraq; p̄ncipia s̄ q̄ p̄tinet ad rationez entis. Circa hoc dubitat vtruz ens et vnum sint p̄ma genera videtur enim q̄ sic eo q̄ existimatur cōtinere oīa entia. z videtur maxime esse p̄ncipia qz sunt p̄ma in natura. qd̄ patet ex hoc qz ip̄is corruptis reliqua corrupunt. oīa enim sunt ens z vnum. nulla at̄ differētia participat genus. et iō non sunt genera ponēda. et hec est veritas. Nono dubitatur vtruz spēs sint magis p̄ncipia vel ecōuerso. si enim magis p̄ncipiū est illud qd̄ est simplicius eo qd̄ est minus simplex simpliciora at̄ sunt inferiora generibus q̄ genera: cum sint minus indiuisibilia. genera ei in plura z differētia: magis p̄ncipium videbūtur esse species generibus. cōtrariū at̄ videt̄ ex hoc qz species interimūtur interēptis generibus. et iō magis assimilatur p̄ncipijs: cum p̄ncipiū sit quo remoto remouet̄ aliud. Veritas hui9 est q̄ quātuz ad esse nec species nec genera sunt p̄ncipia: licet q̄ntum ad infima genus aliquo modo sit p̄ncipiuz speciei. hec igitur et quedam alia sūt habētia dubitationem.

Capitulum. ij. quod sic incipit: Ad hoc vtrumq; oportet poni. reclarat q̄sdam alias questiones superius tactas maxime in tertio.

Dubuc dubitatur vtruz p̄ter singularia oportet poni aliquid aliud aut nō: sed ip̄oz ē q̄sita scia. hec enim esse nō pōt: cum hec sint infinita. cōtrariū at̄ ex hoc videt̄ q̄ preter singularia sunt aut genera aut spēs dicūtur. quoz non ē scia.

Veritas huius ē q̄ de vniuersalibus non put̄ sunt sepata a singularibus s̄ existētiā est scia. Secūdo dubitat̄ vtrum p̄ter substātiāz sensibiles oportet esse substātiāz sepata aut nō: sed circa sensibiles esse sapiētiā. Et rōnabiliter dubitat̄: qz videmur q̄rere aliam substātiā a sensibilibus. z p̄positum est a nobis scire: si quid ē sepabile s̄ se non in existēs alicui sensibili. Si enim preter sensibiles substātiāz ē aliqua alia non est manifestum p̄ter q̄les oportet hanc esse. qz non magis p̄ter hōes aut equos ponet quis talem substātiāz: quā p̄ter alia animalia aut aīata ponere at̄ p̄ter substātiāz sensibiles oēs alias separatas z cōstituere equales esse p̄petuas sensibilibus quo ad numerū extra rationē videt̄. Si at̄ primū p̄ncipiuz hic q̄situm nō est sepabile a corporibus: nil erit p̄ncipiuz magis q̄ materia. qd̄ ē falsū cum ip̄a nō sit actu: s̄ potentia z nō p̄ncipalius videbit̄ forma z spēs q̄ materia. Si q̄ totali forma corruptibilis ē: nulla substātia erit s̄ se perpetua sepabit. qd̄ ē incōueniēs. qz talis substātia videt̄ tanq̄ p̄ncipiū et etiam a gratiosissimis querit̄. nullus enī ordo erit in entibus nō existēte aliquo p̄ncipio sepabili z immobili. Et hec ē veritas huius dubitatiois. Juxta hoc dubitatur si ē aliqua substātia z p̄ncipium tale s̄ naturā quale nūc diximus z hoc ē vnum z idē p̄petuoz et corruptibiliuz. p̄ter quid eodem existēte p̄ncipio q̄dam p̄ncipiata sunt p̄petua: q̄daz nō. Si at̄ idē ē p̄ncipiū corruptibilium et aliud p̄petuoz ita q̄ p̄ncipiū corruptibiliū sit p̄petuuz: similī dubitat̄ p̄ter quid existētia sub perpetuo sunt corruptibilia. Si autē sit non perpetuum aliud erit p̄ncipium eius et illius alterum. et hoc in infinitum procedet. Veritas huius est quod idē p̄ncipium est p̄petuorum et corruptibilium procedens vtraq; tamen diuersis modis. Quarto dubitatur si quis putat p̄ncipia esse maxime immobilia. vtrum ens et vnum sunt p̄ncipia. Si enim vtraq; ip̄ozū non signat hoc aliquid et substātiā nō erit p̄ncipiū cuz non sint separabilia et per se. talia enī p̄ncipia querimus scilicet sepabilia z p̄petua. Si vero signat omnia erunt substātia. quia de omnibus p̄dicatur ens z vni. oīa aut entia esse substātiā falsum ē. Veritas huius ē quod licet p̄ncipiū p̄imum sit vnum in

Undecimus

quo saluatur ratio entis tamen ens et vnum vniuersali sumpta non sūt p̄ncipia p̄ma. Dicētes at̄ vnum esse p̄ncipiū qđ est substātia formalis ex qua et ex materia primo generat numerū et hunc dicunt esse substātiāz entium nō possūt assignare quo modo dualitas. et vnusquisqz duozū numerorum ē formalis ratio essēdi vnuz de hoc enim nichil dicūt nec ē facile dicere. Si quis vero ponat p̄ncipia p̄imas lineas et superficies: cum hec non sint substātie sepabiles: falsum opinabit̄. qz linee sunt decisīōes et diuisiones sup̄ficierū superficies corpōz. et vniuersali q̄ lz triū diuisionuz existit in alio. et nulla ē sepabilis. **P**reterea punctū existimare substātiā falsū est quia omnis substātie ē ḡno. puncti aut̄ non est generatio: cum sit diuissio quedā. **H**abet dubitationem q̄ oīs scīa est vniuersaliuz substātia at̄ non ē de numero vniuersaliuz s̄ magis signat hoc aliquid sepabile ab alijs. **S**i ergo scīa est circa vniuersalia: p̄ncipia quāqz oportet substātiā existimare p̄ncipiū. **V**eritas huius est q̄ aliqua vtilitas est in substātia ip̄er quā scīa est de ipsa et hēt etiam comunitatē virtutis propter quāz est p̄ncipium. **D**ubatur etiam vtrum sit aliquid preter sim̄olōn. i. preter sim̄lotum cōpositum ex materia et forma qz si preter hoc nichil ē omnia erunt corruptibilia: cum ea que in natura sunt corruptibilia. **S**i at̄ aliquid est preter sim̄lotum hoc erit sp̄s et forma: sed difficile est determinare in quib9 hoc sit sepabile et in quib9 nō naz et in quibusdam palam est q̄ forma non existēs separabilis a materia puta forma domus. **V**eritas huius est q̄ qđam forme non sunt sepabiles a materia vt forme sensibilia. **I**n intellectuales at̄ separabiles sunt. **D**ubatur vltimo vtrum p̄ncipia sint eadem specie aut numero. si enim numero omnia erūt eadem. veritas huius dubitatiois est quod patebit in duodecimo.

Capitulum. iij. quod sic incipit. quoniam aut̄ p̄bi sciētia. **D**eclarat q̄ entis in quātum ens est vna scientia licet dicatur tñ habet cōmunitatem analogie eo q̄ omnia entia attribuūtur ad vnuz p̄ncipiū et omnia cōtraria ad p̄ma quozum contrarioruz pōt esse mediū nō obstatē q̄ alterū ip̄ozum dicatur secundum priuationem.

Quoniam at̄ scientia p̄bi est p̄mi entis in quātum ens simplex et non alicuius particularis entis. **E**ns aut̄ dicitur non vno modo sed simpliciter: si hec multiplicitas dicitur equiuoce et non ē aliquid cōmune: ens nō ē sub vna scīa. quia equiuocoz non est: gen9 vnum subiectuz alicui scientie. **S**i at̄ ens dicitur multipliciter ē aliquid cōmune: erit vtiqz sub vna scīa. videt̄ itaqz ens dici sic medicatiuz et salubre. quozum vnum qđqz multipliciter dicit̄ tñ per attributiōem ad vnuz p̄mūz oīs enim medicatiua et ad vnāz scīam medicatiuā. sermo enim dicit̄ medicatiuz qz procedit a scīa medicatiua et cultell9 medicatiuus: qz scīe medicatiue ē vtilis. **S**imil̄ aut̄ et oē salubre reducīt ad sanitatem aīalis. hoc aut̄ quod significat̄. **I**llud autē quod factiuum eius et ita de alijs eodem modo oē ens reducīt ad substātiā. hoc ei dicit̄ ens qz est passio substātie q̄ est ens p̄mūz: illud vero qz habit9 aut dispositio aut motus a ut aliquid taliuz ip̄is substātie. **Q**m̄ autem reductio omnis entis ē ad aliquid p̄mūz et cōmune: oportet q̄ vnaqz cōtrarietati entis reducatur ad p̄imas dīas et cōtrarietates ip̄is. siue p̄ime dīe sint vnū et plura siue similitudo et dissimilitudo siue aliq̄e alie. **N**ichil at̄ differt reductionez entis fieri ad ens vel ad vnum. quia licet differāt ratione: tamen adinuicem conuertuntur. **N**am vnum ē ens et ens ē vnū. **Q**m̄ at̄ vnus scientie est speculari omnia contraria semper autem alterum contrariorum dicitur scđm priuationem: dubitatur quomodo contrarioruz aliquod est mediū vt iusti et i

Metaphisice

iusi vnū s̄ priuatiōez. Ad quod dicēdum q̄ in talibus contrarijs oportet intelligi priuatiōem non toti9 rationis alterius cōtrarioz: sed vltime speciei et perfectiōis. verbi gr̄a. Si iustus s̄ quedaz ē obediēs legibus: iniustus non semper erit priuatus tota ratione obediētie legalis aliquādo enim iniustus erit difficiēs in aliquo a p̄uasiōe legis et sc̄dm hunc defectum inerit ipsi priuatio iusticie legalis et eodem modo est in alijs contrarijs.

Capitulum. iij. quod sic incipit: quēadmodū autem mathematic9. declarat q̄ primi p̄hilosophi ē cōsiderare ens et passiones est etiam primi p̄bi cōsiderare comunia.

Admodum mathematic9 facit consideratiōem suam circa abstracta a sensibilib9 qz auferens sensibiles passiones puta grauitatez et leuitatem duriciē et molliciem et alias sensibiles contrarietates solum aut̄ reliquit quātum continuum vel ad vnum vt linea vel ad duo vt superficie vel ad tria vt corpus et speculat̄ ipsa et ipsorum passiones sc̄dm q̄ continua sunt considerat enī passioēs adinuicez. et existētia his z comēsuratiōes ac rationes horum. et tamen omniuz ponim9 vnam scientiam geometriā: et eodem modo ē vnius p̄bie speculari ens in quātum ens et accidentia ac cōtrarietates ipsius. naturalem at̄ consideratiōem nō circa entia in quātum entia: sed magis in quātum participat motum describuet quis. dialectica aut̄ et sophistica sunt quidem accidētia entis: sed tamen non in quātum sunt accidētia entis. nec circa ens in quātum ens. propter quod relinquitur soluz primum p̄bm esse speculatiuum dictoz in quātum passiones entis. Quā autem omne ens dictum multipliciter habet comunitatē analogie ad aliud vnum. Et eodem modo oia cōtraria ad primas contrarietates et differētiās entis. propter quod esse possūt sub vna sc̄ia. Ex hoc soluetur dubitatio dicta de principijs qua dubitat: quomodo multozum z differētium genere est aliqua vna sc̄ia. hoc enim contingit ex hoc q̄ habēt attributionem et analogiam ad vnum. Quā autem mathematicus vtitur comunib9 p̄cipijs nō sc̄dm eorum comunitatē s̄ ap̄opriate primi p̄bi erit ea cōsiderare hoc ei p̄cipiū qd̄ est cōmune oibus ab equalib9 ablatiis q̄ relinquunt̄ sunt eq̄lia: mathematic9 assumēs circa partem materie cui cōuenit. s. circa p̄tem cōtinui vt circa lineas aut angulos nō in q̄ntuz sunt entia s̄ in q̄ntū continua facit cōsideratiōem. p̄bia at̄ prima de his q̄ in pte sunt i quātuz vnicuiqz eoz aliquid accidit nō intēdit de continuo s̄ et de accidētibus specular̄ at̄ ens accidētia. Eodem modo naturalis specular̄ entia non in q̄ntum entia: sed s̄ quod conueniūt substantie materie secunduz q̄ mobilia. p̄pter qd̄ tan naturalis sc̄ia: quā mathematica ptes p̄bie ponēde sunt.

Capitulum. v. qd̄ sic incipit: ē at̄ qd̄daz in entib9 p̄ncipiū disputat cōtra negates hoc p̄ncipiū nō cōtingit vnuz z iddē s̄ vnū z iddē t̄p9 siml̄ esse znō esse

St autem quodam principium in entib9 circa quod non contingit mentiri sed necessariuz est ipm̄ sēper verum est at̄ hoc principiū q̄ vnū s̄ vnū z idē t̄p9 z sic d̄ alijs cōditionib9 opponēdis nō cōuenit esse et nō esse. d̄ talib9 enī p̄ncipijs nō ē dem̄stratio simpliciter cū non possit fieri sillogism9 ex credibiliōri p̄ncipio qd̄ tñ ē necessariuz i dem̄stratiōe simpliciter. Ad eos at̄ q̄ dicūt oppositas dictiones veras esse d̄ eodem volēti ostendere falim̄ est qd̄ dicūt sumendū est aliquod tale qd̄ quidem idem sit ei quod est non cōtingere iddem esse et non esse: tñ non videatur esse iddē per hoc ei dem̄strabitur nō cōtingere oppositas dictiones verificari de eodem. si itaqz contingit homines comunicare ad inuicez iddem oportet ipsos aliquid intelligere ad inuicem

Undecimus

quia hoc non factum: non est communicatio sermonis adinuicē siue inter eos. et id oportet vnumquodque nominum esse notum et signare aliquid vnum ita quod si plura significet oportet determinare vnum signatum quod intendit manifestare per nomen dicens aut hoc simul esse et non esse dicit quod nomen significat et non significat. istud autem est impossibile supposito quod determinate aliquid significet. hoc enim supposito impossibile est contradictionem verificari de eodem. **P**reterea si non magis verificatur de aliquo affirmatio quam negatio: non magis erit verum: de aliquo homine dicere quod est homo quam dicere quod est non homo magis autem verum videtur dicere ipsius esse et non equum quam non hominem et si verum est dicere ipsum esse et non equum accidit igitur eundem esse hominem et equum aut aliquid aliorum animalium. nulla autem predictarum rationum est demonstratio simpliciter tamen est demonstratio contra passionem opposita simul verificari de eodem.

Capitulum. vii. quod sic incipit: cito autem quis utique ipsius esse eracritum et est **I**n speciali declarat opiniones eracriti dicentis vnum secundum vnum et idem tempus esse et non esse. et quod in idem incidit pictago. dicens homines esse mensura omnium **I**to autem quis interrogans eracritum cogit ipsum confiteri opposita non verificari simul de eodem. non enim intelligit se ipsum existimare verum dicere cum dicit verum esse quod opposita simul verificatur simul de eodem. si enim diuisim non magis est vera affirmatio de aliquo quam negatio: nec coniunctim affirmationem et negationem veram esse de eodem est verum. igitur hoc dicens non dicit verum. sic ergo eracritus falsum opinatur. **P**reterea si nichil conuenit vere affirmare hoc dictum est falsum. scilicet dicere nullam affirmationem esse veram. **S**i autem aliquid est verum destruit opinio negatiua aliquid esse verum et auferentius esse penitus disputare. **S**imile autem dictum est quod pictago. opinatur. ille enim dixit boiē esse mensuram omnium nichil aliud dicens quod illud quod videtur vnicuique firmiter esse tale quale videtur hoc autem concessio accidit idem esse et non esse et idem esse malum ut bonum. et alia opposita verificari de eodem: propter hoc quod multoties aliquid videtur esse alijs autem esse contrarium eius ipsius autem videri mensura: est vnicuique essendi ut anaxagoras dixit.

Capitulum. vii. quod sic incipit: soluere autem utique et est. **I**ntroducitur motiua differentiarum. opinionum falsarum de principijs solues ipsa ut ex solutione ipsarum destruat opiniones falsas.

Dubietur autem dubitatio opinionum contingere idem simul esse et non esse considerantibus unde oriuntur tales dubitationes quibus venit dicta opinio propter opinionem philosophorum alijs autem ex opinari quecumque appareret esse vera. non enim omnes de eisdem vera cognoscunt sed aliquibus hoc videtur delectabile illud autem triste. **D**ico autem opinionem philosophorum qua dicunt nichil ex non ente hoc enim fere est commune dogma omnium philosophorum naturalium scilicet omne quod fit fieri nichil fieret ex non ente nec fit formaliter ex albo: sed fit ex albo quod existit simul cum non albo: propter quod idem existit simul album et non album et non est autem difficile hanc rationem soluere. dictum etenim in philosophicis quod que fiunt fiunt ex non ente actu: ente tamen in potentia. **C**irca dicentes quod cumque appareret id esse. **S**ciendum est quod credere opinionibus et fantasijs sic dicentibus stultum esse: cum necesse sit alteros mentiri illorum quibus appareret idem contraria. quod patet ex his que sensibili experimur nunquam autem videtur istis dulce vel amarum nisi corruptis et priuatis debita proportione et organo sensus et indicat materiam dictorum saporum propter quod non corruptos existimandum est mensuram esse: et recte iudicare. corruptum autem non esse mensuram et similia dico de appetentia boni et mali pulchri turpis et similia

Metaphisice

Est enim simile de iudicio ipsorum et de ipsis que apparent in visu. summissio enim digito in oculo: vnum videtur duo. et non summissio apparet quod est vnum ergo idem est vnum et duo nec debet putari id esse quod apparet oculo diuariato et moto: sed potius quod apparet oculo non moto

Capitulum. viij. quod sic incipit: totali in tonus et c. Excludit quinque rationibus opiniones dicentium omnia esse in continuo fluxu. ex qua posset credi q de nullo est aliqua affirmatio.

Implicititer iudicare omnia esse in continuo fluxu propter hoc q ea q sunt nob presentia semper mutantur et nunq permanet eadem oportet enim inquirere quid de hoc veruz sit ex his que seper eodem modo se habet nec patiuntur aliquam permutatiōem. talia sunt principalia in mundo que nullam mutatiōem participat. Preterea si motus est in rebus: aliquid mouet ex aliquo ad aliud. et hoc oportet esse in termino a quo et non in termino ad quem mouetur: propter quod nō verificatur de ipso q simul sit et non sit in vtroq termino. Preterea si quis cōcedat q entia sunt in fluxu secunduq motuq quātitatū. qd tamen nullus concedere debet: non oportet ea fluere scdm quale. et ideo non oportet verificari i opposita scdm quale. Si enim f quātū verificaret de aliquo qd est et nō est tricubitus: qz quantitas ipsius fluit continue: non tñ verificatur de ipso scdm substātiā primaz qd sit quale et non sit quale. pōt etiaz substātia esse determinate nature et quātitas indeterminate.

Preterea iubente medico offerunt infirmo hunc cibuz sed si omnia sunt in continuo fluxu: non enim erit hic cibus qno erit oblatus et sic infirmus non habebit quid comodat: si determinate debet aliquid comedere. cum ergo offerūt hunc cibuz determinate putatur qd aliquid permanet in sua natura. Preterea si semper alteramur et nunq permanemus iddem non ē mirum si res nunq videtur eodez quēadmoduz laborantibus enim ppter diuersimode dispositiōez scdz habituz infirmis et sanis nō videntur eadem scdm sensum. sensibilibus tamen non participantibus mutatiōez f facientibus impresiones diuersas propter diuersā permutatiōem patiētis et eodez modo forte necessariuz est se habere circa sanos qd eis apparet diuersuz illud quod est idem z permanes propter ipsos aliter z aliter disponi. si autem permanemus iddem et in eadem dispositione erit aliquid manens.

Capitulum. ix. quod sic incipit: ad habentes quidem et c. concludit q sunt bñ curabiles habens dictas opiniones. et q contraria sicut contradictoria nō possunt vera esse de eodem z q opinio anaragoze vera esse nō potest.

Ontra habētes ergo dictas opiniones et non credētes aliquid significare nomina nec erquirentes rationem: difficile ē disputare z dubitatiōem ipozuz dissoluere. ois eniz demōstratio ex aliquibus presuppositis. ppter quod nō supponentes aliquid interimūt disputare rationez. quare cōtra tales non ē sermo. Contra dubitantes at ex datis diffinitionibus et ex rationibus de factibilibus: facile ē obviare et dissoluere faciētia ipsis dubitatiōem sicut patet ex ipsis dictis. Manifestum ē ergo ex his q non conuenit opposita cōtradictoria verificari simul de eodez contraria etiam simul de eodez non verificātur. propter hoc q alterum ipozuz dicit priuatiōem alterius sicut patet resoluētes rationes contrariōzū ad prima cōtraria siue hec sint potentia z actus: siue cōtraria. Similiter est impossibile aliquod medioz simul verificari de eodem cum extremo. nam subiecto existēte albo: falsum est dicere ipm esse palidum vel fuscuz vel coloratum colore aliquo mediorum accideret ei albus esse et non

Undecimus

album esse. qz ex quo medius color de ipso verificetur nō esset albus. qd est contradi-
ctio eius qd est albus esse. Nec itaqz verum dicit eraclit9 nec anaxa. Si enī anaxa. ve-
rum diceret: contraria predicarētur de eodē. cum enī dicat partes cuiuslibet esse i quo
libet nō soluz potētia sed actu segregata: nichil magis eritaliquid dulce q̄ amaruz al-
bum q̄ nigruz et sic de alijs contrarietatib9. Similiter non ē possibile oēs affirma-
tiones esse veras vel oēs falsas ppter multas difficultates q̄ sequūtur hanc opinionez
et etiam hec opinio dicens omnes affirmatiōes esse falsas interimit seipam. fallis eī
existentib9 omnib9 affirmatiōibus vera est illa qua pars affirmat omnes esse falsas.
falsas autē omnes dicēs non mētietur si omnes sunt false q̄ sua affirmatio nō erit.

Capitulum .x. quod sic incipit. omnis at scia et cetera. Recapitulat q̄ oīs
scia requirit subiectū de quo pbat passiones per p̄cipia et q̄ pbica est specu-
latiua cōsiderās tamen substātiāz cuius ratio ē in materia et q̄ prima pbica al-
tera est a pbica et mathematica.

Ad nis at scientia q̄rit aliqua p̄cipia et causas circa scibilia q̄ sunt sub ipsa me-
dicatiua z exercitatiua et quelibet alia scia siue pratica siue speculatiua suppo-
nens aliquod genus subiectuz circa ipsuz negociatur tanq̄ circa ens supposi-
tum non considerās ipsum in q̄tuz ens. qz altera ab alijs sciētijs particularibus circa ip-
sum negociatur. Dictaruz autē sciarum qlibet supponēs de proprio subiecto nō co-
natur ostēdere passiones ipsius debilius aut certius. accipiūt autem qd est subiectum
sciētie quoddam per sensuz qdōdam per suppositiōem ex quo patet substātie q̄ quidem
subiecti non ē demōstratio in aliqua scia. Qm̄ autem qdōdam est scia de natura alia
palam z altera ē a pratica et a factiua. factiue enim p̄cipiū motus est in faciēte et nō
in facto siue hoc p̄cipiuz sit ars siue alia potētia. similr et pratica nō habet p̄cipiuz
motus in agibili sed in agēte est at pbica circa habētia in seips p̄cipiuz motus p-
ter quod nec factiua nec speculatiua necessariū est esse sciam materiales oportet enīz
ipsum cadere in aliquod gen9 trium predictaz. Qm̄ autem in oī scia necessarium
est aliquāliter scire quod est subiectuz propriū z diffinitione ipsius vti tanq̄ p̄cipio
oportet nō latere quare diffiniēdum est naturaliter z qualiter sumēdum est ratio substā-
tie rei pbice vtrum cum materia: sic sumum q̄ ē cōcauitas in naso aut sine materia sic
cauum. cuius ratio non est in materia. Manifestū est enim q̄ carnis z oculi z re-
liqua partium substātie naturalis ratio reddēda est cum materia. Quoniam vero
quedam scia est entis in quātum ens et etiam entis sepabilis a materia. Consideran-
dum vtrum hec ponēda sit eadem naturali z mathematice an altera. patet enim q̄ al-
tera est ab vtraqz. naturalis eī est circa habētia in se ipsis p̄cipiū mot9. et mathe-
matica autem circa quedam immobilia non tamen separabilia. igitur altera ab his ā-
bobus est circa ens separabile et immobile. et hoc dico si aliqua substātia talis existit.
quod quidem in sequētib9 temptabim9 ostendere. Si enim aliqua natura talis est
in entibus hoc est quid diuinuz ac primuz ac principalissimuz p̄cipiuz. Ex quo
patet q̄ tria genera speculatiuarū scientiarū sunt. scilicet naturalis. mathematica. et theo-
logia. Optimuz autez gen9 sciētiarum ē speculatiuarum inter scias. et hāz opti-
ma est theologia: cum sit circa honorabilissimuz entium. Adetior at et deterior di-
citur vnaqueqz scia secundum propriuz scibile. Dubitabit autem aliquis vtrum
scientia que entis est in quātum ens sit vniuersalis et prima. vnaqueqz mathematica
rum est circa ens determinatuz. vniuersalis autē est de omni ente. Si ergo substātie
pbice prima entia erant scia naturalis esset prima scientia. Si autem est alia natura

Metaphisice

et substantia separabilis et immobilis: necesse est sciam ipsius priorem esse naturali. et eo quod priorem esse vniuersalem et hec est prima philosophia.

Capitulum. xj. quod sic incipit: quoniam autem simpliciter et c. Probat quod tuorum rationibus quod de ente secundum accidens non est scientia adiungens quod ens quod est verum consistit in intellectu. nec querunt principia entis secundum accidens sunt insunt cause.

Quoniam autem ens absolute acceptum dicitur multis modis. quorum unus ens secundum accidens de hoc primo considerandum est. quod ei nulla scientia negociatur circa ipsum patet. nam nec edificatiua considerat ea que accidunt videntibus domo. puta si habitatio erit tristis aut leta. Similiter coriaria vel coriatiua nec textiua accidentia considerat: sed magis quia intendunt quod proprius est sibi. hoc autem est proprius finis. Preterea musicum non est gramaticum: sed non existens musicus nec gramaticus aliquis sit gramaticus aliquando musicus: et sic ambo prius fuerunt non ens: ita quod non ens musicus et gramaticus postea factus est musicus et gramaticus tale autem quod de se non erit ens: nulla scia querit nisi sophistica que sola circa accidens negociatur propter quod plato non male dixit dicens sophisticam versari circa non ens.

Preterea patebit non esse scientiam non entis secundum accidens: si accipiamus quid est tale ens quoddam enim est ens semper de necessitate non violentie sed incontigibilitatis qua necessitate vtimur in hisque sunt in demonstrationibus. aliud autem est ens nec ut in pluribus et frequenter nec semper et ex necessitate sed in paucioribus et contingenter puta frigus sub cane et tale est secundum accidens cuius non est scia quia omnis scientia est entis semper aut in pluribus. accidens autem neutrum horum est

Preterea entis secundum accidens non sunt cause nec principium talia qualia entis per se quia si ipsius essent talia principia omnia essent ex necessitate. si enim hec est causa illius per se et istud est causa illius per se: si istud est ex necessitate et omnia sequentia erunt ex necessitate. si enim hec est causa illius per se: et istud vltimum est secundum accidens ens per accidens erit ex necessitate et omnia entia etiam contingens contingentia ex necessitate erunt et auferetur demeratio entis contingens quod si dicatur causa entis secundum accidens non est presens sed futurus hoc non referetur solum supposito quod sit causa ipsius per se semper enim sequitur ens secundum accidens erit ex necessitate. Si enim ponatur quod cras fiet eclipsis quod erit interpositio terre et hoc erit cras si aliquid aliud fiet quod est se tam interpositionis cum tempus crastinum difert a nunc finite alio necessario erit presens illud quod est causa eclipsis per se et sic ex necessitate erit eclipsis si itaque entis secundum accidens sunt per se cause et principia omnia erunt ex necessitate non sunt ergo per se cause ac per hoc nec scie. Ens autem quod est verum consistit in oppositione intellectus et est quedam passio in eodem intellectu existens propterea eius non queruntur cause et principia extra mentem. Ens autem secundum accidens licet sit sepabile ab intellectu non tamen est necessarium nec determinatum sed ipsius sunt inordinate cause et infinite propter quod de neutro istorum entium est scientia.

Capitulum. xij. quod sic incipit: quod autem gratia huius et c. Recapitulat ea que dicta sunt de fortuna secundo philosophorum.

In his que sunt a natura et ab intellectu est agere propter finem quoniam ergo aliquid fit in eis per accidens est fortuna. ita quod sicut ens. aliud est per se: aliud per accidens similiter et causa alia est per se et alia per accidens in factis propter fines ab electione. et ideo circa eadem est intellectus et fortuna cum electio non sit sine intellectu.

¶. ij.

Undecimus

cause autem huius quod fit a fortuna infinite sunt. sicut ut intelligentia cognitionis humane ipsa fortuna causa est secundum accidens et nullius est causa simpliciter. bona autem fortuna dicitur cum aliquod bonum euenerit et mala cum malum. euortunius autem et infortunium cum uenerit magnus bonum vel magnus malum. quoniam vero prius est quod est se se quam quod est secundum accidens: et causa per se prior est ea quod est secundum accidens: ideo intellectus et natura que secundum se priores sunt cause celi quam fortune.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: est autem hoc quod dicitur actu solum et cetera declarat quod motus est actus entis in potentia secundum quod est in potentia sicut dictum est tertio philosophorum.

Opponamus primo aliquid quod solum est in actu aliquid solum in potentia aliquid actu simul et potentia. secundo quod entis aliud est substantia. aliud est quantum aut aliquid aliud aliorum predicamentorum. Tertio quod motus non est aliquid separatum a rebus sed est semper in ente alicuius predicamenti. cum semper fit in subiecto. quarto quod in quolibet predicamento dupliciter potest aliquid existere. scilicet non perfectum et non imperfectum. v. g. in substantia aliquid est ut forma: aliquid ut priuatio in qua aliquid perfectum ut album: aliquid imperfectum ut nigrum. in quanto aliquid ut perfectum aliud imperfectum. in latitudine sursum ut perfectum: deorsum ut imperfectum. similiter leue et graue. et id totum sunt species motus quot sunt species entis. habent duplex esse predictum.

Diuisio igitur unoquoque genere per potentiam et actum: dicendum est motum esse actum potentis in potentia sed quod in potentia. quod autem vera dicimus: patet et primo quod motus est actus entis in potentia. cum enim edificabile in potentia edificatur et ponitur actu edificationis: tunc est motus qui dicitur edificatio et eodem modo doctrinatio. curatio. ambulatio et similia sunt actus entis in potentia quam enim res est in actu perfecto: tunc accidit ei moueri. non ergo prius nec posterius est motus: nisi quando mobile in potentia est sub actu. dico sed quod in potentia. est ergo potentia et actu: sed motus non est in eo in quantum est ens sed in quantum est potentia statua. nec est idem esse actu aliquid actu et aliud potentia: quam si esset idem simpliciter et secundum rationem: motus esset alicuius in quantum est in actu. nunc autem non est idem ut patet in contrariis. idem est subiectum quod est actu sanum est potentia infirmum. siue hec sit humiditas siue sanguis. propter quod si idem esset simpliciter ens et aliquid actu et aliquid in potentia idem esset sanum et infirmum. non sunt ergo idem ens actu et ens potentia. cum non sit idem color et visibile. cum tamen color actu sit visibile potentia non tamen actus. motus ergo est actus possibilis in quantum possibile et non in quantum actu est. Tertio manifestum est quod motus est actus quidam et quod tunc et non prius nec posterius aliquid mouetur quod non est actu illud enim quod est possibile contingit aliquando sub actu esse non edificabile sub actu edificationis aliquando sub potentia tamen motus autem qui est edificatio non est quando edificabile est in potentia sed est actus edificabilis in quantum edificabile aut et edificatio est ipsa domus iam facta aut est actu edificabilis non est autem domus quod quando domus facta est non amplius est edificabilis nec edificatio necesse est ergo edificationes qui est motus edificabilis esse quedam et eadem ratio est in alijs motibus. Quod autem bene dictum sit motum esse actum amixtum potentia patet tan ex his que alij dicunt de ipso quam ex hoc quod non est facile ipsius diffinire. Nullus enim poterit ipsam ponere in alio genere quam in genere actus imperfecti alij quidem dicunt ipsam esse alteritate et inaequalitate et non ens quod quidem verum non est quod nullus istorum necesse est moueri nec permutatio magis est ex his vel in hoc quam ex oppositis vel in opposita causa aut ponendi motum in predicta est quod videtur esse aliquid infinitum cum sit de numero

Metaphisice

pro principiorum illius ordinationis cuius principia sunt priuatiua et indeterminata quorum nullus est substantia nec aliquid reliquorum predicamentorum. Ratio vero indeterminati-
 nationis motus est quia non potest poni pura potentia nec purus actus quod enim tamen in potentia est quantum non mouetur ex necessitate nec quod actu quantum est motus etiam ratio predictam diffinitionibus confirmat. Videtur enim esse quidam actus imperfectus imperfectus autem idcirco est quod est actus actus alicuius possibilis propter quod difficile est sumere quid est motus autem ei videtur poni in priuationem aut in potentiam aut in actum simplicem in quorum nullo per se poni potest alia relinquere ipsius esse actus admixtum potentia contingit enim ipsum esse actu talem licet sic difficile hoc videre: Quod autem motus sit in mobili patet ex hoc quod est factus a motu immobili actus enim motui non est alterius subiecti nisi mobilis oportet ei ambo esse eundem actus motuum enim est quod est potens mouere motum autem est quod operatur motum et hoc est actuum mobilis quare unus actus est motui et mobilis quemadmodum eadem distantia est unius ad duo et duorum ad unum et similiter ascensus et descensus licet non sit eadem ratio.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: infinitum at et est. Premisso quot modis dicitur infinitum probant quattuor rationibus quod impossibile est infinitum esse actu separatum.

Infinitum uno modo dicitur quod impossibile est pertransire eo quod non sit natum pertransiri: quod caret dimensione: ut punctus: quemadmodum vox dicitur inuisibilis quod non est apta nata videri. alio modo dicitur infinitum habens imperfectam pertransitionem. aut quod vix pertransitur. ut profunditas maris. Alio modo quod natum est habere tamen non habet pertransitionem aut terminum. ad hoc dicitur infinitum appositione ut maris cui semper potest fieri semper appositio aut ablatione ut continuum aut utroque modo. Separabile quidem esse ens aliquid sensibile non est possibile. si enim nec magnitudo est ipsum infinitum nec multitudo sed substantia quodam et non accidens indiuisibile erit. quod omne diuisibile aut magnitudo est aut multitudo. Si autem diuisibile est non erit infinitum: nisi primo modo. sicut vox est inuisibilis quam non dicunt nec nos querimus infinitum sed impraesensibile natum tamen pertransiri. Preterea infinitum est passio quantum propter quod non conuenit per se esse aliquid infinitum nisi minus et magnitudo per se possunt esse per se. Preterea infinitum est accidens non erit elementum entium propter infinitatem sicut inuisibile non est elementum locale propter inuisibilitatem. Preterea infinitum est substantia et non dicitur de subiecto idcirco erit infinito esse et infinitum et quidditas cuius est quidditas. Si ergo diuisibile sit quelibet pars eius accepta per se erit infinita sicut quelibet pars aeris est aer et sic idcirco erit multa infinita quod est impossibile si autem indiuisibile sic non erit infinitum quantum et omne quantum diuisibile si ergo infinitum est aliquid separatum erit accidens nec erit principium entium sed illud cui accidit. scilicet aer aut aliquid aliud hec quidem inquisitio de infinito vel est.

Capitulum. xv. quod sic incipit: quod autem in sensibilibus et est. Probat una ratione demonstratiua et quattuor vniuersalibus quod non est possibile corpus sensibile infinitum esse.

Quod autem in sensibilibus non sit aliquid infinitum: sic patet nullum determinatum est infinitum: sed ratio corporis est esse determinatum superficiebus. ergo nec corpus sensibile nec intellectuale nec mathematicum erit infinitum. numerus et infinitus non est aliquis: cum quilibet numerus sit aliquid numerabile naturaliter. hoc idem patet sic: impossibile est corpus simplex aut compositum infinitum esse. compositum enim corpus infini-

Undecimus

um non est: si cōponētia sunt finita numero. qz non pōt aliqd ipoz esse infinitū. exce-
deret enī in virtute alia cōponētia et corrūperet ea. nec pōt qōlibet ipozū esse infinitū
cum sint corpozea: qōlibet habet trinā dimētionē. propter qd qōlibet ipozum si infini-
tus eēt infinite distaret ad coēm dimētionem. nec simul cum eo posset esse aliud: cuz
multa cōponātur simul esse nō possunt. Nec possibile ē corpus simplex infinitū esse
qz hoc nō pōt esse corp9 diuersū a quattuor elemētis sic quidā dicit z ex ipō generātur
elemēta. tale ei corp9 non ē. qz in ipō. nō resolverētur elemēta qz vnumqōqz dissolu-
it in aliud ex quo ē. simplicia vero corpora in aliū non resoluunt. nec possibile ē aliqd ele-
mentoz esse ifinitū. non tm̄ ppter hoc qz infinitas repugnat corpori. vtz etiam ppter
hoc qz si aliqd elemētoz ifinitū eēt corrūperet alia et resolveret in suaz naturā. quemad-
moduz eraclit9 dicit oīa fieri ignez. et hec rō etiam eēt de natura de illo vno qz natu-
rales ponūt ppter elemēta. tale ei haberet aliquā cōtrarietatez ad elemēta. et si infini-
tus eēt: pmutaret ea in se. omē enī pmutat ex contrario in cōtrariū vt ex calido in frigi-
dū. Preterea corp9 sensibile ē alicui z iddez ē loco totius z ptis. puta terre z vni9
glebe. si ḡ eēt ifinitus corp9 eiusdē rōis in toto z in ptib9 aut imobile eēt oīo aut sem-
per moueret. qd ipossibile. cum nō sit maior rō quietis vl̄ motus in vna pte q̄ in alia.
puta sursum q̄ deorsū. Si ḡ in vna pte moueretur ipm̄ aīal aliqua ei9 ps alicubi moue-
tur z nunq̄ qescet. si ḡ in vna pte quiescit vbiqz z sēper quiescet z nūq̄ mouebit. Si
āt corp9 ifinitus sit dissimiliū ptium: tunc loca oportet esse dissimilia esse multa ipossi-
bilia accidūt primuz ē qz ex ipis non erit aliqd totū nisi per cōtactuz cum nō sit corpus
organiciū dictū cum tales ptes nō possūt esse finite numero: si ex ipis cōstat ifinitū o-
porteret aliqm̄ ipoz ifinitā esse a qua corrūperent alie. necesse ē ḡ eas esse infinitas
numero. ḡ z loca simplicioza ifinita erūt. qz si ipossibile ē: necesse ē tan loca q̄ corpo-
ra esse ifinita. Preterea ipossibile ē corp9 esse ifinitus: si cuilibz corp9 debet lo-
cus. oē ei corp9 sensibile aut grauitatē hēt p quā fertur ad mediū: aut leuitatē p quam
fertur sursum. s; infinito nō cōuenit assignari mediū z extrema: ḡ non ē corp9 sensibile i-
finitus. Preterea oē sensibile corp9 in loco ē. loci at̄ sex sunt spēs. s. sursum. deorsū.
dextrum. sinistrū. ante et retro. qd ipossibile ē in infinito corpore esse. **Uniuersalē ḡ si i-**
possibile ē locum ifinitus esse. z corp9 ifinitus ē ipossibile. cum oē corp9 sit alicubi. s. a-
ut sursum aut deorsū aut in aliqua dīa z loci quoz vniuscuiusqz ē aliquis termin9. In-
finitū at̄ nō ē iddem tanq̄ vna qdā natura i magnitudine motu z tpe: s; p̄ prius z poste-
rius nam mot9 hēt infinitatē ppter magnitudinē qua mouet tpus ppter motuz.

Capitulum. xvj. qd sic incipit: puntať at̄ et ē. recapitulat q̄ sūt dicta. v. phi-
sicoz. s. qz aliquid mutat s; accidēs aliquid s; ptes. aliquid p se. limilē qz mouēs
eisdē modis diuidit z qz in oī motu ē dare p̄muz mouēs mobile tps in quo ter-
min9 a quo z in quē. z qz ḡno z corruptio nō ē mot9 s; mutatio eoz q̄ mutant.

Aliqd mutat s; accidēs vt musicū ābulare. aliquid ē scōz p̄tē: eo qz nō simpliciter
totuz: sed aliquid rei pmutat. sic sanat aīal: qñ oculus sanat solus aliquid ve-
ro p se mutatur: qño aliquid totū p̄muz mutat. et hoc ē per se. In omni at̄ mo-
tu quinqz sunt: v3 p̄mū mouēs illud qd mouet. tps in quo. termin9 ex quo et i quē
est aliqua forma vl̄ passio vel loci in quēz mobilia q̄ mota sunt mouent. q̄lis terminus
est scia z caliditas. nō qz caliditas mot9 sit: s; calefactio mot9 ē ad caliditatē. Per
**mutatio at̄ q̄ est p se non existit in omnib9: s; in cōtrarijs z in medijs. z in contradic-
tione: hoc patet ex inductōe. cuiuslibet mutatiōis pmutatur aut de subiecto in subiectū
tanq̄ ex ente in ens: aut ex non subiecto in nō subiectū: tanq̄ ex nō ente in nō ens. aut**

Metaphisice

ex non subiecto in subiectū: tanq̄ ens ex nō ente in ens. aut ex subiecto in nō subiectū tanq̄ ex ente in nō ens. voco ei subiectū aliquid affirmatiū: vt ens z albus. non subiectū voco aliquid negatiū: vt non ens z non albus. Et qm̄ ex nō subiecto in nō b̄m tanq̄ ex nō ēte in nō ēs. z ex nō albo in nō albus nulla ē pmutatio. cuz non sit opposita nec vt cōtraria: nec vt cōtradictoria reliquit tres esse pmutatiōes. s. ex nō subiecto in subiectum Mutatio ḡ que ē ex non subiecto in subiectū tanq̄ ex non ēte in ens qz opposita sunt sc̄dm contradictiōem: generatio ē. ita q̄ simpliciter est ḡno que ē inter non ens z ens simpliciter. sc̄dm quid ē ḡno q̄ est inter non ens z ens simplf. sc̄dm qd̄ est ḡno que est inter non ens z ens s̄ qd̄ vt ḡno accidētium. hec autēz permutatio q̄ est generatio non ē motus. quod sic patet. non ens ei dicit multipliciter tamen nec illud non ens qd̄ est falsū consistēs in compositiōe vel diuisione nec illud qd̄ est ens in potētia oppositūz enti in actu vt non albū aut non bonū potest moueri nisi sc̄dm accidens q̄eadmodū dicim⁹ non album moueri qz mouetur hō qui est non album. simpliciter aut impossibile est non ens moueri cum ḡ generatio sit mutatio ex nō ente qz non ē generatiūz. Et verūz ē dicere de generato simpliciter qd̄ fuit non ens: impossibile ē generatiōem esse motūz. et eadem ratione non est quies. Preterea om̄e qd̄ mouetur est in loco: non ens at̄ quod generat non est in loco qz esset alicubi eo q̄ generatur non mouetur et id̄ ḡno non ē motus. Similf corruptio q̄ est ex subiecto in non subiectum et ex ente in nō ens mot⁹ non ē qz motūz contrariat̄ aut motus aut quies: generatio at̄ que contraria ē corruptioni nec est motus nec quies ergo et c̄.

Capitulum. xvij. quod sic incipit: quoniā aut̄ omnis permutatio et c̄. De clarat q̄ motus tres sunt spēs. s. quale quātum et locum. qz nec in substantia nec in da aliquid nec in actione z passione pōt esse motus

Quoniam at̄ ois mutatio est inter opposita: oppositiōes aut̄ tres sunt: ideo tres mutatiōes sunt quaz̄ due sunt generatio z corruptio q̄ sunt inter opposita sc̄dm cōtradictiōem sicut est non ens z ens nō sunt mot⁹: necesse est eam solam mutatiōem esse motūz q̄ ex subiecto in subiectū. non tamen simpliciter sed nō substantia hec sunt ad inuicēz contraria: vt media z extrema. comprehendēdo sub contrariōe p̄uatiōem. nam p̄uatiō ē contrariūz aliq̄ forme z loquimur de ipa per affirmatiuā dictionem. sicut p̄uatiūz veste dicim⁹ nudum. z p̄uatiūz dente edētulūz. et p̄uatiūz albedine dicim⁹ nigrūz. Si ergo predicamēta diuisa sunt p̄ substantiaz quātitate m̄ q̄ litatem vbi agere pati ad aliquid: cum in trib⁹ possit esse mutatio per se de subiecto in subiectum cōtrariūz: necesse est tres esse spēs motus. s. qualis quātū z loci. Secū dū ei substantiaz non ē motus: qz ipi non ē aliquid contrariūz. Nec ad aliquid qz cōuenit aliquid de nouo referri ad aliud: ipso nichil mutato: sed altero tātum. et sic per accidēs ē motus in ad aliquid. Nec ē motus in actione z passiōe. qz motus non ē mot⁹ nec ḡnis ḡno. quod sic patet duplf̄ posset hoc cōtingere vno modo q̄ mot⁹ eēt subiectū mot⁹ z alio modo q̄ eēt termin⁹ ei⁹. subiectūz esse nō pōt. vt q̄ ipse motus calefiat aut ifrigidēf. qz eēt aliquid permanēs. mot⁹ at̄ non ē permanētūz. Nec pōt esse mot⁹ termin⁹ motus. primo quidez quia cum ois motus sit ex alio in aliud: si motus terminat̄ ad motū et iste qui est terminus ei⁹ terminetur ad aliūz motū et iste ad aliū z sic in ifinitūz: non cōtingeret motus aliq̄ quiescere qd̄ ē falsūz. Preterea si motus terminat̄ ad motum: nō terminat̄ ad quēcūqz sed ad oppositūz motū: cum sit i ter opposita. sicut motus sanitatis in egritudine. ḡ quando aliquis sanatur egrotatur qz terminus motus sanatiōis erit egrotatio. qd̄ est impossibile. Preterea si mot⁹

Undecimus

terminatur ad motū: et generatio ad generatiōem: necesse ē priorēz existere si posterioz est sicut necesse ē mutatiōem preexistere: si termin9 ē. vt si simplex gñō aliqui sit vt terminus z ipsa gñō que sit aliquādo fiebat vt termin9 z nonduz erat quādo fiebat et similr ista gñō que prior fiebat: ē termin9 generatiōis alicuius pcedentis et nondū est et similiter illa q̄ fiebat. et sic in infinituz. et qm̄ in infinitis non est primū: nō erit prima generatio nec primus motus z per cōsequēs non erit secūda nec tertia. nec aliq̄d consequēter se habēs. et sic non ē possibile aliquid fieri nec moueri. Preterea eidē motui contrariatur motus et quies z generatiōi corruptio. si ergo terminus generatiōis ē corruptio: illud q̄d fit per generatiōez: quādo fit tēdit ad corruptiōem. quia quod fit qñ fit tunc corrupitur sed etiam quādo fit q̄d est impossibile. qz quod fit per generatiōem quādo fit nonduz est. quod autem corrumpitur qñ corrupit tunc est. et sic idem esset et non esset. Preterea ei q̄d fit quando fit et quando factuz est oportet sub esse materiāz. sicut corpus alterabile sub ē alterationi z alterato esse. Si ergo motus mouet oportet ipsuz sub esse motiōi et motui qui ē eius termin9. ita qz quādo ali quod motū est in termino ad quē tunc mouebit cum motus sit ei9 terminus. hoc autē impossibile ē. et ideo motus non est motus. nec disciplinatiōis disciplina. nec generatiōis generatio. Qm̄ autem nec substātie nec eius q̄d ad aliquid nec facere motus est: relinquitur ipsuz qualitatis esse quātitatis et vbi. accipiēdo qualitatem non prout est differētia substāialis sed prout est passio vel passibilis qualitas.

Capitulum. xviii. quod sic incipit: mobile autem et c. Declarat quot modis dicitur mobile z quasdam intentiones postas primo pbisicoz atqz habitudines ipsarum: videlicet simul tangi intermeduz consequēter z habituz et continuum.

Ad mobile dicitur vno modo quod impossibile est simpliciter moueri. secūdo modo qz vix mouetur in multo tempore tarde incipiens moueri. tertio modo q̄d est aptum natuz quidez moueri non potest tamen qñ et vbi natuz est z hoc soluz inter immobilia dico quiescere. quies ei est priuatio motus in subiecto nato moueri. Simul s̄ locum sunt: que in vno loco primo sunt. Seorsuz aut que sunt in alio loco. Tangūt autē se quoz vltima sunt simul. Intermediū ē illud in quo natū est prius puenire quod mutatur continue scdm̄ naturales motuz q̄ in vltimuz. Contrariuz autem scdm̄ locum ē quod s̄ rationem plurimuz distat. Consequēter ē q̄d est mediate post aliud. siue secundum potentiaz seuē scdm̄ formam. z nichil eiusdem generis meduz est inter ea. vt domus consequēter est domo: cui non ē domus alia intermedia aliquid aut alterius generis intermeduz esse potest. est autem illud quod cōsequēter posterius ei cui cōsequēter. vt duo vni. z secūda luna noue z nō econuerso. Habituz at est qz cōsequēter existēs tangit illud cui consequēter existit. Qm̄ at oīs mutatio ē in oppositis quoz alia sunt cōtraria. alia cōtradictoria. Contradictiōis aut nō ē meduz. palaz at qz meduz ē in cōtrarijs. Cōtinuuz at ē cuius vna ps alteri habita ē et eaz ē terminus. z iō cōtinuuz ē in his ex quib9 ē natū fieri vnū s̄ factuz. Manifestū qz iter dicta primū ē illud q̄d cōsequēter. q̄d ei tangit cōsequēter se bēt z nō econuerso. In quib9 at non ē tactus: nō ē in eis cōnacētia nec cōtinuitas. et iō punctus nō ē idez cuz vnitate qz p̄fecto pōt inesse actus: vnitatib9 at nō: s̄z solum cōsequēter se bēt. z punctoz pōt esse aliquid meduz: vnitatibus autem non.

De substātia quidē z theoria et c. libri. xij. capitulū pm̄ p̄missio q̄d primi p̄bi ē cōsiderare de substātia et ipsa s̄ba diuisa i tres p̄bat qz in oī s̄ba s̄sibili ē materia

Metaphisice

Substantia quidem theoria est id est consideratio. quod queruntur cause et principia substantiarum. siue ens enim sit quoddam totum. substantia est prima pars eius. siue sit analogus in quo vnus se consequenter ad aliquod primus: in ipso est substantia. de inde qualitas aut quantitas prima sola substantia est ens simpliciter: alia vero non sunt simpliciter entia sed qualitates. dispositioes. motus entis simpliciter. s. substantie. Quauis nec sint si-

placiter entia tamen dicuntur esse. quod etiam negationes esse dicuntur. dicimus enim est non albus est non rectus. Preterea nullus aliorum est separabile preter substantiam et ideo sola est ens simpliciter. testatur autem antiqui. quod eius quesierunt principia elementa et causas. quorum quidam vniuersalia magis dicunt esse substantias. nam genera que secundum ipsos sunt principia et substantia entium vniuersalia sunt et hec magis possunt esse principia. propter quod logice inquirere propter quasdam propositiones antiquiores aut particularia ut ignem et terram substantias entium esse dixerunt et non corpus commune. Substantie vero tres sunt vna quidem sensibilis sempiterna. cuius elementa necesse est inquirere. siue vnum siue multa sint. alia sensibilis corruptibilis quam omnes consideratur ut planta et alia. tertia vero immobilis quam qui separabiles esse dicentes in duo diuidunt in species et mathematica. Alij vero in vnam naturam ponunt hec duo sensibiles quidem substantie naturales sunt cum includat motum. immobilis autem est alterius considerationis si nullum principium commune est ipsi et sensibilibus. Sensibilis autem substantia mutabilis est. Si igitur mutatio est ex oppositis et medijs dico non omnibus sed contrarijs: necesse est subesse aliquid mutabile contrarijs: cum contraria non sic mutantur adinuicem: quod alterum ipsorum sit subiectum transmutationis. subiectum enim manet intransmutatione contrarium vero non manet. igitur aliquod ens tertium propter contraria intransmutabile. s. materia. Si autem transmutationes sunt quatuor videlicet generatio et corruptio secundum substantiam augmentum et diminutio et quantitates alteratio secundum qualitates et latitudo et locus. quarum vnaqueque est in contrarietates: necesse est materiam potestatem ambo contraria esse subiectum transmutationis. Preterea duplex est ens. s. actu et potentia transmutatur autem omne quod transmutatur ex ente in potentia puta ex albo in potentia in albus in actu. et sic de alijs. quare non contingit solum fieri aliquid ex non ente per accidens: sed etiam per se: omnia enim fiunt ex ente in potentia quod tamen non est actu. et sic semper omnia fiunt ex non ente actu ente tamen potentia hoc proprie tamen est materia. hoc autem est in potentia illud quod anaxagoras. vocauit vnum in quo omnia simul esse dixit. Ad alius tamen dicimus in potentia. hoc etiam est mixtura empedoclis. anaximedi. et democriti. tamen quod hi omnes aiunt hec omnia vnum esse actu quodammodo. nos autem dicimus ipsorum esse omnia potentia et non actu. tangunt enim materiam sicut et nos. Quocumque autem transmutantur habent materiam tamen alia est sempiternorum que non sunt generabilia sed mobilia latitudo. quorum materia non est subiectum generationis sed in potentia ad motum locale. Dubitatur autem ex quali non ente est generatio. quia non ens tripliciter dicitur primum quod non potest esse. secundum priuationem. tertio ens in potentia et ex hoc est generatio. non tamen ex quocumque fit quodcumque: sed altero ente in potentia: fit alterum ens in actu et quod multe potentie sunt in materia: ideo multa et non vnus tantum facta sunt ex ipsa scilicet ei intellectus distinguens entia sit vnus: si in materia esset tantum vna potentia: tantum vnus esset factum actu et non multa.

Capitulum. ij. quod sic incipit: tres vero sunt cause et cetera. Ostendit quod forma est pars substantie sensibilis non tamen forma fit: sed compositum et hoc fit tam in arte quam in natura ex principio vniuoco. forma etiam est ad modum bitus. quod in quibusdam

Buodecimus

non est separabilis a substantia composita nec est pars ipsa sed causa efficiens pars sit.

Res autem sunt cause et tria principia substantie sensibilis. duo quidem forma et priuatio. tertium vero materia. non fit autem per se nec forma nec materia prima. quia omne quod fit fit ab aliquo mouente et ex aliquo possibili. quod est materia. et in quod. quod est forma. si igitur materia et forma per se fierent essent composita ex eo ex quo. et ex eo quod fit eodem modo materia hec et hec forma per se fieri possent et essent composita ex materia et forma et sic in infinitum et quia necesse est statum esse in aliquo quod fit per se: id solus compositus ut es rotundus per se fit et non materia nec forma. **¶** Quelibet etiam substantia fit ex vniuerso principio. quicquid ei fit a natura aut arte aut fortuna aut casu fit. ars autem est principium extra. natura principium intra. cum utrumque habet aliquid simile productum. homo namque homines sibi similes generat. fortuna et casus reducuntur ad naturam et ad artem tanquam priuationes ipsarum. **¶** Substantie vero tres sunt videlicet materia que est substantia in appere. quia solus apparet substantia esse artificialium. quoniam ei existit per tactum prius ut artificialia. et ut non conascencia ut naturalia tota substantia eorum est materia et forma substantia a qua est natura et quidditas rei in quantum est quidam habitus informans materiam. **¶** Tertia vero substantia singularis ex materia et forma ut socrates calias. **¶** In quibusdam igitur ut in artificialibus non est forma separata a substantia composita. ut non est forma domus propter domum que est in materia talium etiam formarum non est per se generatio nec corruptio: sed mediante composito. Si qua alia forma est separata a composito: hoc est in eis que sunt naturalia. propter quod plato non maledixit quia si ydree sunt propter res sensibiles: sunt quidam forme naturales alie a formis que sunt in materia. quales sunt ignis caro capud. que omnes sunt forme in materia que est pars substantie ultimo dicte vel compositae. **¶** Non est igitur cause preexistit ante compositum cuius sunt cause. forma autem que est causa essendi simul coexistit substantie compositae. quoniam ei sanatur homo: tunc non prius est sanitas. et forma eree sphaere simul eum ipsa. Si autem aliqua forma manet post corruptionem substantie compositae sepe. **¶** Scrutandum est in sequentibus. in quibusdam est nichil prohibet formarum remanere post corruptionem compositi: ut animam. non omnes: sed intellectualis. omnem ei forma remanere post compositum forsitan impossibile est. palas itaque que non oportet ydeas esse. propter generositas entium. quia ad hoc sufficit natura et ars. homo ei singularis generat aliquem boies. et ars medicinalis est ratio faciendi sanitatem. substantie autem compositae cause et principia aliquo modo sunt diuisa diuisorum. sed sunt eadem omnium in vniuersali et per proportionem ut ista dicet.

Capitulum. iij. quod sic incipit: dubitabit autem aliquis et cetera. **¶** Inuestigat utrum substantie et aliorum predicamentorum sint eadem principia et elementa. ostendens quod proportionales sunt eadem. scilicet materia forma et priuatio. potentia et actus: realiter autem sunt diuersorum diuersa.

Dubitabit autem aliquis utrum sint diuisa aut eadem principia substantiarum et eorum que ad aliquid et cuiuslibet predicamentorum: **¶** Inconueniens ei est quod omnium sint eadem principia. quia non est possibile substantiarum et quod ad aliquid ex eis esse principijs et elementis. **¶** Nam elementum prius est his quorum est elementum. nichil autem est eodem se et alijs predicamentis quod sit prius eis. nec substantia est elementum eorum que ad aliquid nec eodem quod diuisorum diuisa sunt elementa. **¶** Preterea si omnium predicamentorum essent eadem elementa haberent idem esse cum predicamentis vel cum aliquo ipsorum quia extra predicamenta nichil est. hoc autem est impossibile. quia nullum elementorum potest esse idem cum composito et elementis. ut. b. aut. a. non est idem quod ba. nec etiam vnum aut ens que sunt intellectualia possunt esse elementa comunia omni-

Metaphisice

bus predicamentis. nulum enim elementum est illud cuius est elementum. Si ergo unum aut ens essent elementa entium nullus iporum esset substantia nec ad aliquid. quod falsum est igitur non sunt eadem elementa omnium. Ad hoc dicendum quod aliquo modo sunt eadem elementa omnium aliquo modo non. nam sensibiliu corporum elementa sunt forma priuatio et materia. que secundum se primo est potentia utriusque dictorum. substantia vero sensibilis ex his tanquam ex principiis. tamen necesse est illud quod factum est esse alterum ab elementis ex quibus factus est. et quorundam eadem esse elementa et principia: aliorum vero alia.

Dicere autem esse eadem elementa omnium realiter non est verum. nam proportionabiliter eadem esse possunt. ut si dicat quod omnium sunt tria principia. scilicet materia forma et priuatio. Sed unumquodque istorum diuersus est in unoquoque genere entis. ut in colore album est forma. nigrum vero priuatio. superficies vero materia. In alio autem ente ut in die et nocte lumen est forma. tenebra priuatio. aer materia. Quoniam autem non solum cause intrinsicse sed etiam extrinseque sunt mouentes querende sunt: manifestus quod differt principium et elementum. causa enim communis ambobus predictis et diuiditur in principium quod proprie conuenit cause mouenti vel facienti sistere et quiescere. et in elementum quod proprie conuenit materie et priuationi. Elementa igitur entium secundum analogias sunt principia dicta videlicet. materia forma et priuatio. Cause vero et principia sunt quattuor. videlicet tria predicta et mouens. aliud tamen mouens est alterius effectus. ut sani cuius forma est sanitas priuatio infirmitas corporis materia. causa mouens medicatiua. domus vero cuius forma est ordinatio lateres materia. priuatio inordinatio. causa mouens effectiua. et sic alterum est principium mouens. Quoniam vero in physicis principium mouens est simile modo ut homo generans similis est homini genito. et in his que sunt absolute spes in mente artificis similis est artificiati vel contraria ei. quia scia eadem est contrarium. quodammodo tres erunt cause quodammodo quattuor. Quattuor quidem si mouens dicatur alia causa a forma moti. cui est eadem spes. tres vero si mouens et forma moti sit eadem. nam sanitas in corpore et medicinalis in mente aliquantulum sunt idem. similis forma domus edificatoria. et eodem modo generans et genitus. Ad huc preter causas mouentes prope quas que diuersificuntur. respectu diuersorum effectuum. est unum principium mouens omnia. Quoniam autem entium hec sunt separabilia ab alijs ut substantie quedam vero inseparabilia ut accidentia: separabilia autem tanquam per se entia principia sunt eorum que per se esse non possunt. idcirco substantie principia sunt accidentium. quia sine substantijs accidentia esse non possunt. hec autem substantie sicut sunt cause mouentes: quod forte principium mouens in eis est corpus aut anima aut intellectus aut appetitus aut obiectum. Alio etiam modo proportionaliter sunt principia omnium videlicet actus et potentia. tamen hec sunt diuersa indiuisis. In quibusdam est ut in generabilibus idem quicquid est in actu quandoque in potentia. ut vinum aut homo. tamen est diuersa potentia eorum et actus diuersus. Reducuntur autem actus et potentia in dictas causas: videlicet formas et priuationem et materiam. actus enim est forma siue sit separabilis tanquam pars altera compositi: siue sit totum. priuatio etiam reducitur ad formam quantum ad actum que priuatio. sicut tenebra est priuatio actus lucis et infirmitas est priuatio actus sanitatis. potentia autem reducitur ad materiam. hec enim est in potentia ad fieri sub forma et priuatione. Differunt autem in diuersis actu et potentia illa autem sunt altera quorum non est eadem materia siue potentia. nec eadem forma siue actus. quemadmodum causa est. ut hominis propria materia aqua ignis aut terra et propria forma tanquam propria actus. Si autem aliqua est causa extrinseca generabilium puta sol vel obliquus circulus: hec non est materia vel priuatio sed mouens causa. preter hoc videre oportet quod vltimi

Quoddecimus

prendo actum et potentia aliquo modo sunt eadem principia. aliquo modo non. illa enim que sunt naturalia realiter abstracta: sunt principia sed principium est homo in communi: sed non hominis vniuersaliter separati a sensibilibus. huius enim hominis est principium hic homo. ut policletus. archilis. et tui pater tuus. Quamuis autem principia substantiarum aliquo modo sint principia omnium: tamen aliorum alie cause et elementa. ut colorum sonorum substantiarum et quantitatatis. nisi proportionabiliter reducatur ad idemptitatem. eorum etiam que sunt in eadem specie: principia sunt eadem specie. et diuersa numero ut singularium. alia enim est tua materia licet hec principia alia specie. **P**alam igitur que sunt principia substantiarum et aliorum predicamentorum. et vtrius eadem sunt diuersa. diuersa enim sunt secundum rem: et eadem proportione. scilicet materia forma et priuatio. **E**t que substantiarum principia aliquo modo sunt principia aliorum quia alia destruntur destructis substantiis. et que actus prior est potentia si tamen aliqua priora sunt potentia et actu. hec erunt prima contraria. scilicet forma et priuatio. et materia que est potentia ambo hec.

Capitulum. iiii. quod sic incipit: quoniam autem tres erant substantie et cetera. probat que necesse est esse substantiam aliquam sempiternam immobilem semper agentem in qua non est materia.

Noniam autem tres erant substantie due vero prime. quare mobiles. tertia vero immobilis de qua nunc est dicendum: necesse est aliquam substantiam esse sempiternam immobilem. quod sic patet. substantie enim prima entia sunt. et ideo si omnes substantie essent corruptibiles: omnia entia essent corruptibilia. quod est impossibile. motus enim sempiternus est: nec totaliter potest fieri aut corrumpi. similis temporis. prius enim et posterius esse non possunt nisi sit temporis et motus qui motus ita continuus est sicut temporis quare aut tempus est idem motui aut passio eius. **M**otus autem non est omnis continuus: sed tantum in loco. et non omnis est huiusmodi: sed tantum circularis. **A**t vero si primus ens sempiternus est motuum aut effectuum in potentia: non autem operans aliquid actu: non erit necessario motus perpetuus. quare contingit huiusmodi potentiam actiuam non agere actu facere que substantias sempiternas habentes principium potest transmutare quales quidem faciunt ydeas: nichil prodest ad esse entium. nec sufficiens est substantia sempiterna altera a speciebus solum quare sempiterna: nisi sit actu efficiens. nam si non egerit: non erit motus. **N**ec sufficit dicere ipsam potentem et non agentem. quare sic non erit motus eternus. contingit enim illud non esse quod est potentia tantum. oportet que ipsa esse tale principium cuius substantia sit actus et non potentia. **A**mplius tales substantias oportet esse sine materia: cum sint sempiternae. ac per hoc actus purus. **D**ubitat autem circa dicta et videtur que potentia prior sit actu et prius conueniat substantiis sempiternis. nam omne agens est potest agere: non tantum omne potens agere agit. que videtur esse prius quam actus: **C**ontra si potentia simpliciter precedit actu in omni ente: contingit nullus ens esse. possibile enim esse contingit non esse et de se non dum est. et in hoc impossibile incidit prime prime que omnia generant ex pura priuatioue. et similis prime dicentes que omnes res erant in quodam possibili. ea enim que in potentia sunt non possunt moueri ad actum essendi: nisi fuerit actu aliqua causa. quemadmodum materia artificialium se ipsam non mouet: sed mouetur ab arte actu ente. nec materia naturalium. nec mensura et terra non se ipsam mouet sed mouetur a virtute seminata et generatiua. **P**ropter hoc igitur que oportet aliquid esse actu existens quidam ut leucippus et plato dicunt motum semper esse ab aliqua causa semper in actu. tantum quare hec causa semper equaliter moueat non dicunt. quod tantum oportet determinare. cum nichil moueat contingenter motu sempiterno. sed oportet ad hunc motum semper aliquid existere tantum causa

Metaphisice

Determinata. quæ admodum in natura est causa determinata eorum quæ vivunt. vel intellectu vel aliquid simile. non dicunt etiam quæ sit prior inter huiusmodi causas. quod tamen intellectus dicit. nec omnis causa apta ut sit prima. plato enim non potest dicere esse primam causam id quod existimat aliquando principium motus: quod asserit esse ens seipsum movens. hec enim simul facta est cum celo. aut etiam est posterius ente sempiterno. potentiam igitur existimare priorem actu in re cui competat unum: verum est simpliciter autem est posterior. ut dictum est in nono. et quod actus prius est simpliciter quam potentia: testatur anaxagoras intellectus enim est actus qui est ipsum prior est. et empericorum amicitiam et litem quæ sunt cause in actu. priores dicit et leucippus aliquid actuale semper movens prius naturaliter semper dixit. Non igitur fuit chaos aut nox. id est privatio infinito tempore prior generatio: si actus est prior potentia sed potius semper fuit generatio eadem periodo: oportet aliquid agens semper manere eodem modo sic igitur se et aliter agit se se quidem uniformiter. aliter autem est aliud quod est aut primum agens uniformiter aut quoddam aliud non potest aliud esse nisi primum. dignum est enim primum esse causas secundum quod alterum. primum enim agens causa est continue generationis et ipsi semper. alterum enim agens quod habet se aliter. et aliter causa est sue corruptionis quam corruptio generatio succedit re converso. et sic est causa alteritatis in entibus horum igitur sumptorum simul versus sempiternitatis et alteritatis siue eius quod est semper et aliter: abo agens predicta sunt causa. et quod sic se habent motus dictorum agentium. non oportet alia querere principia propter ipsa principia ydeas non oportet dici quod si entia non sunt ex nocte. id est ex privatione: erit ens ex non ente quod aliquid est semper motus incessabiliter ut celum et hoc non solum ratione sed etiam opere continui motus ipsius: est manifestum. et ideo ipsius primum est celum sempiternum. sempiternum igitur est movens ipsum. cum enim sempiternum sit aliquid quod motus movet tanquam medium inter movens et motus: necesse est aliquid esse quod non motus movet: esse sempiternum. quod est substantia et ens actu.

Capitulum. v. quod sic incipit: movet autem sicut appetibile et cetera. Determinat de quibusdam perfectionibus. substantie sempiternæ et prime que est purus actus. quarum prima est quæ movet ut finis. secunda quæ est intelligibilis per se tertia quæ est optimum ens. quarta quæ movendo celum movet omnia siue alia.

Substantia prima autem sempiterna existens actus purus movet alia sicut finis cum moveat sicut appetibile et intelligibile movent non mota. quod proprie convenit fini. Appetibile autem et intelligibile in prima substantia idem sunt licet enim concupiscibile sit bonum apparatus et aliquando non existens: voluptabile tamen ipsum primum est bonum existens apparatus itaque principium appetendi ipsum est intelligens qua intelligimus ipsum esse bonum existens. et sic quod est intelligibile in eo: est appetibile a nobis et intelligibile. et per se ipsum intelligitur id quod intellectu appetit Intelligibile autem de natura sua est de numero entium quæ sunt positiva. substantia prima intelligibilis est de se ita quod idem est simplex in ea esse actuale et intellectuale. et non solum ista sunt idem de ea propter hoc quod est una sed propter hoc quod est simplex non enim est idem unum et simplex. quod unum significat metrum siue mensuram alicuius generis. quod potest repiri in non simplici. simplex autem est habens ipsum. id est ipsum unum siue unitatem quæ sit. id est modo simplici. id est indivisibili. Illud etiam quod propter se ipsum est eligibile in eadem ordinatione est cum eo quod propter se est intelligibile proportionabile enim in primo intelligibili et semper optimo. nec mirum si prima substantia movet ut finis. quod in immobilibus repiri finem ostendit divisio finis est enim finis alicuius id quod acquiritur per actionem et talis non est immobilis. et est finis quod habet rationem optimi proprie

ter se elligibilis. et hoc est finis. quod iddeus est quod substantia prima. Mouet autem hec substantia ut amatum mouet amatez mediante autem illo quod mouet obiectum amatum: mouet alia et illud quo mediante mouet aliud: contigit aliter se habere. quia mouetur localiter propter quod latio est prima latio et primus motus per quem mouetur primum mobile. hoc est aliter et aliter se habet secundum locum. licet non secundum substantiam quia est incorruptibile.

Ipsam autem mouens est ac. ut purus immobile est. nec contingit hoc aliter se habere. Si enim esset mobile: moueretur latione: quia hec est prima lationum maxime circularis. hoc autem non mouetur sed mouet aliud. Et quoniam prima substantia immobilis est: ex necessitate est ens. Ex necessitate dico incommutabilitatis. et sic est principium entium. quodam enim est necessarium per violentiam agentis: quoddam sub conditione. primum autem est ens necessarium simpliciter non contingens aliter se habere ex tali itaque principio dependet celum et natura

Capitulum. vi. quod sic incipit: deductio autem qualis est. Adiungit quasdam perfectiones primi principij quarum prima est quod habet delectationem in se ipso. secundo quod est vita per essentiam. tertio quod simplex. quarto quod impassibile.

Et dictis sequitur nobis optima deductio in paruo tempore de perfectione prime substantie. ipsa enim semper est in actu perfectissimo. quod impossibile est esse in nobis. huius autem actus delectatio est. unde vigilia sensus in actu et intelligentia sunt quoddam delectabilissimum propter esse in actu vel quia sunt actus. species vero et memoria tanquam imperfecta sunt ad predictos actus. intelligentia autem id est actus intelligendi qui secundum se est illius quod secundum se est intelligibile est quidem maxime optimum. Ipse autem intellectus intelligit secundum transmutationes intelligibilis id est quia obiectum intelligibile fit ei presens. et intellectus attingens intelligibile si intelligens et quia in primo ente non est diuersitas: idcirco in eo iddeus est intellectus et intelligibile ipse tamen intellectus susceptiuus est substantie. habet tamen rationes intelligibilis actualiter habens ipsam presens. quare id quod actuat magis est in actu isto quod actuat. et hoc tanquam quid diuinus videtur habere intellectus. scilicet quod actuet ab intelligibili et eius speculatio est quid delectabilissimum et optimum. si igitur sic deus se habet quod semper actu intelligit sic nos quicquid intelligimus: mirabile est si autem magis est semper in actu quam nos quicquid: mirabilius est. habet autem se sic quod eius intelligere nostrum intelligere excedit. Ipse autem deus est vita. cum ipse sit intellectus non per modum potentie sed actus. sed quia est vita. et hoc totum est ipse actus purus. actus enim purus secundum se est illud quod est vita optima. sempiterna. unde dicimus deum esse animal sempiternum optimum et sic vita et duratio continua existit deus. immo est ipse deus. Quicquid autem putat non inesse principio optimum sed principiatis ut pictagorici et leucipus propter hoc quod maior perfectio est in platis et animalibus quam in causis ex quibus sunt. nec recte existimant. quia tales cause non sunt prime: sed sunt ex alteris prioribus perfectis. sic prima non est primus. sed homo generans prior est eo et perfectior. Quid igitur causa est aliqua sempiterna et immobilis separata a sensibilibus manifestum est ex dictis. Ostensum est autem in octauo philosophico quod non conuenit hanc substantiam habere aliquam magnitudinem: sed est separabilis et simplex. cum ei moueat per infinitum tempus: habet potentiam infinitam. hanc autem non habet ens finitum. prima igitur substantia non habet magnitudinem finitam cum sit potentie infinite. nec habet magnitudinem infinitam: quia nulla magnitudo infinita est. At vero impassibilis et inalterabilis est hec substantia. omnis enim motus posteriores sunt locali: sed hec motu non mouetur: ergo nullo posteriori moueri potest ex quo sequitur quod nec pati nec alterari potest.

Capitulum. vii. quod sic incipit: utrum autem ponendum est. Declarat quod numerus separatarum querendum est ex numero corporum sempiternorum circulariter mo

Metaphisice

torum: inuestigās quot sunt corpora predicta. z sunt .lv. vel. xlvij.

Primum at ponēda sit vna talis aut plures: z si plures: quot sunt: oportet inuestigare. vbi prius occurrit reminisci opinionū quorūdam qui nichil plane dixerūt de pluralitate substātiarum separatarū. ponentes ei ydeas dicūt eas esse numeros de numeris at quādoq; dicunt ipos esse infinitos: quōq; determinant vsq; ad decem z nō determināt causas tante pluralitatis numeroz. Nobis at procedē dum ē ex suppositis z determinatis quoz vnum ē quod p̄cipiūz primūz entium est i mobile z scdm se et scdm accidens: mouēs tamen primūz mobile sempiternum vnicō motu. secundum est quod quia necesse est inoueri ab aliquo illud quod mouetur et tamen hoc primūz mouēs est immobile secundum se: oportet sempiternūz motūz moueri a sempiterno mouēte. et vnum ab vno. Tertium ē q; p̄ter simplicem lationem celi stellati quod moueri dicim9 a p̄ima substātia existenti immobili. videmus alias lationes plarum sempiternas quozum planetarum corpus circulare sempiternū est z continue motūz sicut ostensum est a p̄biciis. Ex his sequitur q; vnaqueq; harum lationum moueri secundum se a substātia sempiterna. natura enim astrorum sempiterna est et substantia est. et ideo mouens ipsa: cum sit prius ipsis. eo q; prius est mouens q̄ quod mouetur. et sempiternum est et substantia est. quod enim prius est: necesse ē esse substātiā palam itaq; q; tot substātiās sempiternas et immobiles secundum se et sine magnitudine esse est necesse: quot sunt corpora sempiterna circulariter mota. quarum substātiarum p̄imā et secundā et sic deinceps oportet existimare penes ordinez p̄imi et secūdi corporis astrorum et sic deinceps. Pluralitatem vero corporum circulariter latozum oportet considerare ex astrologia q̄ inter mathematicas ē maxima: p̄bia huic materie. hec enim cōsiderat de substātia sensibili tamen sempiterna. arithmetica vero z geometria de nulla substātia considerant. Quod igitur plures sint lationes corporum superiorū: patet etiam parum intelligētib9 de eis. q; vni9 quodq; planetarum pluribus mouetur lationib9. sed que sint hec nos dicam9 imitantē dicta quorūdam mathematicoz: vt accipiatur aliqua pluralitas determinata dictarum lationum. oportet autē q̄rentes sic persuadere a p̄cedētib9 qui de hoc tractauerūt q; tamen a solis certiorib9 psuademur. Eudorus igitur solis z lune lationem esse ponit in trib9 speris quarū p̄ima ē planoz astroz. et hec est illa que mouetur motu firmamēti. ij. mouetur per mediūz Jodiaci. iij. mouet in latitudine obliqui circuli ita tñ q; luna plus obliq̄tur in illa latitudine q̄ sol. reliquoz at errantiz astroz dicit esse quattuor speras p̄imā et secūdam eandē illis duab9 p̄imis q̄ sūt solis z lune. atq; ea q̄ ē aplanoz q̄ oēs fert secū et ea q̄ est ordinata sub ea. s. per mediū Jodiaci habētez lationez. tertiam vero q̄ mouetur. sup polos zodiaci q̄ sunt cōmunes oib9 erraticis. lz hui9 tertie spe poli. p̄ij sint cuiuslibet planete p̄ter polos veneris z mercurij q̄ sūt idem. Calipp9 aut eundē ordinē dictaz spherarūz posuit cū iendoro et eādē pluralitatē cū eo dedit jovi z saturno. soli vero z lune dicit duas apponēdas. cuiuslibet vero reliquoz vnam si quis vult saluare apparētia. ad hanc autē apparētiā saluādā oportet cuiuslibet planete addi tot speras reuolūetes z ad idē restituētes n̄umer9 vna: quot sūt deferētes. hoc ei modo z nō alio cōtingit saluare oīa q̄ cōtīgūt circa lationez planetaz. Quā igitur sphere in quib9 feruntur ven9 et mercurij sunt octo cuiuslibet eozum quattuor assignans: ille autem in quibus feruntur quiq; alij planete sunt xv. assignādo cuiuslibet quinq; reuolutiōes vero sunt. sex mercurij. Alioz vero planetarum. xvj. Sequit q; numerus omniūz spherarū ferētium et reuolūctium planxtas

Quoddecimus

17. Si autem soli et lune non addiderimus quattuor deferentes quas Calippus dicit nec quatuor reuolutes: tunc sperere omnium planetarum erunt. xlviij. et hec sit pluralitas ipsarum.

Capitulum. viij. quod sic incipit: quare substantias et principia. Concludit tot esse substantias separatas quot sunt sperere mobiles celestes excludens quasdam obiectiones. confirmans dictis antiquorum ea que dixit de perfectione substantiarum immobilium

Quoniam tot sunt sperere celestes motu: rationabile est existimare et totidem esse substantias separatas tanquam principia immobilia et insensibilia. verumtamen necessitas ponendi naturam substantiarum separatarum dimittitur fortioribus et sapientioribus in philosophia.

Si autem obiciatur contradicta in quibus supponitur quod omnis latitudo corporis celestis ordinata est ad latitudinem alicuius astri. Si etiam obiciatur quod est aliqua substantia separata que non mouet aliquam speram. Dicimus primo ad hoc quod omnis natura et substantia impassibilis secundum se sortita est optimus finis qui consistit in operari et moueri cum tamen sit immobilis. et ideo tot sunt substantie separate et non plures: quot sunt mobilia separata. quia quelibet spatium finis est alicuius latitudinis per se tanquam bonum amatum et desideratum. Ad primum vero dicimus quod impossibile est existimare alias latitudines propter eas que ordinantur ad latitudines astrorum. omne enim ferens naturaliter aliquid mobile natum est ipsum ferre gratia alicuius latitudinis. nec est in sempiternis aliqua latitudo gratia sui ipsius. nec gratia alterius latitudinis. quia sic procederet in infinitum. propter quod omnis latitudo sempiternorum corporum est propter aliquid astrum distinctum in esse. Si enim obiciatur quod non est unum tantum omne primum motum a prima substantia: dicendum manifestum esse quod est tantum unum celum. quia si essent plures numero differentes sic non differunt plures boies: oportet principia mouentia ipsos esse unum spiritum et multa numero. quecumque autem sunt numero multa habent materiam ita quod eorum ratio specifica est eadem ut ratio boies. materia vero est diuersa. ut fortis et calie. prime autem substantie quidditas materiam non habet cum sit endothecia. id est actus purus. primum igitur mouens immobile existens unum est ratione et numero et mouens unum mobile solum semper et continue. propter quod solum est unum celum.

Tradictum est ab antiquis et dimissum posterioribus quasi in fabula: quod substantie separate sunt dii. et quod diuinum esse continet totam naturam. quedam etiam ab eis dicta sunt fabulose ad utilitatem et persuasionem multorum ut facilius suscipiantur leges et conformentur homines hominibus. a quorum dictis si quis sepauerit et acceperit solum hoc: quod primas substantias deos existimauerunt: putabit hoc esse diuine dictum: licet secundum similitudinem. sepe enim inuenta veritate vniuscuiusque artis et philosophie quantum possibile est inueniri et iterum corrupta interdum ex bellis interdum ex diluuijs interdum ex alijs corporibus: de numero substantiarum separatarum saluata sunt nobis superius dicta tanquam reliquie. et que a primis habemus de opinione ipsarum tantum nobis est manifestum

Capitulum. ix. quod sic incipit: quod autem circa intellectum et est. Adouet quasdam dubitationes circa intellectum prime substantie separate.

Circa intellectum prime substantie separate que intelligi videtur aliquid diuinum inter etiam sunt quedam dubitationes quomodo sciatur substantia separata prima et prima dubitatio est utrum intelligat. quia si non intelligit actu: non erit aliquid insigne: sed potius erit sicut dormiens. id est si intelligit: utrum huiusmodi intelligibile sit aliquid aliud principale vel non. Si enim est aliud principale: non est idem cum sua intelligentia actuali sed est potentia intelligens ex alio sequitur quod non sit optima. propter intelligere et in eam ei bonozabile esse. Tertia dubitatio est supposito quod intelligentia vel actus intelligendi sit substantia ipsius: utrum intelligat se ipsum aut aliquid alterum. et si alterum: utrum semper idem aut nunc hoc nunc aliud. multum enim differt intelli-

Metaphisice

gere bonuz existens aut bonuz apparēs. et inconueniēs dīe de quibusdam q̄ eadem diuinus intellectus intelligat ut vniuersalia. Et quō manifestū est q̄ intendit aliquid honorabile z diuinum. nec trāsmutatur ab vno intelligibili ad aliud. nam trāsmutatio in dignuz quoddam est. et motus quidam qd̄ non cadit in prima substātia. Ad p̄maz dubitationem dicēdum ē q̄ p̄ma substātia semper est in actu itelligēdi. qz si intelligere nō inesset ei in actu sed potētia: rōnabiliter laboriosa esset cōtinuatio intellentionis. Ad s̄ vero dicēdūz ē q̄ nichil a semetip̄a p̄ime substātie inē intelligere nec aliquid p̄ncipalius ipsa per qd̄ deducatur ad actum itelligēdi. quia illud intelligibile p̄ qd̄ deduceret ad actū itelligēdi: dignū eēt q̄ itellecty ip̄iy Ad tertū dicēdū q̄ intellentioni substātie itelligētis vilia inest aliquid indignissimū. et fugiēdūz quē ad modum patet in visu. p̄pter quod nobilius est non videre q̄ videre vilia. sed tale non cadit in intellectu substātie cuius itelligētia est optima p̄pter quod nō intelligit extra se ipsam. ergo intelligit tanq̄ potentissimuz. Intelligit etiam suam intellentionem. que non differt a sua substātia in alijs quīdem entib9 differt. actus. h̄tus. et obiectum. nam scia et scibile opinio et opinabile meditādum z meditabile differūt in nobis in p̄ma autē substātia tanq̄ in superabūdanti et perfecta iddem sunt. Quarta dubitatio est si aliud diuersū est in p̄ma substātia intelligere z intelligi: s̄ q̄ istorum inest ei vltima perfectio. si autem diuersa sunt non est iddem in ea intellectus z quod intelligit. Ad quod dicendum est q̄ sicut in quibusdam iddem est scientia et res scita quē admodūz in artibus idem est substātia rei p̄concepte sine materia z quidditas rei factibilis. et in theozicis iddem est ratio z itellectio rei: ita in p̄ma substātia iddē est ratio itelligēdi obiectuz et quod intelligitur. et vniuersalī in his q̄ non habēt materiam: non ē alteruz qd̄ intelligitur et itellectio. in p̄ma igitur substātia itelligētia et quod intelligitur iddem erunt re et ratione. et sic eadem ē perfectio vtriusqz. Ad huc autem restat dubitatio vtrum p̄ma substātia intelligat ens cōpositum. quia si ipsum intelligit trāsmutabitur in partib9 totius itelligēdo vnam post aliam. Ad quod dicendum ē q̄ omne innumerabile indiuisibile est. z quia intellectus est innumerabilis: ideo indiuisibilis ē. tamen itellectiōem cōpositoruz concipit in aliquo tēpore. nec habet perfectam itellectiōem entis cōpositi in hoc instāti indiuisibili aut i illo: sed in toto quodā diuisibili. ita q̄ de natura itellecty eternitatis est indiuisibilitas

Capitulu3 .x. quod sic incipit: p̄scrutādum ē autem qualī hoc et ē. Inuestigat q̄ in natura totiy vniuersi est duplex bonuz. s. ordinis z p̄cipis. qui p̄ncip̄s ē p̄mūz p̄cipiūz. nec plura possunt esse p̄cipia sed vnum tātum. P̄scrutādūz est de natura totius vniuersi qualī hēt bonum z optimuz. s. vtrū sit bonuz z optimū aliquid sepatuz siue in ea sit bonū ordinis. Ad qd̄ dicendū q̄ vtroqz modo bonū sepatū et ordo ē in vniuerso. quē admodū ei in exercitiū ē bonuz ordinis z p̄cipis. qd̄ p̄cipalīz ē bono ordinis nā p̄ncip̄s nō ē p̄pter ordinē: s̄ p̄pter p̄cipē ē ordo ita in vniuerso ē bonū vniuersi z bonū p̄ime cause tāq̄ bonū p̄cipis. p̄pter quē ē ordo vniuersi. Oīa at̄ q̄ in vniuerso sūt ordinata sūt adinuicem licet non omnia similiter adinuicem ordinentur: sed secūdūz plus z minus. vt natalia et uolatilia z plāte. nō ei sic se habent p̄tes vniūsi q̄ vna nichil comunicet alteri: sed potius omnes partes ordinantur ad vnum. Quē admodūz enim in domo aliter ordinant̄ liberi. i. quibus nō cōuenit facere q̄cūqz sūt extranea ab ordine: s̄ oīa ac plura ordinatī et aliter bestie qz puz participāt de his q̄ p̄tinent ad oēm ordinē domy:

multa vero impertinētia faciunt: sic in vniuerso natura ē p̄cipium discernēs quid cōueniat vnīcuiq; parti et qualiter omnia cōueniāt et comunicent toti. **D**ia impossibilia q̄ accidūt dicētibus aliter q̄ nunc dictus sit: oportet non latere. omnes ei antiqui faciūt oīa ex contrarijs. quib; tria incōueniētia accidunt primus est q̄ non oīa sunt ex contrarijs. secundo etiā q̄ omnia q̄ sunt ex contrarijs: non sunt ex cōtrarijs. tertio q̄ non assignant modum quo entia sunt ex cōtrarijs. **S**ecunduz inconueniēs ex hoc patet quia impossibile est contraria fieri ex inuicem. ita q̄ sit vnum materia alterius: hoc autem incōueniēs non accidit nobis eo q̄ ponim; . **T**ertium .s. materiam ex qua fiūt ambo contraria. et que nulli contraria ē. primus aut̄ inconueniēs est. .s. q̄ omnia sunt ex contrarijs sic patet. **S**i enim prima cōtraria sunt bonuz et maluz: omnia entia p̄cipabunt aliquid mali excepto vno. .s. bonum quod est alterū p̄cipium si omnia sūt ex contrarijs. nam maluz ē aliquod p̄cipioꝝ. propter hoc enī aliqui dicūt bonum et malum non esse p̄cipia. q̄uis in omnib; ipsum bonum maxime sit p̄cipium. alij vero dicūt bonum esse p̄cipiuz et hoc recte. tamen quō sit p̄cipiuz vtrum sicut finis aut sicut mouens aut sicut forma: nō dicunt. **E**mped. autem amicitiam facit p̄cipium tanq̄ bonum: sed incōuenienter qz dicit ipsam esse p̄cipiuz mouens. cōgregat etiā principale materiale qz est pars mixture. et sic ei accidit iddem esse materiam et mouēs: licet scōm diuersas rationes. aliud etiā inconueniēs ei accidit q̄ libē habentem naturam mali facit incorruptibiles. **A**naxa. vero intellectū habentē naturam boni dicit esse p̄cipiuz mouens. non tñ assignat id cuius gratia mouet cum tamen alteruz sit mouens et finis p̄pter que; mouet nec sit iddez: nisi sicut dicim; medicinam quoddam modo esse sanitatem p̄pter quam agit. incōueniēs est enim nō facere p̄cipiuz contrarium intellectui. **T**ertiu autē inconueniēs qd̄ antiquis accidit est q̄ omnes faciētes p̄cipia contraria non vtuntur contrarijs nisi figuratiue. nec dicit aliquis eozum quare entiu; hec quidem corruptibilia. hec vero incorruptibilia sunt: cum omnia ex eisdem p̄cipijs faciant. preterea aliqui eozum omnia faciūt ex non ente. **A**lij vero dicunt omnia esse vnum: ne cogātur facere multa p̄cipia. **P**reterea nullus dicit causam continue generatiōis. **P**reterea faciēs dno p̄cipia necesse est concedere alterum esse ipsoꝝ p̄cipalius. nam ponētes species et ydeas: oportet dicere aliquod p̄cipium p̄cipalius esse propter aliquod participat et aliquod participatur. **P**reterea si p̄cipia sunt contraria necesse est sapientie prime et honoratissime esse aliquid cōtrarium cum sit de primo p̄cipio nobis aut̄ non accidit: qui primo nichil cōtrariuz possumus. quia omnia contraria materiam habent. quia materia est in potētia ad ipsa. primum autem non est in potentia ad ignorantiam contrariā scientie nec aliquid ei est contrarium. **P**reterea p̄cipia contraria sunt tantum sensibilium. propter quod si omnia p̄cipia sunt cōtraria: nō erunt aliqua entia. preter sensibilia. nec erit primus p̄cipium. nec ordo nec generatio. nec celestia: sed procesus in infinituz in p̄cipijs sicut accidit theologis et omnib; naturalibus. **S**i autem preter sensibilia numeri et species sūt p̄cipia aut nullius sunt causa aut non sunt causa motus. **P**reterea ex ipsis non erit magnitudo et continuum **N**umerus non causat continuuz nec vt mouens. nec vt forma. **P**reterea nullum contrariuz p̄cipioꝝ erit factiuū et moctiuum: si numeri sint p̄cipia. et cum factiuuz sit prius nō factiuo: contin git p̄cipia non esse aut esse posterius et in potētia. et sic non erūt sc̄piterna aliq̄ entia. sed aliqua sempiterna sunt iterimēdū ē q̄ numeros esse p̄cipia. **P**reterea null; ipoz dicunt; dīe pōt quomodo aīa et corp;

Metaphisice

et quelibet alia res sit cōstituta ex numeris: nisi dicat sicut nos q̄ numerus est causa mo-
 uens. Dicentes aut̄ q̄ prima substātia est numerus mathematicus et alie substan-
 tie sensibiles: consequēter se habent ad ista. ita tamen q̄ diuersa sunt p̄cipia cuiusli-
 bet: destruunt ordines vniuersi et in cōnexam faciunt ipsiq̄ substātiā. Si enīz ml̄
 ta sint talia p̄cipia: vnum ens non plus ordinatur ad aliud est q̄ ad non ens. et sic
 destruitur ordo entium quod est impossibile entia enim nolunt male disponi. nec ē bo-
 num pluralitas p̄cipātium. ē ergo vnum p̄inceps in ordine totius vniuersi.

Explicit copilatio totius methaphisice distincta capitulis edita a fratre iacobo de
 alexandria ordinis fratrum minorū Ad postulationez serenissimi p̄ncipis dñi Ro-
 berti hierusalem et scicilie regis.

Handwritten signature or initials, possibly "MR."

METAPHISICE

caja
B-100